



Über dieses Buch

Dies ist ein digitales Exemplar eines Buches, das seit Generationen in den Regalen der Bibliotheken aufbewahrt wurde, bevor es von Google im Rahmen eines Projekts, mit dem die Bücher dieser Welt online verfügbar gemacht werden sollen, sorgfältig gescannt wurde.

Das Buch hat das Urheberrecht überdauert und kann nun öffentlich zugänglich gemacht werden. Ein öffentlich zugängliches Buch ist ein Buch, das niemals Urheberrechten unterlag oder bei dem die Schutzfrist des Urheberrechts abgelaufen ist. Ob ein Buch öffentlich zugänglich ist, kann von Land zu Land unterschiedlich sein. Öffentlich zugängliche Bücher sind unser Tor zur Vergangenheit und stellen ein geschichtliches, kulturelles und wissenschaftliches Vermögen dar, das häufig nur schwierig zu entdecken ist.

Gebrauchsspuren, Anmerkungen und andere Randbemerkungen, die im Originalband enthalten sind, finden sich auch in dieser Datei – eine Erinnerung an die lange Reise, die das Buch vom Verleger zu einer Bibliothek und weiter zu Ihnen hinter sich gebracht hat.

Nutzungsrichtlinien

Google ist stolz, mit Bibliotheken in partnerschaftlicher Zusammenarbeit öffentlich zugängliches Material zu digitalisieren und einer breiten Masse zugänglich zu machen. Öffentlich zugängliche Bücher gehören der Öffentlichkeit, und wir sind nur ihre Hüter. Nichtsdestotrotz ist diese Arbeit kostspielig. Um diese Ressource weiterhin zur Verfügung stellen zu können, haben wir Schritte unternommen, um den Missbrauch durch kommerzielle Parteien zu verhindern. Dazu gehören technische Einschränkungen für automatisierte Abfragen.

Wir bitten Sie um Einhaltung folgender Richtlinien:

- + *Nutzung der Dateien zu nichtkommerziellen Zwecken* Wir haben Google Buchsuche für Endanwender konzipiert und möchten, dass Sie diese Dateien nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke verwenden.
- + *Keine automatisierten Abfragen* Senden Sie keine automatisierten Abfragen irgendwelcher Art an das Google-System. Wenn Sie Recherchen über maschinelle Übersetzung, optische Zeichenerkennung oder andere Bereiche durchführen, in denen der Zugang zu Text in großen Mengen nützlich ist, wenden Sie sich bitte an uns. Wir fördern die Nutzung des öffentlich zugänglichen Materials für diese Zwecke und können Ihnen unter Umständen helfen.
- + *Beibehaltung von Google-Markenelementen* Das "Wasserzeichen" von Google, das Sie in jeder Datei finden, ist wichtig zur Information über dieses Projekt und hilft den Anwendern weiteres Material über Google Buchsuche zu finden. Bitte entfernen Sie das Wasserzeichen nicht.
- + *Bewegen Sie sich innerhalb der Legalität* Unabhängig von Ihrem Verwendungszweck müssen Sie sich Ihrer Verantwortung bewusst sein, sicherzustellen, dass Ihre Nutzung legal ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass ein Buch, das nach unserem Dafürhalten für Nutzer in den USA öffentlich zugänglich ist, auch für Nutzer in anderen Ländern öffentlich zugänglich ist. Ob ein Buch noch dem Urheberrecht unterliegt, ist von Land zu Land verschieden. Wir können keine Beratung leisten, ob eine bestimmte Nutzung eines bestimmten Buches gesetzlich zulässig ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass das Erscheinen eines Buchs in Google Buchsuche bedeutet, dass es in jeder Form und überall auf der Welt verwendet werden kann. Eine Urheberrechtsverletzung kann schwerwiegende Folgen haben.

Über Google Buchsuche

Das Ziel von Google besteht darin, die weltweiten Informationen zu organisieren und allgemein nutzbar und zugänglich zu machen. Google Buchsuche hilft Lesern dabei, die Bücher dieser Welt zu entdecken, und unterstützt Autoren und Verleger dabei, neue Zielgruppen zu erreichen. Den gesamten Buchtext können Sie im Internet unter <http://books.google.com> durchsuchen.



Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

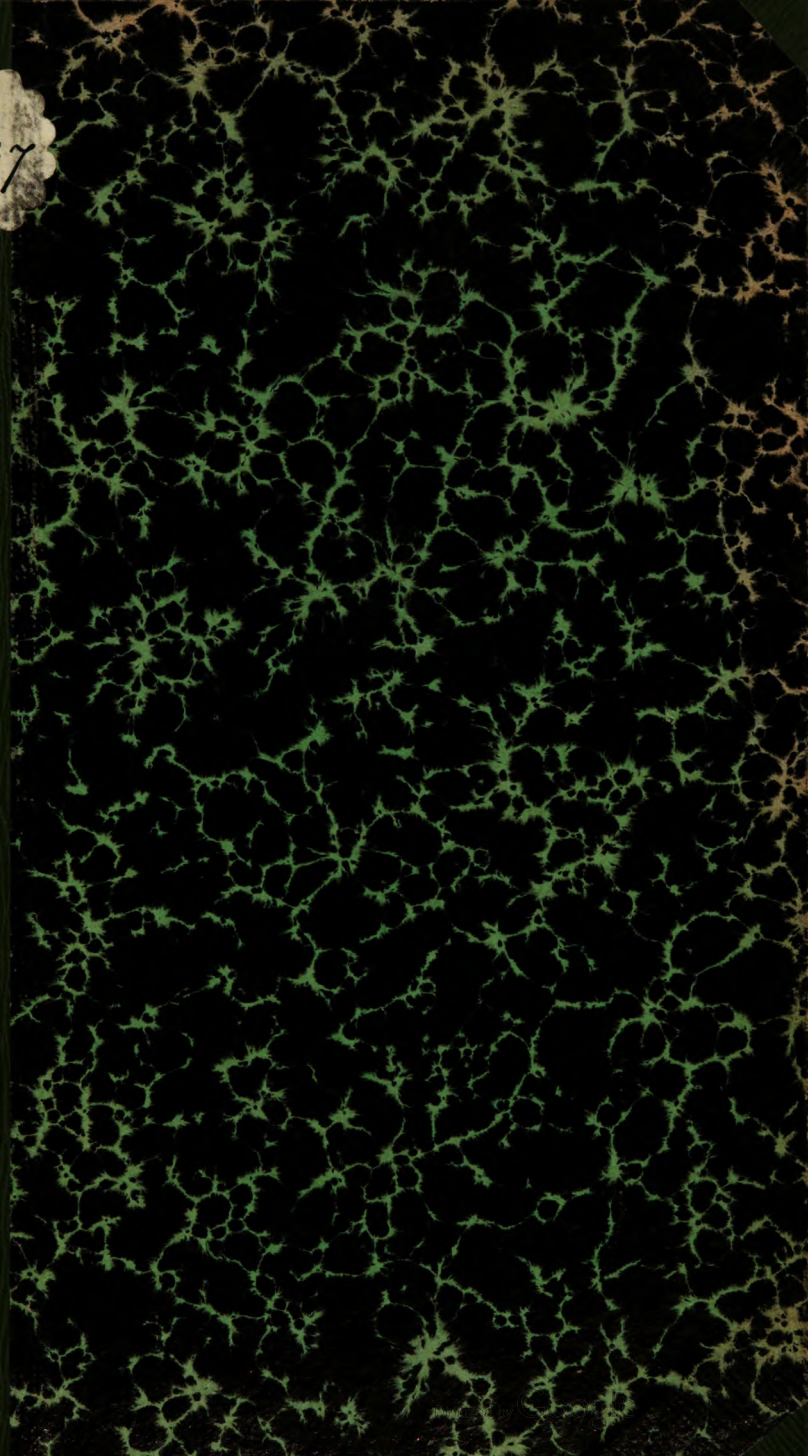
Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

7



50
E
37

Stadsbibliotheek Maastricht



34312004985726

FRITS REUTER'S

KOMPLEETE PROZA- EN DICHTWERKEN.

Bewerkt door en onder toezicht van

E. LAURILLARD.

HERINNERINGEN

UIT MIJNE LEERJAREN OP HET LAND.

Naar den zesden druk

uit de Mekkenburgsche volkstaal vrij vertaald door A. G.

Bewerkt door en onder toezicht van E. LAURILLARD.

~~~~~  
T W E E D E   D E E L .  
~~~~~

Zevende verbeterde druk.

GEÏLLUSTREERD.



1891

ARNHEM—NIJMEGEN,
GEBR. E. & M. COHEN.

CENTR. BIBL.
BRS·BEYART·
MAASTRICHT

UIT MIJNE LEERJAREN.

TWEEDE DEEL.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Wat Fiek Degel en Christiaan Dezel elkaâr op de bank vertelden, en waarom Bräsig er uitzag, alsof hij door den bliksem getroffen was, en waarom hij als admiraal aan den mast stond. Schoolmeester Strull rukt met zijne kinderen in slagorde op, en Frits Triddelfitz rijdt op verkenning uit. Pomuchelskopp gaat toevallig uit wandelen van wege de schoone natuur, maar zijn kippetje betrapt hem daarbij. Axel houdt zich met menschenkennis bezig.

Daags vóór het St.-Jansfeest 1843, zat David Dezels oudste jongen met Johan Degels jongste dochter in den bloementuin te Pumpelhagen een beetje in den manschijn op de bank te keuvelen, en Fiek Degel zeide tot Christiaan Dezel: „Wel, Chris, heb je ze dan gezien, toen je den jongen heer zijn paarden moest halen?” — „Natuurlijk heb ik ze gezien; hij nam me immers deftig meê in de kamer, wees ze me aan en zei: „Zie, dat is je genadige vrouw!” — en zij schonk mij nog een kop koffie in, dien moest ik dáár uitdrinken.” — „Nou, hoe ziet ze er dan uit?” — „Wel,” sprak Christiaan, „ze is moeilijk te beschrijven; kijk! ze is zoo van jouw lengte, en ze heeft ook zulk licht haar, en ze heeft ook zoo'n rood en wit gezicht, en ze heeft ook grijze oogen zooals jij en ook net zoo'n klein, lekker,

mokkelsmoeltje,” en daarbij drukte hij Fiek een recht stevigen kus op de roode lippen. — „Heere jeminé! Christiaan,” riep Fiek, zich uit zijne omarming losmakende, „dan ziet ze er dus net uit als ik?” — „Deern, ben je niet wijs?” vroeg Christiaan. „Neen, verbeeld je dat niet! Zie, dat soort heeft nog altijd zoo wat om en aan zich, wat ons soort zoo niet heeft. — De genadige vrouw had, wat mij betreft, vanavond hier bij mij op de bank kunnen zitten, tot zij in December was vastgevroren, 't zou mij niet in de gedachten gekomen zijn, om haar een kus te geven.” — „Zoo?” zei Fiek Degel, stond op en wierp het fraaie hoofd in den nek, „alzoo daarvoor ben ik je goed genoeg?” — „Fieken,” antwoordde Christiaan, zijn arm weder om haar henen slaande, ofschoon zij zich wat wilde verzetten, „zie, dat soort is voor ons te rank van lijf en heeft veel te zwakke beenspullen; als ik dat zóó zou willen omvatten als jou, dan moest ik altijd denken, dat ik haar lenden uit het lid zou halen, of haar in ééns omverstooten kon. — Neen,” ging hij voort, terwijl zij langzaam naar huis gingen, en hij streelde haar daarbij langs de wangen, „wat bij elkaar past, dat hoort ook bij elkaar.” En toen zij van elkander afgingen, was Fieken al weêr goed op haren Christiaan en zag er zoo vriendelijk uit, alsof zij Christiaans genadige vrouw wilde worden. „Nu, ik zal ze immers morgen zien,” zeide zij, en sloop onder Christiaans arm weg, roepende: „Heere Jeminé! Ik moet helpen, de meisjes vlechten nog kransen voor morgen.” En zoo was het. — Ja, in Pempelhagen werden kransen gevlochten, en er was eene eerepoort opgericht, en toen Hawermann den volgenden morgen de voorbereidselen overzag, en Marie Möller nog hier en daar een weinig groen en een weinig bloemen aanbracht, en Frits Tridelfitz, geheel en al als volontair, eerste klasse, met

zijn groenen jachtrok en witte lederen broek en hooge laarzen met gele kappen en een bloedroode das, tuschen de hofjongens en daglooners pronkte, toen kwam ook oom Bräsig aan in vollen glans: hij droeg eene lichtblauwe, nauwe zomerbroek en een bruine jas van anno zóó en zooveel, die hem van achteren rijkelijk tot op de kuiten hing, maar er van voren uitzag, alsof er de bliksem eens was ingeslagen en er den bruinen bast van afgescheurd had, zoodat het gele hout daar nu in breede strepen te voorschijn kwam, want hij droeg daaronder een fraai, geel piké vest. — Op het hoofd had hij natuurlijk een drie kwartel hoogen, zijden hoed. — „Goeden morgen, Karel! — Wel, hoe gaat het? Haha! Daar staat de heele santekraam al! — Mooi, Karel! — Maar de eerepoort had wel wat hooger mogen wezen en rechts en links had ze, als 't ware met een paar torens moeten gegarneerd zijn; dat heb ik eens in Oustrow gezien, ten tijde van den ouden Friedrich Frans, toen hij daardóór triomfeerde. — Maar, waar hebt ge uwe vlag?” — „Eene vlag?” vroeg Hawermann, „die hebben we niet.” — „Karel, bedenk je! Hoe kunt ge zonder vlag assisteeeren? De heer luitenant is immers militair geweest, hij moet toch eene vlag hebben. — Möllers,” riep hij, zonder zich verder ergens aan te storen, „haal eens spoedig een paar twee persoons beddelakens en naai ze eens in de lengte aan elkaár; Christiaan Pegel, haal me eens eene recht gladde, mooie boonenstaak; en gij, Triddelfitz, haal me den kwast eens, waarmee de zakken gemerkt worden, en een inktkoker.” — „Maar, mijn hemel, Zacharias, wat spektakel wilt gij nu toch beginnen?” zeide Hawermann en schudde het hoofd. — „Karel,” antwoordde Bräsig, „'t is een zegen van den hemel, dat hij bij de Pruisen in dienst geweest is; was hij bij de Mecklenburgers geweest, dan zouden we er de kleuren niet op klaar gekregen hebben; maar bij

de Pruisen — — zwarte inkt, witte lakens, en de kleuren zijn er!" — Hawermann wilde er zich eerst nog tegen verzetten, maar hij dacht: „nu, laat hem maar begaan; de jonge heer zal er wel uit bespeuren, dat alles goed gemeend is."

En nu ging Bräsig aan 't werk en teekende met den kwast een groot „Vivat!" — „Houdt het strak!" riep hij Marie Möllers en Frits Triddelfitz toe, die hem moesten behulpzaam zijn, „dat de heer luitenant en de vrouw luitenantin behoorlijk op de vlag te staan komen!" want hij had achter het Vivat „heer luitenant" en de „vrouw luitenantin" gekozen, terwijl hij eerst nog aan „A. V. Rambow" en „F. V. Satrup" gedacht had; doch dat waren slechts een paar edelmansnamen, en daarmee had hij zijn leven lang te doen gehad en hield ze niet voor iets bijzonders; met luitnants echter had hij nooit veel omgegaan, en daarom scheen zulks hem een mooiere titel.

En toen hij nu zijne vlag gereed had, liep hij daarmee rond op den hof en stak ze uit de bovenste verdieping van 't heerenhuis, en stooft de trappen weder af, om 't van beneden eens te bezien; daarop stak hij ze uit het korenzolderluik en uit het schapenstalluik, maar 't wilde hem nergens bevallen. „Karel, 't gaat niet!" sprak hij verdrietig, maar na zich een oogenblik bedacht te hebben, ging hij vlak vóór de groene eerepoort staan en riep: „Karel, wat zoek ik langer? Dit is het rechte standpunt, van waar ze zich goed zal voordoen." — „Ja maar, Bräsig" sprak Hawermann, „dan bedekt ge onze geheele eerepoort, en achter de hooge popelieren komt er immers volstrekt geen tocht bij de vlag, en de oude, zware, leelijke beddelakens hangen daar aan de boonenstaak, als een ijskegel van verleden winter." — „'t Komt alles in orde, Karel!" riep Bräsig, terwijl hij een lang eind bindtouw uit den zak haalde



En nu ging Bräsig aan 't werk en teekende met den kwast een groot „Vivat!” — „Houdt het strak!” riep hij Marie Möllers en Frits Triddelfitz toe, die hem moesten behulpzaam zijn, „dat de heer luitenant en de vrouw luitenantin behoorlijk op de vlag te staan komen!” want hij had achter het Vivat „heer luitenant” en de „vrouw luitenantin” gekozen, terwijl hij eerst nog aan „A. V. Rambow” en „F. V. Satrup” gedacht had; doch dat waren slechts een paar edelmansnamen, en daarmee had hij zijn leven lang te doen gehad en hield ze daarom niet voor iets bijzonders: met luitenants echter had hij nooit veel omgegaan, en daarom scheen zulks hem een mooiere titel.

Bladz. 4.

en het aan het boveneinde van zijn vlag bond, „Gust Kegel,” riep hij den zwijuenjongen toe, „kan je goed klimmen?” — „Ja, heer entspekter!” zei Gust. — „Nu, mijn lieve zwijuenmerkuur,” sprak hij en lachte over zijne aardigheid, en alle knechts en hofjongens en meiden lachten meê „neem dan het eind van het touw eens en klim in dien popelier en trek het strak aan.” En Gust deed zijn zaak gansch voortreffelijk en trok de vlag strak aan, en heesch het zeil omhoog, alsof geheel Pampelbogen nu wilde afzeilen, en Bräsig stond bij de boonenstaak, alsof hij aan den mast in eenen zeelag stond en het oppercommando had, en hij zeide: „Wat mij betreft, kan hij nu komen, Karel, ik ben klaar.”

Maar Frits Triddelfitz was nog niet klaar, want hij had zich tot commandant van de landtroepen opgeworpen en wilde hen in militaire orde langs den schapenstal plaatsen, aan de ééne zijde de oude daglooners en de knechts en jongens, aan de andere de huismoeders, de huismeiden en de hofmeiden. Met de broeken-compagnie kwam hij, na veel instructies, nog zoo half en half te recht; maar met de boezelaars-compagnie!... dat wilde volstrekt niet lukken. De huismoeders hadden in plaats van een geweer, ieder een stuk van hare kleine nakomelingschap op den arm, ten einde Jochempje en Heintje het toch ook zouden kunnen zien, en daarmee exerceerden zij vreeselijk onregelmatig in 't rond; de huismeiden zeiden, dat zij Frits volstrekt niet als haar commandant erkenden, en Fiek Degel riep hem toe, dat hij haar geen lor te bevelen had; haar korporaalschap stond onder mamsel Möllers, en de lichte troepen van de hofmeiden tirailleerden achter popelieren en muren heen, als ware de vijand al in 't gezicht, en ieder van haar wilde daarvoor zich een knappen knaap tot gevangene maken. — Frits Triddelfitz smeedt zijn krukstok weg, dien hij als com-

mandostaf gezwaaid had; hij zeide: zulk volk was de lucht, die ze inademden, niet waard, en ging naar Hawermann toe en verklaarde, dat hij met het spektakel niets verder te doen wilde hebben, en als Hawermann er niets tegen had, wilde hij liever op den schimmel van den heer inspektor, op verkenning uitgaan, of de genadige heer en mevrouw spoedig zouden komen. — Hawermann had er niet veel zin aan, denklijk uit zorg voor zijn ouden schimmel, maar Bräsigt fluisterde hem zeer luid toe: „Laat hem maar gaan, Karel, dan zijn wij den windhond kwijt, en 't wordt feestelijker, als we hem hier niet hebben.”

Frits galoppeerde dan nu ook op den schimmel den weg naar Gurlitz op; maar voor Bräsigt kwam eene nieuwe onaangenaamheid het terrein oprukken: dat was de schoolmeester Strull, die met de schoolplichtige Ezel- en Egel-nakomelingschap met opengeslagene gezangboeken aan den slag wilde deelnemen. De orde, die Frits niet eens één uur kon handhaven, hield meester Strull het geheele jaar staande; hij rukte in twee gelederen op: in 't eerste gelid stonden de Ezels, wyl hij zich op hun gezang kon verlaten; in 't tweede waren de Egels geplaatst, van welke hij.... helaas!... wist, dat ieder hunner zijne eigene begrippen van melodie en maat had. „De hemel zal me bewaren, Karel, wat moeten die hier doen?” vroeg Bräsigt, toen hij den schoolmeester zag aankomen. — „Nu, Zacharias, meester Strull wil zijn jongen gebieder ook zeker eer bewijzen, en waarom zullen zijne schoolkinderen 't niet zoo goed maken, als zij 't geleerd hebben?” — „Veel te geestelijk, Karel; voor een luitenant veel te geestelijk! Hebt ge hier niet een trommel of een trompet?” — „Neen,” gaf Hawermann lachende ten antwoord, „zulk gereedschap houden we er hier niet op na.” — „Dat is me zeer malkontang,” hernam Bräsigt, — „maar

halt! Christiaan Dezel, houd de vlag eens voor mij vast! — 't Komt alles terecht, Karel!" zeide hij, terwijl hij wegging. Had Hawermann echter geweten, wat hij nu van zins was, dan zou hij er zich wel tegen verzet hebben. Bräsigg wenkte namelijk den nachtwachter, David Dezel, ter zijde, en vroeg hem, waar hij zijn instrument had. David bedacht zich een weinig en zeide eindelijk: „Hier!" en tilde zijn handstok op, dien ieder daglooner op bevel van Frits Triddelfitz had moeten medebrengen, om daarmee voor den heer luitenant de honneurs te maken, had hij gezegd. — „Schaapskop!" zeide Bräsigg; „ik meen je muziekinstrument." — „Meent gij mijn toethoorn? — Dien heb ik t'huis." — „Kan je er stukjes op blazen?" — „Ja," zei David Dezel, „één ken ik er." — „'t Is een hondsvot, die meer geeft, dan hij heeft," sprak Bräsigg, — „ga je instrument maar halen en kom dan eens achter in den koestal, daar wil ik je uit probeeren."

En toen nu die twee daar alléén waren, zette David het mondstuk aan en blies, alsof de geheele koestal in brand stond: „de Pruisen hebben Parijs genomen; er zullen wel betere tijden komen — toeteroetoe! toeteroetoe!" — „Halt!" riep Bräsigg hem toe, — „hier moet je doezemang toeteren, want het moet voor Hawermann eene blijde verrassing wezen; naderhand, als mijnheer de luitenant komt, dan kan je parfors toeteren, en als de schoolmeester met zijn geestelijke kraam voorbij is, geef dan acht op mij: ik zal je een sein geven, daardoor dat ik driemaal met de vlag zwenk, dan kan je losbarsten." — „Goed, heer entspekter; maar dan moet onze oude bulhond aan den ketting gelegd worden: wij zijn in den laatsten tijd geen beste vrienden, en zoodra ik me maar met mijn hoorn laat zien, vliegt hij op mij aan." — „Daar zal voor gezorgd worden," sprak Bräsigg en keerde met Dezel naar de feestelijkheid terug,

nam den vlaggestok zelf weêr ter hand en kwam juist ter goeder ure, om Frits Triddelfitz een berg te zien opvliegen, zoo hard als de oude schimmel loopen kon, terwijl hij uitriep: „Ze komen! Ze komen! — Ze zijn al in Gurlitz!”

En zij kwamen. — Langzaam reed Axel von Rambow met zijne schoone, jonge vrouw, in 't licht van den schoonen zomermorgen; de kap van den wagen was neêrgeslagen, en reeds aan gene zijde van Gurlitz wees Axel over de uitgestrekte, groene velden vol zonneschijn naar de koele schaduw van het Pumpelhager park henen, zeggende: „Zie, dierbare Frida, dáár is het, dat is ons goed.” — Dat waren slechts eenvoudige en weinige woorden, maar er lag veel geluk in en veel trots, dat hij in staat was, voor het liefste, dat hij op aarde had, een zacht leger te bereiden; en al had hij 't ook met duizend woorden gezegd, voor ha ar had hij niet verstaanbaarder kunnen spreken; zij gevoelde het geheele geluk en den trots zijner ziel, en haar hart vloeyde over van liefde en dankbaarheid. — Alles aan haar was natuurlijk en frisch en klaar; zij was als eene koele beek, die tot hiertoe in de groene, kalme schaduw, ver van den landweg, door berg en woud verborgen is gehouden, en nu op éénmaal in den gulden zonneschijn kabbelt, en nu op haar eigen grond bonte steenen en verborgen schelpen ziet, als even zoovele schatten, aan welke zij nooit gedacht had, waarin vroolijk en frisch de kleine, blanke visschen spartelen, als even zooveel wenschen en verlangens tot werken en bezig zijn, en in wier helder water het wilgengroen en de bloemen zich afspiegelen, als even zooveel vreugde die zij van hare toekomst verwacht. En kalm en frisch en klaar zag zij er ook uitwendig uit, en het geheel stemde vrij goed overéén met Christiaan Dezels beschrijving; doch, zoo iemand haar in dit oogenblik gezien had.

toen zij zoo naar het Pumpelhager park en van daar op haren jeugdigen echtgenoot zag, dan zou 't hem wel gebleken zijn, dat de frissche wangen een hooger gloed konden aannemen, en dat zich over den helderen glans, die uit hare grijze oogen straalde, eene teedere, zachte uitdrukking kon verspreiden, gelijk een zomeravond zich over de aarde kan uitbreiden en haar dan zachtkens met een minnelied zoetelijk in slaap wiegt.

„Ach!” riep zij uit, en drukte zijne hand, „hoe schoon is 't hier bij u! Welke rijke akkers! Wat heerlijk koren! Zoo iets heb ik vroeger nooit gezien.” — „Ja,” zeide Axel en zag er recht gelukkig uit, bij het vernemen van hare blijdschap: „wij hebben hier een rijk land, een schoon land!” Nu had hij kunnen stilzwijgen, en 't zou evenzoo goed geweest zijn; maar waarom was zij zoo onvoorzichtig op zijn terrein gekomen, op het landhuishoudkundige; hier moest hij het toch toonen, dat hij ook wat van de zaak verstond; hij voegde er dus bij: „Maar toch moet het nog heel anders worden. Het ontbreekt ons aan verstand, wij weten onzen grond nog niet recht te gebruiken. — Zie! daarachter, waar over de heuvels heen thaus koren staat, dat is reeds Pumpelhager grond; wacht slechts een paar jaar, dan zullen daar handelsgewassen van allerlei aard groeien en mij het drievoudige voordeel opleveren.” — En nu oogstte hij er op los tusschen hennep en hop en lijnzaad en komijn en anijs, en hij schoof dáár, als een verstandig landbouwer, altijd spurrie en Spaasche klaver tusschen, om zijn vee in goeden staat te houden en mest te winnen, zeide hij, en toen hij juist midden in de verplanten was en de roode meêkrap en de blauwe dit en de gele dat voor vreeselijk veel geld zou verkoopen, en zoo recht op zijn paardje was, toen schoten hem, bij den draai, aan deze zijde van Gurlitz,

deze bonte kleuren — paf! — in den weg, en zij zaten ook boven op een paard, op een schimmel. Dat was Frits Triddelfitz, die als een volkomen regenboog opging en als eene verschietende ster weêr verdween.

„Wat was dat?” vroeg Frida, en Axel riep: „Heidaar! heidaar!” Maar Frits stoorde zich nergens aan: hij moest rapport brengen naar de eerepoort en had nauwelijks zooveel tijd, toen hij Gurlitz doordraafde, om Pomuchelskopp, die aan zijne deur stond, toe te roepen, dat zij kwamen en in vijf minuten in Gurlitz wezen zouden. — En Pomuchelskopp riep over de tuinhag heen naar 't priëel: „Maaltje en Saaltje, komt! nu is 't tijd.” En Maaltje en Saaltje wierpen het nieuwe landelijke tafereel, waaraan zij weêr bezig waren te borduren, midden in de brandnetels bij het priëel en zetten hare Italiaansche stroohoeden op en hingen zich aan weêrszijden aan vader Pomuchelskopps armen, en vader Pomuchelskopp zeide: „Kijkt nu in 's hemels naam niet om, want het moet er uitzien, alsof we zóó maar, bij toeval, eens gaan wandelen, ik zal maar zeggen zoo van wege de schoone natuur.”

Maar het ongeluk slaapt niet! — Toen Muchel met zijne vrouwelijke nakomelingschap de deur uitging, en Axel langzaam het dorp doorreed en zijne jonge vrouw hem vroeg: „Wat was dat voor een bekoorlijk meisje, dat ons groette?” en hij haar gezegd had, dat het Louise Hawermann was, de dochter van zijn inspektor, en dat het huis, waarvoor zij stond, de pastorie was, toen moest juist de huishoudingsduivel ons oud kippetje raden, dat zij met haar witte muts op het hoofd en met de zwarte merinossen japon aan, — want die bestond nog altijd en was nog goed genoeg daartoe — de kleine eenden met afval moest voeren. — Toen zij Pomuchelskopp met hare beide dochters de deur zag uitgaan, hield ze 't ronduit voor onbeschaamdheid van



En Pomuchelskopp riep over de tuinheg heen naar 't priëel: „Maaltje en Saaltje, komt! nu is 't tijd.” En Maaltje en Saaltje wierpen het nieuwe landelijke tafereel, waaraan zij weër bezig waren te borduren, midden in de brandnetels bij het priëel en zetten hare Italiaansche stroohoeden op en hingen zich aan weërszijden aan vader Pomuchelskops armen. Bladz. 12.

Muchel, om zonder haar te gaan; zij veegde daarom hare vuile handen aan de oude, taaie zwarte af en ging hen achterna: wit en zwart, stijf en rechtop, alsof een van de oude, half verweerde gedenkstenen van het kerkhof onverhoeds op den inval was gekomen, ook een beetje uit wandelen te gaan.

„Muchel!” riep zij haren gemaal achterna. — „Kijk niet om,” zeide Muchel, „’t moet er heel natuurlijk uitzien.” — „Kopp,” riep ze, „wil je eens blijven staan! Zal ik mij voor jouw plezier uit den adem loopen?” — „Mijnentweeg!” antwoordde Pomuchelskopp knorrig. „Kijkt niet om, kinderen, ik hoor het rijtuig reeds, het moet geheel bij toeval zoo uitkomen.” — „Maar, vader,” sprak Saaltje, „’t is moeder immers.” — „Och, moeder hier en moeder daar!” riep Pomuchelskopp in volle woede uit, „zij bederft de heele aardigheid. — Maar, lieve kindertjes,” voegde hij er, na zich een weinig bedacht te hebben, bij, „vertelt dat aan moeder niet over.” — En ’t hennetje kwam aanhijgen: „Kopp!...” maar zij kwam niet tot de volle uitbarsting, want de wagen kwam ook nader, en nu bleef Pomuchelskopp staan en boog en riep: „A a a h! — ’k Feliciteer u, ’k feliciteer u! Veel zegen! Veel zegen van God!” en Maaltje en Saaltje negen, en Axel liet den koetsier stilhouden en zeide, dat hij zich zeer verheugde, mijnheer zijn buurman en zijne familie zoo welvarend te zien; en Muchel trok heimelijk telkens aan de oude, taaie zwarte, dat zijn kippetje toch ook zou nijgen; maar zij bleef stijf staan en hijgde er tusschen, alsof de ontvangst een weinigje te warm was, en Frida zat daar ook zoo koel, alsof haar de zaak weinig aanging. En Muchel begon al van het zonderlinge toeval te spreken, dat hij juist heden, op dit uur, met zijne beide dochters moest gaan wandelen, toen hij een kleinen zet van hare viinnigheid kreeg en achter zich kwaadaardig

hoorde fluisteren : „En uwe vrouw staat hier maar als 't vijfde rad aan den wagen ?” zoodat hij den tekst geheel kwijt raakte en in allerlei redeneeringen rondsnuffelde, waardoor het Axel meer dan genoeg was, en hij zijn koetsier verder liet rijden, zeggende, dat hij hoopte den heer Pomuchelskopp spoedigeens weêr te zien.

En Pomuchelskopp stond in duizend angsten op den landweg en liet de ooren hangen, en Maaltje en Saaltje hingen zich weêr aan zijn arm; en in plaats van nu natuurlijk, geheel bij toeval verder te gaan wandelen, ging hij naar zijn hof terug, en achter hem aan ging 't kippetje en bracht hem aan haren zachten teugel weêr tot zijn plicht; maar jaar en dag heeft hij aan dit uur gedacht, en hare vermaningen heeft hij zijn leven lang niet vergeten.

„Dat schijnen allesbehalve beminnelijke menschen te zijn,” sprak Frida, toen zij verder reden. — „Dat zijn ze ook niet,” gaf Axel ten antwoord, „maar ze zijn zeer rijk.” — „Ach, riep Frida uit, „dat beteekent op zich zelf al heel weinig.” — „'t Is waar, dierbare Frida! maar die man moet een degelijk landbouwkundige zijn, en zoowel dit, als de onmiddellijke nabuurschap, zal ons toch wel moeten doen besluiten, met die lieden om te gaan.” — „Meent ge dat in ernst, Axel?” vroeg zij. — „Welzeker,” was zijn antwoord, en zij zat eene poos in nadenken verdiept en vroeg toen eensklaps: „Wat soort van man is de dominé hier?” — „Ik zelf ken hem weinig, maar mijn overleden vader achtte hem hoog, en mijn inspektor vereert hem letterlijk. — Maar,” voegde hij er na eenige oogenblikken bij, „dat is natuurlijk! De dominé heeft zijne eenige dochter van hare eerste kindsheid af opgevoed.” — „Och ja, dat beeldschoone meisje voor de deur der pastorie; doch daarbij heeft zeker de domineesvrouw het meeste gedaan. Kent gij haar?” — „Ja — dat wil

zeggen, ik heb haar gezien; — zij moet eene bejaarde, vroolijke vrouw zijn.” -- „Dat zijn zeker goede menschen,” sprak Frida op stelligen toon. — „Lieve Frida,” zeide Axel en zette zich een weinig in postuur, „hoeschielijk zijt gij, vrouwen, toch met uw oordeel gereed! Omdat die menschen een vreemd kind hebben opgevoed en — wij willen aannemen -- goed opgevoed, zoo...” en nu wilde hij verder gaan in zijne wijsheid, die hij bij zich zelven „menschenskennis” noemde — want het is al eene oude zaak, dat al dezulken, die blind als de jonge honden op de wereld komen en den volgenden dag nog niet achter zich hebben, zich 't meest met de menschenskennis bemoeien en zich daarop wat laten voorstaan, — maar hij kwam er ditmaal niet meê klaar, — wat jammer voor de wereld is, — want zijne jonge vrouw sprong van hare plaats op en riep: „Zie eens, Axel, zie eens! Eene vlag en eene eerepoort! Die lieden hebben ons eene feestelijke ontvangst bereid!” En de koetsier Degel keek eens over zijn schouder en glimlachte zoo gelukkig, terwijl hij zeide: „Ja, genadige vrouw, ik mocht het niet zeggen, maar nu ziet gij 't zelve al, en 't zal eene groote vreugde geven. Maar ik wil maar zachtjes rijden, anders maken ze me de paarden nog schuw.”

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Waarom de vlag zich niet liet zwaaien, en waarom de kettinghond David Dezel in de kuiten pakte. Waarom Marie Möller er uitziet als een bout van een strijkijzer, en Bräsig de varkens in Pumpelhagen met rozijnen en amandelen voeren wil. Frits krijgt een paard en Hawermann een boek. Dat iedereen er zich voor wachten moet om, in 't donker tegen een disselboom aan te loopen, en dat onze gewone maag door de geleerden ook Organismus genoemd wordt.

En nu kwamen zij aan; en Hawermann trad nader
REUTER. Leerjaren II. 7e druk.

bij het rijtuig en zeide eenige woorden, zooals zij hem uit het hart op de lippen kwamen, en het vriendelijk oog der jonge vrouw schitterde zoo helder op het witte haar van den ouden man als ware 't een zonnestraal, die verwarmen wilde, en eer Axel er op bedacht was, — die nog niet met zijne verwarde menschenkennis en met de wijze, waarop hij zich in dit geval voegzaam te gedragen had, gereed was, — reikte zij hem hare hand toe, en met dezen handdruk werd er een verbond van vriendschap gesloten, zonder dat de ééne het wist of de andere het uitsprak, want zij hadden elkander daarbij in de oogen gezien en hadden daaruit wederkeerig oprechtheid, waarheid en vertrouwen gelezen. En nu kwam Axel ook met zijne hand, en de schoolmeester Strull rukte met zijn Ezellinie op en hief een „danklied bij bijzondere omstandigheden” aan, N^o. 545 uit het Mecklenburgsche gezangboek: „Na een zwaar onweder”; hij was echter zoo wijs om met het tweede vers te beginnen, daar dit op zijn landheer ontzettend goed paste: „Heer! wij prijzen uwe macht,” en nu wilde Bräsig de vlag zwaaien, maar Gust Kegel hield stijf vast. — „Wil jij, lummel! den band wel eens los laten!” riep Bräsig. „Uw toorn is ons bekend,” zong de schoolmeester verder. „Jongen, laat toch den band uit je hand los!” schreeuwde Bräsig daartusschen in. — „Gelijk uw vaderhand, wie u aanroepen, beschermt,” — zong de schoolmeester. — „Jongen, als ik je krijg, sla ik je de beenen aan stuk!” riep Bräsig. — „Wie zich tot u bekeert, die blijft steeds ongedeerd,” zong de schoolmeester. — „Mijnheer, zij zit in den popelier vast,” riep de jongen, en nu rukte Bräsig aan de vlag en trok een halven tak meê naar beneden, en de schoolmeester zong: „Hoezeer de bliksem kraakt.” — En Frits Triddelfitz liep naar de etensklok, die in de dwarsgang hing, en luidde storm, en Bräsig zwaaide



Hawermann trad nader bij het rijtuig en zeide eenige woorden, zooals zij hem uit het hart op de lippen kwamen, en het vriendelijk oog der jonge vrouw schitterde zoo helder op het witte haar van den ouden man als ware 't een zonnestraal, die verwarmen wilde.

Bladz. 17—18.

de vlag, en mannen en vrouwen en knechts en meiden en hofjongens en kinderen riepen: „Vivat en hoerah!” en David Dezel blies op zijn toethoorn: „De Pruisen hebben Parijs genomen, er zullen wel betere tijden komen. Toeteroetoe! toeteroetoe! toeteroetoe!” En 't werd zoo feestelijk, dat het een hond kon ontroeren, want bij het laatste toeteroetoe pakte de oude kettinghond, dien Gust Kegel voor de grap een beetje had losgemaakt, opdat hij zich vandaag toch ook verdiverteeren zou, David Dezel bij de beenen, en de beide bruintjes vóór het rijtuig begonnen ook zoo wonderlijk te snuiven en te blazen, dat het waarlijk een geluk was, dat de koetsier Kegel zich op het een of ander had voorbereid en zijne maatregelen genomen had; alles liep ditmaal nog goed af, en het duurde niet lang, of het rijtuig hield veilig voor 't heerenhuis stil, en Axel hielp zijne lieve, jonge vrouw uit den wagen. En in het huis was dezelfde versiering met bloemen en groen, als daarbuiten; en tusschen de kransen en vlechten schoot Marie Möller in haar nieuw rood jaconet kleedje, met een vuurrood gelaat en vuurroode armen heen en weêr, en als zij tusschen 't groen een weinigje afgekleurd was, dan stoof zij weêr naar de keuken, naar den keukenhaard, alsof ze een bout uit een strijkijzer was, die af en aan weêr eens heet gemaakt moest worden; en toen nu de jonge vrouw over den drempel harer woning getreden was, toen kwam zij haar te gemoet en hield de vuurroode armen wijd uitgespreid, alsof zij eene vleeschelijke dochter van wijlen vader Moloch was, en zij zette de jonge vrouw een krans van vurige rozen op het hoofd en sprong drie stappen achteruit en gesticuleerde met hare roode armen, alsof er de lichtelaaie vuurvlammen uitsloegen; daarbij zeide zij een vers op, waar zij met Bräsig drie maanden lang op gestudeerd had:

„Heil u, gebiedster! U mijn krachten
Te wijden, en er naar te trachten
Met trouwe vlijt u bij te staan,
Neem gunstrijk deez' beloften aan
Van haar, die zich nu noemt uw dankbare onderdaan!”

Toen zij nu hare les had opgezegd, rukte zij de deur, die naar de eetkamer leidde, wagenwijd open, en daar stond de tafel gedekt, zeer ter goeder ure, want het was reeds namiddag geworden, en Axel sprak een paar woorden, terzijde, met zijne vrouw, en zij knikte recht vriendelijk van onder den rozenkrans en wendde zich tot den ouden inspektor, zeggende: heden moest hij haar gast zijn, en ook de schoolmeester en de jonge leerling, en ook de oude, deftige heer, die de vlag had gezwaaid. Daarop ging zij naar Marie Möller en bedankte haar nogmaals voor hare schoone toespraak en voor haar werken en bezorging, en noodigde haar tevens uit, om met hen te zamen te genieten, wat zij zoo zorgvuldig gereed had gemaakt. En Marie Möller werd nu van blijdschap zóó rood, alsof de geheele keukenhaard in haar hart geschoven was en daar met de gloeiendste houtskolen gestookt werd.

Het duurde niet lang, of allen kwamen binnen. Hawermann had Bräsig afgehaald en stelde hem voor als zijn ouden trouwen vriend, die ook zeer van nabij met den ouden heer zaliger bekend was geweest en door niets terug te houden geweest was, om aan de vreugde van Pumpelhagen deel te nemen. En Bräsig ging naar Axel toe en vatte zonder complimenten zijne hand, drukte ze, en schudde tevens het hoofd heen en weër, alsof hij hem zijne vriendschap in leven en in sterven verzekerde, zeggende: „Heer luitenant, — zeer lief, u wel te zien, terwijl ik al aan Karel gezegd heb, dat ik mij zou verheugen, als gij naar mijzheer uw vader

gelijkt." En nu ging hij naar de jonge vrouw en sprak: „Genadige vrouw" en hij zocht hare hand te vatten, wat hem ook gelukte, en 't scheen, dat hij die kussen wilde, maar eensklaps hield hij ze een eind ver van zich af, met den uitroep: „Neen, dat niet! — Ik heb altijd de hand van mijne genadige gravin moeten kussen, en dat was zoo wat als in den hofdienst; ik wil door uwe hand te kussen mijn genot niet bederven, het genot van in uwe liefelijke oogen te zien; maar, wanneer gij ooit een mensch zoudt kunnen noodig hebben, — ik heet Zacharias Bräsig — zend dan tot mij — een klein uurtje van hier — Haunerwiem — en geen dag zal mij te heet of geen nacht te donker zijn."

't Is aardig met zulk spreken en aanspreken: de eerlijke lieden spreken rond uit de borst en denken er op dat oogenblik niet aan, hoe dat wel kon opgenomen worden. Axel nam 't niet zoo op, als 't gemeend was. Dat hem door zoo'n inspektor Bräsig iemand ten voorbeeld werd gesteld, — al was 't ook zijn eigen vader, wien hij zooveel dank verschuldigd was, — was hem niet naar den zin; hij was gevoelig ontstemd. — Frida, die in alle zaken meer doorzicht had, nam de aanspraak van den ouden inspektor in de hand als eene ui, en schildte er de oude, dorre en onbruikbare schillen, de ééne na de andere af, en toen lachte haar zulk eene blanke, vaste kern tegen, en toen zij die nog uit elkander sneed, toen was er zoo'n gezond hart in, dat zij den ouden man hare hand aanbod en hem uitnoodigde aan tafel naast haar plaats te nemen.

Nu kwam Frits Triddelfitz: natuurlijk in de gedaante van een jong grondeigenaar, want hij had zich in zijn blauwen rok met blinkende knopen gestoken, die er juist uitzag, alsof Pomuchelskopp van zijn blauwen expres voor Frits een jong had laten liggen. En nu

kwam de schoolmeester Strull, een groote, forsche kerel, wien de natuur eerder tot houthakken dan tot kinderen kastijden bestemd had. Over 't geheel zag die oude knaap, met zijn dik hoofd en zijne zwarte kleeding, die nu al vrij rossig werd, er uit als een stevige spijker, dien het noodlot scheef in den muur had geklopt, en die dáár nu zachtjesaan ingeroest was. Ook zijn aanzicht zag er een weinigje verroest uit, en het eenige aan hem, wat helder scheen, was zijn overhemd, daar des schoolmeesters vrouw, omdat het een beetje geel van 't liggen was, het nu eens behoorlijk met blauwsel onderhanden had genomen.

Deze beide laatsten werden door Axel bovenal goed ontvangen, en, toen hij hoorde, dat de vader van Frits apotheker in Rahnstadt was, die ook analysen kon maken, moest Frits bij hem zitten, en terwijl oom Bräsig nog over het woord analysen zat te denken, kwam hij dadelijk op de hoofdzaak, op het bebouwen van Pumpelhagen, en hij begon den geheelen grond om te graven en smeed met beenderenmeel en Chili-salpeter en Guano in 't ronde, en legde dicht achter den tuin eenegroote hopplantage aan, zoodat de oude, arme Hawermann in stilte bij zich zelve zeide: zóó erg had hij zich toch de landbouwkunde van zijn heer niet voorgesteld, en hij verwonderde zich, hoe Bräsig daarover luidkeels lachen kon. Maar dat was zeer natuurlijk, want Bräsig hield Axels landhuishoudkundige beschouwingen voor louter scherts en grappen van hem, en toen de jonge heer zijn hopplantage ten laatste met de woorden aan den gang had: „natuurlijk moet de grond daartoe eerst behoorlijk geprepareerd zijn,” lachte Bräsig uit de volle borst en zeide: „Ja! — en als wij dan met die preparatie gereed zijn, dan frikassereen wij den grond nog een beetje, en dan bouwen wij er niets anders dan rozijnen en amandelen op, en daarmee voeren wij de

varkens, — en dan zult gij eens zien, genadige vrouw!" hier wendde hij zich tot de jonge vrouw, — „hoe zoet zoo'n varken smaakt, dat met rozijnen en amandelen gemest is."

Dit behaagde Axel nu niet bijzonder, en hij keek ook verbazend langs zijn neus en de wenkbrauwen een weinig te zamen; maar hij was al te mooi in de landhuis-houdkunde op zijn dreef, om het onderwerp te laten varen; hij kwam nu op den akkerbouw, op zijne uitvinding van de akkermachine met den kluitenklopper en richtte daarbij heel genadig het woord tot zijn buurman, Frits Triddelfitz, die zulke verschrikkelijk beschaafde antwoorden gaf, dat Marie Möller met een open mond zat te luisteren en zich in hare gedachten telkens voor de borst sloeg en uitriep: „Heer! wees mij, zondares, genadig! dat ik, onverstandige worm, naar zoo iemand de hand uitstrekken kon! Alsof eene gans en een arend in één nest zouden liggen!" — — Toen het middagmaal afgeloopen was, stond de genadige vrouw op, nam afscheid van het gezelschap en zeide tot Hawermann, dat Axel en zij zich voorgenomen hadden, den volgenden dag het geheele goed te bezichtigen, en zij er op rekende, dat hij als wegwijzer zou medegaan. Dat beloofde Hawermann nu met vreugde, en toen zij de kamer uitgegaan was, ging de flesch nog een weinig de tafel rond, en Daniël Sadenwater moest sigaren brengen. Axel had namelijk den ouden bediende, op Frida's voorspraak, in dienst gehouden, en daarvoor had Daniël hedenmiddag het mes en de vork van den ouden heer bij Axels bord nedergelegd en hem hierdoor, naar zijne meening, als den nieuwen heer aangesteld, en hij elk gerecht, dat hij zijn jongen meester op het presenteerblad aanhield, had hij zich zelven met lijf en ziel als toevoegsel er bijgelegd, en zijne oude oogen zeiden duidelijk, dat zijn jonge gebiedster met hem doen kon, wat hij wilde.

Bräsig nam ook eene „zichalie”, gelijk hij diedingen noemde, en vertelde den heer Von Rambow, dat hij nu en dan ook zoo'n ding rookte, maar van den koster Bröker; nu, zij waren ook zooals ze waren, maar wel wat sterk, en dan was hij er ook vies van, want de menschen zeiden, dat Bröker ze altijd met zijn natuurlijk speeksel aan elkaâr plakte, wat hij voor niet appetietlijk moest taxeeren.

Axel gaf daar geen antwoord op, want — — hij wist niet, hoe het kwam, — Bräsig beviel hem volstrekt niet; Bräsig had hem te veel iets spotachtig vroolijks, wat niet overeenstemde met zijn eigen landhuishoudkundigen ernst; — Frits Triddelfitz daarentegen was een geheel andere toehoorder geweest; hij had zooveel met het hoofd geknikt en geschud en zooveel verwondering laten blijken, en zooveel ge-ocht en ge-acht en verbaasd gestaan, dat Axel zich zelf als een dikke gegoten vetkaars voorkwam, die hoog op een kandelaar stond, om Pumpelhagen en de omliggende dorpen, ja de geheele wereld, te verlichten. Maar, zooals ik reeds dikwijls gezegd heb, Axel was een goed mensch: hij wilde 't niet enkel licht om zich heen maken, hij wilde 't ook warm maken: het kostelijke middageten, de keurige wijn, het gevoel, Heer en Meester te wezen, deden na het eten allerlei gedachten bij hem opkomen, waaraan hij lucht geven moest. Hij riep dus Hawermann aan het venster tot zich en vroeg hem, hoe hij over Frits voldaan was. Hawermann antwoordde: zoo tamelijk, hij had al veel aangeleerd, zoodat Hawermann hoopte, dat hij mettertijd een zeer bruikbaar landbouwer zou kunnen worden. — Dat was voor Axels genadige plannen volkomen genoeg; hij vroeg verder, wat Frits voor salaris kreeg, en of hij een paard hield. „Neen,” was Hawermanns antwoord, „een paard heeft hij nog niet en ook geen salaris; hij heeft niets en krijgt niets.”

Axel ging nu naar Frits toe en zeide: „Mijn waarde Triddelfitz, ik heb tot mijne blijdschap van mijnheer den inspektor vernomen, dat hij zeer met u tevreden is; daarom verschaf ik mij het genoegen, u voor het volgende jaar een klein inkomen van vijftig daalders en het houden van een paard aan te bieden.” — Frits wist niet waar hem het hoofd stond: Hawermann zeer met hem tevreden, dat kwam hem zeer wonderbaarlijk voor; vijftig daalders; dat was ook recht aardig; maar een paard! dat overmeesterde zijn hart en zijne zinnen zoodanig, dat hij ternauwernood in staat was, om Axel te bedanken. — Die liet hem echter ook geen tijd daartoe en trok Hawermann weder naar het venster. En nu galoppeerden door het brein van Frits al de oude knollen uit de gansche nabuurschap, zwarten en bruinen en schimmels en vossen, en ieder werd daarin afzonderlijk voorgereden, alsof de Mecklenburgsche Regeering de Rahnstadter paardenmarkt in zijn hoofd had verlegd, en tegenover hem zat Bräsig en grinnikte. Op eenmaal riep het opgetogen gelukskind: „Heer inspektor, in de volgende maand houdt de Groot-hertog zijn intocht in Rahnstadt; vóór dien tijd moet ik ze hebben, om hem mede in te halen, want wij jonge landlieden willen hem inhalen.” — „Wien moet gij hebben?” vroeg Bräsig. — „De vosmerrie, de moeder-merrie, de Walebone-merrie; Gust Prebberow heeft ze.” — „Ik ken ze,” sprak Bräsig heel koel. — „Fameus paard!” — „’t Is een oude vil....” vilder wilde hij zeggen; maar hij bedacht zich nog bijtijds, dat hij in een voornaam adellijk huis was en zeide dus: „Een oude scherprechter is ’t, en als de Groothertog zijne eerste visite in Rahnstadt maakt, dan kunt gij haar niet gebruiken, want ze kan geen „hoerah!” hooren roepen.” — Dat zou toch fataal wezen, want bij die gelegenheid zou er veel „hoerah!” geschreeuwd worden; maar Frits wist te goed, dat Bräsig hem bij iedere gelegenheid in het vaar-

water zat, en hij liet zich dus in zijne meening niet overbluffen. — Middelerwijl had Axel zijn ouden inspektor nog eene korte voorlezing over den vooruitgang in de landhuishoudkunde gehouden, en tot slot drukte hij den ouden man een boek in de hand, met de woorden: „Ik ben zoo vrij, u dit boek ten geschenke aan te bieden; het moest voortaan de bijbel van iederen landbouwkundige zijn.” — Hawermann bedankte heel deftig, en daar het inmiddels al begon te schemeren, nam het gezelschap afscheid. De beide oude inspektors en meester Strull, die daartoe werd uitgenoodigd, gingen naar Hawermanns woning; Frits ging in den paardenstal. — Wat hij daar te doen had, wist geen mensch, ook hij zelf niet; het was, alsof hij er door instinct werd heengedreven, hij moest paarden monsteren; hij moest zijn inwendigen mensch met de werkelijke wereld in overeenstemming brengen, en zoo liep hij dan half in de duisternis achter de oude akkerpaarden op en neder, die hij al duizendmaal gezien had en keek ze naar de beenen. — Die had de spat, — hem zou niemand zoo'n paard verkoopen, dat kende hij; — die had gallen, — wat gallen zijn, had hij al voor een paar jaar geweten; die had een mokvoet, 't moest een domkop zijn, die zich zoo een' liet aansmeren; en tusschen al die paardenkwalen door straalde een vriendelijk glimlachen en eene bekoorlijke gestalte in zijn hart; dat was de genadige vrouw, op wie hij, sedert het middagmaal, doodelijk verliefd was geworden, en zóó ondankbaar was de bengel, dat hij het plan beraamde, zijn heer, die hem het paarden-genoegen had geschonken, ongelukkig te maken, al was 't dan maar in zijne gedachten. — „Ja,” zeide hij, toen hij aan de deur van den paardenstal stond, en de avondzachtens begon te vallen, „wat is Louise Hawermann bij deze engel van eene genadige vrouw? — Neen, Louise,

ik beklaag je! — Ik weet ook volstrekt niet, hoe ik er toe gekomen ben, daarop te verlieven. — Ach, goede hemel, en dan Mina en Lina! — Een paar kleine piepganzen. — En nu Marie Möller ook nog! — Een klomp ongeluk! — Neen, wat stak die van middag af tegen de genadige vrouw, als een boerenpruin tegen een perzik. Ja, en als ik nu eerst de vos-merrie eens heb, dan.... „Genadige vrouw, hebt gij iets te bevelen?“ — Is er misschien een brief naar de post te brengen? of wanneer zij zoo 's avonds dan eens van een bal uit Rahnstad terugkomt, en de oude Daniël Sadenwater is niet dadelijk bij de hand — het portier opengerukt! er haar uitgeholpen! — „„Och hemel, ik heb mijn zakdoek in Rahnstadt vergeten,““ of mijne overschoenen.““ — „t Zal dadelijk bezorgd worden!“ en dan zet ik mij op mijn vos... ks.... ksch.... voorwaarts gaat ze... in een half uur ben ik terug.... twee mijlen in een half uur.... „Genadige vrouw, hier zijn uwe overschoenen!“ en dan zegt zij: „Ik dank u, lieve Triddelfitz, deze gedienschtigheid...““

„Wat henker! die vervloekte dissel!“ — want, toen hij nu in stikdonker naar huis wilde gaan, was hij in zijne verliefde gedachten over een wagensdissel gestruikeld, die door zijne eigene nalatigheid daar was blijven liggen, en lag nu als jong grondeigenaar op iets, dat zich zeer week op 't gevoel voordeed. Wat het was, wist hij ook niet; maar zijn neus had er eene soort van voorgevoel van, en zóóveel wist hij zeker, dat hij zich eerst bij 't licht moest bezien, eer hij in Hawermanns kamer ging.

Hier waren de drie oude heeren heengegaan, en toen zij nu zoo in de schemering bij elkaar zaten, vroeg Bräsig: „Karel, dat boek is zeker wel een romansboek om zoo bij winteravond in te lezen.“ — „Wel, Zacharias, ik weet het ook niet. Wij willen licht aansteken,

dan kunnen wij 't eens zien. En toen het nu licht was, wilde Hawermann den titel bezien, maar Bräsig nam hem het boek uit de hand, zeggende: „Neen Karel, we hebben hier immers een schriftgeleerde; Strull moet lezen.” — Strull begon nu ook te lezen in éénen adem door, op den toon van een afloopende pomp, en indien hij al eens eene pauze maakte, dan deed hij het bij de vreemde woorden: „Druk en papier van Friedrich Vieweg en Zoon in Brunswijk, de Chemie in hare toepassing op Agricultuur en Phy-si-o-lo-gie” — „Halt!” riep Bräsig, „zóó heet het woord niet, het noemt zich physionomie” — „Neen,” hernam Strull, „hier wordt het uitgesproken Phy-si-o-lo-gie.” — „Nu, 'k mag het lijden, Strull,” zeide Bräsig, „met die buitenlandsche woorden is 't wat bijzonders, de één noemt ze zóó, de ander zóó. Nu, verder maar” — „Van Justus Liebig, Drrr der medicijnen en philosophie Professor der Chemie aan de Ludwigs-Universiteit te Giessen, Ridder der Groothertogelijke Hessische Ludwigs-orde en der Keizerlijke Russische St.-Anna-Orde derde klasse buitenlandsch lid der Koninklijke academie der wetenschappen te Stockholm der — nu komt er wat in 't latijn, wat ik niet lezen kan — te Londen lid van Eer der Koninklijke academie te Dublin — — corresponde...” — „Halt!” riep Bräsig uit, „De hemel beware ons, Karel, wat is die kerel al niet!”

„'t Is echter alles nog lang niet, er komt nog rijkelijk eens zoo veel.” — „Dat willen we hem schenken. — Verder maar!” „Vijfde ongewerkte zeer vermeerderde druk Brunswijk boekhandel van Vieweg en Zoon 1843. Nu komt er eene voorrede.” — „Die schenken we hem ook,” sprak Bräsig, „begin maar waar 't begint.” — „Het opschrift luidt als volgt: Onderwerp met een schrap er onder.” — „Mooi zóó!” zeide Bräsig, „verder maar!” — „De organische chemie heeft tot taak



„De organische chemie heeft tot taak het onderzoek der chemische voorwaarden des levens en der volkomene ontwikkeling van alle Organismen. — Rustpunt.” — „Wat voor een ding?” vroeg Bräsig. „Van alle organismen,” zeide de schoolmeester. Bladz. 30.

het onderzoek der chemische voorwaarden des levens en der volkomene ontwikkeling van alle Organismen. — Rustpunt.” — „Wat voor een ding?” vroeg Bräsig. „Van alle organismen,” zeide de schoolmeester. — „Nu,” riep Bräsig uit, „ik heb toch al menig buitenlandsch woord gehoord, maar Organismen, Organ.... Halt!” riep hij, „Karel, weet je 't nog: heer Orgon ging de poort uit, wat wij bij domeneer Behrens uit Gellert van buiten moesten leeren? Mogelijk, dat deze Or hiermeê samenpast.” — „We willen 't maar laten, zooals het is, Bräsig, dat begrijpen wij toch niet.” — „Wel, waarom, Karel?” sprak zijn oude vriend, „wij kunnen ons immers laten onderrichten. Gij zult zien, dit is een waterboek, die beginnen ook altijd met zulke onverstaaenbaarspreekwijzen. — Verder maar.” — „Het bestaan van alle levende wezens is aan de opneming van zekere materiën verbonden, die men voedingsmiddelen noemt; zij worden in het Organismus tot zijne eigene vorming en reproductie opgenomen. — Rustpunt.” Daarin heeft de man gelijk,” zeide Bräsig, „voedingsmiddelen behooren bij de levende wezens, en” — hier nam hij Strull het boek uit de hand — „zij worden in het Organismus opgenomen, nu weet ik ook, wat hij met Organismus meent; hij meent de maag.” — „Ja,” zeide de schoolmeester, „maar hier staat nog „reproductie.” — „Och,” riep Bräsig op afkeurenden toon, „productie.— Dat hebben ze zich in de laatste jaren eerst aangewend; in mijne kindsheid wist geen mensch wat van productie, maar nu noemen ze ieder schepel tarwe en iederen os een product. Dat wil zeggen, Meester! dat is alles maar sieraad, omdat ze er geleerd willen uitzien.” — Zoo ging dat nu een poos verder, totdat de schoolmeester naar huis ging, en toen die weg was, zaten de beide oude vrienden vertrouwelijk en stil bijéén, — want Bräsig bleef dien

nacht in Pumpelhagen, — totdat Hawermann een diepen zucht slaakte en zeide: „Ach, Zacharias! ik geloof, dat het een slimme tijd voor mij worden zal.” — „Waarom dat? Uw jonge heer is een vroolijke, grappige man; wat heeft hij vanmiddag niet al voor kluchten uitgehaald met zijne landbouwkunde.” „Ja, dat is het, gij houdt het voor grappen, en hij meent het in ernst.” — „Da t meent hij in ernst?” — „Zeker doet hij dat. Hij heeft de landbouwkunde uit de nieuwmodische boeken bestudeerd, en die komen slecht overeen met onzen ouden aard en wijze, en ofschoon ik ook gaarne wilde, ik kan mij toch in de nieuwe manier niet meer inwerken, daartoe ontbreken mij de kundigheden.” — „Daar hebt ge gelijk in, Karel, — zie, met de wetenschappen komt het mij altijd voor, als met de beroemde — koordedansers, — — — wie daar van klein af aan gewend wordt, om op den toren te klimmen, zonder duizelig in 't hoofd te worden, die danst in oude dagen flinkweg langs het touw naar beneden en als zoo'n schoolkind, ook van klein af, aan de wetenschappen gewend wordt, dat het ook niet duizelig in 't hoofd wordt, dan danst je dat op zijn ouden dag met plezier op ieder koord rond, dat de wetenschappen gespannen hebben. — Begrijp je me?” — „Ik begrijp je. Maar dat hebben wij in onze jonge jaren verzuimd, om op zoo'n koord te dansen,” — hij wees op het boek. — „Daar zijn mijn oude kneukels toch al te stijf toe. — Ach, ik zou er ook niets tegen zeggen; hij kon, wat mij betreft, het bestuur zelf naar de nieuwe modes overnemen, en ik wil hem daarin naar mijn vermogen bijstaan, maar tot die soort van landbouwkunde behoort een groote zak geld, en dien hebben wij niet. — Ik meende eerst, dat zijne vrouw hem wat zou aanbrengeu, maar dat is ook al niets, want zelfs de nieuwe inboedel en de nieuwe meubelen heeft hij in Rahnstadt laten maken, en er is nog geen schelling van betaald.” —

„Nu, Karel, dat mag zoo zijn; maar een slechten koop heeft hij toch niet gedaan. Het vrouwspersoon bevalt mij ontzaglijk.” — „Mij ook, Bräsig.” — „En wat een degelijk vrouwspersoon in eene huishouding beteekent, dat kan je aan je lieve zuster zien. — Morgen wil ik naar haar toe gaan, naar je zuster, want er moeten allerlei vervloekte ch o s e n tusschen de beide geestelijken uitgebroken zijn. En daarom nu goeden nacht, Karel!” — „Goeden nacht, Bräsig!” — —

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Frits Triddelfitz als kleine snoek. De heer Von Rawbow houdt eene aanspraak. Wat Pezel en Nezel en Kegel daaruit afleiden. Slusuhr en David maken hunne welkomstvisite op dezelfde wijze, als te voren. Waarom Hawermann aan de genadige vrouw het goed toonde, en waarom menigmaal in éénen blik de gansche toekomst van menschen liggen kan.

Den anderen morgen schoot Frits Triddelfitz op het Pumpelhager voorplein rond, als een kleine snoek in een kroostvijver, want hij had zijne kleine uniform aangeetrokken, den groenen jachtrok met grijze, korte broek, ter eere van de genadige vrouw, — zeide hij, — dat hare schoone oogen toch ook iets nets te zien kregen. Zijne blikken, die anders altijd bij alles, wat hij op den hof uitvoerde, op Hawermanns venster gericht waren, gelijk het kompas op de Noordster, flikkerden hedenmorgen langs de gansche vóórzijde van het heerenhuis op en neder, en toen daar een venster werd geopend, en zijn jonge heer er uitkeek en hem toeriep, schoot hij als een snoek den hof over, alsof Axel in zijn zilvergrijzen chambrecloak een voren was, en de roode shawl om zijn hals de vinnen waren.

„Triddelfitz,” zeide de heer Von Rambow, „ik heb

besloten, hedenmorgen eene kleine aanspraak aan mijne lieden te houden; bestel gij hen tegen negen uren hier voor het huis."

"Tot uwe orders!" zeide Frits, want die uitdrukking wilde hij zich ter eere van den heer luitenant aanwenden. — „Waar is de inspektor? 'k wensch hem te spreken, maar 't heeft geen haast." — „Hij is met den inspektor Bräsig de voorpoort uitgegaan." — „Goed! Dus, als hij terugkomt." — Frits maakte eene voortreffelijke buiging en ging weg, doch hij keerde na eenige oogenblikken terug en vroeg: „Verlangt de heer Von Rambow, dat de vrouwen ook zullen komen?" — „Neen, enkel de mannen. — Maar, wacht eens — ja, gij kunt de vrouwen ook bestellen." — „Tot uwe orders!" sprak Frits en ging nu in het dorp rond en bestelde de huisvrouwen en de mannen, die op het goed werkten, en zei, dat zij ook hun beste pak zouden aantrekken. — Nu werd het middelerwijl acht uren, en als de ploegers, die op het braakland waren, tegen klokke negen dáár, en ook in hun beste kleëren wezen zouden, dan moesten zij nu geroepen worden; dus ging hij naar het braakland toe.

Hawermann had zijn ouden vriend een eind weegs vergezeld en was toen, dwars over 't veld, naar de ploegers gegaan; en toen hij daar zoo tusschendoor ging, zeilde Frits over den berg vlak op hem los, zóó recht als zijn zwaaiende gang en de leemkluiten in den geploegden akker dit toelieten. — „Heer inspektor," riep hij, „gij moet dadelijk laten inspannen, de lieden moeten te negen uren zich voor het heerenhuis verzamelen; mijnheer wil eene aanspraak tot hen houden." — „Wat wil hij?" vroeg Hawermann heel verbluft. — „Eene aanspraak houden," was het antwoord, „de andere daglooners zijn al besteld, ook de vrouwen. Die had hij vergeten, daaraan heb ik hem nog ter rechter tijd

helpen denken." — „Gij hadt... wel wat beters kunnen doen," wilde Hawermann zeggen, maar hij bedacht zich nog en zeide bedaard: „Deel dan den lieden mede, wat u is opgedragen." — „En gij moet ook komen." — „Best," sprak de oude man en ging zeer ontstemd naar huis. — Hij had druk werk voor zijne gespannen; nu werden zij hem den ganschen voormiddag van den akker gehaald, maar dat zou hij wel te boven komen, dat was 't niet. Zijn heer had dadelijk, den eersten dag, iets verordend, zonder er hem in te kennen; hij had het met Triddelfitz overlegd, niet met hem; en de zaak had toch ook juist geen haast gehad, doch, hoewel het hem leed deed, zoo was het dat toch ook niet: de aanspraak was het. Wat wilde hij tot de lieden zeggen? Wilde hij hen tot hun plicht vermanen? De lieden waren goed; zij deden hun werk juist zoo eenvoudig en natuurlijk, als zij aten en dronken... zij dachten er volstrekt niet aan, dat zij daarmee iets bijzonders verrichtten, en 't was eene dwaasheid zulke menschen tot het doen van hun plicht te vermanen. Sprak men daar dikwijls van, dan zou er spoedig wat aan gaan haperen! In dat opzicht zijn onze daglooners als de kinderen; zij zouden zich spoedig hun plicht als eene verdienste toerekenen. — Of wilde hij hun weldaden laten toekomen? Goedhartig genoeg was hij daartoe. — Maar wat wilde hij hun geven? — Zij hadden alles, wat zij noodig hadden, en iets bepaalds kon hij hun niet geven, daartoe kende hij hunne omstandigheden niet genoeg; hij moest hen alzoo met allerlei wijdloopige redeneeringen en beloften tevreden stellen, die ieder hunner naar zijne eigene wenschen en verwachtingen uitleggen kon, en die onmogelijk konden toegestaan worden. Zoo maakte hij zelf de lieden ontevreden.

Dit waren zijne gedachten, toen hij de kamer van

zijn heer binnenkwam. De jonge vrouw was reeds daar, geheel voor de afgesproken wandeling gekleed; zij kwam hem vriendelijk te gemoet: „Wij moeten nog wachten, heer inspektor! Axel wil eerst nog de lieden aanspreken.” „Dat zal zoo lang niet duren!” zeide Axel, terwijl hij in eenige papieren rondsnuffelde. — Toen werd er aan de deur geklopt. — „Binnen!” en Frits kwam binnen met een brief in de hand; „van Gurlitz,” zeide hij. — Axel brak den brief open en las: het was een noodlottige brief; hij was van den heer notaris Slusuhr, die met David op dien voormiddag belet vroeg; zij waren toevallig bij den heer Pomuchelskopp en hadden van hem vernomen, dat de heer Von Rambow al aangekomen was, en daar zij hem in noodzakelijke aangelegenheden te spreken hadden, waren zij zoo vrij enz. enz.

„De zaken waren zeer dringend” stond in een naschrift.

Axel was in groote ongelegenheid, want afwijzen kon hij het bezoek niet: hij ging dus naar buiten en zeide tot den bode, dat de heeren hem aangenaam zouden zijn, en toen hij weder binnenkwam, was hij zoo verdrietig en onrustig, dat zulks de jonge vrouw in het oog moest vallen. „Wat scheelt u?” vroeg zij. — „Och niets. Maar ik denk, dat het met mijne aanspraak aan de daglooners toch nog eenigen tijd zal duren; 't is wel het beste, dat gij met den heer inspektor alleen het goed beziet.” — „Och Axel, ik heb er mij zoo op verheugd met u...” — „Ja, dat helpt toch niet, kind-lief, ik ken immers het goed ook reeds. Ga nu maar met den heer inspektor, lieve Frida, en — ja — zoodra ik eenigszins kan, kom ik u na.” — Het kwam Hawermann voor, alsof hij in wezenlijken angst verkeerde en bepaald verlangde van hen ontslagen te worden; hij hielp hem dus in zijn plan, en de jonge vrouw

volgde eindelijk zijne uitnoodiging, maar eenigszins ontstemd.

Toen ze weg waren, en de dorpsbewoners zoo tamelijk te zamen gekomen waren, hield hij zijne aanspraak, ofschoon hem het genoeg van deze plechtigheid door den infamen brief geheel vergald was, want, wat hij zich zelven ook voorspiegelde, zijn eigen plezier en het gewicht, zich als heer te gevoelen, waren toch de hoofdzak bij zijne onderneming. Bijna juist gelijk Hawermann het gevreesd had, viel dan nu ook de aanspraak uit. Vermaningen en beloften, in mooie woorden en verhevene uitdrukkingen ten toon gespreid, prijkten voor de oogen der oude daglooners ten éénnemale onverstaanbaar; het eenige, wat hun uit zijne woorden helder in de oogen blonk, doch hen tevens verblindde, was het gulden klatergoud van weldaden, die hij hun beloofde, en dat zij met iedereen wensch slechts bij hem komen moesten, — hij wilde voor hen zorgen als een vader. — „Ja,” sprak Pezel tot Nezel, „dat bevalt me zeer. Hij wil toch! — Ik ga morgen naar hem toe om hem te verzoeken, dat ik van 't jaar een kalf kan mesten.” — „Dat kan geen kwaad, dat kan ik aan den wever in Gurlitz goed verkoopen.” — „Ja,” zeide Kegel tot Degel, „ik ga morgen naar hem toe en vraag hem, mij met het voorjaar twintig roeden aardappelen meer te geven; ik ben van 't jaar niet uitgekomen.” — „Wel, je hebt ook niet op den rechten tijd omgespit, en daar heeft de oude je ook al mooi over gekapitteld.” — „Dat doet er niet toe, hij weet er geen duivel van, en nu is hij baas en niet de ontspekter.” — Zoo was dan de onrust en de ontevredenheid in vollen gang. En ook Axel was onrustig en ontevreden om het bezoek, dat hem te wachten stond; de eenige mensch op het Pumpelhager goed, die, ofschoon niet rustig, toch tevreden was, was Frits Triddelfitz,

en zoo had de jonge heer zijne parelen toch niet geheel en al voor de zwijnen geworpen.

Slusuhr en David kwamen, en wat zal ik daar veel van vertellen? Zij zongen hetzelfde lied, dat zij te voren hadden gezongen, en Axel moest er hun de noten bij schrijven. Hiervan kreeg hij nu van lieverlede al tamelijk goed slag. Borgen is voorzeker 'een slechte zaak, maar er bestaat op de wereld geen zaak zóó slecht, dat de één of ander ze toch niet met welbehagen uitoefent. Ik heb menschen gekend, die niet tevreden waren, alvorens zij in 't gansche joden- en christendom rondgeborgd hadden, en, al was 't ook met Axel nog juist niet zóó ver gekomen, zoo dacht hij er toch reeds ernstig aan, om van eene toevallige, gunstige gelegenheid gebruik te maken. Hij ging daarom hedenmorgen bij zijne overige leeningen nog eene nieuwe bij David aan, waarmede hij de nieuwe inrichting van zijne huishouding betalen wilde, „om niet met zoovele lieden te doen te hebben, liever met één;” maar hij dacht er waarschijnlijk niet aan, dat deze ééne ruim zoo veel beteekende, als een paar dozijn anderen.

Ondertusschen ging Hawermann met de jonge vrouw door het veld. De heldere zomermorgen verjoeg weldra de kleine wolken van teleurstelling van haar lief gelaat, en hare vriendelijke oogen zagen met den vasten wil, zich te overtuigen en wat te leeren, om zich heen, en de oude man las daarin met groote blijdschap, dat zij kennis van de zaak had. Zij was op het land opgevoed, en 't lag in haar aard, dat zij ook op dingen acht sloeg, die eenigszins van haren gewonen weg af lagen, en dat is niet zoo maar oppervlakkig, neen, zij moest van alles de oorzaak weten. Zoo wist zij nu genoeg van de landbouwkunde, om spoedig terecht te kunnen komen, want, zoo haar op deze akkers ook veel vreemds in de oogen viel, daar haar vaders goed eene zandwoes-

tijn was, en Pumpelhagen den schoonsten korengrond bezat, zij had toch een draad, waardoor zij zich kon laten leiden, en zoo zij al eens bleef haken, dan kwam de oude inspektor haar met eene korte, verstandige terechtwijzing te hulp. De wandeling was voor beiden een waar genoeg geworden, en uit een gemeenschappelijk rein genoeg ontkiemt het onderling vertrouwen als eene schoone bloem.

Zoo waren zij tot aan de grens van Gurlitz gekomen, en Hawermann wees haar den pastorieakker aan en vertelde haar, dat de heer Kamerraad zaliger dien in pacht genomen had. — „En de gerst daarginds?” vroeg de jonge vrouw. — „Dat is reeds Gurlitzer grond, dat behoort den heer Pomuchelskopp.” „Och, dat is die grondeigenaar die ons gisteren met zijne familie verwelkomde,” riep Frida. „Wat is dat eigenlijk voor een man?” — „Ik heb geen omgang met hem,” zeide Hawermann eenigszins kortaf. — „Kent gij hem dan niet?” vroeg de jonge vrouw. — „Ja, — neen — dat is te zeggen, ik heb hem vroeger gekend; maar sedert hij hier woont, gaan wij niet met elkander om,” sprak de oude man, en hij wilde van iets anders beginnen te spreken; maar Frida legde hare hand op zijn arm en vroeg: „Heer inspektor, ik ben hier in den omtrek vreemd; Axel schijnt met dien man, hoezeer slechts oppervlakkig, bekend te zijn; is dat een omgang voor ons?” — „Neen,” antwoordde Hawermann kortaf en koel. — Zij gingen verder, ieder in zijne eigene gedachten verzonken. De jonge vrouw stond stil en vroeg: „Kunt en wilt gij mij de reden zeggen, waarom gij den omgang met dien man hebt afgebroken?” — Hawermann zag haar ernstig aan en zeide eindelijk: „Ja,” meer alsof hij tot zich zelve sprak; „en indien gij mijne woorden met hetzelfde vertrouwen wilt afnemen, als de Kamerraad zaliger het gedaan heeft, zal het u tot voordeel

strekken.” — En nu vertelde hij haar zijne geschiedenis, zonder drift of toorn, maar ook zonder iemand te ontzien. — De jonge vrouw luisterde opmerkzaam toe, zonder hem dikwijls in de rede te vallen, en zeide ten laatste slechts: „Die menschen hebben mij gisteren reeds half tegengestaan; nu doen zij 't mij geheel.” — Zij gingen op dat oogenblik op den pastorieakker, langs de tuinheg, toen zich van gene zijde der heg eene heldere, vroolijke stem liet hooren, die uitriep: „Goeden morgen, vader! — Goeden morgen!” en te gelijker tijd het schoone, jonge meisje, dat de jonge vrouw gisteren voor de pastorie had gezien, uit de tuindeur en naar den ouden inspektor toesprong. Zij hield echter eensklaps met haar gejubel op, toen zij de genadige vrouw in 't oog kreeg, en stond daar met een hoogen blos overtoegen, zoodat Hawermann zijn goeden-morgenkus maar zelf moest gaan halen, indien hij er althans een hebben wilde.

In het volle gevoel van zijn geluk stelde Hawermann zijne lieve dochter nu voor; de jonge vrouw sprak haar vriendelijk toe en noodigde haar uit, haren vader en haar zelve zeer dikwijls in Pumpelhagen op te zoeken, en nadat Hawermann haar zijne groeten aan den dominé en de domineesvrouw had opgedragen, namen zij afscheid, en de beide wandelaars gingen verder. — „De predikant en zijne vrouw zijn zeker goede menschen?” vroeg Frida. — „Genadige vrouw,” sprak Hawermann, „gij wendt u met die vraag niet tot een onpartijdig man. Voor mij hebben deze menschen alles gered, wat mij uit mijn ongeluk overgebleven was; zij hebben mijn eenig kind voor mij verpleegd en gekoesterd en tot het goede opgevoed: ik kan slechts met den meesten eerbied en den innigsten dank aan hen denken. — Maar vraag in den omtrek wien gij wilt: armen en rijken, aanzienlijken en geringen zullen met liefde van



In het volle gevoel van zijn geluk stelde Hawermann zijne lieve dochter nu voor; de jonge vrouw sprak haar vriendelijk toe en noodigde haar uit, haren vader en haar zelve zeer dikwijls in Pumpelhagen op te zoeken.

Bladz. 42.

die menschen spreken.” — „Ook mijnheer Pomuchelskopp?” vroeg de genadige vrouw. — „Wanneer hij eerlijk en zonder vooroordeel wilde spreken, ja,” was het antwoord van den ouden man; „zoo echter, als hij nu eenmaal is, is hij dadelijk na zijne aankomst met den dominé in strijd gekomen wegens dezen akker, waarop wij hier thans gaan. De dominé heeft er geen schuld aan, ik heb de eigenlijke aanleiding tot zijn toorn gegeven, toen ik den zaligen heer Kamerraad aanried, den akker onvoorwaardelijk te pachten. — En, genadige vrouw,” liet hij er na eenige oogenblikken op volgen, „Pumpelhagen kan dezen akker volstrekt niet missen; de voordeelen zijn te groot, dan dat men die ooit zou kunnen opgeven.”

Frida liet zich dit breedvoeriger uiteenzetten, en toen zij een juist begrip van de zaak had, kon men het haar bijna aanzien, dat zij bij zich zelve zeide: wat in haar vermogen was zou zij doen, opdat zij den akker behouden mocht.

Toen zij op het Pumpelhager voorplein kwamen, reden juist mijnheer de notaris Slusuhr en David weg, en Axel stond bij de deur en nam zoo beleefd afscheid van hen, alsof mijnheer de notaris zijn regimentscommandant van vroegere dagen, en David een jonge graaf was. — „Wie is dat?” vroeg Frida aan Hawermann. — Hij zeide 't haar. — Zij ging nu naar haren man toe en vroeg toen: „Maar, Axel, wat hebt gij toch met die menschen te doen, en waarom zijt gij zoo overdreven beleefd jegens hen?” „Beleefd?” vroeg Axel, verlegen wordende, „waarom niet? Ik ben jegens iedereen beleefd?” en hij wierp een blik op Hawermann, die hem bedaard en ernstig aanzag. — „Dat zijt gij ook,” sprak zijne jonge vrouw en nam zijn arm, om met hem naar binnen te gaan, „maar tegen een gewonen joodschen koopman en...” „Kindlief,” viel Axel haar schielijk

in de rede, om haar niet te laten uitspreken, „die man is productenhandelaar en wolhandelaar; ik zal zeker nog dikwijls zaken met hem doen.” — „En de ander?” vroeg zij. — „O! die is — die is maar zoo toevallig meêgekomen; met hem heb ik niets te maken.” — „Adieu, heer inspektor,” zeide Frida en gaf den ouden man de hand, „ik dank u zeer, zeer voor uw vriendelijk geleide.” Daarmede ging zij het huis in, Axel volgde haar; aan de deur zag hij om: de blik van den ouden inspektor was zoo vol treurigheid op hem gevestigd, dat hij zich moest afwenden. Hij volgde zijne vrouw in het huis.

In dien eerlijken en treurigen blik lag de geheele toekomst der drie menschen, die zoo even van elkander gegaan waren. —

Axel had gelogen; hij had voor de eerste maal het vertrouwen zijner jeugdige gade verraden, en Hawermann wist het, en Axel wist, dat Hawermann het wist. Hier lag nu een steen op den weg, over welchen iedereen vallen moest, die dat pad ging, want de weg was donker geworden door onwaarheid en onoprechtheid, en geen hunner kon of wilde den ander van dien steen spreken en hem waarschuwen. Frida ging onschuldig en vol vertrouwen voort op dien weg; maar vroeger of later moest zij zich aan dien steen stooten. Axel loog verder; hij loog zich voor, dat hij zich zelven en Frida in den donker over dien steen kon brengen, zonder dat zij hem gewaarwerd, en aan gene zijde was dan het pad weder effen. Hawermann zag duidelijk het gevaar en kon en wilde helpen; doch wanneer hij zijne hand tot terechtwijzen en waarschuwen wilde uitstrekken, dan schoof Axel die terug met een koel wezen en heimelijken wrok. De menschen zeggen, dat een slechte kerel mettertijd een heimelijken wrok gaat koesteren omtrent dengen, die hem eenmaal weldaden

heeft bewezen; — 't is mogelijk, — maar dat haalt dan toch niet bij het heimelijke knagen en woelen van den wrok, dien zwakke karakters gaan koesteren tegen iemand, van wien ze weten, dat hij, en hij alleen, een lage streek van hen weet. Zulk een wrok komt niet op ééns, gelijk de woedende haat, die uit openlijken strijd en twist geboren wordt, — neen! — klein en langzamerhand boort hij zich in het hart, gelijk een worm in den balk, en vreet al verder en verder voort, totdat het gansche hart van den grootsten afkeer vervuld is, gelijk de balk geheel wormstekig wordt.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

In dit hoofdstuk verandert Jochem zijne geheele natuur en spreekt zoo veel, dat Juffrouw Nuszler er zich ernstig over beklagen moet. Waarom Gottliebs en Rudolfs boeken vervuuld worden, en zij van leer veranderen, en wat daarbij werd uitgebroed. Waarom Rudolf zoo'n mooie preek kon houden, en Gottlieb in 't geheel geen preek had. De beide kleine appeltjes op het zolderkamertje. Hoe Gottlieb er eigenlijk uitzag, en op welke wijze oom Bräsig zich in deze verwarring wilde mengen.

Bräsig ging dien morgen, gelijk hij zich had voorgenomen, naar Rexow, bij juffrouw Nuszler. In de huisdeur kwam de troonopvolger hem te gemoet en kwispelde zoo vriendelijk met zijn staart, dat men hem voor een zedelijk ontwikkelde hond had kunnen houden, dewijl hij tegen Bräsig geen wrok gevoelde over hetgeen deze hem onlangs aangedaan had, en dat men, vanwege de stille vergenoegdheid, die uit zijne lichtbruine oogen schitterde, op de gedachte had kunnen komen, dat alles in Rexow in de beste orde was, en juffrouw Nuszler zich in de keuken bevond, en Jochem

in zijn leuningstoel zat. Maar zóó was 't niet; want toen Bräsig de deur open maakte, zat Jochem, wel is waar, op zijn oud plekje, maar zijne vrouw stond voor hem en hield eene kleine, zeer nadrukkelijke preek, dat hij zich om niets bekommerde en geen woord in die zaak zeide, en toen zij Bräsig in het oog kreeg, ging zij naar hem toe en sprak op zeer knorrigen toon: „En gij laat u ook niet zien, Bräsig! Wat u betreft, kan alles hier ten onderste boven gaan, en het is toch ook uwe schuld mede, dat wij die twee hier in huis hebben genomen.” — „Piano-forte!” zeide Bräsig, „piano-forte! — Wees bedaard, juffrouw Nuszler. Wat is er dan met de domeneers-kannedaten gepasseerd?”

Veel is er gepasseerd, en ik heb niets daarvan mogen zeggen, want het is Jochems familie, en 't is een slechte vogel, die zijn eigen nest bemorst: maar sinds den tijd, dat die beide knapen bij mij in huis zijn, is er geen vrede en rust meer, en als dat nog langer duurt, zal ik zoo waar nog met Jochem zelf ongenoe-gen krijgen.” — „Moeder,” zeide Jong' Jochem, „wat zal ik daaraan doen?” — „Zwijg toch stil, Jong' Jochem!” riep Bräsig. „Gij hebt schuld. Kunt gij niet opstaan en hun mores leeren?” — „Neen, Bräsig,” sprak juffrouw Nuszler driftig, „laat Jochem met rust, ditmaal hebt gij schuld. Gij hebt ons beloofd, een oog in 't zeil te houden, dat die beide jonge menschen hun werk zouden doen en niet aan dwaasheden denken, en in plaats daarvan, laat gij den een loopen en bekommert u vol-strekt niet om hem, en den ander zet gij tot allerlei ongepaste dingen aan, zoodat hij, in plaats van in de boeken te studeeren, met een hengelroê op 't veld rondloopt en mij dan 's avonds een hoop baars, zoo lang als een vinger, naar huis brengt. En als ik denk, dat ik met alles klaar ben, dan moet ik nog eens weêr gaan beginnen en moet dat kruimeltuig nog gaan bak-

ken.” — „Wat? Zulke dingen van een vinger lang brengt hij, en ik heb hem de juiste plek aangewezen, waar groote baars zit. Wel, dan zal je toch....! Nu, wacht maar!” — „Och wat!” riep juffrouw Nuszler uit, „gij moet hem het visschen geheel en al verbieden, want daarvoor is hij niet hier! — Hij moet hier wat leeren! zegt zijn vader, en die wil heden ook nog komen.” — „Neen,” riep Bräsig, „juffrouw Nuszler, daarover moet ik mij zeer verchagrineren, dat hij 't opvolgen van mijne raadgevingen bij 't hengelen zoo retireert. Maar heeft hij anders nog wat uitgericht?” — „Ach, veel! Alle beiden hebben ze wat uitgericht! Maar zooals ik gezegd heb, ik heb daarover niets mogen zeggen, want het is Jochems familie, en in het eerst scheen het ook, alsof 't alles goed zou gaan. — In 't begin was 't hier een gezellig, prettig leven in huis; mijne beide kleine deerntjes vroolijkten heelendal op: 't was Mina hier en Rudolf dáár, en Lina hier en Gottlieb dáár, en met Gottlieb waren ze aan 't vertellen en met Rudolf aan 't grappen maken, en de beide goede jongens waren immers ook vlijtig bij hun werk. — Gottlieb zat boven, op zijne kamer, en studeerde, dat hem het hoofd er van rookte, en Rudolf las toch ook in de boeken. Maar het duurde niet lang, toen begonnen zij strijd te krijgen en zich boos te maken over geestelijke zaken, en Gottlieb, die nu zeker veel meer geleerd heeft dan de ander, zeide, dat die volstrekt niet op een christelijk standpunt stond.” — „Standpunt, zeide hij?” vroeg Bräsig daartusschen in. — „Ja, standpunt zeide hij,” was juffrouw Nuszlers antwoord. — „Ho-ho!” riep Bräsig, „daar heb je 't al weër. Waar andere menschen meê ophouden, met een standpunt, daar beginnen de petisten altijd meê. — Dan heeft hij hem ook willen bekeeren.” — „Ja,” sprak juffrouw Nuszler, „ja wel. Nu is ondertusschen de ander veel

meer bij de hand dan Gottlieb; nu, die begon dan ook met allerlei grappen en hield nu Gottlieb voor den gek, en zoo werd het ongenoegen hoe langer hoe erger; en nu weet ik niet, hoe het kwam, nu begonnen mijne beide kleinen ook in de zaak meê te praten. en Lina, als de verstandigste, hield zich aan Gottliebs zijde en liet de ooren juist zoo hangen als hij, en Mina lachte over Rudolfs grappen en sprong met hem in 't rond." — „Ja," zeide Jochem daartusschen, „'t is al zoo, als het is." — „Je moest je nog schamen, Jong' Jochem," sprak Bräsig, „dat je zoo'n spektakel in je huis duldt." — „Neen, Bräsig," sprak juffrouw Nuszler, „dat moet gij niet zeggen, Jochem heeft al het mogelijke gedaan, om vrede te stichten: als Gottlieb van den duivel sprak, om hem daarmee hang te maken, dan heeft hij ook aan den duivel geloofd, en als Rudolf over den duivel lachte en er den spot meê dreef, dan heeft hij ook duchtig meê gelachen. Maar toen. — toen de strijd op 't ergst was, kwam mijne kleine Mina op een koddigen inval: zij droeg Rudolfs boeken naar Gottliebs kamer en die van Gottlieb bracht ze bij Rudolf; en toen zij daarover beiden geheel ontstelden, zeide zij heel kortaf, dat het best zou zijn, als zij eens andersom studeerden, dan konden zij mogelijk het beter eens worden." — „Die Mina is eene drommelsche aardige meid!" riep Bräsig uit. — „Nu, eerst wilden zij er niet aan, maar Gottlieb is met dat al een oude, goedhartige jongen, die begon toch daarmee, en daar 't nu winterdag geworden was, en hij niet rond kon loopen, werd de ander er door de verveling toe gedreven. — En nu hadt gij dat eens meê moeten aanzien! Het duurde niet lang, of 't scheen, dat zij, met de boeken, zich zelve verwisseld hadden; Gottlieb maakte laffe grappen en spotte met den duivel, en de ander werd er zwaarmoedig bij en zuchtte. Nu kwamen mijne

meisjes weêr geheel in de war; Mina hield zich nu aan Gottlieb, en Lina aan Rudolf, want nu zeide Rudolf, dat Gottlieb niet op een christelijk standpunt stond." — „Foei," zeide Bräsig, „dat had hij niet moeten zeggen. Nu, wacht maar! Ben je er zoo een, en kan je niet eens een stevigen baars hengelen?" — „Wel," riep juffrouw Nuszler vreeselijk verdrietig uit, „alweêr dat ellendig baars visschen! Daar kwam nu juist de heele historie weêr vandaan; want, toen het voorjaar werd en de baars aanbeet, toen smeed Rudolf zijn geheel christelijk standpunt weêr op zij en nam zijn hengelroê en liep immers met u op het veld rond; en de ander nam nu ook den duivel weêr op, want hij moest zijn examen doen, en zonder duivel komen zij daar niet gemakkelijk door. En nu wisten mijne beide meisjes ook in 't geheel niet meer, aan wien zij zich moesten houden." — „Ja, 't zijn een paar bengels!" riep Bräsig, „maar de bekeerder heeft aan alles schuld; wat behoeft hij den ander met den duivel en met een standpunt aan boord te komen?" — „Nu, dat willen we maar dáár laten! Want hij heeft toch wat geleerd en heeft zijn examen ook behoorlijk gedaan en kan, wat dat betreft, iederen dag domeneer worden; maar de andere schavuit doet nu letterlijk niets, en dan heeft hij ons een vreeselijk slecht stuk aangedaan en veel leed berokkend." — „Wat heeft hij dan nu weêr uitgevoerd? Heeft hij misschien blei gehengeld?" vroeg Bräsig en trok de wenkbrauwen in de hoogte. — „Och loop, wat blei! Eene preek heeft hij gehengeld. Ziet gij, daar is de vrouw van den Rector Baldrian; nu, die vrouw wilde nu toch haren Gottlieb ook wel eens hooren preeken, en zij verzoekt het den domeneer in Rahstadt, en die belooft het haar ook, dat Gottlieb verleden Zondag zou preeken, en nu vertelt zij dat aan hare zuster, de vrouw van Kurz. Nu, die is daar nu

natuurlijk verdrietig over, dat haar jongen nog niet zoo ver is als de ander, en zij gaat ook naar den domeneer, en die oude domeneer is zoo'n schaap en beloofde het haar ook, dat Rudolf op denzelfden Zondag preeken zou. En nu loten zij beiden, wie vóór- en wie namiddag zal preeken, en Rudolf krijgt den vóór-middag.

Nu studeerde die goede Gottlieb, al wat mogelijk was, en van 's morgens tot 's avonds zat hij in 't priëel, in den tuin, en daar hij een slecht geheugen heeft, leerde hij altijd hardop, en de ander luerde in 't rond; de twee laatste dagen echter ging hij ook achter 't priëel op de zodenbank zitten en deed ook zoo, alsof hij eene preek wou maken.

Zoo komt dan de Zondag, en Jochem laat ze naar Rahnstadt rijden, en wij rijden ook allen mede. Wij gaan in de domeneersbank zitten, en ik zeg u, ik stond veel angst uit voor Rudolf, maar die bengel stond daar, alsof hij er niets om gaf, en toen het tijd was, ging hij den preekstoel op, en daar hield hij eene preek, dat alle menschen mond en oogen opensperden, en ik verheugde mij zoo over den jongen en wilde dat aan Gottlieb zeggen, die naast mij zat; maar daar zat die stumperd te haspelen met handen en voeten, alsof hij ook op den preekstoel wilde en er den ander wilde afhalen, en hij zegt: Tante, dat is zoo waar mijn preek. — En dat was zoo, Bräsig! De verduivelde jongen had de heele preek van 't luisteren onthouden, terwijl de ander hardop van buiten had moeten leeren." — „Haha!" zeide Bräsig, luidkeels lachende. — „Dat is een grap, dat is een kapitale grap?" — Dat noemt gij een grap?" riep juffrouw Nuszler driftig uit. „Zoo'n slecht stuk in een godshuis is voor u een grap?" — „Och, neen!" riep Bräsig, nog altijd hartelijk lachende. „Maar, ja, 't is toch een grap, 't is een ent-

faam stuk, maar ik kan 't niet helpen, ik moet er om lachen." — „O ja!" hernam juffrouw Nuszler op gevoelligen toon, „daartoe zijt gij in staat, als wij anderen allen ons van schaamte en ergernis niet wisten te bergen, dan zoudt gij er bij hebben kunnen staan lachen." — „Nu, laat het er maar bij blijven," zeide Bräsig, om haar te bedaren, „hoe ging het nu met den bekeerder? Haha, ik had zijn gezicht wel eens willen zien." — „Wel, hoe ging het? Diezelfde preek kon hij 's middags niet houden, en de oude domineer moest maar een oude, voor deze noodlottige gelegenheid opwarmen: hij was echter mooi boos en zeide, als hij de zaak wou aangeven, dan kon Rudolf zijn domeneerszak wel aan den eersten wilgeboom den besten hangen."

„Nu, en de bekeerder?" — „Och, die goede, vrome stumperd was zoo neêrgeslagen, die zeide volstrekt niets, maar des te meer zeide de rectorsvrouw en geraakte zoodanig in strijd met hare zuster Kurz, dat zij tot op heden nog niet weêr verzoend zijn. Och, dat was eene beweging! Geschaamd heb ik mij, boos gemaakt heb ik mij, want Kurz en de rector kwamen er nu ook tusschen, en Jochem wilde er zelf in gaan meêpraten; tot ons geluk kwam echter onze wagen al vóór, en ik maakte, dat ik er hem inkreeg." — „Maar, wat zei nu de duwèlvechter?" — „Ja, die rakker was slim genoeg, die ging voor het lawaai uit den weg en had zich dadelijk, na zijne mooie preek, uit de voetengemaakten was hierheengeloopen." — „Nu, dan heeft hij toch naderhand wel eene behoorlijke castegatie van u gekregen?" vroeg Bräsig. — „Neen," antwoordde juffrouw Nuszler op stelligen toon, „dat heeft hij niet. Daar bemoei ik mij niet mee. Zijn vader komt vandaag, en die is er de naaste toe, zooals onze domeneersvrouw gewoon is te zeggen. En Jochem heb ik het ook scherp verboden, dat hij niet zooveel over die zaak moest praten, want hij is in den laatsten tijd

ook heelendal veranderd, daar hij altijd den mond open heeft en over dingen praat, die hem volstrekt niet aangaan. Zwijg stil, Jochem!" — „Ja, Jochem, houd u doodstil!" — „En mijne beide goede meisjes, die herken ik in 't geheel niet meer: na de preek hebben zij, den geheelen weg langs, heete tranen geschreid, en nu gaan zij zoo angstig voor elkaâr uit den weg en spreken nauwelijks te zamen, en anders liepen zij altijd arm in arm, en wat de eene op het hart had, dat moest de andere dadelijk weten. — Neen, mijn huis is heel en al 't onderst boven gekeerd." — „Moeder," zeide Jong' Jochem en stond heel verwaand van zijn stoel op, „het is waar, dat ik daarvan spreek, maar daarvan wil ik toch spreken; ge zult zien, de jongens hebben haar wat in 't hoofd gebracht." — „Wat zouden die haar in 't hoofd brengen, Jochem?" vroeg juffrouw Nuszler een weinig gemelijk. — „Liefdeshistories!" zei Jochem, en hij ging weêr in zijn hoek zitten. — „Mijne moeder zaliger placht altijd te zeggen: een kannedaat en eene schoolmamsel in één huis... Ge zult het zien: Gottlieb en Mina." — „Nu, Jochem, praat maar toe! De Heere beware je, dat je de zinnen bij elkaâr houdt! Wat babbelt ge toch daar voor gekheid? Als dat het geval was, dan moest de kannedaat nog vandaag het huis uit, en de ander er bij. — Kom eens meê naar buiten, Bräsig, ik heb u wat te zeggen!"

Toen zij buiten waren, wenkte juffrouw Nuszler Bräsig om in den tuin te gaan, en zij ging met hem in het priëel zitten. „Bräsig," sprak zij, „ik kan dat eeuwige gemaal van Jochem niet meer aanhooren, en dat heeft hij ook alleen maar van Rudolf geleerd; die heeft verleden winter 's avonds altijd zooveel met hem gepraat, en nu is hij daar zoo aan gewoon geraakt, nu gaat er dat bij hem niet meer uit. Zeg mij nu eens openhartig, — gij hebt toch beloofd, dat gij er op passen

zoudt — hebt gij van de zaak al 't een of ander gemerkt?' — „Wel, bewaar ons!” antwoordde Bräsig, „geene de minste inbeelding daarvan!” — „Ik kan 't mij ook volstrekt niet verbeelden,” zeide juffrouw Nuszler, en zij rekende in hare gedachten zoo eens na, „in 't eerst waren Lina en Gottlieb het ééns, en Mina en Rudolf; naderhand hield Mina zich bij Gottlieb en Lina bij Rudolf, en na het examen ging Lina weder met Gottlieb; maar Mina en Rudolf zijn het onééns, want sedert die mooie preek-historie kijkt zij hem in 't geheel niet meer aan.” — „Juffrouw Nuszler,” zeide Bräsig, „wat de liefde betreft, die ontwikkelt zich in 't eerst altijd in een verborgen toestand, ik zal eens zeggen met een bloemruiker, of dat een paar tot elkander „goeden morgen” zegt en elkander daarbij de hand drukt; — of dat een paar zich te gelijker tijd bukt voor een kluwen katoen en daarbij met de hoofden tegen elkaâr stoot; en voor een toeschouwer is verder niets daarvan te merken, maar mettertijd wordt zoo iets duidelijker, daardoor dat de vrouwelijken dikwijls heel rood worden, en de mannelijken met de oogen rondfigureeren, of doordien de vrouwelijken de mannelijken in de provisiekamer in veteeren en hun dáár metworsten, ossetong en varkenskop voorzetten, en de mannelijken de vrouwelijken met blauwe en roode linten onder de oogen komen, of als 't al verder is, dat zij in den zomer 's avonds in den manschijn gaan wandelen en daarbij zuchten. — Is dat met de kleine dreumesen al gepasseerd?” — „Neen, dat kan ik niet zeggen, Bräsig. In de provisiekamer zijn zij zoo af en aan wel eens geweest; maar ik heb ze daar handig uitgejaagd, want dat provisiekamergesnoep verkies ik niet; en dat mijne meisjes rood geworden zijn, heb ik ook niet gemerkt, maar dat zij zich in den laatsten tijd de oogen dikwijls rood geschreid hebben, dat heb

ik wel gezien." — „Hm!" sprak Bräsig, „dit laatste is zonder beteekenis. — Nu wil ik u zeggen, juffrouw Nuszler, verlaat u geheel op mij; ik weet er op te loopen; Hawermanns entfaamsten windhond heb ik immers ook bij zijne liefdesgeschiedenis beet gekregen. Ik ben een oude jager, ik speur hen op tot in hun leger; maar gij moet mij zeggen, wáár zij overdag hun wisselplaats hebben, dat wil zeggen, waar zij elkan- der mogelijk kunnen aantreffen."

„Dat is hier, Bräsig, hier in dit priëel. De meisjes zitten hier 's middags te naaien, en dan komen die twee er ook bij, en ik heb daar verder ook aan niets kwaads bij gedacht." — „Dat komt er ook niet op aan," zeide Bräsig en ging uit het priëel en keek schielijk buiten rond, waarbij hij een grooten, bonten kerseboom in 't oog kreeg, die heel veel bladeren had en dicht bij het priëel stond. — „Heel mooi!" sprak hij, „wat gedaan kan worden, zal door mij worden gedaan." —

„Lieve hemel!" zeide juffrouw Nuszler, toen zij weder in huis gingen, „wat zal dat vandaag nog eene ellende in mijn huis geven! Kurz komt vanmiddag tegen koffietijd, en hij is vreeselijk boos op zijn jongen, en behalve dat, is hij zoo lastig. Gij zult zien, dat zal hier een spektakel maken." — „Dat is altijd zóó bij kleine personen," zeide Bräsig, „daar zit het hoofd en de benedenwaart- sche c o n s t i t u t i e zoo dicht bij elkaâr, dat het dade- lijk vuur vat." — „Ja," hernam juffrouw Nuszler zuch- tende en ging de kamer binnen, „ellende zal 't geven."

Zij wist er nog maar niets van, dat de ellende in haar huis al in vollen gang was.

Terwijl beneden over al die zaken verhandeld werd, zaten de beide kleine ronde appeltjes boven op haar zolderkamertje te naaien. Lina zat voor het ééne ven- ster, en Mina zat voor 't andere, zij zagen volstrekt niet van haar werk op; zij spraken ook niet met elkan-

der, zooals vroeger in de naaischool bij de domineesvrouw; — zij naaiden en naaiden, alsof de wereld uit elkander geraakt was, en alsof zij ze met naainaalden en garen weêr aanéén moesten lappen, en daarbij zagen zij er zoo ernstig uit en slaakten zulke diepe zuchten, als voegzaam zou geweest zijn bij het ineenzetten eener gescheurde wereld. — 't Was zonderling, dat hare moeder er niets van aan Bräsig gezegd had, dat hare frissche, roode wangen erg verbleekt waren, en 't moest wel zeer langzaam aangekomen zijn, dat zij 't niet had gemerkt. Maar 't was nu eenmaal zóó: de beide lieve, kleine appeltjes zagen er zoo bleek uit, alsof zij op de noordzijde van den levensboom gegroeid waren, waar geen zonnestraal haar trof, dat zij niet meer aan denzelfden tak zaten. — Ten laatste liet Lina haar naaiwerk in den schoot zakken; zij kon niet verder naaien, hare oogen liepen over, en de tranen rolden langs hare bleeke wangen, en Mina greep naar haren zakdoek en hield zich dien voor de oogen, en daarachter druppelden ook de heete tranen in haren schoot; en zoo zaten zij en schreiden, alsof de schoone, onschuldige wereld in haar eigen boezem ook uit elkander was gegaan, en zij die niet weder te zamen konden lappen.

Eensklaps sprong Mina op en liep de deur uit, alsof ze in de vrije lucht moest, maar zij bedacht zich: zóó kon ze niet van den zolder beneden komen, hare moeder kon haar zien en iets vragen; zij bleef dus aan gene zijde der deur staan en schreide verder. En Lina sprong ook op en wilde Mina troosten; maar zij bedacht zich, dat zij niet wist waarmede, en zij bleef aan dezen kant van de deur staan en schreide ook verder. — Zóó schuift zich menigmaal tusschen twee harten een dunne plank, en het ééne hart hoort het andere zuchten en weenen; en de dunne plank heeft aan weêrszijden eene

klink, die men slechts behoeft aan e roeren, en wat de harten gescheiden heeft, schuift zich terug; maar geen van beiden wil de klink het eerst aanraken, en de beide harten weenen verder.

Maar, Gode zij dank! — zoo'n zelfzuchtigen hoogmoed tegen elkander kenden deze beide jeugdige harten niet, en Mina maakte de deur open en zeide: „Lina, waarom schreit gij?” en Lina reikte haar de handen toe en vroeg: „Ach, Mina, waarom schreit gij?” — En zij vielen elkander om den hals en weenden verder, en de wangen kleurden zich rooder, alsof de zonnestraal ze weder beschenen had, en zij hielden elkander zoo vast, alsof ze weder aan één en denzelfden tak zaten. — „Mina!” riep Lina, „ik wil hem je immers afstaan, en je zult gelukkig met hem worden. — „Neen, Lina!” riep Mina, „hij houdt meer van jou, en ge zijt ook veel beter dan ik.” — „Neen, Mina, ik heb het alles al overlegd: oom Kurz komt vanmiddag, en ik wil vader en moeder verzoeken, mij met hem meê te laten gaan, want om dat hier alles toe te zien, dat kon mij te zwaar vallen.”

„Doe dat, Lina, dan ben je immers bij zijn ouders, en ik zal Gottlieb verzoeken, dat hij mij, als je dan samen weêr hier terugkomt, door zijn vader eene plaats als gouvernante bezorgt, ver, ver van hier, want mij doet het hart ook zoo zeer.” — „Mina,” hernam Lina en schoof hare zuster een eind van zich af en zag haar geheel verbaasd in de oogen, „bij zijn e ouders? Wien meen je dan eigenlijk?” — „Wel, Rudolf.” — „Meen je Rudolf?” — „Ja, wien jij dan?” — „Ik? — — Wel, ik meen Gottlieb!” — „Neen, neen!” riep Mina uit, en zij viel Lina weêr om den hals, „hoe is dat mogelijk! hoe is dat mogelijk! Wij meenen volstrekt niet denzelfde.” — „Och, heer!” riep Lina, als de verstandigste, „en wat hebben wij ons gekweld!” — „En nu is alles in orde,” riep Mina

en danste als de onverstandigste nu ook in de kamer rond, „nu is alles goed!” — „Ja, Mina, nu is alles in orde!” en Lina danste als de verstandigste nu ook in de kamer rond. En Mina viel daarop weder, als de onverstandigste, hare zuster om den hals, — maar van vreugde. — Ja, als men ter goeder ure de klink maar aanvat en den scheidsmuur terugschuift, dan zullen de harten wel weder tot elkander komen, en alles komt weder in orde, al is 't ook niet met zooveel gejubel als daar, op het kleine zolderkamertje. Nu eens weeneden zij, dan eens lachten zij, nu eens dansten zij door de kamer rond, dan gingen zij op elkanders schoot zitten en vertelden 't elkaâr, hoe alles gekomen was, en klaagden over hare domheid, dat zij 't niet gemerkt hadden, hoe 't met haar gesteld was, en zij verwonderden zich, dat zij niet reeds vroeger tot eene verklaring der zaak gekomen waren, en dan biechtten zij elkaâr weêr, hoe ver ieder van haar met haren neef was, en dat die twee nog niet ernstig voor den dag waren gekomen, en dan scholden zij half op die twee, omdat die eigenlijk aan de geheele verwarring schuld waren.

En Lina zeide, dat zij al lang in grooten twijfel had verkeerd, maar sedert den vorigen Zondag was zij bijna overtuigd geworden, dat Mina het met Gottlieb ééns was, want waarom of zij anders toch onderweg zoo geschreid had. En Mina zeide, of zij daarom niet had moeten schreien, dat Rudolf met die preek zoo'n vreeselijk stuk had bedreven, en 't was haar met Lina evenzoo gegaan: waarom zij dan zooveel had behoeven te schreien. En daarop sprak Lina, of het haar niet grieven moest, dat haar arme Gottlieb zoo voor den gek was gehouden. — Maar nu was alles goed; en toen de etensbel luidde, drentelden de beide kleine, ronde appeltjes, rozerood en arm in arm, de trap af, en toen

zij de kamer inkwamen, was Bräsig, die zich met den rug naar het licht had neêrgezet, om de meisjes beter te kunnen gadeslaan, inderdaad verbaasd over de vroolijke gezichten en de heldere oogen, en hij sprak bij zich zelve: „Wat? Die zouden in de war zijn? Die zouden hartepijn hebben? Die zouden verliefd zijn? — In de vroolijkheid zijn ze!”

Op het luiden van de etensbel kwam nu Bräsigs bekeerder, de candidaat voor het domineesambt, Gottlieb Baldrian, binnen. — — Lina bloosde en keerde zich van hem af, niet uit boosheid; neen! maar naar aanleiding van hare biecht, die zij op het zolderkamertje had afgelegd, en Bräsig zeide bij zich zelve: „Dit is me nu dan toch weer heel curieus: Lina trekt het zich aan. Hoe is dat mogelijk? Ter wille van zoo'n leelijken petist?” — Bräsig drukte zich al te krachtig uit, maar eene schoonheid was Gottlieb niet; de natuur had hem niet veel moois op zijn levensweg meêgegeven, en dat weinige had hij nog op eene onverstandige wijze aangewend. Zoo b. v.: zijn haar. Hij had zwaar haar, en als 't behoorlijk onder de schaar was gehouden, zou 't heel fatsoenlijk blond haar geweest zijn, en hij had er overal meê rond kunnen gaan, zonder er de menschen meê bang te maken; thans echter had hij zich een portret van den discipel Johannes tot model genomen en had zich midden op het hoofd eene scheiding gemaakt, en nu dwong en streek hij zijne stekels benedenwaarts, die van nature toch bestemd waren, pijlrecht naar boven te groeien. — Ziet! ik heb er niets tegen, als zoo'n kleine spring-in-'t-veld van tien of twaalf jaar met krullen om het hoofd in 't rond loopt, en de moeders van zulke jongens zullen er nog minder tegen hebben en zullen hun zoo nu en dan de krullen uit het gezicht strijken, ook als er bezoek komt, wel glad kammen; — onverstandige moeders zullen natuur-

lijk ook nog met papillotten en met brandijzers daaraan knoeien; — ik zou er ook niets tegen hebben, als 't mode was, dat oude lieden met lokken rondliepen, want op de oude schilderijen ziet dat er heel mooi uit; — maar, wie geen kuiten heeft, moet geene nauwe broek dragen, en wie geen krulhaar heeft, moet zijn haar kort laten afsnijden. Bij onzen goeden Gottlieb hing nu dat weêrbarstige haar, van de zomerzon rossig gebrand, van achteren neder, alsof hij daar eene partij verroeste latspijkers had ingeknoopt; en daar hij nu, om het eenigszins glad te doen zitten, een beetje sterk moest smeren, bedierf dat slechts den kraag van zijn jas; verder had het geen vrucht. Onder dit rijkelijke geschenk van de natuur keek een onnoozel, bleek gezichtje uit, dat doorgaans de uitdrukking van pijn had, zoodat Bräsig hem telkens al had gevraagd, bij welken schoenmaker hij liet maken en of zijne ekster-oogen hem ook knepen. Zijne verdere gestalte was met deze uitdrukking in overeenstemming: hij was lang en smal en hoekig, maar dat gedeelte, aan 't welk de wereldsche lieden altijd eenig behagen hebben, ontbrak hem geheel en al: hij had geen buik, en de plaats, waar dit noodzakelijke en nuttige meubel zich van lieverlede pleegt te vormen, was bij hem zoo hol als juffrouw Nuszlers baktrog, namelijk van den binnenkant bekeken. Voor Bräsig was hij daardoor eene soort van natuurwonder geworden, want hij at als een dor-scher, maar tot dusverre zonder dat het iets baatte. In 't geheel moet niemand gelooven, dat de piëtisten zich van iets anders voeden dan van eten en drinken; ik heb er sommigen gekend, en ik ken ze nog, waar-tegen ik zelfs in dit opzicht niet was opgewassen. — Ja, 't is waar, in den candidatentoestand zijn ze nog maar dundarmig, maar later vullen zij zich wel een beetje op, en daarom wilde Bräsig ook nog volstrekt

de hoop niet opgeven, om Gottlieb eenmaal waardig de toga te zien vullen, ofschoon hij er zich heimelijk wel eens ongerust over maakte. — Zoo zag Gottlieb Baldrian er uit; maar het beeld zou niet geheel volledig zijn, zoo ik er niet bijvoegde, dat over het geheel zoo'n klein, klein sprankje van Farizeër-schijn lag verspreid; 't was maar eene kleinigheid, maar met Farizeërs-kraam is 't juist als met eene kalvermaag; met een klein, klein vezeltje kan men een geheelen pot melk verzuren.

Zij gingen nu zitten om te eten, en Jochem vroeg: „Waar blijft Rudolf toch?” — „Mijn hemel, Jochem, wat praat gij?” sprak juffrouw Nuszler verdrietig. „Dat zult ge nu toch wel langzamerhand weten, dat die van zijn leven niet op zijn tijd komt. Die is gaan vischen; maar wie niet op zijn tijd past, vindt den hond in den pot.” De maaltijd liep heel stil af, want Bräsig sprak niet; hij lag met al zijne zinnen en gedachten op den loer, en juffrouw Nuszler kon zich in stilte niet genoeg verwonderen over de verandering, die er met hare dochters had plaats gehad. Daar zaten zij en lachten elkaâr toe en fluisterden zachtkens samen, en zij zagen er zoo gelukkig uit, alsof zij uit een benauwdend droom waren ontwaakt en zich nu verheugden, dat het alles niet waar was, en dat de lieve zon haar weder lachend bescheen.

ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

't Handelt over niets dan over liefdeshistories en zet in 't voorbijgaan Bräsig, in den waardigen glans van luisteraar, deugdbewaker en beschermengel van heimelijke liefde, in een bonten kerseboom.

Toen het middagmaal was afgelopen, vroeg Mina, wier beurt het heden was, om hare moeder bij het



„Zwijg, Jong' Jochem! Met je hoofd tegen den boom." En daarbij klauterde hij op Jochems rug: „Zoo, richt je nu op. Waarachtig, 't is juist lang genoeg," en hij kreeg de onderste takken vast en haspelde den boom in.

Bladz. 65.

afnemen, de kamer uitvegen en 't koffiezetten te helpen: „Lina, waar gaat ge heen?” — „Ik wil maar even mijn naaiwerk halen,” antwoordde Lina, „dan ga ik naar 't priëel.” — „Nu, ik kom ook schielijk,” zeide Mina. — „En ik kom ook,” sprak Gottlieb langzaam, „Ik heb een boek, dat moet ik heden nog uitlezen.” — „Dat is mooi,” zeide Bräsig, „dat zal al een erg plezierige tijdkorting voor Lina zijn.” Gottlieb wilde hem eerst al eene kleine strafpredikatie over deze aanmerking houden, maar hij bedacht zich nog, daar hij wel kon nagaan, dat zulks bij Bräsig geheel vruchteloos zou blijven; hij zeide dus niets en ging met de beide meisjes de kamer uit.

„Lieve hemel!” riep juffrouw Nuszler, „wat beteekent dat met mijne kinderen? Daar kan ik volstrekt niet uit wijs worden; nu zijn ze weër als één hart en ééne ziel!” — „Stil, juffrouw Nuszler,” zeide Bräsig, „vandaag kom ik er achter. Jochem! Ga eens mede, maar spreken moogt ge geen woord!” Jochem volgde hem naar den tuin; Bräsig nam hem onder den arm, zeggende: „Zwijg doodstil, Jochem, en kijk niet om, en houd u, alsof ge met mij eene promenade na den eten maakt.” Jochem deed dat ook zeer natuurlijk. Toen zij bij den kerseboom vóór het priëel kwamen, stond Bräsig stil: „Zoo Jochem, maak je nu eens krom, met je hoofd tegen den boom.” Jochem wilde iets zeggen; maar Bräsig duwde hem het hoofd naar beneden: „Zwijg, Jong' Jochem! Met je hoofd tegen den boom. En daarbij klauterde hij op Jochems rug: „Zoo, richt je nu op. Waarachtig, 't is juist lang genoeg,” en hij kreeg de onderste takken vast en haspelde den boom in. Nog had Jochem niets gesproken, maar nu barstte hij in eens los: „Bräsig, ze zijn immers nog niet rijp.” — „Schaapskop!” riep Bräsig en keek met zijn rood gezicht tusschen de groene bladeren uit,

alsof eene pronkkalebas in dien boom was gehangen, „denk je, dat ik op St. Jan rijpe kersen wil plukken? Maak nu, dat je wekomt en sta hier niet voor den boom als een hond, die er een kat uit wil kijken.” — „Ja, wat zal een mensch daaraan doen?” zei Jochem en liet Bräsig aan zijn lot over.

Niet lang zat Bräsig in den boom, of hij hoorde een vluggen, haastigen tred over het zand kraken, en Lina ging in het priëel zitten met een grooten hoop naaiwerk, en als zij dat alles heden had willen afnaaien, dan had zij wel dadelijk mogen beginnen; nu echter legde zij 't op de tafel, leunde met het hoofd in de hand, zag op naar den blauwen hemel, langs Bräsig kerseboom heen en zat in gedachten verdiept. „Och, wat ben ik toch gelukkig,” zeide hare jeugdige, dankbare ziel, „dat Mina weêr goed op mij is; en Gottlieb is ook goed op mij: waarom trapte hij mij anders van middag op mijn voet? En wat keek Bräsig ons altijd scherp aan? Ik geloof, dat ik heel rood ben geworden. — En wat is Gottlieb toch een goed mensch! Wat kan hij ernstig en geleerd spreken, wat is hij bedaard! Bij hem is de domeneer zoo op het gezicht te lezen, — — heel mooi is hij niet; Rudolf ziet er eigenlijk beter uit; maar hij heeft zoo wat bijzonders over zich, alsof hij altijd zeide: blijft mij allen met uwe jammerlijke, erbarmelijke dwaasheden van het lijf, ik heb hoogeregedachten, ik ben geestelijk, — de haren snijd ik hem naderhand van achteren af.”

't Is eene gelukkige inrichting in de wereld, dat de jonge meisjes niet allen op de uiterlijke schoonheid zien: anders waren wij, leelijken, allen als oude vrijers overgebleven, en 't zou eene mooie compagnie geworden zijn; wat kan er wel leelijker zijn dan een oude, leelijke vrijgezel! — In Lina's slotgedachte, dat zij Gottlieb zijn haar zou afsnijden, lag zulk eene vaste hoop,

dat zij er over bloosde, en toen zij nu het zand onder langzame, eerwaardige schreden hoorde kraken, greep zij naar haar naaiwerk en piekte er vreeselijk in rond.

Gottlieb kwam met zijn boek, ging drie stappen van haar af zitten en las; hij zag echter menigmaal over het boek heen, alsof hij dat, wat hij gelezen had, of ook wel iets anders, bij zich zelve overlegde. Met de piëtistencandidaten gaat het meestal aldus: vóór het examen hebben zij niets dan geestelijke gedachten, maar na het examen, dan krijgen de wereldsche gedachten haar deel, en in plaats van dadelijk aan eene kooi te denken, denken zij eerst aan 't vogeltje. 't Ging Gottlieb nu juist zóó, en daar hij na het examen geene andere meisjes had ontmoet, behalve Lina en Mina, en Lina veel beter naar geestelijke vermaningen had geluisterd dan hare onbedachtzame zuster, was hij op de wereldsche gedachte gekomen, Lina tot domineesvrouw te bevorderen. Hij was evenwel in zulke zaken niet zeer bedreven; daarom tobde hij zich in groote verlegenheid daarbij af, en had het nog niet verder gebracht dan tot het op den voet trappen, waarbij hij eigenlijk nog verlegener werd, als hij trapte, dan Lina, als zij den trap kreeg.

Heden had hij nu besloten, de zaak behoorlijk aan te leggen; hij zeide dus: „Lina, dit boek heb ik eigenlijk slechts om uwentwil meêgebracht. Wilt gij eens luisteren?”

„Ja,” antwoordde Lina. — „Dat wordt eene langdradige historie,” sprak Brásig bij zich zelve, die daar boven in de takken van den kerseboom juist niet op rozen lag. Gottlieb las haar nu een stichtelijke preek over den echt voor, hoe die moest aangegaan en hoe die moest beschouwd worden; en toen hij daarmede gereed was, schoof hij een stap nader en vroeg: „Wat zegt gij daarvan, Lina?” — „Het is ongetwijfeld heel

mooi," zeide Lina. — „Het trouwen?" vroeg Gottlieb. — „Och, Gottlieb!" riep Lina uit en bukte zich dieper over haar naaiwerk neder. — „Neen, Lina!" hernam Gottlieb en schoof weder wat dichter bij haar, „het is niet mooi. God zegene u daarvoor, dat gij deze gewichtige behandeling van het menschelijke leven niet lichtzinnig hebt beschouwd. Het is verschrikkelijk zwaar, namelijk in een christelijken zin," en nu gaf hij haar eene vreeselijke beschrijving van de zware plichten en moeiten en zorgen in het huwelijk, alsof hij Lina op het tuchthuis moest voorbereiden; zoodat Bräsigt in den kerseboom zich zelve zegende, dat hij niet in zulk een vreeselijken staat gekomen was. „Ja," sprak hij, „Lina, het huwelijk is een gedeelte van den vloek, waarmede God onze voorouders uit het paradijs verdreef." En nu greep hij naar den bijbel en las dat jonge meisje het kapittel uit Mozes' eerste boek voor, zoodat Lina over het geheele lichaam begon te beven en niet wist, waar zij van angst en schaamte moest blijven. „Entfaamte Jezuieter!" riep Bräsigt halffluid in zijn boom, „waarom brengt ge dat arme kind in zoo'n gegeneerdheid!" en hij zou bijna uit den boom gesprongen zijn, en Lina was bijna weggelopen, als 't de bijbel niet geweest was, waaruit hij had voorgelezen, want, wat daar in stond, kon toch niet anders dan goed zijn; zij hield de handen voor hare oogen en weende bitter. Doch hij was nu geheel in den geestelijken ijver geraakt en had daarbij zijn arm om haar heen geslagen en riep: „Ik spaar u niet in dit plechtige oogenblik! Carolina Nuszler, wilt gij onder deze christelijke voorwaarden mijne christelijke echtgenoot worden?" Lina geraakte in zulk eene vreeselijke verwarring, dat zij niet spreken en niet denken kon, slechts schreien, niets dan schreien.

Toen klonk er langs het tuinpad zoo'n vrolijk gezang:



„Ja,” sprak hij, „Lina, het huwelijk is een gedeelte van den vloek, waarmede God onze voorouders uit het paradijs verdreef.” En nu greep hij naar den bijbel en las dat jonge meisje het kapittel uit Mozes' eerste boek voor, zoodat Lina over 't geheele lichaam begon te beven en niet wist, waar zij van angst en schaamte moest blijven.

Bladz. 68.

't Vischje in de beek, zoo rein,
Wil bij 't andere vischje zijn;
't Kleine vischje grauw,
Zoekt zich eene vrouw — —

En Lina verzamelde hare laatste krachten en vloog, in weêrwil van den bijbel en van de christelijke voorwaarden, het priëel uit, Mina voorbij, die nu ook met haar naaiwerk aankwam; en achter Lina stapte Gottlieb met groote, deftige stappen, en zijn aangezicht zag er zoo ontsteld uit als dat van zekeren predikant, voor wien de koster, daar hij zulk eene lange preek hield. den sleutel der kerkdeur op den kansel legde, met de woorden: als hij gereed was, mocht hij zelf maar afsluiten, want hij moest nu ook gaan eten. En verbaasd moest hij er wel uitzien, want hij had het, evenals die andere predikant, heel mooi willen maken, en nu was zijne kerk ledig.

Mina was nog een jong, onervaren kind, want zij was immers de jongste; maar zij was toch al snugger genoeg, om in te zien, dat hier iets bijzonders was voorgevallen, en vroeg zich af, of zij ook niet schreien zou, als haar zoo iets overkwam. Zij ging nu ook bedaard in het priëel zitten, rolde haar naaiwerk uitéén, en begon, haar eigene onzekere omstandigheden in aanmerking nemende, een beetje te zuchten, daar zij anders ook juist niets bijzonders wist te doen. — „De hemel beware me!” zeide Bräsig in den boom. „Nu gaat die deern daar ook nog zitten, en ik kan mijn beenen haast niet meer voelen, en de zaak begint vervelend te worden.” Maar zoo vervelend zou de zaak niet blijven, want kort nadat Mina was gaan zitten, kwam in den hoek van het priëel een jonge, knappe kerel aan, met een hengelroê op den schouder en eene vischben om den hals. „Dat is kostelijk, Mina,” riep hij uit, „dat ik je hier

aantref. Gij hebt zeker al lang gegeten?" — „Dat kunt gij wel denken, Rudolf," antwoordde zij, „'t is aanstonds twee uren." — „Nu, dan zal tante zeker weêr heel boos op mij zijn." — „Och, wees daaromtrent maar gerust: dat is zij toch, ook zonder dat ge vanmiddag van het eten waart weggebleven; ik vrees echter, dat uw eigen maag wel 't meeste boos zal wezen, want daarvoor hebt gij vandaag slecht gezorgd." — „Des te beter voor uw aller maag voor vanavond. Ik kon niet vroeger komen; 't ging niet, de visch beet te mooi. Ik ben heden naar 't zwarte water geweest; dat wil Bräsigt nooit hebben, en nu weet ik waarom: dat is zijne provisiekamer, als hij anders niet vangen kan; — 't gansche gat zit vol bliek, kijk maar eens! kijk maar eens! wat prachtige knapen!" en daarbij maakte hij zijne vischben open en toonde haar zijn schat. „Dezen keer heb ik den ouden Bräsigt danig beet gehad." — „Entfaamte schavuit!" riep Bräsigt bij zich zelve in den boom, en zijn neus kwam tusschen de bladeren uit te voorschijn als een deftige augurk in de pekkel, die juffrouw Nuszler voor den winter in deze kerseboombladeren placht in te maken. „Entfaamte schavuit! Is hij mij toch tusschen mijn bliek gekomen!" — „Geef hier, Rudolf," zeide Mina, „ik wil ze binnen brengen en u wat eten halen." — „O neen! neen! Laat dat maar." — „Wel, gij kunt toch geen honger lijden!" — „Nu dan, ga dan uw gang maar, Mina. Een paar boterhammen, Mina!" — Mina ging, en Rudolf zette zich in 't priëel neder. „Dat mag de duivel uithouden," zei Bräsigt en trok zachtjes met zijne beenen in de takken heen en weder, om eene plek aan zijn lichaam uit te zoeken, waar hij nog geen pijn had, „nu gaat dat ongedierte weêr in 't priëel zitten; zij schijnen het hier gewoon te zijn."

Rudolf zat in gedachten verzonken op de bank, wat anders volstrekt zijne gewoonte niet was. Hij had in

zijn wezen iet of wat onverschilligs, maar hij was toch een flinke en tevens krachtige knaap, en tusschen al de schelmstukken in zijne bruine oogen keek een goed deel zelfvertrouwen uit, waarbij de fijne schram over zijn bruine wang heel goed paste en zoo in 't voorbijgaan het bewijs opleverde, dat hij zijn tijd niet uitsluitend aan dogmatiek had besteed. „Ja,” zeide hij, toen hij zoo zat, „uit één gat moet de vos komen. Ik heb me nu lang genoeg daarmee gekweld, en 't was ook nog altoos tijd; 't was toch ook in zooverre hier heel aardig, maar heden moeten twee dingen tot een besluit komen. Vanmiddag komt de oude; 't is maar goed, dat moeder niet meêkomt, anders had ik bij slot van rekening de courage niet. Ik deug voor dominé zooveel als een ezel voor 't citerspelen en Gottlieb voor kurassiers-overste. Als Bräsig vandaag maar hier was, die hielp mij zeker. Ach hemel, maar met Mina! Als 'k die eerst maar weêr goed had.”

Daarop kwam Mina met een bord vol boterhammen. Rudolf sprong op: „Mina, wat zijt ge toch een goede, lieve meid!” en hij sloeg zijn arm om haar henen. Mina maakte zich van hem los: „Och, laat staan, laat staan! Wat hebt gij toch een onheil aangericht! Moeder is vreeselijk boos op u.” — „Gij meent wegens de preek? Nu ja, het was een malle streek.” — „Neen,” zeide Mina driftig, „het was een slechte streek. Gij hebt het heiligste daarmee bespot.” — „Och, loop! Zoo heilig zijn zulke candidatenpreeken niet, al kwamen ze ook van onzen vromen Gottlieb.” — „Maar, Rudolf, in de kerk!” — „Och, Mina, ik zeg u immers, 't is een malle streek van mij geweest, ik heb de zaak niet behoorlijk overlegd; ik dacht slechts aan het domme schapengezicht, dat Gottlieb zou zetten, en dat prikkelde mij zoo, dat ik die dwaasheid beging. Maar laat het er nu bij blijven, Mina!” en hij sloeg weder zijn arm om

haar heen. — „Neen, laat dat!” sprak Mina, maar zij duldde het toch. „En de dominé heeft gezegd: als hij 't aangaf, dan kreeg ge van uw leven geene plaats.” — „Dan moet hij 't maar aangeven, zoo zou ik in eens van dien heelen winkel af zijn.” — „Wat?” vroeg Mina, en zij maakte zich van hem los en schoof een eind van hem af, „zegt gij dat in ernst?” — „In vollen ernst. Dit was de eerste en laatste maal, dat ik den preekstoel heb beklommen.” — „Rudolf!” riep Mina, geheel ontsteld. — „Och, waarom zou 'k me toch langer kwellen!” riep Rudolf driftig uit. „Zie Gottlieb aan, zie mij aan! Deug ik voor dominé? En al had ik de heele theologie ook in mijn lijf, zoodat ik de geleerdste professor daarvan nog wat kon medegeven, dan zouden zij mij toch niet door 't examen laten komen; zij verlangen slechts, dat men hunne zoogenaamde vrome gezindheid zal herkauwen. En al ware ik de Apostel Paulus zelf, zij lieten mij druipen, zoodra zij die kleine schram op mijne wang gewaarwerden.” — „Maar wat wilt gij dan worden?” vroeg Mina en legde vertrouwel-lijk hare hand op zijn arm. „Ach, word toch geen soldaat!” — „Heere, bewaar me! Daar denk ik niet aan! Neen, landbouwer wil ik worden!” — „'t Is een bengel!” zei Bräsig in den boom. — „Neen, mijne kleine, lieve Mina!” sprak Rudolf, en hij trok Mina naast zich op de bank, „een landbouwer wil ik worden, een degelijke, vlijtige, flinke landbouwer, en gij, mijne lieve Mina, gij moet mij daarin behulpzaam zijn.” — „Zij moet hem zeker leeren ploegen en eggen,” zeide Bräsig. — „Ik, Rudolf?” vroeg Mina. — „Ja gij, mijn lief, goed kind,” en hij streek haar over het gladde haar en de zachte wangen, en lichtte hare kin in de hoogte en zag haar openhartig in de blauwe oogen. „Als ik met zekerheid weet, dat gij te eeniger tijd mijn lief vrouwtje wilt worden, dan zal 't mij zoo licht



„Als ik met zekerheid weet, dat gij te eeniger tijd mijn lief vrouwtje wilt worden, dan zal 't mij zoo licht worden een degelijk landbouwer te worden. Wilt gij, Mina, wilt gij?" En uit Mina's oogen vloeiden tranen, en Rudolf kuste ze weg.

Bladz. 74.

vallen, een degelijk landbouwer te worden. Wilt gij, Mina, wilt gij?" En uit Mina's oogen vloeiden tranen, en Rudolf kuste ze weg, hier en daar, altijd langs de wangen, tot op den rooden mond, en Mina legde haar klein, rond hoofdje aan zijn borst, en toen hij haar tijd gaf tot spreken, fluisterde zij zachtkens, dat zij wilde, en hij kuste haar weder en kuste haar altijd weder, en Bräsig riep half overluid uit den boom: „Dat mag de drommel uithouden! Maakt toch wat voort!" En Rudolf verklaarde haar nu, al kussende, dat hij heden met zijn vader spreken wilde, en zeide ook, zoo in 't voorbijgaan: 't was jammer, dat Bräsig niet tegenwoordig was; die zou hem zoo goed bij zijn voornemen kunnen helpen, en hij wist zeker, dat de oude man hem gaarne mocht lijden." — „Vervloekte bengel!" zeide Bräsig, „hij vangt mijn blik weg!" En Mina zeide, dat Bräsig immers hier was; hij hield zeker zijn middagslaapje. — „Zie nu die kleine dreumes eens aan!" riep Bräsig, „dit moet een middagslaapje verbeelden! Maar nu is alles in orde. Waartoe zou ik mijne kneukels dan nog langer afmatten?" En toen Rudolf nu zeide, dat hij den ouden man zoo gaarne vooraf nog zou spreken, toen schoof Bräsig uit den kerseboom naar beneden, zóó, dat zijn broek daardoor tot aan de knieën opstroopte, en hij slingerde aan de onderste takken en riep: „Hier hangt hij!" — Bons! Daar liet hij zich vallen en stond nu dicht voor het verliefde paar, met eene uitdrukking op zijn bezweet aangezicht, die heel duidelijk te kennen gaf, dat hij zich ook in de allerteederste zaken als rechter geroepen achtte.

Die beide jonge lieden waren dan ook niet weinig ont-hutst. Mina hield, juist zooals Lina, hare hand voor de oogen, alleenlijk schreide zij niet; en zou ook wel, juist zooals Lina, weggelopen zijn, indien zij niet, van kindsbeen af, met oom Bräsig op den vertrouwelijksten voet had

gestaan. Zij wierp zich alzoo met neergeslagen oogen aan Bräsigs borst en kroop met haar klein, rond hoofdje, van pure schaamte bijna in zijn vestzak en riep: „Oom Bräsig! Oom Bräsig! Gij zijt een oude, afschuwelijke deugniet!” — „Zoo?” vroeg Bräsig. „Wel, dat is waarlijk alleraardigst.” — „Ja,” zeide Rudolf een weinigje veel uit de hoogte, „gij moest u schamen, hier voor luisteraar te spelen.” „Monsjeu Rudolfjel!” antwoordde Bräsig, „ik wil u maar ééns voor al wat zeggen; van schamen is volstrekt geen spraak, en zoo gij meent, dat gij mij met voornamigheid kunt intimidarieeren, dan zijt gij zeer ver de plank mis.” Dat zag Rudolf nu ook wel in, en indien hij anders ook een kleinen, eerlijken strijd niet vreesde, zoo was hem toch zooveel duidelijk, dat hij, in dit geval, om Mina's wil moest toegeven. Hij zeide dus eenigszins zachtmoediger: wanneer Bräsig daar, bij toeval, — dat wilde hij eens aannemen, — in den boom geraakt was, dan had hij toch fatsoenshalve, door hoesten of zoo iets, zich moeten bekend maken, in plaats van hunne aangelegenheden van A tot Z af te luisteren. „Zoo?” sprak Bräsig, „hoesten moet ik ook nog? Ge, steund heb ik genoeg, en als gij 't met die aangelegenheden niet zoo druk gehad hadt, dan hadt gij't wel kunnen hooren. Maar gij moest u schamen, dat gij hier, zonder vergunning van juffrouw Nuszler, op Mina verliefd wordt.” Dat was zijne zaak, zeide Rudolf, en dat raakte niemand, en Bräsig kende zoo iets niet. — „Zóó?” vroeg Bräsig weder. „Hebt gij wel eens drie bruiden te gelijk gehad? Dat heb ik, mijnheer! en geheel openbare bruiden waren dat, en dan niet kennen? Maar gij zijt zoo'n heimelijke strooper; gij vischt me daar heimelijk mijn blik uit het zwarte water en vischt mij voor mijne zichtbare oogen hier de kleine Mina uit het priëel weg! Nu, wees maar bedaard,

Mina; hij zal u geen kwaad doen.” — „Ach, oom Bräsig,” verzocht Mina, geheel neêrgeslagen, „help ons toch, wij hebben elkander toch zoo lief.” — „Ja, wees maar stil, Mina, gij zijt mijn lief peetekindje; dat gaat alles wel weêr voorbij.” — „Neen, heer inspektor,” riep Rudolf en legde den oude de hand op den schouder, „neen, lieve, goede oom Bräsig, dat gaat niet weêr voorbij; dat zal zoo blijven tot aan het einde van mijn leven. Ik wil landbouwer worden, en als ik het vooruitzicht heb, Mina eenmaal de mijne te noemen, en” — voegde hij er bij; want zoo snugger was hij wel; — „en gij mij goeden raad geeft, dan moest er de drommel wel meê spelen, als ik geen flinke landman werd.” — „’t Is een vervloekte bengel!” sprak Bräsig bij zich zelve, en hij voegde er overluid bij: „Ja, zoo’n Latijnsche wilt gij worden, zooals Pistorius en Praetorius en Trebonius, en gij wilt u op den rand van de sloot neêrzetten en in het boek van dien kerel met den langen titel lezen, van de zure stof en de stinkstof en van Organismussen, terwijl de sakkermetsche hofjongens achter uw rug mest strooien en klompen heensmijten, zoo groot als een heerenhoed!..... O! ik ken u allen! Een eenigen heb ik maar gekend, die op de Latijnsche school geweest is, en van wien wat behoorlijks is terechtgekomen; dat was de jonge heer Von Rambow bij Hawermann.” — „Och, oom Bräsig,” zeide Mina en stak van lieverlede haar hoofdje omhoog, en streelde den ouden man langs de wangen, „wat Frans kan, dat kan Rudolf toch ook.” — „Neen, Mina, dat kan hij niet! En waarom? Omdat hij een windbui is en de ander een positief mensch!” — „Oom Bräsig,” zeide Rudolf, „gij meent misschien vanwege die malle grap met de preek; maar Gottlieb heeft mij hier al te erg geplaagd met zijn bekeeringsijver; ik moest hem daarvoor eene kleine poets

spelen." — „Haha!" hernam Bräsig lachende: „neen, daarom niet, dat vond ik aardig, dat vond ik heel aardig. Dus heeft hij u ook willen bekeeren, misschien ook van het visschen? O! Hier vanmiddag heeft hij ook al iets willen bekeeren, maar Lina is van hem weggelopen; maar toch is de zaak nog in orde gekomen." — „Met Lina en Gottlieb?" vroeg Mina heel angstig, „en hebt ge dat ook meêgehoord?" — „N a t u r e l l e m a n g heb ik dat gehoord, want om uwentwil heb ik immers in den sakkermentschen kerseboom gezeten. Maar kom nu eens hier, monsjeu Rudolf! Wilt gij van uw geheele leven niet meer op den preekstoel staan of preeken maken?" — „Neen, nooit weder." — „Wilt gij 's morgens, klokke vier, en klokke drie in den zomer, opstaan en aan den arbeid gaan?" — „Op alle uren." — „Wilt gij behoorlijk leeren ploegen en eggen, en maaien en binden, dat wil zeggen, met de halmen zelve, met een touw is 't geen kunst." — „Ja," zeide Rudolf — „Wilt gij van uw leven onder 't takkenbossen rijden niet in de kroeg bij de punch blijven zitten, als uwe wagens reeds weggereden zijn, zoodat gij ze naderhand in vollen draf achterna moet hollen?" — „Ook dat niet!" zeide Rudolf. — „Wilt gij ook van uw leven niet — Mina, zie eens! Daarginder staat zoo'n mooie violier, die blauwe meen ik; haal mij die eens, daar verlang ik naar. — Wilt gij" vroeg hij verder, toen Mina weg was, „u ook van uw leven niet met die drommelsche hofdeerns afgeven?" — „O, heer inspektor! Wat denkt gij van mij?" antwoordde Rudolf en wendde zich knorrig af. „Nu, nu," sprak Bräsig, „iedere zaak moet vooraf in orde gemaakt en bepaald worden, en dit zeg ik u: voor iederen traan, dien mijn peetekindje om uwentwil stort, draai ik u éénmaal den nek om," en daarbij nam zijn gezicht een uitdrukking aan, alsof 't nu al er op los ging. „Ik dank je

wel, Mina!" zeide hij, toen deze hem nu de bloem bracht, en hij rook er aan en stak ze vervolgens in 't knoopsgat. „En kom nu hier, Mina, nu wil ik je ook mijn zegen geven. Neen, op de knieën behoeft ge niet te vallen, doordien ik niet één van je natuurlijke ouders ben, maar alleen je peetoom. En u, monsjeu Rudolf, u wil ik van middag bijstaan, als uw vader komt, opdat gij van de geestelijkheid los moogt raken. En komt nu beiden meê, wij moeten naar binnen gaan. Maar dat zeg ik u, Rudolf, dat gij me niet op den rand van de sloot gaat zitten lezen, maar dat gij op het meststrooien past. Ziet gij, zóó is de greep, zóó moeten de sakkermentsche hofjongens de vork aanvatten en dan niet zóó — pof! neêrsmijten, neen! zij moeten eerst een keer of drie vier met de vork schudden, tot de mest goed uitéénkomt. Een behoorlijk bemest land moet er zoo rein en netjes uitzien als een fluweelen deken." Dit zeggende, ging hij met de jonge lieden de tuin deur uit.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Dit wordt een lang en gewichtig kapittel, en als iemand uitvoerig beschrijven wil, wat daar in staat, dan heeft hij meer tijd dan ik; daarom zeg ik slechts: twee jongens klommen over de heining in den tuin van juffrouw Nuzler en plukten er een paar ronde appeltjes voor zich van den appelboom, die eigenlijk aan Bräsig toebehoorde.

Ongeveer in de helft van den namiddag kwam koopman Kurz met den rector Baldrian op het Rexowsche landgoed aan. Kurz had den rector tot zijne eigene schade uitgenoodigd, om die wandeling met hem te doen; want voor een klein kereltje loopt het drommels ongemakkelijk tegen zoo'n langbeenige op, en de natuur had, wat zij Kurz aan zijne rechtmatige lengte had onthouden, den rector als toegift gegeven.

Zoo waren zij nu den landweg langs gegaan, en de rector Baldrian had de grappige opmerking gemaakt, dat hunne stappen hem gedurig deden denken aan den versvoet, dien de Romeinen een *dactylus* noemden; dat was altijd: lang, kort, kort, — lang, kort, kort. Dit moest Kurz nu gemelijk maken, daar het een slecht licht op zijne beenen en zijne eigenschappen als voetganger wierp; hij rekte derhalve zijne stappen verschrikkelijk uit. „Nu kunnen we voor een *spondeus* gelden;” zeide de rector, „dat is lang, lang.” — „Doe mij het genoeg, zwager,” sprak Kurz, heel knorrig en geheel buiten adem, „en blijf me met uwe geleerdheid van 't lijf; ik ben toch al door en door bezweet.” Dit zeggende, wischte hij zich het zweet van zijn gezicht, trok zijn jas uit en hing die over zijn wandelstok. — Kurz was van beroep eigenlijk kruidenier, maar hij handelde tevens in ellewaren, en daar er bij die affaire altijd lappen overbleven, was hij met zijn korte statuur best tevreden, dewijl hij die overschotjes dan nog altijd voor zich zelve kon gebruiken. Verleden jaar was hem bij 't opruimen in de affaire een overschot laken van een dames-voorjaarsmantel in de handen gekomen, met daarop gedrukte giraffen, die aan een palmboom knabelden. Om 't weg te gooien was jammer, verkoopen kon hij 't niet meer; daarom liet hij er zich een zomerjasje uit maken, en nu marcheerde hij met dit vaandel het Rexowsche goed op, alsof hij vaandrig in de armee van een Duitschen vorst was, die een giraffe en een palmboom in zijn wapen voerde; en de rector Baldrian liep in een nankinsche jas, als rechtervleugelmaan, daarnaast.

„Och, hemel,” zeide juffrouw Nuszler in de kamer, „nu brengt Kurz den rector ook nog mee.” — „Waarachtig!” zei Bräsig, maar die zal ons vandaag niet veel molestiseeren, ik zal hem altijd het woord afsnij-



Ongeveer in de helft van den namiddag kwam koopman Kurz met den rector Baldrian op het Rexowsche landgoed aan. Kurz had den rector tot zijne eigene schade uitgenoodigd, om die wandeling met hem te doen ; want voor een klein kereltje loopt het drommels ongemakkelijk tegen zoo'n langbeenige op, en de natuur had, wat zij Kurz aan zijne rechtmatige lengte had onthouden, den rector als toegift gegeven.

Bladz. 81.

den." Zij hadden namelijk beiden, met recht, een grooten angst voor des rectors wijdloopigheid.

De beide gasten kwamen binnen, en de rector maakte een grooten omhaal over het genoeg van hen allen weder te zien, en de kostelijke gelegenheid om met Kurz te zamen hierheen te gaan, waarop Bräsig kortaf antwoordde, dat lange beenen de beste gelegenheid waren voor iemand, die over 't veld ging. Na dit zeggen keerde hij zich terstond om, zoodat de rector, daar juffrouw Nuszler met Kurz te spreken had, geen anderen toehoorder overhield dan Jochem, die ook het geheele praatje voorbeeldig aanhoorde en eindelijk zeide: „Goeden dag, zwager, ga ook een beetje zitten.” Kurz was kwaad, vooreerst omdat hij zijn jongen de les wilde lezen; ten tweede, omdat de rector hem zoo moê als een hond had laten loopen, en ten derde, omdat hij, met het uittrekken van zijn jas, kou gevat had en den hik had gekregen. Zijne knorrigheid had nu, wel is waar, verder niets te beteekenen, want hij was jaar uit, jaar in, knorrig, dewijl hij een democraat was; natuurlijk geen staats-democraat, want die waren er toen nog niet in Mecklenburg, neen! slechts een stads-democraat, waarbij hij het zich voorloopig tot zijn levenstaak gemaakt had, om den dikneuzigen bakker op de markt, dien de burgemeester zoo vreeselijk begunstigde, den stads-stier af te troggelen. Hij blies en hoestte en hikte in de kamer rond en zag er met zijn verhit, bezweet aangezicht en zijn kort, grijsachtig haar uit, als een mooie, roode, versch aangesneden groote ham, die bovenop met peper en zout bestrooid is, en waarvan het vette sop langs het mes loopt. De vergelijking past niet volkomen, omdat het mes er aan ontbreekt; maar Bräsig zorgde er voor, dat ik met die vergelijking niet in de knoei geraak; hij schoof de lade der tafel open, haalde daar een

blank, scherp tafelmes uit, ging op de roode ham af en zeide: „Zoo Kurz, ga nu eens heel bedaard hier zitten.” — „Wat moet dat?” vroeg Kurz kortaf. — „Zijmpatie wegens den hik.” — „Zoo.” — „Zie nu altijd de snede van het mes aan. Nu kom ik altijd dicht bij u met de snede; maar gij moet bang wezen, anders helpt het niets. Altijd dicht, altijd dicht, alsof ik uw neus wilde doorklieven. Altijd — dicht — tot dicht tusschen de oogen.” — „Wat donder!” riep Kurz opspringende, „gij zult mij de oogen nog uitsteken.” — „Mooi zoo!” zeide Bräsig, „mooi zoo! Gij zijt bang geworden, nu zal 't ook wel helpen.” En 't hielp werkelijk, dat wil zeggen tegen den hik, niet tegen de knorrigheid. „Waar is mijn jongen?” vroeg Kurz. „Hij zal vandaag duchtig wat te hooren krijgen. — Neen, zwager,” sprak hij tot Jochem, „niets als verdriet! Hier met den jongen, op 't raadhuis met den stadstier, in huis met mijne vrouw om die verduivelde preekgeschiedenis, in den winkel met zoo'n os van een leerling, die verkoopt me een lood zwarte zijde voor een drachma, en hier op den landweg nu nog met des rector's lange beenen.” — „Moeder,” zei Jong' Jochem en schoof een der koffiekoppen wat naar voren, „schenk Kurz toch eens in.” — „Wel zwager,” sprak juffrouw Nuszler, „'t heeft immers ook den tijd nog, wij kunnen er eerst nog eens over praten; wat wilt gij toch ook in de eerste drift zoo tegen den jongen uitvaren; dat is toch maar olie in 't vuur gieten.” — „Ik wil hem,” riep Kurz opstuivende, maar verder kwam hij niet, want de deur ging open, en Gottlieb kwam binnen.

Gottliebs stap had iets buitengewoon plechtigs, toen hij naar zijn vader toeging en hem goeden dag zeide. Hij had zoo iets vreeselijk bedards en daarbij zoo iets bijzonder geestelijks en terughoudends, zoodat hij er

uitzag, alsof de heilige Salvaderus hem tot zijn privaatgebruik aan een band hield en hem alle avonden aan een kram hing, opdat hij niet in aanraking zou komen met de dingen van 't stof. „Goeden dag, Papa, hoe gaat het u?” zeide hij en kuste zijn vader overkruis op de wangen, terwijl de oude heer hem ook kuste, maar langs hem henen in de lucht, gelijk een karper, wanneer hij smakkend uit het water kijkt. „Hoe maakt Mama het?” vroeg de zoon verder. Want Gottlieb had, van jongs af, altijd „Papa en Mama” moeten zeggen, daar de rector „vader en moeder” voor een gewoon burgermensch, wel is waar, goed genoeg achtte, maar niet voor een gestudeerd persoon; iets, waarover zijne schoonzuster Kurz zich natuurlijk telkens ergerde, want haar jongen zeide altijd maar „vader en moeder.” „Goeden dag, oom!” zeide Gottlieb tot Kurz. „Goeden dag, heer inspektor!” tot Bräsig, en nu keerde hij zich weder tot zijn vader, zeggende: „Ik verheug mij zeer, dat gij heden gekomen zijt, want ik heb over eene voor mij zeer belangrijke aangelegenheid met u afzonderlijk te spreken.” — „Haha!” zeide Bräsig bij zich zelve, „die begint al.”

De rector ging met zijn zoon naar buiten op den hof; Bräsig ging aan 't venster staan en keek naar die beiden. Juffrouw Nuszler voegde zich bij hem, zeggende: „Bräsig, hebt gij vanmiddag iets kunnen bemerken van wegens mijne beide kleinen?” — „Juffrouw Nuszler,” hernam Bräsig, „verschrik niet; in die zaak broeit er iets.” — „Wat dan?” riep juffrouw Nuszler haastig uit, „wat kan er toch broeien?” — „Dat zult gij spoedig te weten komen, want, zie maar eens uit het venster, de zaak komt al verder. Wat denkt gij wel, waarom de rector de handen zoo uitspreidt, en waarom hij den arm om den petist geslagen heeft? Wegens zijn christelijk geloof? Neen, ik wil 't u zeggen: daarom, omdat gij,

juffrouw Nuszler, zoo flink hebt huisgehouden." Bräsig was een uitmuntend menschenkenner en een hartenkenner als een profeet; maar hij had ook dit gebrek met de profeten gemeen, dat hij in duistere termen sprak. Juffrouw Nuszler begreep er geen woord van. „Wat?" riep zij uit, „omdat ik flink heb huisgehouden, omarmt hij Gottlieb?" Bräsig had nog een ander gebrek met vele profeten gemeen: dit was, dat hij op verstandige vragen geen antwoord gaf, als ze niet in zijn kraam te pas kwamen. „Ziet gij," riep hij, „waarom geeft hij hem nu zijn zegen? Daarom, dat hij heel goed weet, dat iemand zich voor geld alles kan koopen, en dat hij weet, dat hier wat te halen is." — „Maar wat heeft dat met mijne kinderen te maken?" — „Dat zult gij spoedig zien! Kijk maar, nu gaat de petist weg, en kijk nu den oude eens aan. De hemel moge ons genadig bewaren! Hij preponeert zich nu op de aanspraak, die hij van buiten wil leeren; en lang wordt ze, want alles is bij hem lang; maar 't langste zijn zijne sermoeniën." Bräsig was een verwonderlijk fijn menschenkenner, en het bewijs leverde hij daarvan hier weder; want toen de rector binnenkwam, ging deze er op los. „Geachte aanwezigen! Eén der wijzen uit de oudheid heeft den onwederlegbaren stelregel uitgesproken, dat boven alles een huis gelukkig moet genoemd worden, waarin de stille vrede met een genoegzame, ja, eene rijkelijke uiterlijke welvaart woont. Hier, in dit huis, is zulks het geval. Ik ben niet hierheen gekomen om dien stillen vrede te storen, — mijn lieve zwager Kurz kan doen, wat hij wil, — ik ben door toeval hier gekomen; maar het toeval is een geval, waardoor den mensch somwijlen iets zeer merkwaardigs op zijn weg overvalt. Dit is heden nu bij mij het geval. Dit toeval kan nu ten goede uitvallen, het kan ook ten kwade uitvallen; maar, daar ik niet vooruit loopen wil, wil

ik ook niet verder daarover spreken. — Lieve zwager Jochem! Gij, als het eigenlijke hoofd dezer gelukkig gesituëerde familie, —” Jochem zette een gezicht tegen hem op, alsof hem zijn zwager, de rector, had gezegd, dat hij eigenlijk alléénheerscher aller Russen was, en dat hij van rechtswege, in plaats van hier achter de kachel, in het Kremlin te Moskou op den troon zitten moest — „ja,” ging de rector verder voort, „gij, als het eigenlijke hoofd der familie, zult het mij vergeven, wanneer ik mij ook tot mijne lieve schoonzuster wend, die steeds met zooveel beleid en liefde hare eigene familieaangelegenheden, met zulk een gezegend gevolg, geleid heeft en ook op de nabestaande familiën — ik wijs hier uitdrukkelijk op de vriendelijke opname van mijnen Gottlieb in haar huis — eenen hoogst zegenrijken invloed heeft uitgeoefend. Gij, mijn waarde zwager Kurz, behoort ook tot de familie, en indien ook onze wederzijdsche huisgezinnen, ten minste in hunne vrouwelijke leden, door — nu, wij willen in dit gelukkig uur niet verder daarover spreken — een weinig in spanning zijn, zoo weet ik toch, dat gij van harte deel neemt in mijn geluk. Maar nu,” — hier ging hij op Bräsig af, — „hoe moet ik u aanspreken, heer inspektor? u, die wel niet in den eigenlijken zin tot de familie behoort, maar die haar toch steeds hulpvaardig met de daad hebt bijgestaan en met wijzen raad” — „Noem mij maar Bräsig,” zei Bräsig, „anders komt gij niet tot een einde.” — „Einde?” vroeg de rector, en zijne voormalige geestelijkheid, die al een beetje lang onder het schoolstof was vermolmd, brak bij hem door. „Einde?” vroeg hij plechtig en sloeg zijne oogen naar boven. „Zal het tot een goed of tot een slecht einde leiden? Wie kent het einde?” — „Dat ken ik,” sprak Bräsig, „want ik heb het begin vanmiddag in den sakkermetschen kerseboom aan-

gehoord. Het einde van het lied is, dat de petist met onze Lina wil vrijen."

Nu, dat gaf eene beweging. „Hemel! heb ik van mijn leven!" riep juffrouw Nuszler, „Gottlieb? — Ons kind?" — „Ja," zeide de rector en brak zijne rede eensklaps af, en hij stond daar als de brandspuitmeester Klein in Stemhagen, wanneer de spuiten geprobeerd werden, en de slang gebarsten en zijn eigengemaakte straal hem over 't lijf gegaan was. Kurz sprong op en riep: „Die bengel, die Gottlieb, dien loopt alles ook meê!" En Jochem sprong ook op, maar langzaam, en vroeg aan Bräsig: „Mina zegt ge, Bräsig?" — „Neen, Jong' Jochem, 't is Lina maar," zeide Bräsig bedaard. En Jong' Jochem ging weêr zitten. „En gij hebt dat geweten, Bräsig, en gij zegt het mij niet?" riep juffrouw Nuszler uit. — „O! ik weet nog meer," antwoordde Bräsig, „maar waartoe zou ik u dat zeggen? Wat geeft het, of gij 't een kwartier eerder weet of niet? En ik dacht zoo, dat het voor u eene vroolijke verrassing wezen zou." — „En hier is hij," zeide de rector en haalde Gottlieb, die zoo lang achter de deur had gestaan, aan zijn hand naar binnen, „en hij wenscht de beslissing van zijn lot van uwe goedheid te vernemen."

Nu kwam dan ook onze vrome Gottlieb, en ditmaal zonder alle belachelijkheden, als een ander mensch. De geestelijke vertooningen en de uitverkorene vormen van den Levieten-stam had hij geheel overboord geworpen, naardien er voor dat alles geene plaats in zijn wezen was, want hij was in deze oogenblikken vol van louter menschelijke aandoeningen, van twijfeling en hoop, van vrees en liefde; en, die dit alles ten goede konden oplossen, stonden vóór hem als menschen in vleesch en been — en de ware liefde met alles, wat daarbij behoort, met verloven en vrijen, is zulk een schoon, zuiver menschelijk gevoel, dat het door geeste-

lijke bijvoegselen waarlijk niet mooier worden kan. Tegen dit stelsel was Gottlieb nu bij elke andere gelegenheid vreeselijk te velde getrokken, maar in deze oogenblikken had dit verhevene gevoel hem toch zoo overmeesterd en openbaarde zich met zooveel warmte en zoo vol vertrouwen in 't geen hij tot juffrouw Nuszler en Jong' Jochem zeide, dat Bräsig bij zich zelve sprak: „Wat is die jongen veranderd! Als Lina in dien korten tijd dat te weeg heeft gebracht, laat ze dan haar gang maar gaan. Die kan nog heel goed worden!”

Juffrouw Nuszler luisterde wel naar Gottliebs oprechte woorden, en zij mocht ook anders Gottlieb altijd gaarne lijden; maar dat zij haar kind moest weggeven, kwam haar toch al te schielijk overvallen, zij was in groote gejaagdheid. „Och, Heere, ja,” riep zij uit, „Gottlieb, gij zijt altijd wel een goed mensch geweest en hebt uwe zaken ook goed geleerd, maar...” Hier werd zij, voor de eerste maal in haar leven, door Jochem in de rede gevallen. Toen Jochem hoorde, dat er niet van Mina sprake was, werd hij bedwaard: toen Gottlieb hem aansprak, verzamelde hij zijne gedachten, en toen hij gewaarwerd, dat aller oogen op hem gericht waren, besloot hij te spreken en zoo viel hij dan zijne vrouw in de rede en zeide: „Ja, Gottlieb, dat is al zooals het is, en wat ik als vader daaraan doen kan, dat wil ik; en wil moeder, dan wil ik; en wil Lina, dan wil ik ook.” — „Mijn hemel, Jochem,” riep juffrouw Nuszler, „wat praat je? Zwijg toch stil! Neen, ik moet eerst met mijn kind spreken; ik moet eerst hooren, wat zij er van zegt.” Met die woorden liep zij de kamer uit.

Maar het duurde niet lang, of zij kwam met Lina aan de hand weder binnen, en achter haar volgden Mina en Rudolf, die mogelijk voor zich zelve een praktische toepassing uit deze zaak nemen wilden; en Lina maakte zich

blozende als eene roos, van de hand harer moeder los en wierp zich aan Gottliebs borst en van dáár aan die harer moeder, en toen zette zij zich op Jochems knie — want hij zat al weder, — en wilde hem kussen, maar zij kon niet door 't hoesten, want Jochem rookte in zijne opgewondenheid zoo helsch sterk; zij zeide dus slechts: „Vader!” en Jochem zeide: „Lina!” en toen zij opstond, stond Bräsig bij haar en streelde haar en sprak: „'t Is goed zóó, Lina, je krijgt ook wat van me present!” En nu kwam Gottlieb; hij nam haar bij de hand en bracht haar bij zijn vader, en mijnheer de rector boog zich zoo laag, om Lina den vaderkus te geven, dat al de anderen meenden, dat hij eene speld van den grond wilde oprapen. Hij wilde nu van voren af aan eene nieuwe aanspraak beginnen, doch hij kwam er niet toe; want Bräsig stond bij 't venster en trommelde daar den ouden Dessauer-marsch op, zoodat geen mensch aan 't woord komen kon, en daarbij keek hij over het dak van Jochems schuur henen in den helderen zonneschijn, alsof daarachter, in de verte, heel wat bijzonders te zien was. En voor hem was daar ook wat heel bijzonders te zien: hij zag daarachter, heel in de verte, een appelboom; die had eenmaal met rozerooden bloesem geprikt; dat was zijn boom; hij had hem geënt en aangebonden; dat was zijn boom: maar Jochem had hem in zijn tuin geplant, en hij had het moeten dulden; maar, in weêrwil daarvan had hij dien boom altijd gekoesterd en verzorgd, en die boom had vruchten gedragen, schoone roode, ronde vruchten, en die vruchten waren rijp geworden en voor zijne oogen schoon om aan te zien; en nu waren er een paar jongens over de heg geklommen; en de één had er den éénen appel al afgeplukt en in zijn zak gestoken, en de andere strekte naar den anderen appel de hand uit. Nu ja, jongens zijn jongens, en

appelen en jongens, die behooren bij elkaâr; dat wist hij; en dat het zoo gaan moest, had hij dikwijls tot zich zelve gezegd; hij gunde ze hun ook; maar dat het verplegen van zijne kleine appeltjes nu in andere handen overging, dat smartte hem; de verpleging van zijne kleine dreumesen gunde hij hun niet, en hij trommelde voor de wereld op de vensterruiten.

En koopman Kurz ging zoodanig te werk met zijn neus te snuiten, alsof hij bij Bräsigs getrommel op de bazuin moest blazen. 't Was niet uit aandoening, dat hij zoo snoot, maar enkel uit kwaadheid; want hij kwam zich zelve bij dit huiselijke geluk voor, als 't vijfde rad aan een wagen, en hij was toch om eene gewichtige zaak hier gekomen. De omstandigheden vorderden toch, dat hij vriendelijk feliciteerde; hij zette dus een gezicht als een zoete pruim, die in azijn gelegd is, ging zijn zoon Rudolf voorbij en keek hem niet aan, en feliciteerde links en rechts, alsof hij achter zijn toonbank stond en zijn klanten bediende, en voor iedereen een vriendelijk woord gereed moest hebben, ofschoon hij heel duidelijk hoorde, dat achter zijn rug het gansche azijnvat leêg liep. Toen hij nu echter bij den rector kwam en dien nu voor zijne zalvingsvolle aanspraak een kwartje olie moest toemeten, toen stond hem de azijn, dien zijn jongen had laten wegloopen, al tot aan de hielen, en hij kon zich nu niet langer met zijne klanten ophouden; hij draaide zich fluks op zijn hielen rond en riep Rudolf toe: „Schaamt ge u niet?” Toen sprong hij weêr naar de klanten: „Neemt mij niet kwalijk, maar deze zaak moet eerst afgedaan worden. — Schaamt ge u niet? Hebt ge mij niet meer gekost dan Gottlieb aan zijn vader? Hebt ge wat geleerd? Zeg 't maar eens, wat ge geleerd hebt! Zeg 't maar eens!” — „Lieve zwager!” sprak de rector en legde Kurz met veel vriendelijkheid de hand op het hoofd, alsof hij

zijn Latijnsch opstel heel mooi gemaakt had, „wat hij geleerd heeft, dat kan hij u alles op dit oogenblik niet zeggen.” — „Och wat!” riep Kurz en stoof van onder zijne hand weg, die terugstootende, „hebt gij mij meêgenomen, of heb ik u meêgenomen? Ik houd het er voor, dat ik u heb medegenomen; 't wordt nu haast tijd, dat mijne zaken een beurt krijgen. — Schaamt gij u niet?” riep hij Rudolf toe. „Daar staat Gottlieb; die heeft zijn examen gedaan, heeft eene bruid, eene mooie, eene lieve bruid;” — daarbij wilde hij Lina zijn compliment maken, maar in zijne opgewondenheid kreeg juffrouw Nuszler al de buigingen — „kan overmorgen dominé zijn” — deze buiging kreeg Bräsig in plaats van Gottlieb, — „en gij? — en gij? O! ge hebt gevochten, en wat hebt ge nu? Schulden hebt ge, maar ik betaal ze niet!” En ofschoon niemand hem zeide, dat hij ze toch betalen moest, riep hij altijd maar door: „Ik betaal ze niet! Neen, ik betaal ze niet!” En hij ging bij Bräsig aan 't venster staan en hielp hem trommelen.

De arme jongen, onze Rudolf, stond bij deze rede-neering vreeselijke kwalen uit. 't Is waar, de natuur had hem met een eenigszins onverschilligen aard geschapen, en hij was maar al te dikwijls op ruwe wijze door zijn vader doorgehaald, dan dat hij 't anders kon opnemen dan 't gemeend was; want, niemand mag gelooven, dat Kurz in zijn hart iets tegen zijn jongen had, neen, de hemel beware mij! Integendeel, omdat hij zooveel van hem hield, ergerde hij er zich over, dat zijn jongen 't ook nog niet zoo ver gebracht had als des rector's zoon. Maar in weêrwil van dit alles, en ofschoon Rudolf recht goed wist, hoeveel zijn vader van hem hield, zou het ditmaal niet goed afgeloopen zijn; want de oude had hem toch te erg, en dat voor zoovele getuigen, gekastijd. En menig bitter woord van tegenspraak brandde hem reeds op de tong, toen

zijn oog gelukkig op Mina viel, die zich sedert dezen middag al volkomen, met vleesch en been als aan Rudolf behorende, rekende; want haar vleesch was in plaats van het zijne doodsbleek geworden, en hare beenen beefden voor de zijne. Rudolf slikte zijne bittere woorden in, en voor de eerste maal overmeesterde hem het gevoel, dat hij voortaan niet meer voor zijne eigene rekening gekke streken mocht uitvoeren, en dat hij telkens, als hij het zou willen doen, Mina eerst in de oogen moest zien. En ik zeg, dat dit eene zeer goede zijde is van eene jeugdige, oprechte liefde.

„Vader,” zeide hij, toen hij zich bedwongen had, en hij ging, zonder zich aan de lange gezichten om hem heen te storen, naar zijn vader toe en legde hem de hand op den schouder, „Vader, kom! Met mijne dwaasheden is 't van heden af gedaan.” Kurz trommelde verder, Bräsig hield er mede op. „Vader,” sprak Rudolf verder, „gij hebt gelijk, dat gij boos op mij zijt; ik verdien het, maar...” — „Scheid er toch met dat duivelsche getrommel uit,” zei Bräsig en pakte de kneukels van Kurz. — „Vader,” zeide Rudolf en greep naar de hand zijns vaders, „laat het vergeven en vergeten zijn.” — „Neen!” antwoordde Kurz en stak zijne beide handen in zijn zakken. — „Wat?” vroeg Bräsig, „gij wilt niet? Ik weet zeer goed, dat niemand zich tusschen een vader en een kind mag mengen; maar ik wil er mij meê moeien, omdat het uw eigen schuld is, dat het hier in de openlijke tegenwoordigheid gekomen is. Wat? Gij wilt dien jongen mensch, die uw geboren zoon is, zijne dwaasheden niet vergeven en vergeten? Hebt gij mij in der tijd niet dien oudbakken, zoeten pruisischen borrel gestuurd? En heb ik dat niet vergeven en vergeten en altijd bij u gekocht en eerlijk betaald?”

„Ik heb u altijd fatsoenlijk bediend,” sprak Kurz. —

„Zóó?” vroeg Bräsig spotachtig, „ook zeker met broekengoed? Jong' Jochem, gij weet het nog; gij weet u immers nog wel te herinneren, hoe die broek er naderhand uitzag?” „Och, met die oude, gekke broek!” riep Kurz, „daarvan hebt gij al zooveel spektakel gemaakt, dat...” — „Haha,” viel Bräsig hem in de rede, „zóó wilt gij dan? Was 't niet een pure slechtigheid van u, mij daarmee rond te laten loopen, en gij wist, dat het ding rood zou worden; en heb ik u dat niet vergeven en 't vergeten? Vergeten, wel is waar, niet, want ik heb eene sterke herinneringskracht voor dat, wat gepasseerd is. Maar gij behoeft dat, wat die arme jongen gedaan heeft, ook niet te vergeten, gij moet het hem maar vergeven.” — „Lieve zwager,” begon nu de rector, die meende, dat van hem, als voormalig geestelijk persoon, verlangd werd, dat hij den vrede aanried. — „Doe mij, wat ik u bidden mag, het genoeg,” riep Kurz en sprong driftig in 't rond; „gij hebt eene bruid en krijgt eene plaats, dat wil zeggen, uw Gottlieb krijgt ze, en wij — wij — wij hebben niets geleerd, wij hebben geene bruid, geene plaats. en hebben een schram!” en dit zeggende, stoof hij door de kamer. — „Vader,” riep Rudolf, „hoor mij toch aan!” — „Ja,” zeide jufvrouw Nuszler, wier hart tot overloopen toe vol was, en zij nam Kurz bij den arm, „hoor hem toch aan, wat hij te zeggen heeft, en al heeft hij nu ook die leelijke grap met de preek gemaakt, — en daaraan heeft niemand zich meer geërgerd dan ik, — hij is anders toch een goede, beste jongen, en menig vader zou zich over hem verblijden.” — „Ja, ja!” sprak Kurz, „ik wil hem hooren, ik wil hem aanhooren,” en hij ging vóór Rudolf staan, met de handen in de zijden: „Nu, zeg op nu, wat ge te zeggen hebt; zeg op.” — „Lieve vader!” sprak Rudolf, en hij stond met een verzoek, maar tevens met een vast besluit op zijn gelaat voor hem. „Ik weet,

dat het u veel leed zal veroorzaken, maar ik kan niet anders; ik blijf geen theoloog, ik word landbouwer.” —

De menschen vertellen, dat de beren in Polen daardoor tot dansen gedwongen worden, dat zij op eene heete ijzeren plaat worden gezet, zoodat zij altijd beurtelings hun pooten moeten oplichten, om zich niet te branden. Juist zóó sprong Kurz bij deze woorden van zijn Rudolf, beurtelings met het ééne been na 't andere, door de kamer rond, alsof de duivel onder den vloer van juffrouw Nuszler zat en hem de voetzolen heet maakte. „Wel, dat is aardig!” riep hij bij elken sprong, „dat is wat moois! Mijn zoon, die mij zooveel gekost heeft, die zooveel geleerd heeft, wil een landbouwer worden! Hij wil een kluitentrapper worden, een onderinspektor, een ridder van de mestkar!” — „Jong' Jochem,” riep Brásig, „zullen wij ons dat zoo maar laten zeggen? Sta op, Jong' Jochem! — Wat, mijnheer!” riep hij uit en ging op Kurz af, „zoo'n haringhengst, zoo'n stroopprins, die wil hier de landbouwers komen verachten! Mijnheer, weet gij, wie wij zijn? Wij zijn de eersten van alle standen: als onze stand er niet was, dan stierven alle andere standen, en voor zoo'n stand zou uw zoon te veel geleerd hebben? Dan heeft hij te veel geleerd, en dan weêr heeft hij niet genoeg geleerd. Geloofst gij, mijnheer, dat er tot een degelijken landbouwer, — kom eens hier bij mij staan, Jochem! — slechts schaapskoppen en ezelseoren kunnen gebruikt worden?” — „Lieve zwager...” begon de rector al weder. „Wilt gij mij dood maken met uwe lange rede-neeringen?” snauwde Kurz hem toe. „Gij hebt hier uw schaapje geschoren; ik ben ook gekomen, om mijn zwart schaap te scheren, en nu valt alles op mij aan, om mij te scheren.” — „Kurz,” sprak juffrouw Nuszler, „hoor toch naar rede. Wat niet is, is nu toch eenmaal niet.

Als hij nu eenmaal geen domeneer worden wil, dan is hij er toch de naaste toe, zooals de domeneers vrouw zegt; en mij dunkt, als hij maar een flinke kerel wordt, dan is 't precies egaal, of hij wil preeken of ploegen." — „Vader," zeide Rudolf thans, daar hij bemerkte, dat de oude eenigszins tot bezinning kwam, „geef mij uwe toestemming; gij gelooft niet, hoezeer mijn levensgeluk daarvan afhangt." — „Wie zal u in de leer nemen?" vroeg Kurz nog heel kwaadaardig, „geen mensch!" — „Dat is mijne zaak!" sprak Bräsig. „Ik weet iemand, dat is Hilgendorff te Tetzleben; die heeft verstand van Latijnsche economiekers; hij heeft er al, die heel geleerd waren, tot menschen gemaakt. Hij had er eens één, die daarenboven nog gedichten maakte. Als die zeggen wilde: de zon is opgegaan, dan zei hij: Aurora ziet reeds op het ploegland; en als hij zeggen wou: er komt een bui op, dan zei hij: het blaast en het hoopt zich in 't westen opéén; en als hij zeggen wou: het regent, dan zei hij: het dauwt in zachte droppels uit den hemel naar beneden. En nochtans, hij heeft toch een handelbaar mensch van hem gemaakt. Naar Hilgendorff moet hij ook." — „Ja," hernam Kurz, „maar ik wil dan met Hilgendorff spreken, ik wil hem zeggen..." — „Zeg hem alles, vader," zeide Rudolf en legde den arm op zijn ouden heer, „maar ik heb nog één verzoek..." — „Haha!" riep Kurz, „over de schulden, die gij gemaakt hebt; maar blijf me vandaag daarmee van 't lijf, ik heb aan den landbouwer genoeg, en ik betaal ze niet!" en met die woorden schoof hij zijn zoon terug. „Dat zult gij ook niet, vader," zeide Rudolf en richtte zich vrij en onverschrokken op, en uit geheel zijn wezen sprak zulk een frissche moed en zulk een vast vertrouwen, dat aller oogen zich op hem vestigden, „dat zult gij ook niet!" riep hij. „Ik heb heden schulden gemaakt,



„Goede hemel,” riep Juffrouw Nuszler, „wat is dit?” — „Wat?” riep Jochem. „Mina, zegt hij?” — „Mijn hemel, Jochem, praat toch niet!” riep juffrouw Nuszler. „Mina, wat is dit? Wat beteekent dit?” Maar Mina lag zoo gerust en stil aan Rudolfs borst, alsof zij van haar leven het hoofdje niet meer zou kunnen oplichten, noch een woord meer spreken. Bladz. 101.

en ik heb mijn eerewoord gegeven, mij zelven heb ik het gegeven, ze behoorlijk te betalen en ze af te lossen, al zou 't ook met mijn laatsten droppel bloed zijn. En hier heb ik ze gemaakt!" riep hij, en hij ging naar Mina toe, die al dien tijd, zoolang de strijd geduurd had, aan haar zusters borst had gelegen, en die te moede was, als moest thans over haar het oordeel gaan van leven of dood. „Hier!" sprak hij en drukte Mina aan zijne eigene borst. „En wanneer ik later een degelijk man zal geworden zijn, dan hebt gij er haar alleen voor te danken, haar, die gij hier ziet," en de tranen stroomden uit zijne oogen, „haar, mijne lieve bruid." — „De bengel!" zei Bräsig; en hij wischte zich de oogen af, ging bij het venster staan en trommelde den Dessauer weder. De anderen stonden daar, alsof zij aan den grond genageld waren.

„Goede hemel," riep juffrouw Nuszler, „wat is dit?" — „Wat?" riep Jochem. „Mina, zegt hij?" — „Mijn hemel, Jochem, praat toch niet!" riep juffrouw Nuszler. „Mina, wat is dit? Wat beteekent dit?" Maar Mina lag zoo gerust en stil aan Rudolfs borst, alsof zij van haar leven het hoofdje niet meer zou kunnen oplichten, noch een woord meer spreken. — Kurz had de zaak het spoedigst begrepen; er waren hem weldra een paar rekenexemplen door het hoofd geschoten, van welke Jochems geldelijke omstandigheden den hoofdpost uitmaakten, en over het facit werd hij zoo vergenoegd, dat hij wederom van 't ééne been op 't andere beurtelings begon te dansen; ditmaal echter niet als een beer uit het Polenland, n e e n! als een wilde Indiaan, die een zegdans vertoonde, en Bräsig trommelde er de maat bij. Rector Baldrians gezicht was het eenige rustige punt in deze algemeene beweging, want het zag er juist zoo onnoozel uit als mijn eigen gezicht, wanneer ik een Hebreeuwschen bijbel doorblader. „Wat is dit, wat beteekent dit,

en wat beduidt dit?" riep juffrouw Nuszler en viel op een stoel neêr. „Mijne beide, mijne beide kleine deerntjes op één en denzelfden dag! En dan zegt gij," sprak zij op min of meer verwijtenden toon tot Bräsig, „dat gij er wel op passen zult?" — „Juffrouw Nuszler," antwoordde Bräsig, „heb ik er niet op gepast, zoodat al mijn botten mij nog zeer doen? Maar 't ongeluk slaapt niet, wie kan dat helpen? Wat zegt gij, Jochem?" — „Ik zeg volstrekt niets, maar mijne moeder zaliger zeide altijd: een kannedaat en een schoolmamsel...." — „Jochem," riep zijne vrouw hem toe, „ge praat me nog dood, en al dat babbelen hebt ge ook alleen van dien slungel, dien Rudolf, geleerd." — „Schaapskop!" riep Kurz daartusschen in zijn Rudolf toe, en danste rondom het paar, „waarom hebt ge mij dat niet dadelijk gezegd? Ik zou u dadelijk alles vergeven hebben ter wille van deze kleine... kleine, lieve schoondochter," en daarbij lichtte hij Mina's hoofd op en kuste haar. „Wel, Heere bewaar me!" riep juffrouw Nuszler uit, „nu noemt Kurz haar ook al zijne schoondochter en kust haar al, en de jongen is immers toch nog puur niets, en Mina is toch nog zoo onervaren!" — „Zóó?" vroeg Bräsig, „meent gij, omdat zij de jongste is? Nu, kom eens even hier, ik wil u eens iets alléén zeggen," en hij trok juffrouw Nuszler mede in een hoek, en daar keken zij beiden eendrachtig in een oud zandbakje, dat daar stond. „Juffrouw Nuszler," zeide hij, „wat voor de eene recht is, is voor de andere billijk! Gij hebt aan Lina uwen zegen gegeven, waarom ook niet aan Mina? Ja, 't is waar, zij is de onverstandigste, doordien ze de jongste is; maar, juffrouw Nuszler, het onderscheid van jaren is bij een tweelingpaar te klein; daarop kunt gij niet respecteeren, en dan... den bekeerder moet gij uwe dochter geven; wat hij daarmee aanvangt, kan geen drommel weten, daar wij

niets van 't geestelijke handwerk verstaan, dewijl gij, noch Jochem, noch ik het domeneersvak geleerd hebben, maar met den duwèlvechter — hebt gij wel gezien, hoe hij daar stond, alsof hij de gansche wereld voor zijn sabel wou krijgen — een verduiveld wakkere bengel! — ziet gij, met hem, als landman, komen wij overeen; hem kunt gij en Hawermann en ik en, als alle zeilen bijgezet moeten worden, ook Jochem, op de vingers zien, en wij kunnen hem regardeeren en confronteeren en indresseeren. En ziet gij, juffrouw Nuszler, ik dacht altijd, dat Jochem zich met de jaren beter zou ontwikkelen; maar is hij meer ontwikkeld? Neen, dat is hij niet, en dus kan voor u deze jongeling als uw aanstaande schoonzoon een zegen worden, wanneer hij knap wordt; want wij worden ouder, en als ik mijne oogen sluit, — nu, dat duurt misschien nog wel een poosje, maar, 't zou mij toch een groote troost zijn, als ik wist, dat gij iemand aan de hand hadt, om voor uwe belangen te zorgen." En de oude heer keek strak naar beneden, in het bewuste zandbakje, en juffrouw Nuszler sloeg haren arm om zijn hals en kuste hem met den eersten kus, dien zij hem ooit gegeven had, en zij sprak vriendelijk en kalm: „Bräsig, als gij 't in ernst meent, dat het goed is, dan kan 't niet tegen Gods wil zijn." Menig priëel heeft een frisscher, warmer, inniger kus zien geven; maar toch niet hartelijker en edeler, dan die nu het oude, leelijke zandbakje in den hoek had gezien.

En juffrouw Nuszler keerde zich om en ging naar Rudolf toe, zeggende: „Rudolf, ik zeg verder niets, dan: in Gods naam," en zij trok hare Mina tot zich en strekte de hand naar hare Lina uit, en drukte de beide, kleine tweelingen beurtelings aan hare borst, zooals zij 't jaren geleden gedaan had, en de hoop stond weder met haren frisschen, groenen krans aan hare

zijde, gelijk zij 't jaren geleden gedaan had, en toch was 't heden anders, geheel anders dan toen. Toen had zij de beide kleine tweelingen pas in haar bezit, heden zouden zij weldra haar worden ontnomen; maar de hoop is gelijk de bij, die doordringt tot elke bloem en uit elke bloem honig trekt.

En Bräsigt ging met groote stappen in de kamer op en neer, en stak zijn neus in de lucht en snoot dien dapper, en zijne wenkbrauwen trok hij omhoog, en zette zijne korte beenen met zooveel waardigheid en deftigheid buitenwaarts, alsof hij de echte vader was, die de kinderen had uit te huwelijken, en alsof hij nu daartoe besloten had. En met hem te zamen ging ook een liefelijk vrouwenbeeld, ook met een krans: dat was een moskrans met gele stroobloemen; maar die krans paste zoo uitmuntend bij de zachte, vriendelijke oogen; en zij vatte hem zachtkens bij de hand, en zij trok hem weder en altijd weder naar de moeder en de kinderen henen, dat hij zijne hand op haar hoofd legde en haar in de ooren fluisterde: „Weest maar gerust, weest gerust, gij zult haar immers ook hebben.”

Rudolf was naar Gottlieb gegaan en had hem de hand gegeven en gevraagd: „Nietwaar, Gottlieb, heden zijt gij niet meer boos op mij?” en Gottlieb had hem de hand gedrukt en geantwoord: „Hoe kunt gij dat denken, lieve broeder! Vergeven is immers des christens plicht.” En de rector had al gehoest, alsof hij nu eene korte aanspraak moest houden, en Kurz had hem aan zijn jas getrokken en hem gesmeekt, dat hij om Gods wil zich toch zou inhouden en de zaak niet bederven, — toen werd het gezelschap eerst gewaar, dat Jochem 'er aan ontbrak. Waar was Jochem? „Hemel!” riep juffrouw Nuszler het eerst, „waar is mijn Jochem?” — „Mijn hemel, waar is Jochem?” vroeg alles door elkander, en Bräsigt was de eerste, die pogingen aanwendde,

dat Jochem terecht kwam; hij liep de kamer uit en brulde uit de voordeur, den hof op: „Jochem!” toen liep hij naar de achterdeur en brulde door den tuin: „Jochem!” en toen hij terugkwam, zag hij in de keuken een vuurrood gezicht, dat in de kolen onder een grooten koperen ketel blies, en dat was Jochems gezicht.

In de kamer was hij op eenmaal door het gevoel overvallen, dat hij er, bij zulk eene bijzondere familie-aangelegenheid, wat aau doen moest, en was hij op het denkbeeld van punch gekomen; nu blies en brouwde hij met alle kracht, en Bräsig hielp hem daarbij en nam het proeven voor zijne rekening, en zoo kwamen zij dan ten laatste met juffrouw Nuszlers grootste soep-terrine aanzwoegen, als een paar vurige draken, aan wie de bewaking van een schat was toebetrouwd; en Jochem zeide slechts, toen hij de terrine op tafel zette: „Dáár!” en Bräsig sprak tot de beide kleine, ronde appeltjes: „Gaat naar uw vader toe en bedankt hem! Uw vader denkt dadelijk aan alles.”

Toen nu de oude heeren om de punchkom zaten, — want de jongens hadden wel wat anders te doen — ging juffrouw Nuszler stil uit de kamer; zij moest met een nog ouderen vriend, dan Bräsig was, te rade gaan; en de lieve appeltjes waren geheel in het groene loof van de gelukkige toekomst verscholen en gloeiden daaronder; slechts als haar oude oom Bräsig door zijne grappen een zacht koeltje er over liet waaien, dat de schoone groene bladeren voor een oogenblik terugschoof, dan zagen zij beschaamd met hare gloeiende roode wangen daaruit, zoodat Bräsig telkens op nieuw lust kreeg, zulk een koeltje aan te brengen. „Ja,” sprak hij tot Gottlieb, alles komt terecht in de wereld, ook de boosaardigste petisterij komt terecht. Gij hebt mij willen bekeeren; geef acht! ik bekeer u — door middel van Lina bekeer ik u.” En toen Gottlieb hier

wat tegen in wilde brengen, stond hij op en gaf hem zoo recht vertrouwelijk de hand, zeggende: „Nee, laat dat maar blijven, ik meen het in allen gevalle goed met u, want tabaksbroeders verlaten elkander niet.” En tot Rudolf' zeide hij: „Wacht eens! Gij, schelm, hebt mijn blik weggehengeld; maar Hilgendorff zal u wel klein krijgen,” en te gelijk ging hij naar zijn hengelkameraad toe en fluisterde hem in 't oor: „'t Is alles zoo erg niet! Gij moet maar altijd bij ieder schepel koren, dat zij uitmeet, aan Mina denken; als zij in 't voorjaar in zoo'n barren oostenwind tusschen zoo'n dozijn eggers staat, zoodat de vuile leemdamp u zoo in den neus dringt en dien dicht doet gaan, alsof er eene zwaluw voor zat, die haar nest in uw neus wou bouwen; en als de zon dan door den damp zoo rond en zoo rood als een koperen ketel heen kijkt, dan moet zij denken, dat het Mina's gezicht is, dat op u neêrziet. Nietwaar, mijn lief peetekindje?”

Inmiddels had de rector drie glazen punch gedronken, ter eere van ieder bruidspaar één, en één ter eere van het geheel, en zoo was hij dan ook niet meer te houden, zelfs niet door Kurz; hij hield eindelijk zijne telkens uitgestelde toespraak en begon met de inleiding tot de inleiding. Hij stond op, greep naar een theelepel en een suikertang, die nog van 't koffiedrinken op de tafel lagen, en hoestte een paar malen tot een teeken, dat het er op los ging; en toen hij bespeurde, dat iedereen hem aanzag, en Jochem zelfs zijne handen vouwde, keek hij eerst zeer diepzinnig nu den lepel en dan de tang aan. Op ééns hield hij Bräsig den theelepel vlak onder den neus en vroeg hem op nadrukkelijken toon, alsof Bräsig hem gestolen had en dit nu moest en zou bekeunen: „Kent zij dit?” — „Ja,” antwoordde Bräsig, „wat verder?” En hij hield Kurz de suikertang voor de oogen en vroeg ook hem, of hij die wel kende. Kurz

kende ze ook, ze behoorde aan Jochem. Nu was hij in 't rechte vaarwater en ging aldus voort: „Ja, gij kent ze, dat wil zeggen, gij hebt daarvan den zinnelijken indruk, gij weet ze te onderscheiden van andere voorwerpen door kleur, glans en gedaante; maar het zedelijke begrip, dat ik daarmede verbind, kent gij niet.” Hier zag hij om zich, alsof hij 't gezelschap uitdaagde, om hem dat te betwisten, maar zij zwegen allen. „Neen, gij kent dat niet! Dat moet ik u bekend maken en verklaren. Ziet! hoe lang zal het duren, dan zal de zorgvuldige vrouw des huizes komen en zal lepel en tang nemen, en zal hen, die hier schijnbaar gescheiden op de tafel lagen, bij elkaar leggen in 't gemeenschappelijk lepelkistje; dáár rusten zij te zamen; in duizend en nogmaals duizend huishoudingen rusten zij te zamen in één lepelkistje, en vóór duizend en nogmaals duizend jaren hebben zij te zamen in één lepelkistje gerust. Dat is een door de oudheid geheiligd gebruik, want, wat te zamen behoort, moet niet gescheiden worden. „En Adam,” — hier hield hij de suikertang in de hoogte, — „en Eva,” — hier stak hij den theelepel op, — „behoorden te zamen, want ze waren voor elkander geschapen,” — hier hield hij ze beiden in de hoogte, — „en de Heer zelf legde hen te zamen in 't lepelkistje van het paradijs. En wat deed Noach? Hij bouwde eene ark, een lepelkistje — als gij 't zoo wilt, mijne geliefden, — en riep mannetjes en wijfjes, en zij volgden zijn geroep,” — nu liet hij de suikertang over de tafel wandelen, terwijl hij die altijd om beurt dichtklemde en weêr open liet springen, en schoof den theelepel er achter aan — „en zij gingen...” — „Binnen!” riep Bräsig, want er was aan de deur geklopt, en binnen kwam Fritsje Triddelfitz. Hij deed de groeten van den heer Hawermann aan den heer Nuzler, en of hij hem wel een paar koolzaadlakens wilde leenen, want zij

wilden al spoedig met den koolzaadoogst beginnen. Dit gaf nu wel eenige stoornis, maar de rector bleef bij zijn stuk. „Ja,” zeide Jochem, „dat wil ik doen,” en toen Frits aan den punchgeur en aan des rector's bewegingen, die hij nog goed genoeg uit vroeger tijd kende — want menigmaal was hij door hem bont en blauw geslagen — bemerkte had, dat hier iets bijzonders aan de hand was en op de teenen de kamer was doorgegaan en plaats had genomen, sprak Jochem: „Mina, schenk toch Triddelfitz eens in.” Frits dronk en de rector stond gereed. „Begin maar weêr van voren af aan,” zei Bräsig, „want Triddelfitz begrijpt er anders niets van.” — „Wij spraken alzoo...” begon de rector, — „van de suikertang en den theelepels,” riep Kurz op wreveligen toon, „en dat zij in 't lepelkistje behooren,” en hij nam hem het zilveren gereedschap uit de hand, gooide het in het kistje en zeide: „Zie zoo, hou nu maar op; nu is 't mannetje en 't wijfje in de arke Noachs, en ik denk, dat de onzen er ook wel in zullen komen. Gij moet weten, Triddelfitz, wij vieren hier heden eene dubbele verloving, en dat is de hoofdzaak; en wat de rector hier gepreëkt heeft, dat is maar de franje om het kleed. Hoe maakt het Hawermann?” — „O! ik dank u,” hernam Frits, „hij is nog wel,” en hij stond op en feliciteerde met de verloving der beide paren. wel is waar, in zeer deftige bewoordingen, maar toch zoo oppervlakkig, alsof 't slechts een verjaardag was, en de beide kleine appeltjes zich éénmaal in ieder jaar verloofden. — De rector stond nog altijd gereed, om voort te gaan.

„Lina, schenk toch oom den rector eens in,” zeide Jochem. Dat geschiedde; en de rector dronk, maar, in plaats dat zulks hem op andere gedachten bracht, golfde er meer en meer warme punch tusschen de denkbeelden rond, die hij nu eenmaal tot de toespraak

had uitgezocht, en er ontstond eene groote verwarring in zijn brein, daar ieder van die denkeelden aan 't hoofd van de andere marcheeren wilde; doch de ééne gedachte na de andere werd telkens door de omgeving teruggeslagen, nu eens door Jochem, dan door Kurz, dan weder door Frits; en toen hij nu tot slot nog met grof geschut van huwelijksbeschouwingen aanrukken wilde, vroeg Bräsig hem met het onschuldigste voorkomen: „Gij hebt zeker altijd een zeer plezierig huwelijksleven gehad, mijnheer de rector?” En hij ging met een diepen zucht zitten, en niemand weet tot op dit oogenblik, of die het huwelijk of de aanspraak gold. Ik geloof het laatste, want ik houd het voor gemakkelijker van een gelukkig huwelijk, dan van eene gelukkige aanspraak afstand te doen.

Nu was 't echter avond geworden, en de rector, Kurz en Triddelfitz namen afscheid; ook Rudolf moest mede, want Bräsig en juffrouw Nuszler hadden beiden hunne toestemming onder deze voorwaarde gegeven, dat hij zonder verwijl met het nieuw gekozen vak moest beginnen, en dat het ledig rondloopen nu gedaan was. Jochem en Bräsig vergezelden het gezelschap een eind weegs.

„Hoe maakt het uw nieuwe heer, Triddelfitz?” vroeg Bräsig. — „Ik dank u, heer inspektor, hij is een uitnemend man; hij heeft dezen morgen tot de daglooners eene toespraak gehouden, die klonk als een klok.” — „Wat?” riep Kurz, „houdt die ook al toespraken?” — „Wat heeft hij te praten?” vroeg Bräsig. — „Wat heeft hij gehouden?” vroeg Jochem. — „Eene toespraak,” zeide Triddelfitz. — „Ik dacht, dat hij een landbouwer wou wezen,” sprak Jochem. — „Nu ja,” antwoordde Triddelfitz, „maar kan hij dan als landbouwkundige, geene toespraak houden?” Dat ging nu boven Jochems begrip, „een landman en eene toespraak?” — dat was

hem nog nooit voorgekomen; hij sprak den geheelen avond geen woord meer, en toen hij juist wilde inslapen, zeide hij nog slechts als zijn laatste woord: „Dat moet toch een drommelsche knappe kerel zijn!” Bräsig gaf het zoo licht niet op: „Wat heeft hij te praten?” vroeg hij al weder. „Als er met de daglooners iets af te doen is, dan is Hawermann er immers.” — „Heer inspektor,” viel de rector hem in de rede, „eene goede toespraak is steeds op hare rechte plaats. Cicero...” „Wat was die Cicero?” — „De grootste redenaar der oudheid.” — „Och loop! dáár vraag ik niet naar; ik meen, wat hij voor eene affaire had; was hij een landbouwer, of een koopman, of was hij bij de regeering aangesteld, of was hij een dokter, of wat was hij?” — „Ik zeg u immers, hij was de grootste redenaar der oudheid.” — „Och, oudheid hier, oudheid dáár! Als hij verder niets geweest is, — ik kan die oude dreunkerels niet uitstaan. De mensch moet wat presteeren. En dat zeg ik u, Rudolf, word toch nooit een redenaar, hengel wat mij betreft; — 't is gansch egaal: baars of voorn, — maar met dat redeneeren, dat 's net zoo nuttig, of ge den hengel in 't zand houdt. En nu, goeden nacht! Kom Jochem!” — Zij gingen nu huiswaarts, ook Frits sloeg rechtsaf, over het Pumpelhager braakland, en er gingen allerlei gedachten in zijn hoofd om.

De goede jongen was niet afgunstig, maar het stuitte hem toch tegen de borst, dat zijne beide schoolkameraden uit Rahnstadt nu al een meisje hadden, en hij nog niet. Hij wist zich evenwel te troosten. „Neen,” zeide hij, „zulke wichten, als die gekregen hadden, daar bedankte hij dan toch voor; ze hadden hem de tweelingen op een presenteerblaadje kunnen aanbieden, hij zou ze niet genomen hebben. Louise Hawermann kon ook gaan, waar de peper groeit. Hij zou geen gek zijn en de eerste de beste pruimen nemen; want de eerste

pruimen waren wormstekig; hij wachtte, totdat zij alle eerst behoorlijk rijp waren, en dan kon hij ze voor zich plukken van boven en van onderen aan den boom, en tot dien tijd toe behoorden hem nog al de jonge meisjes, die op twee knappe beenen door de wereld rondliepen; en dan had hij immers nu het paard ook al, en op een van de eerstvolgende dagen wilde hij er toch op uitgaan en wilde de Whale-bone merrie van Gust Prebberow koopen.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

De oogen der jonge vrouw gaan open, en de onéénigheid begint zich zachtjes aan te ontwikkelen. — Waarom de jonge heer niet bij Jochem Nuszler, en de jonge vrouw niet bij Pomuchelskopp wilde gaan, om een bezoek af te leggen. — Van Pomuchelskopps adellijke plannen en de slingerkoeken van zijn hennetje. — Welk een aangenaam gevoel Axel uit de stille, eenvoudige familie met zich nam, en waarom hij Bräs sig van zich liet gaan. — Waarom Bräs sig nog geheel in drift over pannekoeken spreekt, en waarom Frits Triddelfitz op den openbaren landweg, boven op een paard en stapvoets rijdende, steeds „hoerah!” schreeuwt.

Zóó verliepen er een paar weken, die Axel, in plaats van zich met zijn land bekend te maken en met de werkzaamheden, welke er op 't goed verricht werden, grootendeels bij den wagenmaker Flegel in de werkplaats doorbracht, daar het model van zijne akker-machine was aangekomen, waarmede hij te gelijker tijd wilde ploegen, eggen en kluiten kloppen, en die hij nu toch wel voor zich zelve en voor de wereld in 't werk moest stellen. Brieven en rekeningen, en welke schriftelijke bezigheden er verder op een groot goed voorkomen, moesten natuurlijk ook achterstaan; en wanneer hij voor 't middag- of avondeten in huis kwam,

dan nam hij een voorkomen aan, alsof hij zijne jeugdige gade moest vertellen, hoe hard hij op het goed gewerkt had. — En wie gelooft wel lichter dan eene jonge vrouw? Misschien eene verloofde? O, neen! Eene verloofde, zeker, zij vorsch en vraagt na; zij wil den man, dien zij bemint, eerst leeren kennen; maar als zij meent, dat zij hem leerde kennen en hem de hand gereikt heeft voor geheel het leven, dan wordt zij gerust en volgt hem blindelings, totdat haar eenmaal met geweld de blinddoek van de oogen wordt gerukt; en ook dan nog verzet zij er zich tegen, en wil niet zien, en houdt het voor haren plicht, niet te gelooven, wat zij ziet. Het waren toch ook geene slechtheden, die hij haar wijsmaakte; het waren slechts dwaasheden, en hij zelf geloofde immers ter goeder trouw, dat hij voor zijne toekomst werkte en zwoegde; maar 't was erg, dat hij 't niet inzag, en zij 't niet inzag; want in weêrwil van hare klare oogen en haar helder hoofd, dacht zij er in 't minst niet aan, dat het met hem anders zijn kon dan met haar, die in keuken en kelder, in melkerij en boterkamer alles nazag en overal leeren wilde, om het bestuur over dat alles éénmaal zelve in handen te nemen.

Maar alles heeft zijn tijd, en de oude schaapherder Kōpk zeide: den volgenden dag krijgen de jonge honden ook oogen.

Op zekeren dag ging zij tegen den avond in den tuin op en neder in de schaduw van het hooge heesterge-
was, dat tegen den hoek van het goed inschoot, waar de houtschuur was; en terwijl zij nu hier zoo in gedachten liep, hoorde zij aan den anderen kant van de heg een redeneeren en schelden, alsof er een paar elkander in 't haar zaten. „Zoo? Dat is je zeker niet naar den zin? Denkt ge, dat het mij naar den zin is? Schelm, waarom legt ge mij in den weg? Waarom zwerft ge hier rond? Ik zal je dadelijk....” Pof! werd er iets



Zij werd nieuwsgierig en keek door de heg, doch zij kon slechts één persoon zien; dat was de oude wagenmaker Frits Flegel, en anders was dáár op dat oogenblik niemand, en het schelden en redeneeren deed hij enkel tegen zijn gereedschap en tegen zijn werk.

Bladz. 115.

tegen de deur gesmeten. — Zij werd nieuwsgierig en keek door de heg, doch zij kon slechts één persoon zien; dat was de oude wagenmaker Frits Flegel, en anders was dáár op dat oogenblik niemand, en het schelden en redeneeren deed hij enkel tegen zijn gereedschap en tegen zijn werk. Nu, zoo'n woede op eigene hand is al heel kluchtig, en de jonge vrouw zag er met lachende oogen naar, hoe de oude man, onder vloeken en schelden: „ligt mijnentwege voor den duivel! Ik zal mewel om jelui kwaad maken? Pof — pof!” — zijn gereedschap in de schuur wilde smijten en daarbij altijd de half geopende deur raakte en zich zelven dan weder in het haar pakte en daarin rondvoelde. En dan weder keek hij strak vóór zich op den grond en riep: „Entfaamcreatuur! Wat maak je me hier zoo'n spektakel en zoo'n ellende!” — „Goê'navond, vader!” zeide eene andere stem, en de daglooner Kegel kwam naar hem toe en leunde op zijn schop, zeggende: „Wat! werkt gij hier nog? 't Is al lang tijd om uit tescheiden.” — „Werken zegt ge? Hier is wat te werken! Hoofdbreken zeg liever. Wat? Dat moet een model verbeelden? Ik kan heel goed naar een model werken, maar naar zoo'n model, laat daar de drommel naar werken.” — „Is 't dan nog altijd datzelfde ding, waar ge toen aan begonnen zijt?” — „Zou 't dat niet! En als de zomer gedaan is, kunt ge navragen, of 't klaar is.” — „Hij moet toch een verstandigen kop hebben, dat hij zoo wat prakkezeeren kan.” — „Zoo? vindt ge dat? Dan zal ik je zeggen, prakkezeeren kan ieder schaapskop wel wat; maar maken, oude! maken, dat het goed in orde is! Kijk! er zijn drieërlei menschen in de wereld; eenigen verstaan de zaak, maar zij kunnen 't niet maken; anderen verstaan 't niet, maar kunnen 't wel maken, en de derde soort verstaan 't niet en kunnen 't ook niet maken; en tot die laatsten behoort hij,” en

dit zeggende, smeed hij weder een blok tegen de deur, „en daar moet een mensch zich dan zóó voor kwellen?” — „Ja, vader Flegel, onbegrijpelijk is hij zeker. Hij zei laatst toch, dat we maar altijd vrij bij hem moesten komen en hem zeggen, wat ons ontbrak; nu, ik ging ook naar hem toe en sprak hem over dat aardappelland, dat ik meer moest hebben; maar toen zei hij, dat hij daar het rechte niet van wist, hij wou er met onzen oude over spreken. Ja, als die daar eerst bij komt, dan kan 'k er niets van wachten, want die weet immers, dat ik het niet op zijn tijd geploegd heb.” — „Laat den oude met rust! Hij mag wezen, zooals hij is; hij zegt tegen mij: Flegel, houw de ploeghouten af, en dan doe ik dat; en hij zegt: Flegel, de wielen moeten opgelapt worden, en dan lap ik ze op, en verder heb ik nergens voor te zorgen; maar met hem!.... Je zult zien, man, hij zit in de knoei, en wij zitten in de knoei.” — „Dat is zeker,” sprak Kegel, „en met dat aardappelland heb ik al lang in de knoei gezeten.” — „Ja,” hernam Flegel, terwijl hij de schuurdeur sloot en zijn kiel aantrok, „maar, wij moeten zeggen, wat recht is! Dat gij geen aardappelen gebouwd hebt, is uw eigen schuld. Waarom hebt gij ze niet geploegd? En als de entspekter je meer land geeft, dan helpt je dat ook niet.” — „Dat is wel waar,” zei Kegel, wierp zijn schop over den schouder en ging met Flegel weg, „helpen doet het mij niet, vooral bij al die kleine jongens, die 'k heb; maar 't is maar, dat ik er toch zoo wat meê geholpen zou wezen.”

De menschen zeggen, en 't is ook waar, dat eene lofspraak uit den mond van kinderen of geringen de verstandigsten en voornaamsten kan streelen; maar evenzoo zeker is het, dat een hard oordeel uit denzelfden onbedorven mond leed doet, en vooral leed doet, wanneer het iemand treft, dien wij liefhebben. Maar betee-

kende dat dan zooveel? 't Was immers maar een dagloonerspraatje, zooals 't duizendmaal bij onverstandige lieden voorkomt. Maar toch, het lachen was uit de oogen der jonge vrouw verdwenen en had voor een innig smartgevoel plaats gemaakt. Er was twijfel ontstaan over de bedoelingen van haren man en over zijn goeden wil om te volbrengen, wat hij in zijne toespraak beloofd had, en het geheel kwam daarop neder, dat hij niet berekend was voor de taak, die hij op zich had genomen.

Zij was ontstemd, toen zij 's avonds aan tafel kwam, en hij was opgeruimd; en dat past op zich zelf al slecht bij elkander. „Zoo, lieve Frida, zeide hij, „nu zijn wij reeds vrij goed met alles op orde; nu, dunkt mij, zou het wel tijd zijn, om onze visites in de buurt af te leggen.” — „Ja, Axel, maar bij wien?” — „Wel, mij dunkt, het eerst bij onze naaste bureu.” — „Toch wel het allereerst bij onzen predikant?” — „Ja wel, bij hem — later.” — „Wie zijn er dan behalve dat nog?” vroeg de jonge vrouw, in gedachten narekenende, „de goederenbezitter, mijnheer Pomuchelskopp en depachter Nuszler.” — „Lieve Frida,” sprak Axel, en hij begon er ernstig uit te zien, „van den pachter Nuszler spreekt gij toch zeker maar uit gekheid; met pachters zullen wij toch waarlijk niet kunnen omgaan.” — „In dit opzicht verschil ik met u van meening,” zeide Frida bedaard. „Ik zie meer op den mensch dan op zijn stand. Het moge hier anders zijn dan bij ons in Pruisen, maar in mijn ouderlijk huis waren wij toch met verscheidene pachtersfamiliën zeer bevriend; waarom hier dan niet? Die juffrouw Nuszler moet een zeer brave vrouw wezen.” — „'t Is de zuster van mijn inspector. Haar kan ik geen bezoek maken; dat past niet.” — „Maar den goederenbezitter Pomuchelskopp?” — „Natuurlijk; die man is goederenbezitter, is rijk, is lid van de stenden, zoo goed als ik...” — „En hij heeft in den geheelen omtrek

een kwaden naam, en zijne vrouw nog meer. Neen, Axel, dáár maak ik geen bezoek." — „Kind lief..." — „Neen, Axel, ik geloof, dat gij de verhouding niet goed inziet. Indien nu de pachter Nuszler het goed Gurlitz gekocht had, zou hij dan een ander zijn, en zoudt gij hem dan eene visite gemaakt hebben?" — „Dat zijn vooronderstellingen, die hier volstrekt niet te pas komen. Bij den pachter maak ik geen bezoek," zeide hij knorrig. — „En ik niet bij den goederenbezitter; die menschen staan mij tegen," antwoordde Frida en zette ook haren wil door. — „Frida!" verzocht Axel. — „Neen, Axel," zeide zij op vasten toon, „ik rijd morgen met u naar Gurlitz, maar ik stap bij den dominé af" Dat was het besluit; het werd juist geen strijd, en men maakte zich niet driftig, maar ieder hunner bleef toch op zijn stuk staan. En hoe licht en hoe gaarne zou Frida wel toegegeven hebben, zoo zij zich niet met het neêrdrukkende gevoel aan tafel had gezet, dat het Axel aan scherpzinnigheid ontbrak, om eene zaak juist in te zien, en aan vastheid, om ze door te zetten; en hoe licht en hoe gaarne had Axel willen toegeven en zou van Pomuchelskopp weggebleven zijn, zoo 't hem niet telkens weêr was ingevallen, dat Pomuchelskopp een rijk man was, en dien moest hij tot vriend houden; die kon hem van dienst zijn; hoe licht en hoe gaarne zou hij niet een bezoek bij den pachter en zijne vrouw gebracht hebben, zoo niet al de onzinnige meeningen, die hij bij het Rrrregiment had ingezogen, er tegenop gekomen waren.

Maar, dat was voorbij; daaraan liet zich niets meer veranderen; de beginselen der oneenigheid waren het huis ingeslopen, en de deur was half open blijven staan, zoodat het vervolg er ook in kon komen; want de oneenigheid ziet er uit als de staart van een vlieger, waarmee de kinderen spelen; lang is zijn draad, en daar-

aan zit snipper aan snipper, en hoewel iedere snipper papier ook verder niets is dan eene beuzeling, 't wordt toch een heel pak, als 't op één hoop ligt, en niemand zal het gemakkelijk uit de war maken, want er is haast geen begin en geen einde aan te vinden.

Den anderen middag gingen zij te voet naar Gurlitz, — daarin had Axel aan Frida's verlangen toegegeven, die liever wilde gaan dan rijden, — en Axel bracht zijne vrouw tot aan de pastorie en beloofde haar straks te zullen afhalen; hij zelf ging op het goed.

Bij Pomuchelskopp had men juist gedaan met koffie drinken, en Flipje en Ferdinandje en de andere lievelingen waren nog bij 't opruimen en stonden om de tafel als veulens aan de ruif; zij doopten brood in de koffie en besmeerden hunne aangezichten en knoeiden met theelepels en vingers in de kopjes en in het doorweekte brood rond, en schreven hun beminnelijken naam „Pomuchelskopp” met gemorste koffie en melk op de tafel neder, en stompten en stieten elkander en keken dan heel onschuldig hun lief moedertje aan, alsof zij 't niet gedaan hadden; want het kippetje zat in haren taaien zwarte er bij aan tafel, om orde te houden. — 't Was een bevallig familietafereel, vol huiselijk geluk en broodkruimels en cichorei, en Pomuchelskopp lag in den hoek van de canapé en rookte. Hij had al gedaan met koffie drinken, want vader lief dronk vooruit, uit een afzonderlijke kan, echte koffie; maar dat was ook al bedrog, want Maaltje en Saaltje die om beurt de koffie moesten zetten, dronken altijd de beste uit vadertjes kan eerst op en vulden die dan met cichorei uit de familiekan weder aan.

Hij zat alzoo in den hoek der canapé en had zijn linkerbeen over het rechter geslagen, geheel naar 't voorschrift van Hertog Adolf van Kleef: „zoo een rechter ten gericht zit, zal hij het linkerbeen over het

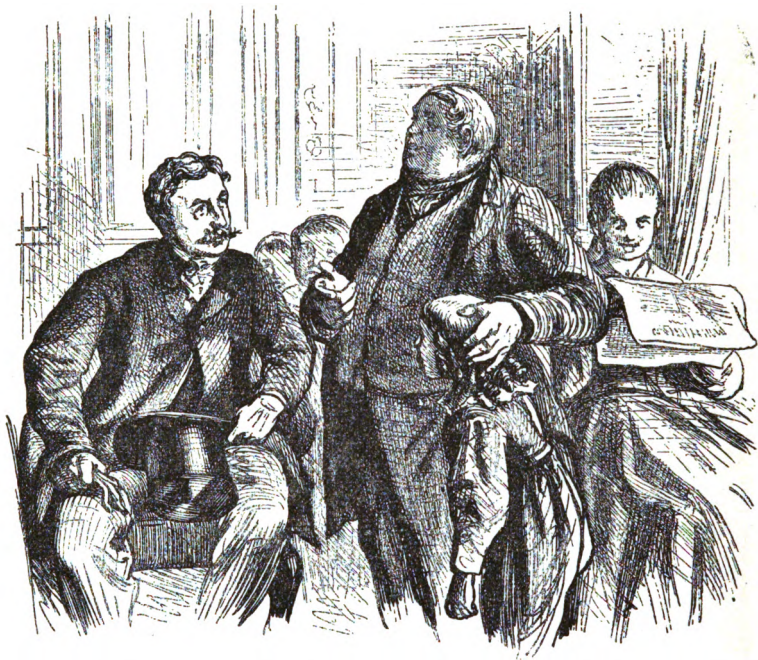
rechter heenslaan," enz. enz. en ofschoon hij ook in dit oogenblik geen rechter was, zoo was hij nog heel wat meer, want hij was in dit oogenblik wetgever en dacht aan den landdag dezes jaars, dien hij absoluut wilde bijwonen.

„Kippetje," sprak hij, „van 't jaar reis ik naar den landdag." — „Zoo?" vroeg zijn oudje, „ge hebt zeker anders geene gelegenheid, om geld uit te geven?" — „Mijn hennetje, het wordt van mij verlangd; ik moet mij laten zien en veel kosten zal het niet. Van 't jaar is de landdag heel dichtbij, te Malchin, en als ik dan een draagkoffer meëneem..." — Zoo? en dan moet ik hier zeker in dien tusschentijd in jou laarzen door de dikke modder op het goed rondwaden en de dorschers visiteeren?" — „Kippetje lief, daarvoor is Gustaaf er immers, en als ik zelf noodig ben, kan ik immers op ieder uur weder hier wezen." — „Maar, vader," zeide Maaltje, de eenige van 't gansche gezelschap, die nu en dan eens in de Rostocker courant keek en uit dien hoofde, alsmede, omdat zij altijd wist, waar de Groothertog en de Groothertogin zich op dat oogenblik bevonden, voor drommelsch sterk in de politiek werd gehouden, — want Pomuchelskopp las slechts de graanprijzen en den geldkoers — „maar, vader," zeide zij, „als er nu eens iets belangrijks voorkomt, b. v. vanwege de roode rokken, of gij, burgerlijke goederenbezitters, ook roode rokken moogt dragen, of vanwege de kloostervraag, dan kunt gij toch niet weg." Want zij had er mogelijk reeds een voorgevoel van, dat de kloostervraag hare vraag zou kunnen worden. „Nu, gij zult toch niet meenen," hernam Pomuchelskopp, en hij stond op en liep met groote stappen in de kamer op en neder, „dat uw vader zich zoo gemeen zal maken, van met de overige burgerlijke goederenbezitters met hetzelfde bijtje te houwen en daar met hen zich zal

blijven afgeven en zijne huiselijke aangelegenheden verzuimen? Neen, als er hier wat aan de hand is, dan schrijft gij, dan kom ik; en als ik den rooden rok hebben wil, dan weet ik een beteren weg, — ieder moet voor zich zelve zorgen — en 't is eervoller voor mij, wanneer ik alleen hem krijg, en niet te gelijk met allerlei schooiers, die misschien een paar duizend daalders hebben; en als 'k dan eens terug kom en zeg: Maaltje! ik alleen heb hem gekregen, dan kunt gij trotsch zijn op uw vader." En daarbij stapte hij door de kamer en blies zijnen onschuldigen kinderen tabaksrook in de oogen, dat zij er uitzagen als bazuinengelen midden in wolken, die slechts het mondstuk behoeften aan te zetten, om zijn toekomstigen roem aan de wereld te verkondigen. „Kopp, ben je gek geworden?" vroeg zijne lieve vrouw. — „Laat mij met rust, kippetje! Altijd nobel! Zeg mij, met wien gij verkeert, en ik zal u zeggen, wie gij zijt. Wanneer ik met de edellieden stem, en...." — „Mij dunkt, dat gij van de edellieden al dikwijls genoeg een knip voor den neus hebt gekregen." — „Kippetje..." zeide Pomuchelskopp, doch hij kwam niet verder, want Saaltje, die aan 't venster zat te borduren, sprong op: „Groote hemel! daar komt mijnheer Von Rambow het goed op." — „Kippetje!" zeide Pomuchelskopp nogmaals, en er lag een groot verwijt in zijne veelbeteekenende oogen uitgedrukt, „ziet ge wel? De edelman komt bij mij. Maar nu, marsch, marsch!" riep hij, zich naar zijne nakomelingschap omkeerende, en hij joeg en duwde hen de deur uit. „Maaltje, breng het koffiegoed weg! Saaltje, een stofdoek! En, kippetje! ik bid u," hij vouwde wezenlijk zijne handen, „ga nu ook even heen en trek een andere japon aan!" — „Wat?" vroeg ze, „kom ik bij hem, of komt hij bij mij? Zooals hij mij aantreft, zal ik hem wel goed genoeg zijn." — „Kippetje!" smeekte Pomuchelskopp alweder, „ik bid

u, gij bederft mij met uw zwarte morgenjapon de geheele scène." — „Muchel, zijt gij stapel gek?" vroeg zij en verroerde zich niet van hare plaats, „gelooft gij, dat hij om u of om mij komt? Hij komt, omdat hij ons noodig heeft, en daarvoor is de zwarte japon goed genoeg." Muchel smeekte nog altijd te vergeefs, — Maaltje en Saaltje zweefden de deur uit om zich een beetje op te knappen, — de oude bleef zitten zoo stijf als een paal.

Axel kwam binnen en boog voor het lieve echtpaar; en de oude zwarte japon kreeg even zooveel beleefdheid als de groengeruite broek; want de jonge heer wist zijne goede manieren zoo juist van pas aan den dag te leggen, dat Pomuchelskopp boven de huizen was over de vriendelijkheid en voorkomendheid van den jongen edelman, en 't kippetje zoo vroolijk en fideel werd, dat zij haren lieven man „Pokje" noemde; ja zelfs de oude, taaie, zwarte schaamde zich over zijne eigene onbeschaamdheid, zoodat hij in al den zonneschijn van beleefdheden, zelfs in de oogen der Pomuchelskoppin, heel rossig werd. En nu kwam Saaltje binnen en deed, alsof zij iets vergeten had; en vervolgens kwam Maaltje en deed, alsof zij iets te bezorgen had, en Pomuchelskopp stelde haar voor; en uit het beleefde gesprek ontwikkelde zich nu een zeer beschaafd onderhoud over Saaltjes borduurwerk; en toen Maaltje de Rostocker courant ter hand nam, toen nam het gesprek eene politieke wending. En Flipje kwam binnen en ging in den hoek achter moeder staan, en Ferdinandje kwam en voegde zich bij Flipje, en de andere kleinen kwamen allen, altijd één voor één, en gingen bij die twee staan, totdat het kippetje er uitzag, zooals onze oude zwarte klokken, waarachter de kuikens kruipen, als er een havik in de lucht is. En toen moeder lief nu den linnenkastsleutel uit haar mandje nam en de



„Zie, mijnheer Von Rambow,” sprak hij, „gij vindt hier een hoogst eenvoudige huisgezin; ik ben zeer eenvoudig, mijne vrouw,” hier keek hij eens om, of 't kippetje ook nog tegenwoordig was, „is hoogst eenvoudig, gelijk gij gezien hebt; mijne dochters en ook mijne overige kinderen zijn hoogst eenvoudig opgevoed.”

Bladz. 125.

kamer uitging, — want zij had tot zich zelve gezegd: bij zooveel beleefdheid moet een mensch iets doen, — volgde haar de gansche schaar; want in de linnenkas werden de slingerkoeken bewaard, die het kippetje voor een jaar lang in voorraad hield. En deze slingerkoeken waren altijd zeer lekker; 't eenige was maar, dat zij met der tijd een beetje naar groene zeep gingen smaken, daar zij dien smaak van 't linnengoed aannamen; maar het kon geen kwaad! haar kroost was altijd eetlustig en was van jongs af aan den smaak gewend; en wanneer Axel niet naar Pomuchelskopp had moeten luisteren, zou hij buiten de kamer het vragen en dwingen wel hebben kunnen hooren: „Moedertje, mij! — Moedertje, mij ook!” Doch Pomuchelskopp had hem in beslag genomen en deed zijn best, om hem eene goede meening van zich en zijne lieve familie te doen opvatten. „Zie, mijnheer Von Rambow,” sprak hij, „gij vindt hier een hoogst eenvoudig huisgezin; ik ben zeer eenvoudig, mijne vrouw,” hier keek hij eens om, of 't kippetje ook nog tegenwoordig was, „is hoogst eenvoudig, gelijk gij gezien hebt; mijne dochters en ook mijne overige kinderen zijn hoogst eenvoudig opgevoed. Wij maken volstrekt geen aanspraak op onderscheiding, wij leven slechts voor ons zelve in een gelukkig familieleven. Iedere omgang behaagt ons niet; wij hebben, Gode zij dank, aan ons zelve genoeg, maar” liet hij er op volgen, en zijn voorkomen nam zoo iets eerwaardigs en aartsvaderlijks aan, „ieder van ons moet ook het zijne bijdragen: ieder heeft zijne bepaalde bezigheid, die hij verrichten moet, — moet, zeg ik, zoodra hij ze eenmaal op zich genomen heeft, en dan blijft ook de zegen Gods niet uit.” Axel zeide op beleefden toon, dat dit, naar 't hem toescheen, eene voortreffelijke inrichting was. „Ja,” hernam Pomuchelskopp en pakte zijn Flipje, die den mond vol had met

achtennegentig percent slingerkoek en twee percent groene zeep, bij den kraag en stelde hem den jongen heer voor: „Flipje, maak je compliment! — Ziet gij dezen kleinen jongen, hij heeft het eieren zoeken, als namelijk de hoenders de eieren buiten 't hok leggen; voor elk dozijn eieren krijgt hij iets; het geld wordt in de spaarkas belegd. — Flipje, hoeveel heb je al bij elkaar, jongen-lief?” — „Zeven daalders, drie en veertig schellingen,” antwoordde Flipje. — „Ziet ge, mijn zoon,” zeide Pomuchelskopp en tikte zijn lief zoontje op het hoofd, „Gods zegen blijft voor den vlijtige niet achterwege, en zóó” — dus ging hij, tot Axel zich wendende, voort, — „heeft Ferdinandje oud ijzer, spijkers, hoefijzers en zoo wat; dat wordt hem bij 't pond betaald; en Marie en Hein en Stoffel hebben de appels en peren en pruimen, namelijk den afval; 't is meestal nog slechts onrijp tuig, maar dat doet er niet toe; de stadslui koopen het toch. En, ziet gij, mijnheer Von Rambow, zoo heeft ieder van mijne kinderen zijn eigen appartement.” Axel glimlachte een weinig bij deze uitdrukking, en Maaltje en Saaltje zagen elkander aan en bukten en lachten heimelijk over den bok van vader; want zoo iets gebeurde Pomuchelskopp even zoo goed als Bräsig; maar 't was een groot onderscheid bij die twee: Bräsig wist het wel, dat hij allerlei zotheden met zijn vreemde woorden uitkraamde, maar hij had het zich eenmaal aangewend; hij kon 't niet laten, had er plezier in en bekreunde zich verder om de wereld niets; Pomuchelskopp echter wilde er zijne rede mede opsieren, en als hij merkte, dat hij iets doms had gezegd, dan werd hij verlegen. Toen hij nu zag, dat zijne beide lieve dochters om hem lachten, wist hij, hoe 't er mede stond; en 't was een geluk, dat juist zijn kippetje binnenkwam met eene flesch wijn en een bord vol slinger-

koeken, en tot zijne blijdschap niet met den zwarte, maar met een geelbont zijden kleet, en eene vreeselijk mooie muts op. „Kippetje,” zeide Pomuchelskopp; „niet van dien wij n! Wanneer wij zulk een hoogvereerend bezoek hebben, dan altijd van de beste soort!” — „Bestel hem dan zelf maar,” antwoordde de lieve gade barsch. Dat gebeurde, en Pomuchelskopp nam den draad van zijn verhaal weêr op: „Ja, en mijne oudste dochters hebben ook elk hare bijzondere liefhebberij: Saaltje is meer voor de kunst, borduren en piano spelen, en Maaltje meer voor de couranten en de politiek.” Axel zeide, dat het hem verwonderde, hoe Maaltje in zaken behagen schepte, waarom zich anders de dames niet veel bekommeren; en Maaltje antwoordde hem: „één in huis moest zich toch wel daarmee inlaten, want vader deed het niet; en daar vader lid van de Stenden was, moest hij toch ook weten, wat er op den Landdag besloten werd; en juist, toen de heer Von Rambow kwam, hadden zij er over gesproken, dat vader dit jaar ook naar den Landdag zou gaan. „Ja, mijnheer Von Rambow,” zeide Muchel, „ik wil er ook eens heen; niet vanwege de histories, die mijne burgerlijke collega's daar behandelen; die gaan mij niets aan, en ik ken het onderscheid tusschen adellijken en burgerlijken zeer goed. Neen, ik wil er maar eens heen en wil de menschen eens toonen, dat ik de man ben!” Axel vroeg thans, om iets te zeggen, of Pomuchelskopp niet met landlieden in de buurt verkeerde. „Met wien zou ik omgaan?” vroeg Pomuchelskopp, „met den pachter in Rexow? Dat is een schaapskop. Met den inspector? Dat past niet voor mij. En verder is hier in de nabijheid niemand.” — „Dan gaat hij zeker alleen maar met den dominé om?” — „Neen, ook met hem niet. Die man heeft zich van 't begin af niet zóó doen kennen dat ik met hem te doen zou willen hebben; hij heeft

omgang met meuschen, die voor mij niet passen; ook heeft hij de dochter van uwen inspektor Hawermann als kind aangenomen, en 't zou mij toch niet aange-naam zijn, zoo mijne dochters daarmede in aanraking kwamen." — „Ik meende, dat het een beminnelijk meisje was," zei Axel. — „O ja dat geloof ik gaarne," antwoordde Pomuchelskopp, „en ik wil ook niets kwaads van het meisje zeggen. Ziet gij, mijnheer Von Rambow, ik ben een oud, eenvoudig man.... maar Hawermann ken ik van vroeger; ik wil niet zeggen, dat hij mij toenmaals bedrogen heeft, maar.... Neen! die wijze van handelen zou mij dan toch niet behagen, zooals zij en de jonge heer Von Rambow door haar eigen vader en door den dominé en zijne vrouw bij elkander zijn gebracht." — „Met mijn neef Frans?" vroeg Axel. — „Ja, hij zal wel Frans heeten. Ik meen hem, die hier bij Hawermann op het goed geweest is. Ik ken hem niet, want in mijn huis heeft hij geen voet gezet. 't Is mij ook zeer lief na alles, wat de menschen er van vertellen." — „Hij schrijft immers ook nog altijd aan haar," zeide 't kippetje. — „Neen, moeder," zeide Maaltje, „dat kunt gij niet zeggen, zijne brieven zijn altijd aan den dominé. Onze postbode brengt namelijk altijd de brieven voor den dominé mede," voegde zij er tot opheldering voor Axel bij. — „Dat 's precies hetzelfde," hernam het kippetje, „op den zak sla ik, en den ezal meen ik." — „'t Is voor 't eerst, dat ik iets van die zaak verneem," sprak Axel en keek, alles behalve gesticht, langs zijn neus neêr. — „Och," zeide Pomuchelskopp, „dat weet toch iedereen in den omtrek. Zij heeft hem, onder het voorwendsel, haren vader en de freules, uwe zusters, te bezoeken, immers altijd en overal nageloopt; en wanneer er eens iets in den weg gekomen is, dan hebben Hawermann en de dominé en zijne vrouw het weêr in 't gelijk gebracht." — „Neen vader,"

riep Saaltje, „het hoofdkanaal is de oude Bräsig geweest: die heeft altijd de apporten van den een naar den ander gebracht.” — „Wie is toch eigenlijk die oude Bräsig?” vroeg Axel, nu al zeer gemelijk. „Een bedelaar is hij!” riep 't kippetje. — „Dat is hij,” zeide Pomuchelskopp, zich opblazende. „Hij heeft een klein pensioen van den graaf gekregen en heeft nu in Gods wijde wereld niets anders te doen, dan van den een naar den ander te loopen en andere menschen zwart te maken; en dan is hij daarbij...” — „Neen, vader,” viel Maaltje hem in de rede, „dat wil ik zeggen: Mijnheer Von Rambow, die oude kerel is... een democraat, door en door een d e m o c r a a t!” — „Dat is hij,” viel Pomuchelskopp hierop nu weder in, „en mij zal 't verwonderen, als die schurk nog niet eenmaal een brandstichter wordt.”

En dit nietswaardige voorwerp had Axel aan zijne eigene tafel gehad! En wie was daarvan de schuld? Hawermann. — Dit onderhoud had den jongen heer het bloed reeds genoeg doen jagen, en de slingerkoecken waren juist ook niet zeer bevredigend; hij nam afscheid, en Pomuchelskopp geleidde hem over het plein tot aan de poort. „Is dat met mijn neef werkelijk waar?” vroeg Axel, toen zij buiten waren. — „Mijnheer Von Rambow,” antwoordde Pomuchelskopp, „ik ben een oud, eenvoudig man, en op mijne jaren bekreunt men zich niet om zulke histories; ik zeg slechts, wat de menschen zeggen.” — „Nu, 't zal wel zoo eene voorbijgaande amourette zijn: uit het oog, uit het hart!” — „Dat geloof ik niet,” zeide Pomuchelskopp zeer bedenkelijk, „zooals ik Hawermann ken, is hij een oude, doortrapte kruiper, die een bepaald doel in 't oog houdt. Mijnheer uw neef is in 't net gevangen.” — „Dan is de jongen toch stapelgek,” sprak Axel, „maar hij zal naar raad moeten hooren. Vaarwel, geachte buurman!

Ik dank u voor uwe mededeelingen en hoop u spoedig bij mij te zien. Adieu!" En dit zeggende, sloeg hij rechtsaf. „Neem mij niet kwalijk", riep Pomuchelskopp hem na, „gij gaat verkeerd; hier links is de weg naar Pumphagen." — „Ik weet het," hernam Axel, „ik moet nog maar even naar den Dominé, om mijne vrouw af te halen. Adieu!"

„Ha," zeide Pomuchelskopp, toen hij over het voorplein terugging, — „wel, dat is wel zeker mooi, dat is aardig! De genadige vrouw is bij den Dominé! Waarom niet? Voor den jongen heer ben ik goed genoeg; maar voor de genadige vrouw? — Kinderen!" riep hij uit, toen hij weêr binnenkwam, „de genadige vrouw is bij den dominé, wij zijn haar zeker te gemeen." — „Dat doet mij inderdaad goed, Pokje," zei de oude, „dat de edelman je weêr zoo'n mooien bril van schoenzolen heeft opgezet." — „Is 't mogelijk!" riep Saaltje. — „Ja, wel is 't mogelijk!" zeide vaderlief, „'t is zeker," en hij gaf Ferdinandje en Flipje, die ijverig bezig waren het overschot van de slingerkoeken op te muisen, een klets om de ooren. „Voort met jelui, kanaljepak!" en hij wierp zich in den hoek der canapé en sloeg naar de vliegen; en de oude?... zij tergde hem nu met allerlei redeneeringen van voorname kennissen en bluffers en edellieden en zeide: Saaltje, breng die flesch van dien duren wijn eens in den kelder; daar is nog wat in; daar kan vader nog eens een hoogvereerden vriend op trakteeren." En na een poosje riep zij: „Vader, kom toch eens aan 't venster! Kijk, daar gaat je voorname vriend, met zijne genadige vrouw, — dat malle wicht! — — En wien hebben zij bij zich? Uw brandstichter, den ouden Bräsig!"

En dat was zoo: Bräsig ging met die beiden den weg naar Pumphagen op; en dat Axel hem geheel links liet liggen en hem zelf allerlei onvriendelijke antwoor-

den gaf, daaraan stoorde hij zich niet, want hij vond groot behagen in de jonge genadige vrouw, die hij bij den dominé had aangetroffen, en die hem heden nog veel schooner voorkwam dan onlangs bij het diné.

En zij moest hem ook wel behagen, zij moest iederen wel behagen, zooals zij daar zoo vriendelijk en vertrouwelijk in de kamer van de domineesvrouw was binnengekomen, terwijl hij bij den ouden dominé zat, die, half zwak en half ziek, op de canapé lag; zooals zij den ouden heer, die zich bij dit bezoek wilde oprichten, daarvan had teruggehouden en hare beide handen op de schouders der kleine domineesvrouw had gelegd, haar met hare heldere oogen had aangezien en gevraagd, of de oude, kleine vrouw ook wel een biechtkind wilde aannemen, dat hier vreemd was en goeden raad noodig had; en zooals zij toen naar hem was toegegaan en hem vrijmoedig de hand had gedrukt, als van een ouden bekende. En toen was Louise binnengekomen, en de jonge vrouw had haar ook gegroet als eene oude bekende, maar had haar steeds weder aangezien, alsof er altijd wat nieuws in haar gelaat was te lezen; en daarbij was zij nadenkend geworden, gelijk iemand, die een mooi boek leest en het blad niet eerder omslaat, dan nadat hij het behoorlijk begrepen heeft.

En de jonge vrouw had hier veel bladen om te slaan, en op elk blad stond iets schoons en iets verstandigs; op de bladzijden van den dominé stond de ondervinding en de vriendelijke menschenliefde; en op die der domineesvrouw stonden de huishoudelijkheid en de levenslust en de innigste goedhartigheid dwars door elkander; en op Louises bladen las men de bescheidenheid van zin en de blijdschap, om met eene vrouw in kennis te komen, die den naam droeg welke haar eenmaal zoo, lief was geworden; en op Bräsigs bladzijden waren wel is waar, slechts aanmerkingen op het geheel te

vinden, doch zij behoorden daartoe en maakten de zaak duidelijk. En de jonge vrouw had in 't lezen dier aanmerkingen even zooveel schik, als wij, kwade jongens, voorheen in de ezelsbruggen ad modum Minelli onder den Cornelius Nepos.

En dit alles stemde zoo schoon en zoo onschuldig overeen, en er was zooveel liefde en vroolijkheid in, dat de jonge vrouw te moede werd, alsof zij bij eene menigte aanvallige kinderen stond, die in een fraaien tuin onder de koele schaduw van oude boomen kringelkrans dansten, en Louise in den kring stond en haar de hand toereikte en zeide: „Kom, nu moet gij mij aflossen!”

En in dit oord des vredes kwam Axel nu binnen, verdrietig over wat hem in de ooren geblazen was, en knorrig, dat hij hier uit zulk een gezelschap zijne vrouw moest afhalen; en toen Bräsig hem nu ten overvloede nog met zijn „Goeden dag, heer luitenant!” groette, werd hij daardoor niet beter geluimd. Hij wendde zich kortaf tot den dominé en sprak met hem een paar woorden, over zijne gezondheid en over het weder; maar koel; zoodat zijn voorkomen als een ijskegel in het warme hart van zijn vrouw viel, en zij schielijk opstond om afscheid te nemen, opdat toch niet nog meer koelheid de warme vriendelijkheid, gelijk eene hagelbui in den zomer, zou laten verkleumen. Zij gingen, maar oom Bräsig ging mede; de onbeleefdheid van den jongen heer trok hij zich niet aan; hij had hem niets in den weg gelegd en had een goed geweten, en daarenboven had hij nog eene goede meening van zijne kunst om de menschen te onderhouden, en hen, wanneer zij knorrig waren, in betere stemming te brengen. Hij stapte dus met den heer luitenant dapper door en vertelde van dit en van dat, zonder dat het hem wilde gelukken, de korte en lompe antwoorden van den jongen

heer in vriendelijke taal te doen overgaan. Toen echter de jonge heer, dáár, waar het kerkpad met den landweg inéénliep, stilstond en hem vroeg, welken weg hij gaan wilde, kwam 't hem eensklaps in de gedachte, of die drommelsche kerel ook zou meenen, dat hij zich bij hem wilde indringen. „Hoor eens, heer luitenant,” sprak hij en bleef ook staan, „dit is mij iets vreemds. Schaamt gij u misschien met mij over den landweg te gaan? Laat mij u dan nog zeggen, dat ik eigenlijk in 't geheel niet met u ga; ik ga slechts met uwe geëerde, genadige vrouw gemalin, omdat zij vriendelijk jegens mij is. Voor 't overige wil ik u niet inkommondeeren.” Hij maakte voor de jonge vrouw eene diepe buiging en ging dwars over de koolzaadstoppels, naar Hawermann toe, die daar in den omtrek eene mijt van koolzaadstroo liet zetten.

„Axel,” zeide Frida, „waarom hebt gij dien ouden, goedhartigen man zoo gegriefd?” — „Uw oude, goedhartige man is niets anders dan een oude onheilstichter en een koppelaar.” — „Geloofst gij dat inderdaad? En gelooft gij, zoo hij dat was, dat onze Hawermann dan op zulk een vertrouwelijken voet met hem zou omgaan?” — „Waarom niet, indien hij hem van nut is?” De jonge vrouw zag hem half verwonderd, half bedroefd aan. „Axel,” zeide zij, „wat scheelt u? Gij zijt anders zoo vriendelijk jegens iedereen en vertrouwt elk; wat heeft u tegen deze beide menschen zoo ingenomen; tegen deze beiden, die ons niets dan vriendelijkheid en eerlijkheid hebben bewezen?” — „Vriendelijkheid?” — „Waarom niet?” — „Ik ben immers de heer op het goed.” — „Maar eerlijkheid? — Dat zal de tijd leeren, en wat ik daarvan gehoord heb, komt met mijne begrippen van eerlijkheid slecht overeen.” — „Wat hebt gij dan gehoord? Van wien hebt gij 't gehoord?” vroeg Frida schielijk en

dringend. „Zeg het mij, Axel! Ik ben uw vrouw.” — „Ik heb zeer veel gehoord,” antwoordde Axel op spotachtigen toon, „ik heb gehoord, dat onze Hawermann, gelijk gij hem noemt, reeds eenmaal bankroet heeft gemaakt, en het mooiste, dat ik gehoord heb, is dit, dat hij zijn invloed, dien hij als leermeester bezat, gebruikt heeft om zijne dochter met behulp der domineesfamilie en van dien ouden indringer, dien ik heb laten afdruppen, aan onzen neef Frans te koppelen. En,” voegde hij er op norschen en hatelijken toon bij, „die domme Klaas heeft zich laten beetnemen!” Nu echter verhief zich in Frida's gemoed een geweldige tegenstand: door deze laaghartige beschuldiging was niet slechts dat arme kind, die arme Louise Hawermann, maar was haar geheel geslacht ten diepste gekrenkt en te schande gemaakt; hare oogen fonkelden, toen zij hem bij den arm greep en hem noodzaakte stil te staan, zeggende: „Gij zijt in slecht gezelschap geweest en hebt aan den onwaardigsten invloed toegegeven!” Hare handen lieten hem los, de toorn verdween en eene diepe droefheid overviel haar. „O, Axel!” riep zij uit, „gij zijt anders zoo goed, hoe kunnen zulke inblazingen uw eerlijk oordeel verduisteren?” Axel ontstelde over het vuur, waarmede zijn vrouw de zaak opnam; hij had gaarne weêr teruggenomen, wat hij gezegd had; maar nu had hij het eenmaal gezegd, en zoo hij nu in 't geringste had toegegeven, zou hij in zijne eigene oogen als een lichtgeloovig, onnadenkend man daar gestaan hebben, en hij wilde toch voor een zeer bedachtzaam mensch doorgaan; hij kon alzoo niet terugnemen en zeide: „Frida, wat scheelt u? Daartegen laat zich toch niets inbrengen. Dat mijn onnoozele neef zich aan dit meisje verslingerd heeft, weet immers ieder in den omtrek.” — „Indien gij dit gedeelte van uwe berichten anders wilt uitdrukken; indien gij zegt,

dat uw neef op het meisje verliefd is geworden, zoo wil ik dat gaarne gelooven, en uw neef, dien ik nog niet nader ken, zal er mij des te liever om zijn." — „Wat? mijn neef, die zoo rijk en onafhankelijk is, zou met de dochter van mijn inspektor trouwen?" — „Dat is immers juist het voorrecht van een jongen man, die rijk en onafhankelijk is, dat hij vrij kiezen mag; en waarlijk! deze heeft geene onwaardige keuze gedaan." — „En ik zou ten slotte met mijn inspektor nog in eene soort familiebetrekking komen, en de koppelaars, die de partij aan den gang gebracht, aangestoot en tot stand gekregen hebben, die zouden zegevieren? Nooit of nimmer zal ik dat stilzwijgend aanzien." — „Zie! hierin," riep Frida, „in dit gedeelte uwer nieuwstijdin- gen komen leugen en laster aan 't licht, en hoe is het mogelijk, dat gij aan eene zoo grove verdenking geloof schenkt? Hoe kunt gij, geheel afgezien van de bekoor- lijke onschuld van het meisje zelve, een ouden, een- voudigen man, een liefdevollen vader, die slechts in het geluk dezer eenige dochter zijn eigen geluk vindt; hoe kunt gij dezen eerwaardigen predikant en zijne oprechte, lieve vrouw, ja, hoe kunt gij ook zelfs dien ouden man, diè ons zoo even, diep gegriefd, heeft verlaten; hoe kunt gij al deze menschen verdenken, dat zij de lieveling hunner harten tot een voorwerp van lage berekening zouden hebben gemaakt?" — „Wel, dat is toch licht te begrijpen," hernam Axel, „zij zochten hun eigen geluk." — „O!" zeide Frida op ernstigen en treurigen toon, „dan verschillen wij in ons begrip van geluk nog al veel. Met zulke middelen wordt men niet gelukkig." — „Ik spreek immers niet van mijn begrip van geluk," zeide Axel, door het verwijt getroffen, „ik meen slechts, dat deze soort van menschen dit nu eenmaal als een geluk beschouwen." — „Bedrieg u daarin niet, Axel! om Gods wil, bedrieg u daarin niet! Doordien wij hooger

geplaatst zijn, moge ons het verstand een vrijeren blik in menschelijke betrekkingen vergunnen; in een nederigen kring heerscht daarentegen de liefde, die ook nog verder reikt dan de betrekkingen dezer wereld en — — — die wij zoo dikwijls moeten ontberen,” voegde zij er langzaam bij en wischte zich een traan uit de oogen; want zij dacht aan hare eigene jeugd, waarin zij zonder moeder, slechts een vader bezat, die ternauwernood zich in zijn rang kon staande houden, en die zijn troost voor moeite en bezwaren in allerlei vermaken zocht.

Zoo gingen zij naar huis terug, en Axel was in zijne goedhartigheid, vriendelijk jegens haar, en zij nam de vriendelijkheid zoo op, als die werd aangeboden; en beiden waren weder eensgezind, ten minste uiterlijk; want over het onderwerp van den strijd zelf behield ieder zijne eigene meening.

Bräsig was naar Hawermann gegaan, die bij het opzetten der stroomijt stond; hij was kwaad, helsch kwaad; zoo iets was hem slechts met Pomuchelskopp voorgekomen, en zijne ergernis kon alleen door eene andere uitgedoofd worden, zoodat hij werkelijk verlangde naar zoo'n kleine aanleiding tot driftig worden op de hofjongens. „Goeden dag, Karel!” zeide hij en stoof Hawermann voorbij, hield het hoofd in den nek, trok de wenkbrauwen omhoog, keek altijd maar naar de stroomijt en liep, met groote stappen, zonder zich op te houden, daar om henen. „Ge wilt hier zeker een pannekoek bakken?” vroeg hij zijn vriend, toen hij er rondom heen geloopt had, en bleef deftig voor hem staan. „Och, praat daar niet van!” riep Hawermann verdrietig uit, „'k heb mij daarover al genoeg boos gemaakt. Gisteren zeg ik tot Triddelfitz, dat hij de mijt met twintig pas doorsnede moest aanleggen, en nu legt hij 't mij met twintig pas halve middellijn aan, en toen ik

nu vandaag buiten kwam, stond dat ding er al. Uit elkaar kan ik het toch niet weer laten trekken, daarvoor heb ik te veel te doen. Nu, 't moet dan maar blijven staan! 't Is maar stroo, al regent het dan ook door; maar verdrietig is het toch voor mij, dat er op mijn veld zoo'n pannekoek staat." — „Ja, Karel, en je buurman Pomuchelskopp zal er zijn galossen wel over maken." — „Laat hem! Maar, wat dat met mijn Triddelfitz beteekent, weet ik niet. Sedert den tijd, dat de jonge heer hem het paard heeft beloofd, is hij Gods ter wereld voor niets te gebruiken." — „Maar geeft gij er hem zoo nu en dan wel eens een om de ooren?" — „Och, wat helpt dat? Hij denkt aan niets anders dan aan de paarden. Mij vraagt hij er niet meer naar, want onze jonge heer heeft hem den raad gegeven, zich eene Engelsche merrie aan te schaffen, en dan wil hij hem altijd de veulens afkopen. Nu heb ik er hem vanmorgen op uit gezonden, — 't is niet meer uit te houden, — er moest nu een einde aan komen, en nu is hij die oude merrie gaan halen!" — „Van Gust Prebberow, de vos-merrie, de Whalebone-merrie?" — „Ja, die moet het volstrekt zijn!" — „'t Is prachtig!" riep Bräsig, „heerlijk mooi! En op die merrie wil hij exerceeren, als de Groot-hertog in Rahnstadt binnentriomfeert! Karel, aan dien windhond hebt ge een grooten schat." — „Ja, dat weet de hemel!" zeide Hawermann, zijne mijt aanzierende. — „Ik zeg niet als economieker, Karel, ik zeg maar als plezierig mensch, en als die met je jongen heer samendoet..." — „Bräsig, van mijn heer moet ge hier, in 't bijzijn der lieden, niet spreken." — „Daarin geef ik je gelijk, Karel, dat past niet; maar kom eens meê hierheen."

En toen zij een eind naar den landweg toegegaan waren, stond hij stil en zeide op langzamen en nadrukkelijken toon: „Karel, deze jonge mensch estimeert

het voor geneerlijk, om met mij over den landweg te gaan. Wat zeg je nu? Hij heeft me een affrontatie in tegenwoordigheid van zijne beminnelijke vrouw gegeven," en nu vertelde hij, wat er van de zaak was, waarbij Hawermann hem zijn toorn uit het hoofd wilde praten. Dat gelukte hem echter niet geheel; want Bräsig was te zeer beleedigd. „Karel," zeide hij, „hij heeft in zijne domheid dezen pijl afgeschoten, maar gespitst heeft hem Zamel Pomuchelskopp, want dáár is hij op visite geweest. En gij moogt zeggen, wat ge wilt, Karel, je jonge heer is maar dom; en als je maar tijd van leven hebt, dan zult ge eens zien, wat al gekheden je heer en je windhond samen nog zullen uitrichten." — „Nu," riep Hawermann; „dan kunt ge er daar al eenige te zien krijgen! Kijk daar maar eens heen!" en hij wees hem den landweg af, waar zij toevallig, achter een kreupelboschje, dichtbij stonden. Bräsig keek stijf en strak dien kant uit en kon van verbazing geen woord uitbrengen; eindelijk zeide hij: „Karel, je windhond is gek geworden. Apothekers moeten licht gek worden, en als dat maar niet op de kinderen overerft." Maar, 't zag er werkelijk zóó uit, alsof Bräsig gelijk had: Frits kwam op de beroemde vos-merrie aanrijden, altijd stapvoets. Hij had zijn hoed van 't hoofd genomen en zwaaide dien met geweld door de lucht en riep, wat hij roepen kon: „Hoerah! hoerah!" en dat alles op zijn eigene hand, want die beiden achter het boschje zag hij blijkbaar niet, totdat zij hem opeens teemoet kwamen, en Hawermann hem vroeg, of hij dan nu geheel krankzinnig geworden was. „Dat zijn louter leugens," zeide Frits. — „Wat zijn leugens?" vroeg Hawermann op knorrigen toon. — „Dat die merrie geen hoerah kan hooren roepen," en daarop begon hij weder hoerah te schreeuwen. „Ziet gij," en hij sprong van het paard en bond het aan een wilgeboom, en plaatste zich



„Wat zijn leugens?” vroeg Hawermann op knorrigen toon. — „Dat die merrie geen hoerah kan hooren roepen,” en daarop begon hij weder hoerah te schreeuwen. „Ziet gj,” en hij sprong van het paard en bond het aan een wilgeboom, en plaatste zich op eenigen afstand en riep weder: Hoerah! „Ziet gj wel, zij verroert zich niet.”

Bladz. 138—141.

op eenigen afstand en riep weder: Hoerah! „Ziet gij wel, zij verroert zich niet. — En gij,” sprak hij tot Bräsig, die zich halfdood meende te lachen, „gij hebt mij dat gezegd; maar 't is alles niet waar.” — „Ja,” antwoordde Bräsig en lachte, dat hij schudde, „en 't is toch waar. Wat ik gezegd heb, heb ik gezegd: zij kan 't niet hooren, want dat oude meutje is sedert de vijf jaren, dat ik ze gekend heb, stokdoof.” Daar stond Frits Triddelfitz, de wijze, de snuggere Frits Triddelfitz, en zette het allerdomste gezicht van de wereld. „Maar,” zeide hij eindelijk, „Gust Prebberow is toch zoo'n goed vriend van mij, en dit heeft hij mij volstrekt niet gezegd.” — „Ja,” gaf Bräsig ten antwoord, „daar moet ge u nu maar vast aan gewennen: in den paardenhandel geldt geene vriendschap.” — „Kom, neem 't nu maar zooals 't is, Triddelfitz!” zeide Hawermann, wien het speet, op goedhartigen toon. „Met een doof paard, dat gaat nog; pas maar op voor een, dat koldert.” — „O!” zeide Frits, nu al weder getroost, „ik zal wel oppassen! Maar zie eens, wat een mooi stel van een paard! Volbloed, dragend van Hector, — en de veulens wil mijnheer Von Rambow mij alle afkopen. En als ik dan zoo'n stuk of vier veulens verkocht heb...” — „Dan koopt gij u een riddergoed,” viel Bräsig hem in de rede. „Nu, dat weten we al. Komaan! rijd nu maar bedaard naar huis.” En Frits reed weg. „Entfaamte windhond!” zeide Bräsig. — „Och, ik weet het niet,” sprak Hawermann, „ik mag dien bengel toch altijd weêr gaarne lijden; hij heeft zoo'n door en door tevreden gemoed.” — „Dat doet de jeugd, Karel.” — „Ja, 't moet wel zoo wezen,” antwoordde Hawermann nadenkend, „daar rijdt hij nu heen, recht gelukkig over een oude, doove merrie.”

EEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Frits Triddelfitz is de eenige gelukkige mensch in Pumpelhagen, ofschoon hij met Christiaan Dezel op een gespannen voet geraakt. — Waarom Christiaan Dezel Marie Möllers de beenen wil stuk slaan, en waarom de oude worst- en ham-betrekking weder aan den gang komt; dat echter de onnoozele kalveren daaronder lijden. — Waarom mijnheer de burgemeester Langfeldt met een lantaarn door de straten van Malchin gaat, en wat oude, vriendelijke heeren, die in 't geheim schalken zijn, al kunnen uitvoeren. — Waarom Pomuchelskopp zich zelf in zijn eigen huis, over het geheel genomen, niet recht gelukkig gevoelt.

En hij was gelukkig; hij was de gelukkigste mensch op het Pumpelhager goed, want dáár was niet veel geluk te vinden, en datgene, wat ieder er zich van voorgesteld had, had maar weinig aan de verwachting beantwoord. Hawermann werd van dag tot dag meer gewaar, dat zijne goede tijden voorbij waren, want zijn jonge meester gaf zich af met zaken, die hij niet verstond, en dat slechts met horten en stooten, met een ijver en een haast, die het bestuur van het goed in de war moest brengen en de lieden verlegen maken; en, wanneer het dan niet zoo gaan wilde, als het moest, en de wagen in de modder was geraakt, dan had de inspektor er den last van.

De jonge heer was ook niet gelukkig: hem kwelden zijne schulden, die hij voor zijne vrouw geheim wilde houden; hem kwelden de brieven van David en Slusuhr; persoonlijk mochten zij niet meer bij hem komen, dat had hij zich voorbehouden, en dat hadden zij zich gaarne laten welgevalven; want hoe heimelijker de zaak was, des te beter konden zij hem plukken, en wanneer zij hem zoo recht stil onder zich, in Rahnstadt hadden, dan konden zij nog heel andere knepen en klemmen gebruiken dan in Pumpelhagen, waar hij de heer des huizes

was, en zij toch altijd in sommige opzichten het respect moesten bewaren. Maar ook buiten dat was hij niet gelukkig: hij wilde den heer spelen en was er niet voor geschikt; want wie commandeeren wil, moet ook wat kunnen, — niet kennen, want kennen deed hij alles, veel beter dan iemand anders, — maar kunnen! „Kunnen!” zei de oude wagenmaker Flegel, en hij had gelijk; de ongelukkigste mensch is hij, die wil en niet kan. — En Frida? Neen! zij was ook niet gelukkig: zij bemerkte, dat zij het volle vertrouwen van haren man niet bezat; zij bemerkte, dat zij in velerlei ernstige zaken van meening begonnen te verschillen; zij bemerkte, dat hij voor de zaak, die hij nu eenmaal tot zijne levenstaak had genomen, niet berekend was; zij gevoelde, dat hij onrechtvaardig genoeg was, om zijne eigene misslagen anderen op den hals te schuiven, en boven alles begon zij te gevoelen, — en dat is het verschrikkelijkste voor eene verstandige vrouw, — dat hij zich belachelijk maakte, en dat Pomuchelskopp, die veel en tegen haren wil naar Pumpelhagen kwam, andere gronden dan gewone beleefdheid moest hebben, wanneer hij over de verwarde en ondoordachte meeningen van haren man niet lachte. In dit geval besloot zij nu echter, nauwkeurig acht te geven, doch zoo iets dient ook al niet om het geluk te bevorderen. — Frits Triddelfitz was de gelukkigste mensch in geheel Pumpelhagen; en als wij er de beide kleine appeltjes van uitzonderen, ook in den geheelen omtrek: maar die moeten wij er van uitzonderen, want in geluk en zaligheid gaat eene verloofde alle andere menschen altijd te boven, zelfs haren minnaar. Ofschoon toch onze goede Gottlieb, die eene plaatsing als candidaat bij een flinken, vroolijken, burgerlijken goederenbezitter had aangenomen, ook danig opgeruimd en fideel de jongens sloeg en onderwees, en Rudolf ook bij Hilgendorff op

Klein-Tetzleben den mest liet strooien, dat het een lust was, en dat het Tetzleben-braakland er uitzag als een fluweelen dekkleed, en hij 's avonds onder gezang en gefluit naar bed ging en altijd geregeld van vermoeidheid midden in een vers insliep, — met de zaligheid der jonge tweelingen, wanneer zij bij elkander aan haar uitzet zaten te naaien, en keuvelden, en met moeder en vader schertsten en Louise wat te vertellen hadden en brieven lieten zien, kwam de geheele bruidegoms-gelukzaligheid, ja zelfs de zaligheid van Frits over zijne merrie, niet in vergelijking.

Maar die goede jongen was waarlijk zeer gelukkig. Zijn eerstegang 's morgens was naar den paardenstal, waar de beide rijpaarden van den jongen heer en de oude schimmel van Hawermann met zijn schat te zamen stonden; hij voederde zijn paard, hij stal de haver van de andere paarden vóór den bek weg, — ofschoon hij het werk anders niet opzocht, — hij roskamde het dier zelf, daar Christiaan Dezel, die den paardenstal moest bezorgen, hem zulks lang niet naar den zin deed. Op Zondagnamiddag, als er anders niets te doen was, ging hij in den stal, trok de deur achter zich toe, ging op de voederkist zitten, vouwde de handen over zijne maag en keek aandachtig toe, hoe dat oude, lieve creatuur haar haver en hakstroo verteerde; en als ze dan, omdat ze zat was, steunde, dan stond hij op, strèek haar over den rug, noemde haar vriendelijk „zijn goed oudje,” en driemaal daags nam hij van haar de maat in de rondte, wat hem niet kwalijk te nemen was, want op hare dikte was zijne hope gebouwd.

Maar geen geluk is volkomen; een beetje verdriet schuilt er altijd tusschen. En hij had ook zijn deel. Voor eerst was 't hem zeer tegen den zin, dat zijne vos-merrie bij Hawermanns ouden, stijven schimmel staan moest; dat gezelschap beviel hem niet; en ten tweede

was hij in eeuwigdurenden strijd met Christiaan Dezel over voëren en poetsen. „Mijnheer Triddelfitz,” zeide Christiaan eens toen hij hem weder ten onpas was gekomen, „ik wil u eens iets zeggen. Ik voër de paarden hier geheel egaal en poets ze ook egaal, maar ik heb heel goed gemerkt, dat gij altijd den entspekter zijn ouden schimmel de haver afneemt, om die voor uwe merrie te leggen. En wat beteekent dit?” vroeg hij, naar de ruif toegaande. „Wat? dit is immers kalfshooi; hoe komt dat kalfshooi hier? Ik wil mij hier geen brommen op den hals halen, als de entspekter komt.” — „Dat weet ik niet,” zeide Frits, en hij wist het ook niet. — „Ja, 't kan mij ook niet schelen,” hernam Christiaan, „maar wie mij dat hier in den stal brengt, diu sla ik de beenen stuk, want ik wil hier niet in moeite komen.”

En derhalve legde Christiaan Dezel zich op de loer, om den brenger van het kalfshooi te pakken, en het duurde niet lang of hij kreeg iemand bij de kladden. En wie was 't, die ter liefde voor de merrie van Frits alle wettige orde omverwierp; die zoo hardvochtig was om ter wille van de vos-merrie, aan de nuchtere kalvers het hunne te ontnemen; die zoo vermetel was, om ter wille van de vos-merrie, zijne beenen bloot te stellen aan het gevaar, dat zij door Christiaan Dezel stuk geslagen zouden worden? Wie was dat? Nu, ik moet het maar zeggen; raden doet toch niemand het. Marie Möllers was het, die telkens, als zij van het kalveren voëren kwam en den paardenstal voorbijging, een hoop van dat zoete hooi aan Fritsjes oudje spandeerde. Hier kan nu de een of ander mij te gemoet voeren: halt! daar hebt ge u vergaloppeerd! Waar komen in den zomer pasgeboren kalvers vandaan? Dan zal ik hem antwoorden: vriendje, dat is mijne zaak en mijn recht; ik kan een heelen tijd overspringen, en ik ben nu al

midden in den winter, na nieuwjaar 1844. En als hij mij nu nog verder mocht vragen: hoe komt Mariëken Möllers tot zoo'n gek stuk? dan zal ik hem antwoorden: dat is juist zoo'n domme vraag, als van het kalvers voëren; heb ik het recht niet, evenzoo goed welgezinde menschen in mijn boek te doen voorkomen, die vergeven en vergeten, als boosaardige en knorriges, die alles in eeuwigheid iemand nahouden?

Marie Möllers wilde vergeven en vergeten, en daar het nu toch niet fatsoenlijk was, dat zij zich zóó maar, zonder slag of stoot, weder aan Frits opdrong, deed zij 't met hare liefde en met het kalfshooi bij zijn vosmerrie, omdat die toch op dit oogenblik het liefste was, dat Frits op de wereld bezat. En 't was eene aandoenlijke zaak, en Frits werd geheel weemoedig gestemd, toen hij, uit het spektakel tusschen zijn oud liefje en Christiaan Dezel, de oorzaak er van begreep; hij verzoende zich met zijn vroeger schatje en de goede verstandhouding, ook ten opzichte van worst en ham, werd weder hersteld. Zoo was 't dan nu winter geworden, gelijk ik gezegd heb, en in den omtrek was niets bijzonders voorgevallen. Slechts bij Pomuchelskopp had laat in den herfst de reis naar den Landdag plaats gehad, en de stille, eenvoudige familie was daardoor geheel uit haar gewone doen geraakt; 't kippetje ging met vreeselijk getier door 't huis rond en smeet met huisraad om zich heen, — namelijk met zulk soort, dat niet breekbaar was, — gooide met de deuren en zei ronduit, dat mijnheer de goederenbezitter krankzinnig was geworden; Maaltje en Saaltje traden als hare tegenpartij op, — hoewel slechts in 't geheim, — want zij waren te weten gekomen, dat er ter gelegenheid van den Landdag een prachtig bal zou worden gegeven. Op het Rostocker bal met de Pinksterkermis waren zij geweest; op de tentoonstelling van vee waren zij ook al

geweest; maar een Landdagsbal! Neen, dat moest dan toch alle beschrijving te hoven gaan! Zij ondersteunden haar lieven vader dan ook met alle kracht, opdat hij courage mocht behouden, zich tegen zijne lieve vrouw te verzetten.

„Hennetje,” zeide hij, „ik kan immers niet anders; ik heb het immers den heer Von Rambow beloofd, en die is er gisteren reeds heengereden en wacht op mij.” — „Zóó?” antwoordde 't kippetje, „en mijn domme eend van een vrouw, die wacht zeker al op mij?” — „Hennetje, die gaat er immers in 't geheel niet heen; en wanneer ik elke gelegenheid voorbij laat gaan, om mij eens te laten zien, hoe kan ik dan verwachten, dat zij mij tot een edelman zullen maken? Zie, heden reis ik er nog met een zwarten rok heen, maar wij zullen elkaâr nader spreken, wanneer ik met een rooden de reis doe.” — „Ja, daar zult ge lekker in uitzien,” zei de oude en ging de deur uit. — „Evenzoo goed, als ieder ander edelman,” bromde Pomuchelskopp haar achterna. — „Heere Jeminé, vader, ik weet...” riep Saaltje en liep de kamer uit en kwam terug met een scharlaken rooden onderrok; dien wierp zij haren vader als een herautenmantel over de schouders en schoof hem voor den spiegel, en mijnheer de goederenbezitter trok er aan in 't rond en bekeek zich, en 't was een groote pret, totdat de oude weder binnenkwam, hem den rok afrukte en uitriep: „Wilt ge u dan absoluut als Uilenspiegel aanstellen? Doe dat dan op den Landdag, maar niet hier in mijn huis.”

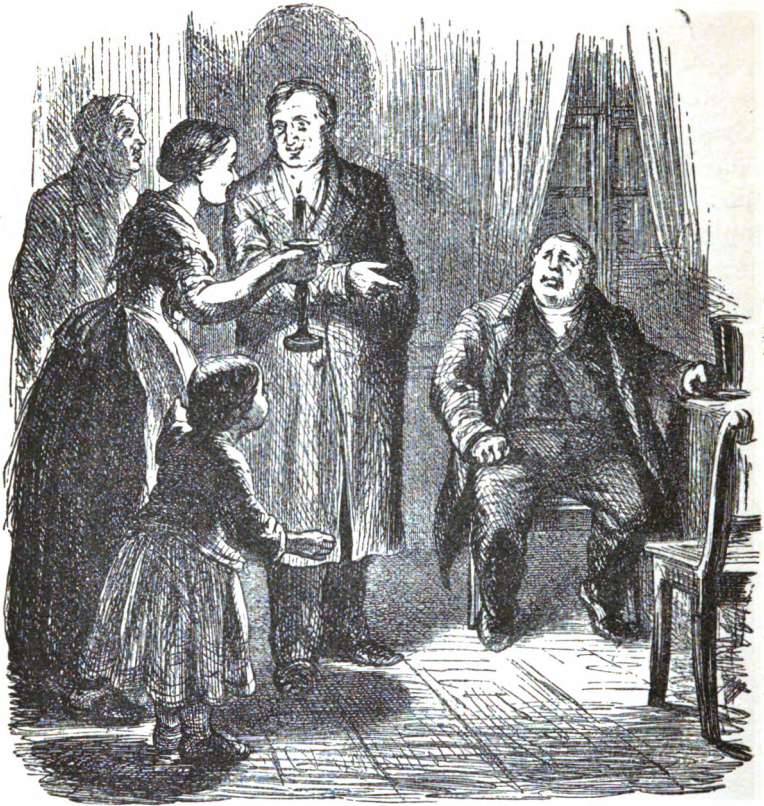
Dit nam nu mijnheer de goederenbezitter als eene volledige vergunning aan, om naar den Landdag te reizen, en hij vertrok dus ook. Doch toen hij te Malchin aangekomen en bij Voitel afgestapt was, begon zijn leed eerst recht, want hij was verkeerd gegaan en had bij Büll moeten afstappen, waar de edellieden hun

intrek namen; hij bevond zich nu tusschen niets dan burgemeesters en burgerlijke grondeigenaars, die onmogelijk voor zijn oogmerk konden dienen. Hij stond iedereen in den weg en wist niet, wat hij zou uitrichten, en van de anderen wist dat zeker ook niemand, totdat hij ten laatste moed greep en hier en daar begon te vragen, of iemand den heer Von Rambow van Pumphagen had gezien; want op Axel had hij zijne hoop gevestigd. Niemand had hem gezien; eindelijk echter zeide er een, dat de heer Von Rambow dien middag met den heer Von Brulow naar Brulowshof gereden was om aldaar volbloedhengsten te bezichtigen. Dat was zeer erg; zijn eenige steun op den Landdag zou Axel zijn; die zou hem aan de voorname heeren voorstellen, en nu was hij er niet en liet zich volbloedhengsten voorstellen. In zijne groote verlegenheid wendde hij zich eindelijk tot een zwaarlijvigen en deftigen heer, die iets vriendelijks in zijn voorkomen had, maar in wiens oogen zoo wat schalkachtigs lag, alsof hij gaarne een grap maakte; doch dit zag onze Pomuchelskopp niet. „Neem 't mij niet kwalijk!” sprak hij, „ik ben de goederenbezitter Pomuchelskopp van Gurlitz en ben voor de eerste maal als lid der Stenden hier. Gij schijnt een vriendelijk man te zijn, en daarom wilde ik u eens vragen, hoe ik mij eigenlijk hier te gedragen heb?” — „Wel,” zei de heer, nam een snuifje en zag hem zoo wat vragende aan, „hoe gij u hier te gedragen hebt? Gij hebt u hier verder in 't geheel niet te gedragen; uwe noodzakelijke visites hebt gij toch zeker reeds gemaakt?” — „Neen,” antwoordde Pomuchelskopp. — „Ja, dan moet gij bij den regeeringscommissaris, bij den landmaarschalk en bij den landraad eerst een bezoek gaan afleggen. — Goeden avond, Langfeldt, waar wilt gij heengaan?” Aldus brak hij zijne rede af en richtte die vraag tot een man, die met eene lantaarn in de hand,

de deur wilde uitgaan. — „De oude dwaze visites maken,” zeide die en keerde zich bij de deur nog eens om, zeggende: „Blijft gij hier, Brückner? Ik kom straks nog terug.” — „Goed, maar blijf dan ook niet te lang weg,” zei de vriendelijke heer, en nu wendde hij zich weder tot Pomuchelskopp: „En de visites hebt gij nog niet gemaakt?” — „Neen,” gaf de heer goederenbezitter ten antwoord. — „Lieve hemel, haast u dan! Die heer met de lantaarn maakt dezelfde visites, gij hebt slechts altijd achter de lantaarn aan te gaan. Dat treft waarlijk kostelijk! Maar spoedig, spoedig!” En Pomuchelskopp rukte zijn hoed van den spijker, stoof de deur uit en rende door de straten van Malchin het oude flauwe licht achterna, zoo goed, als zijne corpulentie en zijn adem hem veroorloofden. De vriendelijke heer nam een snuijfe, en de schalk kwam zoo recht bij hem te voorschijn: hij ging bedaard achter de tafel zitten, lachte zoo eens in zich zelve en zeide: „Ik wou maar, dat ik Langfeldts gezicht daarbij zien kon!”

En 't zou werkelijk de moeite waard geweest zijn. Toen de burgemeester van de vermaarde stad Gustrow, Langfeldt, bij den regeeringscommissaris van Schwerin was binnengetreden en zijne lantaarn aan den lakei had afgegeven, kwam daar iets diks de trap ophijgen, en Pomuchelskopp maakte eene diepe buiging voor den bediende en vroeg: „Heer lakei, waar is de heer, bij wien men hier visites maakt?” De man deed hem de deur open, en Pomuchelskopp kwam nu steeds buigende binnen en maakte voor Langfeldt de beleefdste complimenten, dewijl hij hem voor den regeeringscommissaris had aangezien, wat hem niet kwalijk kon genomen worden; want mijnheer de burgemeester van de voorstad Gustrow hield altijd het hoofd zóó voorover, alsof hij daarmede door den muur loopen wilde, wat voor een Mecklenburgschen regee-

ringscommissaris uitmuntend goed gepast hebben zou. Hij draaide echter Pomuchelskopp rond en wees hem den rechten man aan, en daar hij nu buiten 't spel was, ging hij heen en haalde zijne lantaarn; Pomuchelskopp kreeg angst, dat hij op den loop zou kunnen gaan; hij maakte alzoo nog maar een paar buigingen en trok daarop weder achter Langfeldts lantaarn voort. Bij den landmaarschalk ging het even zóó: mijnheer de burgemeester begon een beleefd gesprek, daar hijgde Pomuchelskopp weder achter hem aan. „Hoe komt dat ongedierte nu weer hier?” sprak Langfeldt bij zich zelve, nam schielijk afscheid en dacht hem te ontsnappen; maar de heer goederenbezitter was taai; de lantaarn was zijn eenige troost, hij draafde weder achteraan. Bij den landraad van het district troffen zij elkander weder aan; de misnoegdheid bereikte nu bij den burgemeester den hoogsten graad, en daar hij met den landraad goed bekend was, omdat zij te zamen in ééne commissie zaten, geneerde hij zich niet en zeide: „Mijnheer, waarom loopt gij mij altijd na?” — „Ik — ik,” stamelde Pomuchelskopp, „ik kan immers evenzoo goed visites maken, als gij!” — „Maak ze dan op uwe eigene gelegenheid!” riep de burgemeester. De landraad trachtte nu de zaak een weinig te vergoëliken, en Pomuchelskopp werd overmoedig en wilde een hoogen toon aannemen; maar toen de burgemeester de deur uitging, rende hij weër achterna om den wille van de lantaarn. Doch nu was het geduld van den burgemeester ten einde. „Mijnheer!” zeide hij en keerde zich op straat om, „waarom loopt gij mij na?” Pomuchelskopp was nu echter uit de grootste verlegenheid en had gehoord, dat hij slechts met zoo'n burgemeester te doen had; 't zat hem tot boven toe in de keel, en hij zeide: „Mijnheer, ik ben evenzoo goed een fazant van den Groot-hertog als gij.” (Vazal wilde hij zeggen.) De oude, fideele



„Nu. dit wordt waarlijk eene aardige komedie,” sprak de burgemeester en riep uit de kamerdeur: „Fieken, breng eens licht!” en toen Fieken kwam, en daarna de huisheer van den burgemeester kwam, en de kinderen van den huisheer kwamen, en de burgemeester aan allen vroeg, of zij den fazant van den Groothertog niet mooi vonden, begon Pomuchelskopp het eindelijk dan toch wel te merken, bij wien hij hier eene visite deed. Bladz. 158.

burgemeester was de knorrigheid weldra vergeten en begon de zaak koddig te vinden: hij lachte dan ook recht hartelijk en zeide: „Nu, ga dan uw gang maar! Dan weet ik toch ook wat gij er voor een zijt.” — „En waar gij heen kunt gaan,” riep Pomuchelskopp nog in drift uit, „daar kan ik alle dagen komen!” en hij draafde de lantaarn weder achterna. Dat had hij niet moeten doen, want Langfeldt had zijne bezoeken afgelegd, en ging nu naar zijn kwartier, omdat hij den huissleutel en wat geld voor een hontre-spel wilde halen; Pomuchelskopp kwam tegelijk met hem in de kamer. Mijnheer de burgemeester zette de lantaarn op de tafel, — de zaak kwam hem nu heel grappig voor, — draaide zich om en vroeg lachende: „Zeg mij nu toch eens, wat gij eigenlijk wilt?” — „'k Wil even zoo goed mijne visites maken, als gij!” riep Pomuchelskopp, die thans om dat lachen in de hevigste woede geraakt was. — „Maar bij wien dan hier?” — „Dat gaat u niets aan!” riep Pomuchelskopp, „de heer des huizes zal wel komen,” en hij ging — pof! — op een stoel zitten. — „Nu, dit wordt waarlijk eene aardige komedie,” sprak de burgemeester en riep uit de kamerdeur: „Fieken, breng eens licht!” en toen Fieken kwam, en daarna de huisheer van den burgemeester kwam, en de kinderen van den huisheer kwamen, en de burgemeester aan allen vroeg, of zij den fazant van den Groothertog niet mooi vonden, begon Pomuchelskopp het eindelijk dan toch wel te merken, bij wien hij hier eene visite deed. In volle woede stooft hij de deur uit, en mijnheer de burgemeester ging nu met de lantaarn zachtjes achter hem.

„Langfeldt,” vroeg de vriendelijke heer in Voitels kamer, en nam een snuitje, „hebt ge uwe bezoeken behoorlijk afgedaan?” en daarbij zag de schelm hem de oogen uit. — „Nu, hoor eens,” riep de burgemeester, „nu weet ik hoe dat gekomen is. Maar dat had ik ook

wel dadelijk kunnen begrijpen, dat gij mij dat ongedierte nagezonden hadt." En hij vertelde de geschiedenis, en zóó werd het overal bekend, want de heeren op den Landdag willen ook wel eens een grap hebben; en Pomuchelskopp werd de fazant genoemd, en Axel, achter wien hij nu altijd heendrentelde, werd de fazantenhouder geheeten. En toen Maaltje en Saaltje op 't Landdagsbal kwamen, bont opgeschikt, toen waren zij de fazantenkuikens, en toen Pomuchelskopp op een stembriefje zijne toestemming met „J-a-h!" geschreven had, wilden sommigen hem den titel van „landdags- ezal" geven, maar dat ging niet door: de fazant had reeds te zeer de overhand gekregen.

Neen! veel genoeg had hij op den Landdag niet gehad, want zelfs de edellieden, achter wie hij dribbelde en met wie hij stemde, wilden niets van hem weten, om zich niet belachelijk te maken; en toen hij te huis kwam, begon zijn leed eerst recht, want zijn lief kippetje noemde hem steeds „Pokje", en dan wist hij maar al te goed, hoe laat het was; en Maaltje en Saaltje stonden hem niet bij, want zij hadden op het Landdagsbal gezeten, alsof ze op eieren zaten. En nu sarden en bespotteden ze den armen, eenvoudigen man en wetgever, die in den hoek der canapé zat, dat een steenen hart er van moest breken. „Pokje, wat hebt ge nu eigenlijk op den Landdag geprofitteerd?" — en, „Vadertje, wordt gij nu haast een edelman?" — en, „Pokje, wat doen zij daar eigenlijk op den Landdag?" — „Wel, dat weet ik niet. Zij strijden en kibbelen daar altijd onder elkaár." — „Pokje, wie strijdt dáár dan zoo?" — „Wel, dat weet ik ook niet. De één heeft strijd met den ander, en de ander met den één." — „Vadertje, wat is er dan eigenlijk bepaald in de kloosterzaak?" — „Wel, dat weet ik ook niet; dat zult ge wel eerstdaags in de Rostocker courant te lezen krijgen."

En dit zeggende, stond hij op, ging naar de dorsch-schuur en begon op de dorschers te schelden.

TWEE EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van de verschillende soorten van podagra en van het onderscheid tusschen Venus en Feniks. Eene partij Boston. Hoe het volbloedveulen van Frits er uitzag, en waarom de rector Baldrian koude voeten kreeg, en Christiaan het volbloedveulen niet in den paardenstal wilde houden.

Maar, — zooals ik reeds gezegd heb, — Nieuwjaar 1844 was gekomen, en de winter was voorbijgegaan en het voorjaar stond al met loof en gras en bloemen achter de deur der wereld, en wachtte slechts tot de Heer des huizes een wenk gaf, dat het opschikken aan den gang kon gaan; en, gelijk de sneeuw en het ijs van de aarde wegsmolten, zoo ontdooiden ook de menschenharten, en de oogen werden helderder, evenals de zonneshijn, die zich over de wereld verspreidt. — Ook de oogen van den ouden Hawermann waren helderder, en zijne borst was ruimer geworden, en met het werken en zorgen buiten op de akkers had de lente er haren intrek genomen, en zooals hij in de donkere aarde het zomerzaad zaaide, had onze goede God in zijn treurig hart de blijde hoop doen herleven. Zijn heer was met de jonge vrouw op reis naar de familie; hij had dus het rijk alléén naar zijn welbehagen, en hij kon gedurende dien tijd zijne dochter veel meer zien dan in den winter. Dien morgen had hij haar gesproken, toen hij ter kerk geweest was; en nu zat hij — 't was Zondagmiddag, — zoo recht genoeglijk in zijne kamer en peinsde over allerlei zaken; niemand stoorde hem, want Frits zat in den paardenstal

bij zijne merrie, wat voor den ouden man heel aangenaam was, dewijl hij nu steeds wist, waar hij hem kon vinden, iets, dat anders niet altijd het geval was.

Bräsig kwam de deur in: „Goeden dag, Karel!” — „Wat?” riep Hawermann en sprong overeind, „ik dacht, dat ge 't podagra weêr hadt, en ik stond vandaag al ernstig in beraad, of ik u niet zou gaan opzoeken; maar, mijnheer is niet t'huis, en op Triddelfitz kan ik me in den laatsten tijd volstrekt niet verlaten.” — „Wel, wat scheelt hem dan?” — „Och, nu moet zijne oude merrie haast een veulen krijgen.” — „Haha!” riep Bräsig, „en dan nog wel een volbloed, en dat wil hij dan immers aan uwen jongen heer verkoopen?” — „Ja, zoo zal 't wel zijn. Maar hebt ge waarlijk 't podagra weêr gehad?” — „Karel, bij die verwenschte ziekte kan men 't volstrekt niet zeggen, of 't het rechte podagra is, of niet. Eigenlijk is 't egaal, want de dagen van pijn zijn even erg; maar ten opzichte van de oorzaak is er een groot onderscheid. Kijk eens, Karel, krijg je 't podagra van goed eten en drinken, dan is 't het rechte; krijg je 't evenwel enkel van die entfame, gemeene, tweenedige gewastleêren laarzen, dan is 't het onrechte, en dat heb ik gehad.” — „Wel, waarom trekt ge dan die oude dingen altijd weêr aan?” — „Karel, ik heb ze immers nog uit mijne grafelijke betrekking; ik kan ze toch niet wegsnijten. Maar, wat ik vragen wou, zijt ge vandaag bij den domeneer geweest?” — „Ja.” — „Wel, hoe is het daar?” — „Ach, dat ziet er slecht uit; de oude heer begint vreeselijk zwakte worden; toen hij vanmorgen van den preekstoel afkwam, liep hem het klamme zweet langs de wangen, en het duurde een heelen tijd, eer hij op de canapé weder een weinige bijkwam.” — „Hm! hm!” zeide Bräsig, het hoofdschuddende, „dat bevalt mij niet; maar Karel, hij krijgt zijn jaren.” — „Ja, dat is zoo,” antwoordde Hawer-

mann nadenkend. — „Hoe maakt het je dochter?” vroeg Bräsig. — „Ik dank je, Zacharias; zij is, God dank! vlug en gezond. Zij was verleden week hier, maar ik had geen tijd, ik moest naar 't veld; maar de genadige vrouw had haar gezien en hield haar bij zich, en toen is zij tot 's avonds bij haar gebleven.” — „Karel!” riep Bräsig, sprong op, liep de kamer rond en beet in zijn ijver een stuk van het boveneinde zijner pijp af, „dat kunt gij gelooven, uwe genadige vrouw, dat is een kapitaal product van de gansche menschheid.” En Hawermann sprong ook op en liep ook op en neêr, en telkens, als zij elkander in de kamer tegenkwamen, rookten zij harder en Bräsig vroeg: „Heb ik geen gelijk, Karel!” en Hawermann antwoordde: „Gij hebt gelijk, Zacharias!” En wie weet, hoe lang dat zoo nog geduurd zou hebben, zoo er niet een rijtuig was aangekomen, waaruit Kurz en de rector stapten.

„Goeden dag! goeden dag!” riep Kurz, toen hij de kamer binnenkwam. „Ziedaar, ziedaar! Daar is waarlijk de heer inspektor ook. Nu, oude vriend, hoe gaat het? — Hawermann, ik kwam wegens het klaverzaad.” — „Goeden dag!” zei de rector Baldrian tot Bräsig, en hij haalde het woord „dag” zóó lang uit, alsof de dag eeuwig zou duren, hoe gaat het u, mijn veelgeëerde heer?” — „'t Gaat mij nog al zóó,” zeide Bräsig. — „Hawermann,” riep Kurz daartusschen in, „niet waar? kapitaal zaad?” — „Ei, Kurz,” antwoordde Hawermann, „'t is met dat zaad zoo bijzonder niet; ik heb 't op de ijzeren aschschop geprobeerd, en als 't van de rechte soort is, dan moeten de korrels, als vlooien van de schop springen, maar hier bleef menige korrel doodstil liggen.” — „Gij ziet er lang zoo goed niet uit, veel geëerde,” zei de rector weder daartusschen in tot Bräsig, „als in die gezegende ure, toen wij bij de punchkom de verloving vierden.” — „Dat heeft zijne reden,” zeide Hawermann, zijn arm

om Bräsig leggende, „mijn goede oude vriend heeft weder een tikje van 't podagra gehad.” — „Ja, ja,” hernam de rector, en hij wilde heel grappig zijn:

„Vinum, de vader,
En Coena, de moeder,
En Venus, de baker, ja!
Die maken 't podagra.”

„En 't zaad is zoo mooi,” riep Kurz, „dat gij geen beter tusschen Grimmen en Greifswald vindt.” — „Hoho, Kurz,” sprak Hawermann, „bluf niet te veel!” — „Hoor eens!” riep Bräsig thans den rector toe, „gij moet mij met uw Fransch praten van 't lijf blijven! Dat versta ik niet. Maar wat wilt gij met die Fenus zeggen?”

„Veelgeëerde heer en begunstiger,” antwoordde de rector op zalvenden toon, „Venus was bij de Ouden de godin der liefde.” „'t Is me alles egaal,” riep Bräsig; „ze kan, wat mij betreft, nog heel wat anders geweest zijn; heden ten dage wordt iedere domme herdershond Fenus genoemd.” — „Neen, Hawermann,” kraaide Kurz daar weder tusschen in, „als het klaverzaad den echten glans heeft en er zoo violetblauw uitziet, dan...” — „Ja, Kurz,” hernam Hawermann, „maar zóó ziet het uwe er niet uit.” — „Mijn begunstiger,” zoo ging de rector weder voort, naar Bräsig zich wendende, „Venus was, gelijk ik gezegd heb, eene godin, en hoe een herdershond...” — „Och loop!” zeide Bräsig, „dat van eene godin, dat heeft men u wijs-gemaakt; Fenus beteekent eene soort van vogel. Karel, weet je nog wel, die geschiedenis uit onze kinderjaren, van den vogel Fenus?” — „O!” zeide nu de rector, als ging hem een licht op, „nu weet ik wat gij meent: gij meent den vogel Feniks, die in Arabië zich een nest uit kostelijke specerijen bouwt...” — „Dat is partout eene onmogelijkheid!” viel Kurz hem in de rede.

„Hoe kan toch ook de knapste vogel zich uit kruidnagelen, Spaansche peper, komijn en notemuskaat een nest bouwen!” — „Lieve zwager, 't is immers slechts eene Sage.” — „Dan is die Sage een leugen,” riep Bräsig. De rector wilde nu weder gaan verbeteren, maar Kurz viel hem in de rede, zeggende: „Nee, zwager, laat dat! Dat gij in geleerde zaken Bräsig de baas zijt, gelooven wij wel.” „Nee,” sprak Bräsig, „laat hem maar komen!” en hij ging voor den rector staan, alsof de strijd, wat hem betrof, wel weder kon beginnen. „Nee, neen!” riep Kurz, „wij zijn hier niet gekomen, om over Venussen en klaverzaad te twisten; wij kwamen enkel hier, om eens recht gezellig eene partij Boston te spelen.”

„Dat kunnen wij doen,” zeide Hawermann, en hij zette de tafel gereed. — „Halt, Karel,” sprak Bräsig, „dat hindert mij, dat gij zelf het hier arrangeren wilt; dat moet uw leerling doen.” En dit zeggende, brulde hij over den hof henen: „Triddelfitz!” En Frits kwam aanloopen. „Triddelfitz, wij willen Boston spelen; maak ons de tafel in orde, en stop de pijpen en maak eene hand vol fidibussen.” En toen Fritz 't alles netjes in orde had gemaakt, gingen zij zitten, en nu kon 't spel beginnen; maar zóó flink ging het niet: 't moest eerst nog bepaald worden, hoe hoog men zou spelen. Kurz wilde het Boston grandissimo om een schelling spelen, maar Kurz was altijd nog al een waaghals; dat was dan toch een beetje te hoog, en Bräsig verklaarde, dat hij niet tot het spel ging zitten, om andere menschen het geld uit den zak te halen. Eindelijk kwam nu door bemiddeling van Hawermann eene lagere bepaling van het spel tot stand, en er werd getrokken. „Wie heeft ruiten?” vroeg de rector, „die geeft.” — „Kurz geeft,” zeide Bräsig. Nu kon het dan eindelijk zijn gang gaan; maar 't ging zijn gang nog

niet; de rector legde zijne hand op de kaarten en zeide, terwijl hij den kring rondzag: „'t Ist och opmerkelijk! Wij zijn allen toch zeer verstandige menschen, en wij spelen een spel, namelijk een kaartspel, hetwelk volgens deugdelijke oorkonden tot tijdkorting van een krankzinnigen koning werd uitgevonden. Koning Karel van Frankrijk namelijk...” — „Neen, kinderen,” zeide Kurz en nam den rector de kaarten uit de hand, „als wij spelen willen, dan zullen wij spelen; als wij elkaâr wat vertellen willen, dan zullen we elkaâr wat vertellen.” — „Voorwaarts!” riep Bräsig, en Kurz gaf, maar hij gaf verkeerd, door de haast; alzoo: „nogmaals!” Ditmaal gelukte het, en nu kon het aangeven beginnen. „Ik pas”, zeide Hawermann. Nu was het aan den rector; met hem duurde het echter een poos, eer hij zijn spel geschikt had, want hij had het verstandige bijgeloof, dat de kaarten beter werden, als hij ze één voor één opnam, en daar hij nu al zijne aangelegenheden met groote nauwkeurigheid uitoefende, stak hij de kaarten altijd streng naar vervolg, en draaide de zevens en de vijven zóó, dat hij het middelste oog te zien kreeg, en hij ze dus niet met zessen en vieren kon verwarren. Kurz had middelerwijl zijne kaarten op de tafel gelegd, de handen er overheen gevouwen, en hij keek hem aan en zuchtte. „Ik pas”, zei de rector. — „Dat wist ik al vooruit,” zei Kurz, want hij wist, dat zijns zwagers kaarten er wonderlijk moesten uitzien, als hij uit de hand wat zou melden; daarentegen had hij een drommelschen angst voor zijn zwager, dat die meêgaan zou, wanneer hij zelf iets had gemeld, omdat hij dan doorgaans niets had, of, zoo hij wat had, het spel verknoeide. „Ik pas,” zeide Bräsig, wiens beurt het nu was. — „Boston grandissimo!” zeide Kurz. „Wie gaat meê?” -- „'k Pas!” zei Hawermann. — „Lieve zwager,” sprak de rector, „ik — één slag — twee slagen -- nu, de

„Mijn hemel dan toech!“ riep Kurz, legde de kaarten op tafel en keek den rector aan : wat hij dan nu wel had, „schoppen heeft hij ook niet.“ Bladz. 163.



derde zal wel te recht komen — ik ga meê." — „Ja," zeide Kurz, „maar er wordt niet samen betaald. Ieder betaalt voor zich." — „Nu, Karel," sprak Bräsig, „kom er maar onder uit! Dan willen we hun die viool eens stuk slaan." — „Ja," zei Kurz, „maar gezegd wordt er niets." — „Natuurlijk niet," sprak Hawermann en speelde hartentien uit: „Hertog Michel kwam in 't land." — „Harten, mijnheer de opperhoutvester," zei de rector en gooide er hartenboer op. — „Pak mij en kus mij, maar kreuk mijn kraagje niet," zei Bräsig en legde de vrouw op. — „'t Meisje moet een man hebben," riep Kurz en nam het met den heer over, legde zijn slag vóór zich en speelde een klein klavertje uit: „Kleine kringetjes en beschuitjes" — „Eet Peter, 't zijn linzen!" riep Bräsig Hawermann toe. — „Halt!" riep Kurz, „er mag niets gezegd worden. — „Bewaar me," sprak Hawermann en gooide een klein klavertje bij. — „Treffend schoon zingt onze koster," zei de rector en legde er de negen op. — „Een kruis, een leed, eene booze vrouw heeft mij de Heer opgelegd," zei Bräsig en haalde den slag met de vrouw. — „Nu," zei Kurz, „dat mag de drommel weten; klaveren heeft hij ook niet. Wat hij dan nu wel weêr heeft?" — „Geef acht, Karel, nu gaat het er op los," riep Bräsig. „Mijnheer," zei hij tot Kurz, „ik was uw whist. Hier! Pikas was een patrijshond," en daarbij speelde hij schoppenaas op, en trok daarna den heer uit: „Leve de koning!" en toen de vrouw: „Respect voor de dames!" — „Mijn hemel dan toch!" riep Kurz, legde de kaarten op tafel en keek den rector aan: wat hij dan nu wel had, „schoppen heeft hij ook niet." — „Lieve zwager," zei de rector, „ik kom ook nog." — „Maar te laat," zei Kurz en nam de kaarten weder op met een diepen zucht, alsof hij zeggen wilde, dat de rector hem onwaardig had behandeld, maar dat hij 't als een christen won dra-

gen. „Karel,” vroeg Bräsig, „hoeveel hebben wij al?” — „Vier slagen,” antwoordde Hawermann. — „Neen,” zei Kurz, „dat 's geen spel. Er mag niets gezegd worden.” — „Is dat iets zeggen,” zei Bräsig, „wanneer ik naar wat vraag? Nu, pas op, Karel, één maak ik er nog, en als gij er ook nog een maakt, dan is het klaar.” — „Ik krijg de mijne,” zei Kurz. — „En ik ook,” zei de rector. Nadat het nog een paar malen rondgegaan was, legde Kurz de hand op zijne slagen: „Zóó, ik heb de mijne.” Er lag ruiten op tafel, de rector waagde een slag met de vrouw, maar Bräsig nam het over met den heer: „Meisje, waar wil je naar toe?” en de arme, oude rector zat daar met een slag te weinig. En toen werd er lang en hevig over geredeneerd, hoe dat kwam, en dat het anders zou geweest zijn, als de kaarten heel anders verdeeld waren geweest, en zoo al voort.

En op die manier speelden zij dan nu verder, en 't was altijd, alsof ze elkaâr bij de haren wilden pakken, en toch koesterden zij de beste bedoelingen jegens elkander. De rector won; en hij had ook het meeste uitzicht om te winnen, want wie het eerste spel verliest, wint, zooals bekend is, naderhand altijd. Kurz was ongelukkig, maar dat komt menigmaal drommels goed te recht. „Tien grandissimo!” zei hij. Allen ontstelden, hij zelf ook, hij keek zijne kaarten nogmaals door. „Tien grandissimo!” zei hij nogmaals, legde de kaarten op tafel en liep op en neêr in de kamer, „zóó speelt men in Venetië en in andere groote badplaatsen!”

Juist op het oogenblik van zijn grootsten triomf en van de grootste verlegenheid der anderen kwam Frits Triddelfitz de deur in, geheel ontsteld en bleek. „Heer inspektor,” zei hij, „mijnheer Hawermann, och, ga toch eens mede!” — „Mijn God,” zei Hawermann, „wat is er gebeurd?” en hij wilde opstaan. Kurz hield hem

echter tegen. „Neen,” sprak hij, „het spel moet eerst uitgespeeld worden. 't Is mij nog eens zoo gegaan, toen die erge brand uitbarstte, en ik juist een grand op de tafel had gelegd, toen liepen ze ook allen weg.” — „Heer inspektor,” smeekte Frits weder, „gij moet meegaan.” — „Mijn hemel!” riep Hawermann, liet zich door Kurz niet meer terughouden en sprong op, „wat is er gaande? is er brand?” — „Neen,” stamelde Frits, „ik... mij... mij is wat overkomen.” — „Wat is u dan overkomen?” schreeuwde Bräsig hem over de tafel toe. „Mijne vos-merrie heeft een veulen gekregen,” zeide Frits op benauwden toon. — „Wel, zoo wat is al dikwijls gebeurd,” sprak Bräsig. „Maar waarom zet gij dan daarbij zoo'n gezicht, als een uil in doodsnoed? Zoo iets is immers eene verblijdende omstandigheid in deze omstandigheden.” — „Ja,” antwoordde Frits, „maar... maar... het is zoo wonderlijk. Gij moet eens meêgaan, heer inspektor.” — „Wel, is het veulen dan dood?” vroeg Hawermann. — „Neen,” antwoordde Frits, „'t is volkomen gezond; maar 't is zoo wonderlijk.... Christiaan Dezel zegt: 't zou wel een jong kameel wezen.” — „Nu,” zei Hawermann, „dan willen wij dat spel naderhand spelen, wij willen eens meêgaan.” En wat Kurz ook mocht praten, zij gingen allen met Frits naar den stal. „Zoo'n veulen heb ik nog nooit gezien,” zei Frits onderweg. „Zulke lange ooren heeft het,” en hij wees van den elleboog af naar beneden.

Toen zij in den stal kwamen, stond Christiaan Dezel bij den hoek, waar de veulenmoeder vriendelijk bezorgd haar jong likte, en het kleine dier de eerste ongeschikte proeven voor de latere vroolijke veulensprongen maakte. De stalknecht schudde met het hoofd en zeide tot Bräsig, die bij hem ging staan: „Wel, heer inspektor, zeg gij nu eens, wat er in de wereld al niet gejongd

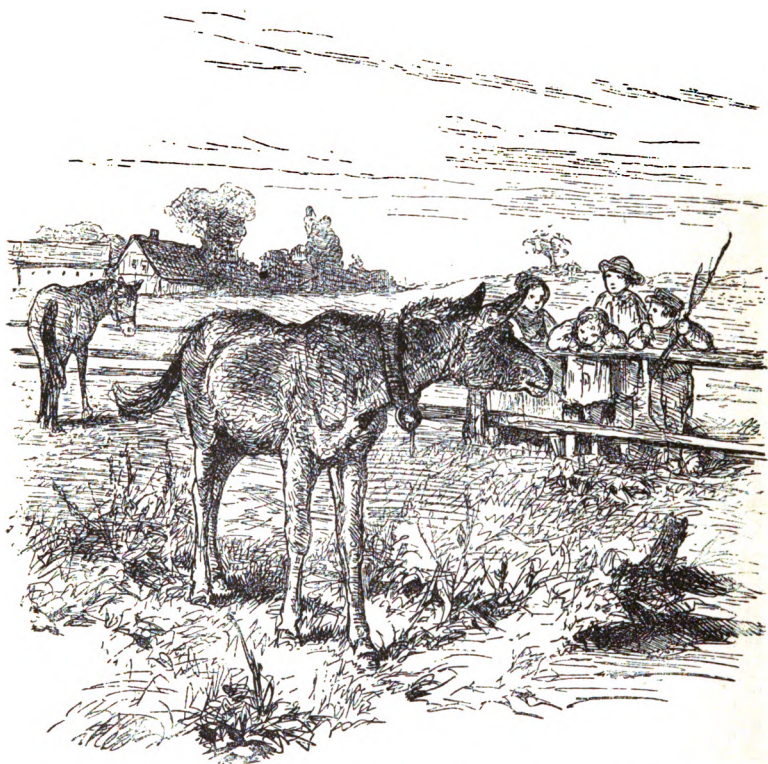
wordt.” „Ja,” antwoordde Bräsig, zag Hawermann aan en zei met nadruk: „Ik wil 't je zeggen, Karel, wat het er voor een is: dit volbloed veulen is een muilezel.” — „Dat is het,” sprak Hawermann. — „Een muilezel?” riep Frits, sprong met beide beenen over de afschutting en kreeg, in weêrwil van 't likken der oude, het veulen om den hals beet; hij bekeek het gezicht, de oogen en de ooren, en toen hem de verschrikkelijke waarheid daaruit bleek, riep hij in vreeselijke woede uit: „O! 'k zou dat creatuur den nek wel willen omdraaien, en daarna Gust Prebberow.” — „Schaam u, Triddelfitz,” sprak Hawermann ernstig, „zie toch eens, hoe verblijd de moeder is, al is 't dan ook geen volbloed.” — „Ja,” zei Bräsig, „en zij is er toch de naaste toe, zooals de domeneersvrouw zegt. Gust Prebberow kunt gij voor mijn part den nek omdraaien, want hij is een driemaal gedistilleerde schavuit.” — „Maar,” zeide Frits en hij klom langzaam de plank weder over, en zijne woede had voor eene innige aandoening plaats gemaakt, „hoe is het mogelijk!” riep hij uit, „'t is mijn beste vriend, en nu bedriegt hij mij met een doove en met een muilezel. Ik klaag hem aan.” — „Ik zeg u immers: in den paardenhandel geldt geen vriendschap en geen eerlijkheid,” zei Bräsig, en hij nam Frits onder den arm en trok hem den stal uit. „Maar ik beklag u in uwe rechtmatige droefheid; leergeld in den paardenhandel hebt gij nu reeds betaald, en dat moet ieder; maar tegen een paardenproces wil ik u beveiligen, want zelfs, als de muilezel reeds lang dood is, is zulk een proces nog lang niet ten einde. En ga nu, en koester geen haat tegen dat onschuldige kleine beest, ook niet tegen de moeder; want zij kuunen 't beide niet helpen, en de moeder is evenzoo goed een bedrogen creatuur als gij zelf.” Daarop ging hij de anderen na, die reeds

aan de speeltafel zaten. „Kom nu!” zeide Kurz, „alzo: tien grandissimo! Ik speel zelf uit.” — „Karel,” sprak Bräsig, „gij moet eens met den ouden Prebberow spreken, dat je drommelsche windhond niet in te groote ongelegenheden komt.” — „Dat wil ik ook, Zacharias, en dat komt ook te recht; maar het spijt mij ook zeer, dat de geheele vreugde van dien armen jongen nu zoo bedorven is. Wie denkt ook aan een muilezel!” — „Ik bemerk,” zei de rector en legde de kaarten, die hij nauwelijks weder in orde had geschikt, op tafel, — Kurz zat op heete kolen, — „dat men hier algemeen dit kleine pasgeboren diertje een muilezel noemt; maar is het wel volgens het spraakgebruik der natuurlijke historie een muilezel? Ik dacht, dat het onderscheid hierin bestond, dat een muilezel van een muildier verschilt, doordien...” — „Gij kunt iemand gek maken met uwe natuurlijke historie!” riep Kurz. „Spelen wij hier natuurlijke historie, of spelen wij kaart? 't Is een muilezel en 't zal een muilezel blijven. Hier, ruitenaas ligt op tafel.” Nu was er niets aan te doen; nu werd er bekend en bekend, en Kurz won zijn spel en daarmee het recht, vier weken lang altijd nog van zijn tien grandissimo te praten.

Zoo speelden dan de heeren in vriendschappelijke opgewondenheid verder, totdat de rector, terwijl hij zijn geld zoo eens nazag, bespeurde, dat hij al drie daalders en acht groschen gewonnen had; en daar hem in den laatsten tijd het geluk niet meer zoo goed gediend had, besloot hij te eindigen. Hij stond dus op en zeide, dat hij koude voeten had gekregen, en stak zijn vuist in den zak. „Wanneer gij aan koude voeten lijdt,” zeide Bräsig, „wil ik u een goed middel aan de hand doen; neem elken morgen op de nuchtere maag een snuijfe; dat helpt tegen koude voeten.” — „Och wat!” riep Kurz, die in den laatsten tijd gewonnen had,

„waar kan hij koude voeten van krijgen?” — „Zoo!” vroeg de rector driftig, want hij had zijne vuist te verdedigen, „kan ik niet evenzoo goed koude voeten krijgen als gij? Krijgt ge niet altijd op onze club koude voeten, als ge gewonnen hebt? En hij zette het door, hij behield zijne koude voeten en zijne vuist, en na eene poos reden de beide stadslieden weg en namen Bräsig een eind weegs mede.

Hawermann was reeds op het punt om te bed te gaan, toen hij voor zijne deur luid hoorde spreken en twisten en Frits Triddelfitz met Christiaan Dezel de kamer inkwam. „Goê'n avond, heer entspekter!” zeide Christiaan, „en 't is me ook alles egaal.” — „Wat is er nu weêr aan de hand?” vroeg Hawermann. „Heer inspekter,” sprak Frits, „gij weet, hoe 't mij met den — nu — met den muilezel gegaan is, en nu wil Christiaan het dier niet in den stal dulden.” — „Wat moet dat beteekenen?” vroeg Hawermann. — „Ja, mijnheer, 't is me alles egaal! Maar dat kan me niet egaal zijn; ik heb mij bij paarden en veulens verhuurd en niet bij kameelen en muilezels. Wat? Dan kan mijnheer Triddelfitz mij immers ook wel apen en beren in den paardenstal komen brengen?” — „Nu, als ik je nu evenwel zeg, dat dit dier in den paardenstal moet blijven, en dat je 't evenzoo moet behandelen als ieder ander veulen?” — „Ja, als gij het mij beveelt, dan is 't me immers ook alles egaal, en dan kan 't ook altijd. Nu, goê'n nacht dan, heer entspekter, en neem 't mij niet kwalijk,” en daarop ging hij weg. „Mijnheer Hawermann,” zeide Frits, „wat zal mijnheer Von Rambow van dit voorval zeggen? En wat de genadige vrouw toch wel?” — „Wel, wees daarover maar niet ongerust; die zullen er zich niet veel om bekommeren.” — „Wel,” zeide Frits, terwijl hij de kamer uitging, om naar bed te gaan, „'t hindert



Wanneer de dorpskinderen op Zondagmiddag door het veld liepen, gingen zij naar de veulenkoppels en bekeken den kleinen muilezel: „Kijk, Jochem, dat is hij.” — „Ja, dat is een echte Kijk, hoe hij met zijn ooren doet!”

Bladz. 171.

me toch geducht, dat het juist met mijne merrie is voorgevallen."

Toen de heer Von Rambow van zijn reis te huis kwam, kreeg hij de geschiedenis van den muilezel dadelijk van Christiaan te hooren, en daar hij goedhartig van aard was en Frits gaarne mocht lijden, omdat zij beiden in sommige opzichten veel met elkaar overeen kwamen, troostte hij hem en zeide: „Trek u die zaak niet aan! Van onzen handel met de volbloedveulens is niets gekomen. Gij moet denken, 't zijn de gewone gevolgen eener *mésalliance*; later jagen wij de moeder met het veulen in de koppels, en gij zult zien, dat wij er nog vreugde van zullen hebben." En dat kwam ook zóó uit; iedereen had schik in het dier. Wanneer de dorpskinderen op Zondagmiddag door het veld liepen, gingen zij naar de veulenkoppels en bekeken den kleinen muilezel: „Kijk, Jochem, dat is hij." — „Ja, dat is een echte! Kijk, hoe hij met zijn ooren doet!" — „Kijk nu eens, nu slaat hij achteruit!" Als de meiden de koppels voorbijgingen, om te gaan melken, stonden zij ook stil: „Kijk, Stina, dat 's mijnheer Triddelfitz zen muilezel." — „Kom, we willen er eens naar toe gaan, Fieken." — „Neen, dat doe 'k niet, wat ziet dat dier er vreeselijk uit!" — „Ei, wat ben je bang! Je hebt toch voor hem zelf zoo'n angst niet, want hij geeft jou altijd het lichtste werk." En in den geheelen omtrek werden de vosmerrie en de muilezel en Frits nu beroemd; en waar de laatste zich liet zien, daar werd hem tot zijn groot verdriet gevraagd, hoe 't met zijn muilezel ging. Het aardige, kleine ezelsveulentje bekommerde zich daarover echter niet; dat sprong, den geheelen zomer door, met de andere weledelgeboren en hoogwelgeboren veulens in de koppels rond, en als een van de andere hem te na kwam, wist hij hem ook ferm een schop te geven.

DRIE EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

In dit kapittel reket Axel en verbetert zijn goed door een Aijrshirestier en een paar Electoraal-rammen. — 't Kippetje wil absoluut over de Pumpelhager grens vliegen. — Gottlieb speelt Boston, rijdt, danst en zingt Vivallera! Jong' Jochem en Jong' Bauschan kijken in den avondhemel. — Iets over eene huisapotheek en oude schoenen; over een stillen man en een somber graf. — De kleine domineesvrouw, Louise en Bräsig zien naar het kerkhof; Muchel en zijn kippetje naar den pastorie-akker.

Dit jaar was voor Pumpelhagen rijk gezegend. Toen de herfst naderde en de graanprijzen ook stegen, was Axel von Rambow door en door uit al zijne zorgen en verlegenheden; hij rekende en rekende en wist heel nauwkeurig, wanneer hij het lijnzaad zóó hoog taxeerde, en de schaapskooi zóó, en de boerderij zóó, met het hoeveelste schepel koren hij den laatsten daalder zijner schulden zou kunnen betalen. De koekoek zou er toch meê moeten spelen, als hij dit jaar niet uit al zijne schulden kwam. Maar dit jaar was het ook een ander geval; hij was ook zelf op Pumpelhagen geweest; hij had zich, als heer, ook zelf er meê bemoeid, en het oog van den meester is in 't bestuur van een landgoed, wat de zon is in de wereld: onder haren glans groeit en rijpt alles, en achter de voetstappen van den meester groeit loof en gras. En zoo duurde het niet heel lang, of Axel nam onzen goeden God de gaven en gunstbewijzen zachtkens aan uit de handen, en hij beschouwde het gezegende jaar als een gevolg van zijn overleg.

Hij had nu een hoogen dunk van zich zelve, en indien bij hem al voor 't oogenblik tot de noodzakelijke huishoudelijke uitgaven en tot het betalen van de vervallen wissels bij David en Slusuhr het kleine geld menigmaal wat schaarsch was, zoo maakte dit verder niets uit,

want hij had zich, door zijn verstandig en werkzaam bestuur, in den omtrek een groot krediet verworven, 't geen hij daaruit opmaakte, dat Pomuchelskopp hem, bij gelegenheid, verscheidene malen geld had aangeboden. Dat had hij dan ook zonder bedenking aangenomen, om zich David van den hals te schuiven, en nu betaalde hij, met het geld van Pomuchelskopp, David en Slusuhr, en die betaalden 't weder aan Pomuchelskopp, en die weder aan hem; en zóó liep 't altijd in een kring rond, en deze inrichting zou in zóóverre ook heel mooi geweest zijn, wanneer hij niet altijd de eenige geweest was, die er zijne veeren bij moest inschieten, en wanneer Pomuchelskopp den last niet gehad had, om de geldzakken gedurig te moeten verpakken, opdat hij niet merken mocht, dat hij zijn eigen geld altijd terugkreeg. Dit was nu niet te veranderen, zoolang Pomuchelskopp niet van achter het scherm, van waar uit hij op Pumpelhagen jacht maakte, te voorschijn treden wilde; hij schikte er zich dus in, voornamelijk uit hoofde van het genot, dat hij er in vond, dat het verkeer zoo zeer levendig geworden was.

Axel had ook veel genoeg in deze zaken; want hij had altijd geld, om den eersten nood af te weren, en het weinigje geld, dat hij daarbij toegaf, kwam hem zeer onbeduidend voor, dewijl hij van zijn leven niet op de gedachte kwam, dit eens over een geheel jaar na te rekenen. Hij begon er dus ook al ernstig over te denken, om groote verbeteringen in Pumpelhagen in te voeren. — Nu beginnen echter al de jonge heeren, die niets wezenlijks van de landbouwkunde weten, hunne verbeteringen daarmede, waardoor zij zich het spoedigst kunnen ruïneeren. Ik meen met den veestapel. Waarom is dat zoo? Wel, ik zou denken, omdat het aan de jonge heeren weinig moeite kost zich een kloeken stier en een paar nieuwmodische rammen aan te

schaffen, en omdat de wetten van de veeteelt nog zoo in 't duister liggen, dat zelfs de domsten daarover wijs kunnen redeneeren. Zij behoeven slechts de oude, langdurige ondervinding op zijde te schuiven, en dat valt hun niet moeilijk; en dan staan zij daar met hunne jeugdige hoofden, evenzoo eerwaardig als de oude lieden met hunne grijzen haren.

In Pumpelhagen was een koestal met Breitenburger koeien, die de oude Kamerraad, op Hawermanns aanraden, gekocht had. Hierbij moest nu wat nieuws gevoegd worden. Axel reisde derhalve naar Sommersdorp, in Pommeren, waar eene verkooping van vee gehouden werd, en kocht op raad van Pomuchelskopp een uitmuntenden Aijrshire-stier. Waarom dien juist? Wel, vooreerst omdat hij mooi was; ten tweede, omdat hij uit Schotland was, en ten derde, omdat het wat nieuws was. — In Pumpelhagen was eene schaapskudde van den Negretti-stam, die veel wol gaf en altijd zeer winstgevend geweest was; maar op de wolmarkt had Pomuchelskopp, zooals hij zeide, anderhalven daalder meer voor den steen gekregen; aldus liet zich de jonge heer door zijn waarden heer buurman, voor hooger prijs een paar extra fijne Electoraal-rammen aanpraten. Dat hij uit het getal der ponden, die hij nu per stuk schoor, de geheele opbrengst kon berekenen, en daarin een bewijs tegen Pomuchelskopps redeneeringen had, viel hem niet in; hij had immers toch genoeg andere zaken uit te rekenen.

Hawermann verzette zich met alle macht tegen deze nieuwe inrichtingen, maar tevergeefs: in het oog van zijn jongen meester was hij een oud man, die in 't achterste gelid was gekomen, en die nu met de wereld niet meer vooruit kon; en wanneer de oude man hem te veel met verstandige gronden aankwam, had hij altijd hetzelfde antwoord: „Maar, mijn hemel, wij kun-

nen het toch eens probeeren!" Hij dacht er evenwel niet aan, dat bij sommige zaken probeeren en zich rufneeren hetzelfde is. De inspektor kon niets aan de zaak doen en moest nog dankbaar wezen, dat zijn meester nog niet op de volbloedpaardenteelt was gekomen, wat echter ook al erg door de lucht spookte. De jonge vrouw kon ook niets verhinderen, daar zij niet wist op welke wijze haar man de ongelegenheden op zijde schoof; zij moest zich, zonder dat zij de dingen onverschillig liet voorbijgaan, voorloopig bepalen bij 't geen zij zag, en dat was bij Axel blijkbaar groote tevredenheid en gulden vooruitzichten.

Ook in Gurlitz, bij Pomuchelskopp en zijn kippetje, was louter tevredenheid; dat wil zeggen, juist geene huiselijke, maar die verlangden zij in hunne bescheidenheid ook niet; neen, zij waren tevreden, dat het met de geldzaken zoo gladjes ging, en de vooruitzichten in den letterlijken zin steeds schitterender werden, want de grens tusschen Pumpelhagen en Gurlitz werd steeds onduidelijker, hoe meer daar dwars overheen geschreven werd; en Pomuchelskopp had slechts somwijlen de onaangename taak, om zijn kippetje de vleugels te kortwieken, als zij absoluut nu al over de grensschutting wou vliegen, om op gene zijde wormen te gaan zoeken.

In 't huis van Jochem Nuszler zat de oude dame „Tevredenheid" recht op haar gemak op den divan, en wanneer iemand dáár van gulden vooruitzichten had willen spreken, zou hij dat in den zin gedaan hebben, gelijk de dichters van een „gouden morgenhemel" spreken: niet, alsof zij gelooven, dat de glans van 't goud met den glans van den morgenhemel kan vergeleken worden, neen! alleen omdat zij niets schooners kennen, daar zij 't maar zelden te zien krijgen. Gottlieb ontbolsterde zich langzamerhand uit de langharige piëtisten-rups,

en begon zoo van lieverlede de wereld met andere oogen aan te zien, dan door den blauwen bril, dien zij hem te Erlangen of ergens anders opgezet hadden. Hij speelde zelfs al tot Bräsigs blijdschap zeer slecht Boston; hij had eens te paard gezeten, was zonder eenig letsel te bekomen daar afgevallen, en hij was zelfs op 't oogstfeest bij Jochem Nuszler gekomen; wel is waar, hij had niet gedanst, ten minste niet voor ieders oogen, maar hij had zich toch in de kamer daarnaast met Lina in een schotschen wals geoeffend, en ten slotte met eene duidelijke, maar vrij erbarmelijke stem „Vivallera!" gezongen. — Maar Rudolf? Nu, van hem willen we dan nu verder niets zeggen, dan wat Hilgendorff zelf tot Bräsig gezegd had: „Bräsig, die? Juist zoo, als ik was: niet dood te krijgen! Kneukels als elpenbeen! Hij slaat maar een oog in 't rond, dan weet hij al te recht te komen, juist zoo, als ik! En boeken? Hij roert ze niet aan! Juist zoo, als ik!" Juffrouw Nuszler was gelukkig over het geluk van hare kinderen, en Jong' Jochem en Jong' Bauschan zaten menig uurtje eendrachtelijk bij elkaâr en keken elkaâr, zonder verder wat te zeggen, naar de oogen, en dachten aan den tijd, wanneer zij een nieuwen troonopvolger zouden krijgen: Jong' Jochem, Rudolf; en Jong' Bauschan, Jong' Bauschan den zevende. Dat was juist wel geen morgenhemel, maar voor vergenoegde wezens zooals Jochem en Bauschan waren, ziet ook een avondhemel er menigmaal als goud uit.

Zoo was er dus in ieder huis, in den geheelen omtrek, geluk, voor elk naar zijnen aard; slechts in ééne woning, waar de vrede zoo inzonderheid zich te huis had gevoeld, en 's winters bij den warmen haard en 's zomers onder de linden voor de deur en in 't priëel in den tuin zat, — ik bedoel de pastorie, — daar waren ongerustheid en zorg het huis ingetrokken, want de goede oude



Jong' Jochem en Jong' Bauschan zaten menig uurtje eendrachtelijk bij elkaar en keken elkaar, zonder verder wat te zeggen, naar de oogen, en dachten aan den tijd, wanneer zij een nieuwen troonopvolger zouden krijgen.

Bladz. 176.

dominé werd hoe langer hoe zwakker. Hij had geen eigendijk ziekbed en geene bijzondere ziekte, en dokter Strump te Rahnstadt had, met den besten wil, uit al de drieduizend-zevenhonderd en zevenenzeventig soorten van ziekten, die den mensch van rechtswege toekomen, geen enkele kunnen uitvinden, die op hem toepasselijk was. De zwakke grijsaard moest zich schikken in zijn lot, en dat deed hij; want de oude vriend, het Geluk had hem, toen hij afscheid nam, de hand op het hoofd gelegd en tot hem gezegd: „Ik ga, maar slechts voor een korten tijd; dan neem ik mijn intrek weêr bij uwe Regine. Gij hebt mij niet noodig om u henen, daar ik al vele jaren in uw hart ben gevestigd; gij hebt immers met God en de wereld al lang afgerekend. Slaap nu in; gij zult wel moè zijn.”

En moede was hij, zeer moede. Zijne Regine had hem op de canapé gelegd onder de beeldengalerij; en wel, gelijk hij verlangd had, zóó, dat hij uit het venster kon zien; zijne Louise had hem warm toegedekt, en zij waren beiden op de teenen naar buiten gegaan, opdat hij in zijne rust niet gestoord zou worden. Buiten vielen de eerste sneeuwvlokken van den winter uit den hemel neder, zacht, altijd zachter; en 't was buiten zoo stil, als binnen, als binnen in zijn hart; en 't was hem alsof de zegenende Christushanden hem wenkten en wezen, — geen mensch heeft dat gezien, maar zijne Regine heeft zich de zaak naderhand zóó uitgelegd, — en hij stond op en ontsloot de kast, die nog van zijn vader zaliger geweest was, en die zijne moeder zaliger altijd zelve nieuw gevernist en gewreven had, en hij ging in zijn leuningstoel daarvóór zitten, en wilde dat alles nog eenmaal zien, wat voor zijn gevoel zooveel liefelijkheid en voor zijne herinnering zooveel belangrijkheid had.

De kast namelijk bevatte eene verzameling van allerlei voorwerpen, waaraan dierbare herinneringen voor

hem waren verbonden; het was zijne huisapothek, waarin hij zijne middelen tegen den nood en de zorgen der wereld bewaarde, middelen, die hij gebruikte, als zijn hart krank was, eenvoudige huismiddelen, maar die altijd van goede uitwerking geweest waren. Zij waren niet in flesschen en doozen gepakt, en er was geen briefje tot gebruiksaanwijzing aan vastgehecht; zij waren eenmaal in het een of ander gelukkig uur door zijne hand ingezameld en tot gebruik bewaard. Alles, waarbij hij zich eens eene reine vreugde weder in het geheugen kon roepen, lag in deze kast, en wanneer hij eens treurig was, dan verfrischte hij zijne ziel daardoor weder, en nooit van zijn leven sloot hij die kast toe, zonder de kracht van zijn middel bespeurd en zijn dank daarvoor uitgesproken te hebben. — Dáár lag de bijbel, dien hij als knaap het eerst van zijn vader had gekregen; dáár stond het mooie kristallen glas, dat hem zijn beste academiëvriend bij 't afscheid ten geschenke had gegeven; dáár lag het zakboekje, dat zijne Regine, als bruid, voor hem had geborduurd; dáár lag de schelp, die hem, jaren geleden, de matroos had gezonden, dien hij weder op den goeden weg had teruggebracht; dáár lagen de Nieuwjaars- en Kerstmiswenschen van Louise en Lina en Mina, die zij met pen en inkt op het papier bijéén hadden gestapeld, en daarbij hare eerste nietige handwerkjes; dáár lag de gedroogde bruidskrans van Regines trouwdag, en de groote, met zilver beslagen prentenbijbel, dien Hawermann, en de meerschuimen pijpekop met zilveren beslag, dien Bräsig hem op zijn vijfenzeventigsten verjaardag hadden vereerd; en onder in die kast stonden schoenen, die schoenen, welke Louise en Regine en hij aangehad hadden, toen zij voor 't eerst de Gurlitzer pastorie waren binnengetreden.

Oude schoenen! Daar is niets moois aan; voor hem



En toen was hij zeer moede geworden; en hij drukte zijn hoofd tegen den hoek van den leuningstoel aan en viel zachtkens in slaap, om niet meer te ontwaken. Zóó vonden zij hem, en de kleine domineesvrouw zette zich bij hem op den leuningstoel neder, en sloeg haren arm om hem heen en liet haar hoofd tegen het zijne aanleunen, en ging stil zitten weenen; en Louise viel aan zijne voeten neêr.

Bladz. 183.

moeten zij echter behaaglijk geweest zijn, want hij haalde ze er uit en legde ze bij zich neêr, en bekeek ze zeer lang en dacht daarbij veel; en hij nam zijn eersten bijbel op den schoot en sloeg de bergrede van onzen Heer Christus op en las daarin. Geen mensch heeft dat gezien, maar 't was ook niet noodig; zijne Regine wist het immers toch, hoe dat alles was toegegaan. En toen was hij zeer moede geworden; en hij drukte zijn hoofd tegen den hoek van den leuningstoel aan en viel zachtkens in slaap, om niet meer te ontwaken. Zóó vonden zij hem, en de kleine domineesvrouw zette zich bij hem op den leuningstoel neder, en sloeg haren arm om hem heen en liet haar hoofd tegen het zijne aanleunen, en ging stil zitten weenen; en Louise viel aan zijne voeten neêr en vouwde hare handen over zijne knieën en zat zoo met hare betraande oogen die beide lieve, kâlme gezichten aan te zien. Daarop legde de kleine domineesvrouw een vouw in die bladzijde van den bijbel, die hij 't laatst had gelezen, nam hem het boek voorzichtig uit de handen en stond op, en Louise ook, en toen vielen die twee elkaâr om den hals en stonden samen luid te schreien. En toen zette de kleine domineesvrouw de laarzen van den dominé en hare schoenen te zamen in die kast en zeide: „Ik zegen den dag, waarop gij te zamen dit huis zijt binnengetreden.” En zij plaatste Louises kleine schoentjes daarbij met het woord: „En ook dien dag, toen gij voor 't eerst over den drempel zijt gegaan,” en vervolgens deed zij de kast weder dicht, met al de genoeglijke herinneringen, die zij bevatte.

Drie dagen daarna was dominé Behrens begraven op zijn kerkhof, op eene plek, die hij, bij zijn leven eens zelf had uitgezocht, van waar men door de heldere ruiten der pastorie in de woonkamer zien kon, en waarop de morgenzon het eerst hare stralen liet vallen.

De deelnemende vrienden en bekenden waren weggegaan; ook Hawermann had moeten vertrekken; slechts oom Bräsig had ronduit verklaard, dat hij dien nacht in de pastorie wilde blijven; hij had den geheelen dag de behulpzame hand geboden, en sloop nu, toen hij de beide vrouwen, arm in arm, aan 't venster zag staan, in hare treurige gedachten verdiept, zachtjes de kamer uit naar boven, naar zijne slaapkamer, en zag in de schemering uit het venster naar het kerkhof heen, waar dat donkere graf stil onder de witte sneeuw bedolven lag. Hij dacht aan den man, die daar rustte; hij, die hem zoo dikwijls de hand had toegereikt, om hem te helpen en te raden, en hij legde bij zich zelf de plechtige gelofte af, om het alles aan de goede domineesvrouw naar zijn vermogen te vergelden. — En beneden, in de woonkamer, stonden de beide verlatene vrouwen, en zagen ook uit naar dat sombere graf, en ook zij beloofden elkander in haar hart al de liefde en vriendschap, welke de stille man, die daaronder lag, haar zoo dikwijls had voorgehouden en zoo dikwijls jegens haar aan den dag gelegd had. En de kleine domineesvrouw dankte God en haren dominé, dat die haar in haar leed zulk een rijken troost hadden geschonken, als zij in hare armen hield, en zij streek hare Louise over het gladde haar en kuste haar en kuste haar altijd weder; en Louise bad tot God, dat Hij haar mocht toerusten met alles wat schoon en goed is, opdat zij 't alles aan hare pleegmoeder mocht kunnen toewijden. — Ja, de versche graven zijn als de broeibedden, welke de tuinman aanlegt, om daarop de schoonste bloemen te kweken.

Maar er groeien ook leelijke paddestoelen op deze bedden.

Denzelfden avond stonden er in Gurlitz nog twee andere lieden aan 't venster en keken in den schemer-

avond door de ruiten, niet naar den Godsakker, die lag hun te ver af; neen, naar den pastorieakker; en Pomuchelskopp zeide tot zijn kippetje: nu konde 't hun niet ontgaan; nu viel de akker uit de pacht, nu moest zij hem maar laten begaan: met den nieuwen dominé wilde hij vóór het beroep eens een woordje spreken. „Muchel,” antwoordde zijn kippetje, „de Pumpelhager zal dat niet dulden; die laat den akker niet uit zijn vingers glippen.” — „Kippetje, uit zijn vingers? Hem heb ik immers zelf in mijne vingers?” — „Ja, maar, of de jonge heer zich er ook al in schikken moet; hoe zal 't evenwel dan gaan, als wij hier zoo'n jongen geestelijke krijgen, die zelf wil bouwen?” — „Hennetje, ik herken je niet meer, mijn lief hennetje! Wij hebben immers de keus; wij kiezen een Petist. Die soort bemoeit zich alleen met den bijbel en met gezangboeken en traktaatjes en zij hebben voor den landbouw geen tijd.” — „Ei, gij kiest zoo maar niet alleen; daar is Pumpelhagen nog en Rexow en Warnitz.” — „Hennetje, Warnitz en Rexow? Wat kunnen die tegen Pumpelhagen en Gurlitz? Wanneer de Pumpelhagers en mijne lieden samenstemmen...” — „Verlaat u niet op uwe lieden: 't volk zou 't alles verkeerd doen, juist om je te plagen. En wat denkt ge, dat de domineesvrouw wel om je te plagen kon doen? En zij kan 't; 't heele dorp hangt haar aan als klissen.” — „Kan ik haar dan niet weërom chicaneeren? Die moet hier weg uit het dorp! Een domineesweduwenhuis is hier niet, en zou ik er voor haar een bouwen? Wel mag 't je bekomen, juffrouw, ga jij maar een eindje verder.” — „Kopp, gij zijt een rechte dommerik! Als de verkiezing plaats heeft, is zij immers nog niet weg.” Daarmee ging zij heen. „Hennetje,” riep hij haar na, „geloof me, lief hennetje, ik krijg dat alles in orde.”

Ja! op de versche graven groeit ook menig onkruid,

wanneer de erfgenamen begeerig hunne handen naar het geld en goed van den stillen man uitstrekken; wanneer de buurman van den nood van weduwen en weezen gebruik maakt om zijn huis en hof, zijn tuin en akker grooter en aanzienlijker te maken, en wanneer de laagheid in den gemakkelijken hoek der canapé zit en over mid-delen peinst, om een groot ongeluk voor zich tot eene melkkoe op te kweeken.

VIER EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Wat Frans in de pastorie doen wilde en toch niet deed. — Wederzien en onaangenaamheden. — Tweeduizend daalders weg! — Wie moet helpen? — De oude brave Pomuchelskopp en de pastorieakker.

Bräsig bleef de geheele week in de pastorie: hij bracht alles in orde, dat bij zulk eene verandering noodzakelijk is; hij maakte den ganschen inventaris op, schreef geheele stapels van de wonderlijkste doodbrieven, bracht die zelf, als een bode, in weerwil van sneeuw, koude en podagra, naar de post; hij rekende in Rahnstadt met schoenmaker en kleërmaker af en zat nu, 's Maandags na de begrafenis, met de domineesvrouw en Louise aan het ontbijt, terwijl hij plan had terstond daarna te vertrekken, toen er een wagen voor de deur ophield en Frans von Rambow er uit sprong, die dadelijk daarop gezond en vroolijk de kamer binnenkwam. Maar hoe stil werd hij op ééns, toen hij de zwarte rouwkleëding der beide vrouwen bemerkte! „Mijn God!” riep hij in de eerste ontsteltenis uit, „wat is hier voorgevallen? Waar is de dominé?” De goede domineesvrouw was uit haren mandeleuningstoel opgestaan en ging nu naar den jongen man toe, gaf hem de hand en zeide met moeite: „Mijn dominé is op reis gegaan,

naar zijn vaderland op reis gegaan, en hij laat allen groeten, allen".... hier overweldigde de droefheid haar, en zij weende achter haren zakdoek, — „allen, die hij eenmaal liefgehad heeft, u ook.” En Louise ging ook naar hem toe en gaf hem de hand, zonder iets te zeggen. Het bloed was haar in 't aangezicht gestegen, toen zij hem 't eerst gezien en herkend had, doch nu was zij weder bedaard en had zich hersteld. En Bräsig schudde hem de hand en sprak van dit en van dat, om het gezelschap op andere gedachten en over den eersten schok heen te brengen, maar Frans gaf er geen acht op: hij stond als van den donder getroffen, de tijding was hem te plotseling en te hard midden in zijne vroolijke verwachting overvallen.

Hij was twee jaar aan de Academie in Eldena geweest, had daar vlijtig geleerd en zich eene uitgebreide landbouwkundige kennis verworven; den praktischen dienst kende hij nauwkeurig door het onderricht van Hawermann; thans werd hij meerderjarig en kon zijne goederen aanvaarden, en niets stond hem in den weg, om een huishouden op te richten. Zijn eigen overleg intusschen en de kalme, verstandige brieven van den ontslapen predikant, die daarin altijd zelfs de geringste aanmoediging en toespeling zorgvuldig vermeden had, en hem, bij alle vroolijke hartelijkheid, altijd op bedachtzaamheid en wijsheid had gewezen, hadden hem voor overijlde stappen bewaard. Hij had geen koel gemoed; zijn hart klopte even zoo warm in zijne borst als bij ieder ander jongeling, die bij den eersten aanblik tot over de ooren verliefd wordt en zijn hart op een presenteerblaadje voor zich uit draagt; maar hij was van jongs af aan zijn eigen verstand overgelaten geweest en had voor zich zelven moeten handelen; hij had ook zelf reeds in zaken van minder belang overleg getoond, — sommigen zeiden te veel overleg, —

maar dat kan geen kwaad! In deze zaak had hij gelijk; dezen voornaamsten stap voor het geheele leven wilde hij met een warm hart, maar ook met een koel hoofd doen. Hij had zijn hart beheerscht; hij had al de zoete droomen van geluk en zaligheid vast in zijne borst besloten, gelijk de zoete kern in de harde noot besloten is; hij had ze niet door ijdel lust naar genot opengekraakt; hij had geduldig gewacht tot gunstige omstandigheden, als zonneshijn en regen zachtken de schil van zelve deden springen, zoodat de kern gezond voor den dag kon komen en er een boom uit groeien kon, onder welks schaduw hij eenmaal met zijne Louise gelukkig zou kunnen neêrzitten. En wanneer zijn hart wel eens haastiger klopte en hem aandreef om haar te bezoeken en weder te zien, dan had hij daartegen gestreden uit achting voor zijn meisje, opdat zij niet gedrongen zou worden, maar tijd mocht hebben, om zich te bedenken en te overleggen; met waardigheid had hij daartegen gestreden. En wanneer zijn hart ook menigmaal bloedde in zulk eenen strijd, dan had hij het streng en kalm toegeroepen: „De hand van den zak! Loterij spelen we hier niet! Iets, waar men te gemakkelijk aankomt, wordt meestal ook te licht uitgegeven. Maar wat den meesten strijd heeft gekost, dat geeft naderhand het reinste genoeg!”

Maar nu was hij meerderjarig geworden, nu was hij een man geworden, nu had hij zijn gevoel voor het liefste, aanminnigste meisje op de wereld volkomen recht laten wedervaren; nu kwam de kern der noot, door de harde schil heen, gezond en welig uit de donkere aarde aan het licht; nu was het tijd, die op te kweken, dat er een boom uit werd; nu was 't niet alleen tijd, nu was 't ook plicht. Hij sprong in zijn wagen: de strijd tusschen het koele overleg en het warme hart was ten einde; het overleg bleef te huis, netjes

ingepakt, dat het niet weg kon raken, want hij kon 't later nog noodig hebben; en het warme hart nam hij mede en zong er allerlei zoete liederen voor, onderweg, als ware het een pasgeboren kind en hij de moeder er van.

En, ach! nu was de vreugde voorbij; de liederen van geluk en van liefde waren tevergeefs gezongen: zijn hart klopte tusschen die beide bedroefde, zwarte gestalten onrustiger dan voorheen; en al had hij ook het bedaarde overleg te huis gelaten, zijn menschelijk gevoel, zijn eerbied voor zulk een diepen rouw en het aandenken aan den eerwaardigen, nederigen man waren met hem gebleven, en tegen zulk eene macht wil een eerlijk hart niet strijden; dan geeft het zich over, al is 't ook met bitter smartgevoel. De liefde is, zegt men, vol eigenbaat en ontziet het gevoel van anderen niet en 't is ook waar: zij is eene wereld voor zichzelf en gaat haren eigen gang, alsof haar niets anders bekommerde. Stamt zij echter van God af, dan is haar de gang naar eeuwige wetten voorgeschreven, zoodat zij niets in verwarring brengt, nergens aanstoot geeft en ook andere werelden met haar zacht, liefelijk licht bestraalt, gelijk de avondster, wanneer zij kalmte uitstort in de verslagene harten.

Zóó was ook de liefde van Frans: zij kon geen aanstoot geven, zij kon geene onrust over anderen brengen, zij moest troosten en heelen, en daarom bedwong hij zijn hart en zweeg. En toen hij afscheid nam in de pastorie, toen was hij te moede gelijk een reiziger, die met moeite en zweet tot bij den kerktoren is gekomen, welke hem van verre wenkte, maar nu bespeurt, dat dit de ware niet is, en dat het einde van zijnen tocht nog ver daarachter ligt; hij neemt een lange, frissche teug en wandelt dan weêr verder.

Het was een schoone, heldere winterdag, toen Frans

naar Pumpelhagen doorging en den wagen langzaam liet volgen; Bräsig ging met hem. De jonge man was in gedachten verdiept, Bräsig in 't minst niet, en dus pasten zij niet recht bij elkander. Bräsig had ook den mond wel kunnen houden over al de verhalen, die heden in zijn hoofd spookten; maar 't was ééne der gelukkige eigenschappen van oom Bräsig, dat hij 't van zijn leven niet merkte, wanneer hij iemand lastig werd. Intusschen moest hij het eindelijk toch wel ontdekken, dat de jonge heer letterlijk op niets antwoordde; hij stond dus stil, ongeveer op dezelfde plek, waar Axel hem onlangs zoo beleedigd had laten heengaan, en vroeg: „Hoe is 't? Hinder ik u misschien? Dat is mij hier, op deze zelfde plek, al ééns gepasseerd met uwen genadigen heer neef; dan kan ik, evenals toen, wel alleen verder gaan.” — „Mijn lieve heer inspektor!” zeide Frans en nam de hand van den ouden man, „gij moogt het mij niet kwalijk nemen: de dood van den braven dominé en de treurige verandering in de lieve pastorie hebben mij zoo diep ontroerd.” — „Zoo!” antwoordde Bräsig, hem de hand drukkende, „als het dat is, dan houd ik het u ten goede; en dat heb ik altijd gezegd, ook aan de domeneersvrouw en de kleine Louise: gij zijt een beschaafde economiker, naardien gij menschelijk gevoel in uwe borst hebt en te gelijk ook oppast op de sakkermentsche hofjongens; en 'k heb altijd tot Rudolf gezegd, dat hij u als oogen- spiegel moet nemen. Kent gij Rudolf?” En nu begon hij van Rudolf en Mina, en van Gottlieb en Lina te vertellen en bracht den geheelen omtrek daarbij in 't spel; en Frans bedwong zich en luisterde oplettend toe, zoodat hij, toen zij te Pumpelhagen kwamen, omtrent alles was ingelicht, ook omtrent Pomuchelskopp en zijn kippetje. „Zie zoo,” sprak Bräsig, toen zij op het Pumpelhager goed aankwamen, „gij gaat nu naar den

genadigen heer, uwen neef, en ik naar Hawermann, en wat ik u van Pomuchelskopp en zijne heimelijke projectionen gezegd heb, dat blijft zoo, sub rosa, onder ons; en hierop kunt gij u verlaten: oppassen doe ik, en maakt hij hier nog verdere intrigementen, dan word ik ze wel gewaar.”

Maar Frans ging niet naar het heerenhuis; hij sprong vóór Bräsig uit, de inspektorswoning in, in de kamer, waar hij zoo menig stil, vertrouwelijk uur met zijn goeden, ouden leermeester had doorgebracht; hij viel Hawermann om den hals, en oud en jong lagen in elkanders armen, alsof de jaren tusschen die beiden waren uitgewischt, en de oude oogen werden vochtig en de jonge wangen werden hooger gekleurd, alsof de ouderdom zijn dauw en zijn zegen moest geven, opdat het jeugdige hart frisscher zou kunnen bloeien. Zóó was 't en zóó moest het altijd zijn! En Frans ging ook naar Frits Triddelfitz toe en reikte hem de hand en zeide: „Goeden dag, Frits!” Maar Frits had ook zijn trots, dat was de burgerlijke trots; en hij had ook zijne wraakzucht, dat was de wraakzucht,—die hij, na het rendez-vous aan de sloot, in den erwtenakker ingestampt had, en hij antwoordde kortaf: „Hoe vaart gij, mijnheer Von Rambow?” — „Frits, zijt ge niets wijs?” vroeg Frans en draaide hem rond en liet hem staan, alsof Frits een ondoorgrondelijke vraag was, waarvan iemand, die lust had, nu eens de oplossing beproeven kon; hij gaf toen aan de beide oude heeren de hand en ging naar zijn neef. „Karel,” sprak Bräsig en ging aan tafel zitten, waarop het eten reeds stond, „een excellent jong mensch, deze mijnheer Von! En wat hebt gij hier een heerlijk varkensgebraad! In zeven koude winters heb ik geen gebraden varkensvleesch meer gezien.” De ontvangst van Frans bij zijnen neef Axel was hartelijk, en de vreugde hem te zien, oprecht,

en dat laat zich wel denken, want beide neven waren toch de eenige mannelijke afstammelingen van hun geslacht. Frida, die Frans reeds vroeger, op hare bruiloft, had leeren kennen, verblijdde zich vooral zeer, den goeden en verstandigen jongen man te zien, en deed alles om hem het bezoek aangenaam te maken; en toen Hawermann na het middageten Bräsigt uitgeleide had gedaan en over het plein terugging, zond zij naar hem toe en liet hem op de koffie noodigen, daar zij met recht geloofde, dat zulks Frans aangenaam zou wezen. Bij deze gelegenheid kwam het nu echter uit, dat Frans reeds vooraf in de inspektorswoning geweest was en zijn eerste bezoek bij Hawermann gedaan had, 't geen Axel een weinig ontstemde; hij fronste het voorhoofd bij dat bericht, en zijne vrouw bemerkte het ten minste dadelijk, dat de heer weder bij hem bovenkwam. Dat zou nu niets te beteekenen gehad hebben, wanneer hij niet zoo onverstandig en onbillijk was geweest, om Hawermann door een koel, voornaam voorkomen te laten ontgelden, wat Frans misdreven had, — zoo het al een misslag kon genoemd worden.

Het gezelschap paste alzoo weder niet geheel bij elkander; ieder vriendelijk woord, dat tusschen Hawermann en Frans werd gewisseld, stuitte Axel tegen de borst; hij werd steeds stijver en koeler, en het geheele gesprek was reeds, in weerwil van den schoonen, warmen zonneshijn, dien de jonge vrouw om zich heen verspreide, op het punt van te bevrozen, toen Hawermann plotseling opsprong, naar het venster ging en, zonder iets te zeggen, de deur uitliep. Axels aangezicht werd donkerrood door de drift, die in hem opsteeg. „Maar dat is toch eene al te plumpe handelwijze!” riep hij uit. „Mijnheer mijn inspektor schijnt zich van alle beleefdheidsvormen te willen ontslaan.” — „Dat moet iets van belang zijn,” zeide Frida, naar het

venster gaande. „Wat heeft hij daar met dien daglooner te doen?” — „Dat is immers de daglooner Regel?” vroeg Frans, die ook uit het venster zag. — „Regel? Regel?” vroeg Axel en sprong nu ook op; „dat is de bode, dien ik gisteren met tweeduizend daalders in goud naar Rostock heb gezonden, maar die kan toch nog niet terug zijn.” — „Dat zal het wezen,” riep Frans, „wat den ouden man zóó van zijn stuk brengt. Zie maar eens, hij vergriipt zich aan dien man! Zoo driftig heb ik hem nooit gezien!” En met die woorden liep hij de kamerdeur uit, en Axel hem achterna. Toen zij buiten kwamen, had de oude inspektor den jongen, krachtigen daglooner in de borst gegrepen en schudde hem, zoodat zijn hoed in de sneeuw viel. „Dat zijn leugens!” riep hij intusschen, „dat zijn laaghartige leugens! — Mijnheer Von Rambow, de kerel heeft het geld verloren!” riep hij zijn heer toe. — „Nee, ze hebben 't mij afgenomen!” riep de daglooner daartegen in, en stond daar doodsbleek. Axel was ook bleek geworden; die tweeduizend daalders had hij eigenlijk reeds lang in Rostock moeten betalen, maar hij had het altijd nog op de lange baan geschoven, totdat hem het vuur al te na aan de schenen werd gelegd; toen had hij ze van Pomuchelskopp geleend, — en nu waren ze weg. „Het zijn leugens!” riep Hawermann,.... „ik ken den kerel. Die zou zich met geweld geld laten afnemen? Geen tien kerels zijn in staat, hem ook maar eene pijp tabak met geweld af te nemen,” en hij greep den daglooner weder aan. „Halt!” riep Frans, tusschen beiden tredende, „laat hem bedaard vertellen. Hoe is dat met het geld?” — „Ze hebben 't mij afgenomen,” antwoordde Regel. „Toen ik vanmorgen vroeg achter Rahnstadt was, bij het Galliner bosch, kwamen mij twee kerels tegen, en de een vroeg mij een beetje vuur voor zijn pijp, en toen ik dat voor hem wou aanslaan, pakte de ander

me van achteren bij den gordel en smeed me achterover, en toen namen ze me dat zwarte pakje uit den zak, en toen liepen ze het Galliner bosch in, en ik ze achterna, maar ik kon ze niet weêr krijgen." — „Wat beteekent dat?" viel Axel hierop in. „Hoe komt gij vanmorgen eerst bij 't Galliner bosch, dat een halve mijl achter Rahnstadt ligt? Heb ik je niet uitdrukkelijk bevolen, om je door den burgemeester van Rahnstadt een pas te laten geven en dan den nacht door te gaan, opdat het geld vanmiddag te twaalf uren in Rostock zou wezen?" (Dat was de uiterste termijn, waarop het geld moest betaald worden, anders werd hij aangeklaagd.) „Ja, mijnheer," zei de daglooner, „en den pas heb ik me ook laten geven, en hier is hij," en hij haalde hem uit den bol van zijn hoed te voorschijn, „maar om in den winternacht door te gaan, dat is toch ook zoo'n stuk, en ik ben bij mijne kennissen in Rahnstadt gebleven, en ik dacht, dat ik toch ook zoo nog wel vroeg genoeg in Rostock komen zou." — „Christiaan Dezel!" riep Hawermann over den hof; hij was nu heel bedaard geworden, want slechts de vaste overtuiging, dat de daglooner hem vlak in 't gezicht stond te liegen, had den ouden man in zulk eene opgewondenheid gebracht. „Mijnheer Von Rambow," zeide hij, toen Christiaan naderkwam. „verkiest gij niet, dat de vrederechter gehaald zal worden?" En toen Axel had toegestemd, zeide hij: „Christiaan, span den kapwagen in: gij moet mijnheer den burgemeester uit Rahnstadt halen; ik zal u een brief voor hem geven. En gij, Regel, ga eens mede: u zal ik een rustig plekje aanwijzen, waar gij u bedenken kunt. „Daarop ging hij met den daglooner weg en sloot hem in eene kamer op.

Toen Axel nu met zijn neef naar het huis terugging, had hij inderdaad de beste gelegenheid om den jongen man met zijne geldverlegenheid bekend te maken;

maar, ofschoon hij wist, dat die hem gemakkelijk helpen kon en 't ook wel zou willen, zweeg hij toch. En dat is eene ware, overal geldende ervaring, dat de echte schuldenmakers zich veel liever tot het hardvochtige gemoed van een weekeraar wenden, dan tot het zooveel zachtere hart van vrienden en bloedverwanten. Zij zijn te trotsch om hunne schulden en hunne schuld te bekennen, maar niet te trotsch, om bij de gemeenste geldjoden te bedelen en te leenen. Maar 't is eigenlijk geen hoogmoed; 't is niets anders dan de jammerlijkste lafhartigheid, die voor de verstandige en wel gemeende vermaningen van vrienden en betrekkingen bevreesd is.

Axel zweeg alzoo en liep onrustig in de kamer op en neer, waar Frida en Frans over dit zonderlinge voorval te zamen spraken. De zaak was voorzeker voor den heer Von Rambow ten hoogste bedenkelijk: het geld moest bezorgd worden, anders kon hij worden aangeklaagd, en mogelijk was dit reeds gebeurd. Hij kon 't niet langer uithouden, liet zijn paard voorbrengen, en ofschoon het reeds begon te schemeren, ging hij rijden, — zoo zeide hij ten minste, — maar hij reed naar Pomuchelskopp.

Pomuchelskopp hoorde het ongeluk, dat den heer Von Rambow had getroffen, met innige deelneming aan en zuchtte over de slechtheid van de menschen en maakte de aanmerking, dat de heer Von Rambow niet veel had aan een inspektor, die niet eens verstandig genoeg was, om hem in zulk eene belangrijke zaak een vertrouwd man te bezorgen; hij was van meening, — hij wilde nog wel niets zeggen, — maar daar kon ook nog wel wat anders achter schuilen; intusschen zeide hij voorloopig nog niets, maar dit wilde hij dan toch zeggen, dat Hawermann altijd zeer op zijn eigen voordeel bedacht geweest was; zooals, bij voorbeeld, met den pastorieakker; tot deze pacht had

hij den overleden heer Kamerraad ook maar overgehaald, opdat hij zelf meer opbrengstpenningen zou krijgen, want het Pumpelhager goed had blijkbaar schade door het pachten van dien akker, en dat wilde hij hem bewijzen. En nu rekende hij Axel eene lange ceel voor, waarbij deze hem volstrekt niet kon volgen, omdat hij in 't geheel niet veel van 't rekenen verstond en dit oogenblik slechts aan zijne geldverlegenheid dacht. Hij zeide dus op alles „ja!” en kwam nu ten laatste met het verzoek voor den dag, of Pomuchelskopp hem nog eenmaal tweeduizend daalders wilde leenen. Pomuchelskopp aarzelde eerst een weinig en krabde zich achter de ooren en zeide eindelijk ook „ja!” maar onder de voorwaarde, dat Axel den pastorieakker van den nieuwen predikant niet weder zou pachten. Dit had den jongen heer nu verbaasd kunnen doen staan, en Muchel voelde dat zelf ook duidelijk; hij bewees hem al zoo wederom met getallen, dat het Gurlitzer goed deze pacht veel eerder kon overnemen, en dat zij op die wijze beiden bij de ruiling zouden winnen. Axel hoorde slechts met een half oor en stemde er eindelijk in toe, hiervan schriftelijk eene belofte te geven; zijne geldverlegenheid was dringend; de eerste nood moest afgewend worden en 't was juist zoo iets in zijn geest, eene melkkoe den hals af te snijden, om de huid te verkoopen.

De zaak was nu in orde: Axel bracht zijne beloften op schrift, Pomuchelskopp pakte de tweeduizend daalders in en liet ze, met een brief van Axel, door zijn eigen rijknecht naar Rahnstadt op de post brengen. Zóó was 't ook het beste, want op die wijze kreeg niemand in Pumpelhagen iets van de zaak te weten. Toen Axel naar huis reed, loog hij zich zelven twee dingen zoo lang voor, totdat hij er werkelijk geloof aan sloeg: voor- eerst, dat Hawermann eigenlijk geheel alleen schuld

had aan dat verlies, en ten tweede, dat hij wel in zijn schik mocht wezen, op zulk eene wijze van den pastorieakker afgekomen te zijn.

VIJF EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van een gerechtsdag. Waardoor Slusuhra geweten verloren geraakt is, Van twee paar echtgenooten. Wat Hawermann met de dagloonersvrouw te spreken had, en waarom Frans zijn neef Axel van een voorbarigen stap terughield. Pomuchelskopp houdt zijn potje te vuur en rijdt dan weër weg; de beide neven bederven aan dat kooksel hunne maag, en Frans vindt, dat Pumpelhagen hem in 't geheel niet goed bekomt. Hij vertrekt, en ook Frida kan hem niet houden.

In Pumpelhagen was middelerwijl de burgemeester van Rahnstadt, die Axels vrederechter was, met den heer notaris Slusuhr, als griffier, aangekomen. De man had zeer omzichtig gehandeld; hij had dadelijk, toen hij Hawermanns brief gelezen had, een flinken politie-agent in alle herbergen en winkels, waar daglooners gewoon waren zich op te houden, rondgezonden, om na te vragen, of en wanneer de daglooner Regel uit Pumpelhagen dáár mogelijk geweest was, en langs dien weg had hij genoeg te weten gekregen, wat hem bij het verhoor van dienst wezen kon. De daglooner was bij hem zelve den vorigen middag te vier uren aangekomen en had zich den pas laten afgeven; hij had hem het geldpakje getoond: het geld was in zwart wasdoek ingenaaid geweest, en de burgemeester had nog nauwkeurig nagezien, of het zegel ook nog ongeschonden was. De man had hem verteld, — hij was over 't geheel wel wat zeer spraakzaam geweest, — dat hij den nacht moest doorgaan; dat was nu voor-

zeker in dit jaargetijde wel wat veel geveerd, maar hij was ook een gezonde, flinke kerel; te donker kon 't niet worden, daar de sneeuw schitterde en tegen middernacht de maan opkwam; hij had hem aldus den raad gegeven, om dadelijk verder te gaan. Zulks had hij echter, zooals hij bepaald vernomen had, niet gedaan; hij was in verscheidene herbergen geweest, waar hij zich wat had laten schenken; ja, nog tegen negen uren was hij niet uit Rahnstadt weg geweest en had nog voor een winkel gestaan en had brandewijn gedronken en van veel geld gepraat; ook had hij het pakje aan den winkelbediende nog laten zien. Waar hij naderhand gebleven was, wist hij nog niet: maar zooveel scheen hem zeker te zijn, dat de man sterk beschenken geweest was, en hij vroeg nu aan Axel en Hawermann, of die man ook aan den drank was verslaafd. „Dat kan ik niet weten,” zei Axel, „ik moet mij in dit opzicht op mijn inspektor verlaten.” Hawermann zag hem aan, alsof deze woorden hem zeer vreemd voorkwamen; hij wilde er niets tegen inbrengen, doch zeide slechts tot den burgemeester: „Ik heb nooit zoo iets aan den man bemerkt of er zelfs iets van gehoord; Regel is altijd bekwaam en ordelijk geweest, en ik heb in dit opzicht in 't algemeen niet over de lieden te klagen.” — „'t Kan wezen,” sprak de burgemeester, „maar geheel pluis was het met dien man niet; 't moet eens de eerste keer zijn; hij had stellig reeds vooraf gedronken, eer hij bij mij kwam. Laat zijne vrouw eens binnenkomen.”

De vrouw kwam, eene jonge, knappe vrouw. 't Was nog niet lang geleden, dat zij nog als 't mooiste meisje zoo frisch en vrij in de wereld had rondgekeken, als 't slechts een Mecklenburgsch landmeisje doen kan; nu hadden echter de kinderen haar de meisjesrozen op de wangen doen verbleeken, en de huiselijke

arbeid had de zachte, buigzame leden al hoekerig gemaakt; — onze vrouwen op het land worden vroeg oud; — daarenboven was zij in rouwkleëren, en de angst deed haar van het hoofd tot de voeten rillen. Hawermann had medelijden met de vrouw; hij ging naar haar toe en zeide: „Moedertje, wees maar niet bang; zeg in alles de waarheid en dan zal de gansche zaak wel weder terecht komen.” — „Heere Jezus! Mijnheer inspektor, wat is het? Wat beteekent dit? Wat is er met mijn man gebeurd?” — „Zeg mij eens, vrouwtje, drinkt uw man soms wel eens brandewijn, meer dan hij verdragen kan?” vroeg de ambtman. — „Neen, mijnheer, van zijn leven niet; hij drinkt in 't geheel geen brandewijn; wij hebben 't ook nooit in huis; alleen maar in den oogst, dan drinkt hij een slok, die op het goed gegeven wordt.” — „Heeft hij gisteren, toen hij van huis ging, geen brandewijn gedronken?” vroeg de ambtman verder. „Neen, mijnheer! Hij heeft eerst nog gegeten, en toen is hij zoo tegen klokke halfdrie heengegaan. Neen, mijnheer . . . maar wacht eens, wacht eens! Neen, gezien heb ik 't niet, maar toch! . . . Och, Heer! toch, ja! Gisteravond, toen ik bij de kast kwam, toen was de brandewijnflesch leêg.” — „Ik dacht, dat ge er geen brandewijn op nahieldt?” vroeg de burgemeester. — „Neen, dat doen wij ook niet, maar dit was nog over van de begrafenis; wij hebben verleden Vrijdag ons oudste deerntje laten begraven, en daar is wat van overgebleven. Ach, en wat was hij bedroefd! Wat was hij bedroefd!” — „En meent gij, dat uw man dien brandewijn opgedronken heeft?” — „Ja, mijnheer; wie zou 't anders gedaan hebben?”

Het proces-verbaal werd opgemaakt, en Regels vrouw kon heengaan. „Zie zoo!” zeide Slusuhr vrijpostig tot Axel en knipoogde naar den burgemeester henen, „den brandewijn hebben wij er uit, als we er 't geld eerst

maar uit hadden." — „Mijnheer de notaris, wilt gij schrijven?" sprak de burgemeester bedaard en min of meer uit de hoogte, en wees met den vinger op zijne plaats: „De daglooner Regel wordt voorgebracht, en tot het spreken van de waarheid vermaand, waarop hij verklaart..." — „Mijnheer de burgemeester!" zeide Axel thans, en sprong overeind, „ik weet niet, wat deze brandewijn-historie met mijn geld te maken heeft. De kerel heeft het gestolen!" „Juist dat," hernam de burgemeester, onbeschrijfelijk bedaard, „wilde ik maar weten, of hij het gestolen, of liever, verduisterd heeft, en of hij werkelijk in een toestand was, zoo iets te kunnen begaan," en nu ging hij naar den jongen heer toe en zeide op zeer vriendelijken, maar tevens zeer bepaalden toon: „Mijnheer Von Rambow, een dief, die tweeduizend daalders stelen wil, drinkt zich vooraf niet dronken. Voor 't overige moet ik u zeggen, dat ik, als rechter, niet enkel uwe belangen, maar ook die van den aangeklaagde te behartigen heb." De daglooner Regel kwam binnen, hij was doodsbleek; maar de angst, die hedenmiddag, tegenover den ouden inspektor, uit zijn geheele voorkomen sprak, had hem verlaten; hij zag er bijna uit als oud eikenhout, aan 't welk geen worm zich waagt. Hij bekende, dat hij thuis al brandewijn gedronken had, in Rahnstadt nog meer; dat hij klokke negen nog bij den koopman geweest was, toen bij zijne familie in Rahnstadt den nacht had doorgebracht en tegen zes uren den landweg naar Rostock was opgegaan; maar hij bleef er bij, dat bij het Galiner bosch twee kerels hem het geld met geweld hadden afgenomen. Terwijl van deze laatste verklaring proces-verbaal werd opgemaakt, werd de deur geopend, en de jonge dagloonersvrouw vloog naar haren man toe, — want zoo streng naar de vormen gaat het bij onze Mecklenburgsche vaderlijke rechtbanken niet toe, —

en viel hem in de armen: „Jochem! Jochem! Hebt ge vrouw en kinderen voor altijd ongelukkig gemaakt?’— „Marieken! Marieken!’” riep de man, „ik heb ’t niet gedaan. Mijne handen zijn rein. Heb ik dan ooit van mijn leven gestolen of ontvreemd?’ — „Jochem,” riep de vrouw, „zeg de waarheid voor de heeren!” In de borst van den daglooner had een zware strijd plaats; een donkere blos vloog over zijn aangezicht, maar op ééns was hij weder doodsbleek en wierp een schuwen, onzeker blik op zijn vrouw: „Marieken, heb ik ooit van mijn leven wat gestolen of weggenomen?’” De vrouw liet hare handen van zijne schouders afglijden: „Nee, Jochem, dat hebt ge niet, dat hebt ge waarlijk niet! Maar je liegt; je hebt me al dikwijls wat voorgelogen.” Zij drukte haar boezelaar tegen de oogen en ging de deur uit; Hawermann liep haar achterna. Ook de daglooner werd weggebracht.

De burgemeester had de samenkomst van man en vrouw niet gestoord; ’t was niet volgens de orde, maar ’t kon hem een draad in de hand geven, waardoor hij de waarheid aan ’t licht kon brengen. Axel was bij de woorden der vrouw: „Je liegt, je hebt me al dikwijls wat voorgelogen,” opgesprongen, en liep driftig door de kamer op en neder; zijn geweten kwelde hem; hij wist ook niet, waarom juist dezen avond; hij wist slechts: gestolen of ontvreemd had hij ook niets; maar gelogen had hij al vroeger. Maar zóó is het in de ziel van een mensch, die niet oprecht is: zelfs in hetzelfde oogenblik, waarin zijn geweten getroffen wordt, liegt hij zich, om zich zelven gerust te stellen, weder wat voor. Zijn e zaak was immers eene geheel andere zaak dan die van den daglooner: hij had immers slechts eene kleine onwaarheid gezegd, uit liefde tot zijne vrouw, opdat zij niet in ongerustheid zou komen; de

daglooner echter had gelogen, om op onrechtmatige wijze in het bezit van eens anders eigendom te geraken.

Ja, mijnheer Von Rambow, ga zoo maar voort, dan kan de duivel nog eens een mooien oogst bij u houden!

Slusuhr had zijn proces-verbaal ten einde geschreven en ging nu weder vrijpostig naar Axel toe, zeggende: „Ja, mijnheer Von Rambow, wie liegt die steelt ook.” Dat was een afschuwelijke redeneering voor Axels stemming op dit oogenblik, te meer, daar hij van nabij wist, hoe na bij 't stelen de affaire van Slusuhr lag; hij verwonderde zich niet slechts, neen! hij ontroerde werkelijk over de onbeschaamdheid van dien kerel. Dat zou hij nu evenwel niet gedaan hebben, zoo hij geweten had, wat de menschen elkaar van mijnheer den notaris vertelden.

De menschen vertelden namelijk, dat de lieve vader van den heer notaris hem, als kleinen jongen, aan den Groot-hertog van Mecklenburg als hardlooper wilde verkoopen en hem, tot dat doel, door den heer dokter en chirurgijn Kohlmann in Niegenbramburg de milt had willen doen uitsnijden, opdat hij daardoor beter zou kunnen loopen. Doch de dokter, die anders heel knap was, had in een ongelukkig uur, waarin zijne oogen hem een weinigje overliepen, in plaats van de milt, het geweten uitgesneden, en nu moest Slusuhr met de milt en zonder geweten door de wereld rondloopen, niet als hardlooper, neen! maar als notaris.

Voor 't oogenblik was hier voor den rechter niets verder te doen, de getuigen, de vrienden van den daglooner, die hem het laatst hadden gezien, waren niet bijdehand, en de burgemeester gaf bevel, dat de gevangene dien nacht nog in Pumpelhagen in verzekerde bewaring zou blijven en des anderen daags

naar Rahnstadt gebracht zou worden. „Dan moet hij hier onder het heerenhuis in den voorkelder gebracht worden,” sprak Axel tot Hawermann, die weder binnengekomen was. „Mijnheer Von Rambow,” hernam Hawermann, „zou 't niet beter zijn, hem in de benedenkamer van mijne woning te laten? Daar zijn ijzeren traliën...” — „Neen!” zeide Axel scherp, „in den kelder zijn ook ijzeren traliën; ik wensch alle aanraking te vermijden, die aldaar in uwe woning zou kunnen voorkomen.” — „Mijnheer Von Rambow, ik slaap heel los, en wanneer gij het beveelt, kan er immers nog een vertrouwd persoon voor de deur de wacht houden.” — „Wat ik bevolen heb, dat heb ik bevolen. De zaak is mij van te groot belang, dan dat ik ze aan uw los slapen en een kameraad van dien schurk zou willen toevertrouwen!” Hawermann zag hem met een vragenden blik aan; hij zeide: „Zooals gij het beveelt,” en ging de deur uit.

Het was bijna tien uren geworden; het avondeten stond reeds lang op tafel; Marie Möllers had bij hoog en laag gezworen, dat de gebakken vischjes geheel en al zouden aanbranden; Frida was ook verdrietig over het lange wachten naar het souper en had enkel door het gesprek met Frans haar geduld bewaard. Toen kwamen de heeren van het gerecht eindelijk, en Frida ging op hare ongedwongene wijze naar den burgemeester toe en vroeg: „Niet waar? Hij heeft het niet gestolen?” — „Neen, genadige vrouw,” antwoordde de burgemeester met kalme bedaardheid, „de dag looner heeft het niet gestolen, maar 't is hem ontstolen, of hij heeft het verloren.” — „God zij gedankt,” riep zij in de volheid haars harten uit, „dat de man geen dief is! Het denkbeeld van oneerlijke lieden op het goed te hebben, zou voor mij verschrikkelijk geweest zijn.” — „Gij zult toch immers niet gelooven, dat onze lie-

den beter zijn dan alle andere? Het is hetzelfde volk als op andere bezittingen; zij stelen allen," antwoordde Axel haar. — „Mijnheer Von Rambow," zeide Hawermann, die ook voor het avondeten was binnengekomen, „onze lieden zijn eerlijk; ik ben lang genoeg hier, om daarvan overtuigd te zijn. In al dien tijd is er geen diefstal voorgekomen." — „Och! dat hebt ge mij immers altijd gezegd; en nu hebben wij het toch . . . nu hebben wij het toch! Mijne dwaze lichtgeloovigheid doet mij tweeduizend daalders verliezen. En wanneer gij de menschen dan zoo nauwkeurig kent, waarom bestelt gij dan juist dezen man voor mij?" Hawermann zag hem verbaasd aan. „Naar het schijnt," sprak hij, „wilt gij mij de schuld op den hals laden, maar indien er hier een misslag heeft plaats gehad, neem ik dien niet op mij. 't Is waar," voegde hij er driftiger bij, en een blos van ergernis overtoog zijne wangen, „ik heb dien man besteld; maar slechts daarom, omdat gij hem steeds als bode, om geld te verzenden, gebruikt hebt; meer dan tien malen is hij door u naar Gurlitz gezonden, en hier, de heer notaris kan getuigen, hoe dikwijls hij bij hem voor zulke boodschappen geweest is." Frida zag bij deze woorden haastig naar Slusuhr heen, en de oogen van den heer notaris waren op haar gericht; zij zeiden beiden niets, en hoe verschillend hunne gedachten ook waren, toch was het, alsof zij beiden elkander in de ziel konden lezen. Frida las uit de heimelijke uitdrukking van helsche vreugde in de oogen van den notaris, dat hij de gezworen vijand was van haar geluk, en de notaris zag uit de heldere, verstandige oogen der jonge vrouw, dat zij als de voornaamste steen moest aangezien worden, die zijne en Pomuchelskopps plannen in den weg lag. Axel wilde op de woorden van den inspektor een driftig antwoord geven, doch hij bedwong zich en zweeg, toen hij den bedaarden blik

van den ouden man en daarna de vragende uitdrukking van Frida's gelaat op hem gericht zag. Slusuhr zweeg ook en lag op de loer, want hij was de eenige, die door de doornen, welke zoo van lieverlede in dezen tuin waren opgeschoten, kon heenzien, en nu lag hij achter de doornen om te loeren, of er niet een haas langs den weg liep. Zoo waren dan de vrederechter en Frans de eenigen, die niet vermoedden, dat Hawermann door zijne driftige woorden een hoogst pijnlijk punt had aangeraakt, en zij alléén zett'en ook het gesprek aan tafel voort. Toen zij van tafel waren opgestaan, gingen zij van elkander; de ambtman bleef dien nacht daar.

Alles sliep in Pumpelhagen; slechts twee paar echtgenooten waakten nog: het eene paar was de heer Von Rambow met zijne vrouw, het andere paar was de daglooner Regel met zijne vrouw. Het eene paar zat dicht bij elkander in eene warme kamer, en de nacht was zoo stil rondom hen, dat iemand er wel lust in kon krijgen, om zijn hart eens uit te storten; wel moed, om de waarheid eens te zeggen. Maar zóó was 't niet. Frida sprak met zooveel warmte en hartelijkheid tot haren man; hij moest het haar toch maar bekennen, zij wist het nu immers toch al, dat hij in groote geldverlegenheid was; zij wilde zich verminderen, maar die zaken met Pomuchelskopp en Slusuhr moest hij laten varen; hij moest toch met Hawermannspreken, die zou den rechten weg wel weten. Bij Axel was alles maar half; hij loog niet ronduit, hij zeide echter de waarheid ook niet. Dat hij in oogenblikkelijke verlegenheid was, wilde hij niet tegenspreken, want als iemand tweeduizend daalders ontstolen werden, moest hij wel in ongelegenheid geraken; hij had immers ook tot nog toe niets verdorscht, en alzoo nog niets kunnen verkoopen. Dat hij reeds een goed deel van het koren in

voorraad vercocht en 't geld daarvoor ontvangen had, zeide hij niet. Wat hij met Pomuchelskopp en Slusuhn te doen had, — van David zeide hij niets, — kon hem niet benadeelen, dat waren oude, afgemaakte zaken; van de nieuwe leening bij Pomuchelskopp zeide hij niets, — die menschen hadden hem altijd fatsoenlijk behandeld, maar met Hawermann, — en hier werd hij voor 't eerst driftig, — met zijn inspektor kon hij over geldzaken niet spreken; dat paste niet voor hem als heer. Axel loog niet ronduit; en toen hij zijn arm om zijne vrouw sloeg en tot haar zeide, dat alles weder goed zou worden, zeide hij in zekeren zin ook de waarheid, want in dat oogenblik geloofde hij het zelf. Zij verliet hem echter met een bezwaard gemoed. — Het andere paar zat niet in eene warme kamer: de daglooner zat in den kouden kelder, en zijne vrouw lag buiten vóór het keldervenster, op de knieën, in den fijnen, kouden Novemberregen; zij zaten niet dicht bij elkaar: tusschen hen waren ijzeren traliën. „Jochem,” fluisterde zij door de gebroken vensterruit, „zeg de waarheid.” — Ze hebben 't mij afgenomen, was het antwoord — „Jochem, wie?” — „Wel, weet ik het?” zeide hij, en hij sprak de waarheid: hij wist niet, wat het voor een vrouwspersoon geweest was, die hem het zwarte pakje, op klaarlichten dag, op den openbaren landweg uit zijn vestzak gehaald had, toen hij, nog niet recht nuchter van den vorigen dag en weder half onbekwaam van een paar borrels op de nuchtere maag, den weg naar Gallin al slingerend opgegaan was. Hij loog niet, maar de waarheid kon hij niet zeggen: hoe zou hij kunnen bekennen, dat hem, zoo'n jongen, stevigen kerel, door een vrouwspersoon tweeduizend daalders op den openbaren landweg waren afgenomen? Dat kon hij niet, al zou 't hem het leven gekost hebben. „Jochem, gij liegt! Als gij mij de waarheid niet wilt zeggen, zeg ze



De daglooner zat in den kouden kelder, en zijne vrouw lag buiten vóór het keldervenster, op de knieën, in den fijnen, kouden Novemberregen; zij zaten niet dicht bij elkaar: tusschen hen waren ijzeren traliën. „Jochem,” fluisterde zij door de gebroken vensterruit, „zeg de waarheid.”

Bladz. 206.

dan toch aan onzen ouden inspektor." Neen, dien kon hij 't allerminst de waarheid zeggen; hem had hij 't eens beloofd, nooit weër te zullen liegen, en hij was door hem zoo dringend vermaand; hem kon hij 't niet zeggen. „Marieken, haal mij mijn beitel en haal me een paar daalders geld." — „Jochem, wat wilt ge doen?" — „Ik wil weg." — „Jochem, Jochem! en wilt ge mij hier met de kleine wurmen laten zitten?" — „Marieken, ik moet weg of 't loopt van mijn leven niet goed af." — „Jochem, zeg de waarheid, en 't zal alles weër goed gaan." — „Als gij mij den beitel en het geld niet haalt, dan moet ik mij dezen nacht van kant maken." En hier werd ook zooveel gebeden en gepraat en overlegd, als boven in de warme kamer; maar de reine waarheid wilde niet aan 't licht komen, hier evenmin als daar; zij werd hier, evenals dáár, door schaamte teruggehouden om onberadene en verkeerde daden openhartig te belijden, en ook hier ging de vrouw met een bezwaard hart van den man weg.

Den anderen morgen was het eerste dat geheel Pumphagen in opschudding bracht, het bericht, dat de daglooner Regel was uitgebroken en ontvlucht. De vrederechter nam zijne maatregelen, om hem weder in handen te krijgen en reed met den notaris naar huis. Axel was woedend; niemand wist waarom, maar hij was 't op zich zelve, omdat hij de schuld niet op een ander kon werpen, daar hij zelf bevel had gegeven, om den kerel in den kelder op te sluiten.

Bij 't ontbijt kwam Pomuchelskopp, om eens naar de zaak te vragen, waarvan hij gehoord had, zooals hij zeide. Zijne ontmoeting met Frans was stijf en koel; des te vriendelijker werd hij door Axel ontvangen. Hij wist er veel van te vertellen, dat er door het gerecht veel te toegevend met den gemeenen man werd omgegaan, en dat de burgemeester van Rahnstadt veel te goed

jegens de gauwdieven was; hij vertelde dievenhistories, die hem zelve en zijne bekenden waren overkomen, en besloot eindelijk met te zeggen: hij geloofde nu trouwens ook, evenals Hawermann, dat de kerel het niet gedaan had. „Dat wil zeggen,” voegde hij er bij, „hij heeft het niet uit zich zelve gedaan; hij kan er slechts door een ander toe opgehitst zijn: want dat waagt geen daglooner, tweeduizend daalders, die hem zijn toevertrouwd, te stelen; daar moet er een, die slimmer is, achter schuilen. En daarom,” ging hij voort, „raad ik u, mijnheer Von Rambow, op die lieden het oog te houden, die de vlucht des daglooners begunstigd kunnen hebben, of die in 't geheel partij voor hem trekken.” Axels gemoed was door het verlies en door de drift reeds mooi omgewoeld, en welk een zaadkerel daarin viel, al was 't ook van doornen en distels, die moest er wel in ontkiemen. Hij ging in de kamer op en neder: ja, Pomuchelskopp had gelijk; hij was een oud practicus, die de wereld kende, wel te verstaan, de ianbouwerswereld; maar wie kon met Regel in zulk eene zaak samenspannen? Hij wist niemand. Wie had voor Regel partij getrokken?

Dat was Hawermann geweest; die had uitdrukkelijk het eerste gezegd, dat hij 't geld zeker verloren zou hebben. Maar hij had zich toch bij het eerste bericht handtastelijk aan hem vergrepen? Nu, dat kon ook afgesproken spel zijn! En waarom had hij volstrekt gewild, dat de daglooner dicht bij zijne kamer zou opgesloten worden? Misschien om met hem te kunnen spreken; misschien, omdat hij hem op die wijs beter uit de voeten kon maken. Dit waren nu voor ieder verstandig man zeer onnoozele gedachten; maar de duivel zoekt de verstandigen en de sterken ook niet uit, wanneer hij zijn onkruid in den akker wil zaaien; hij neemt de dommen en de zwakken. „Wat heeft uw

inspektor het daar druk met die vrouw?" zeide Pomuchelskopp, die bij 't venster was gaan staan. „Dat is immers Regels vrouw?" zeide Frans, die dicht bij hem stond. „Ja," riep Axel driftig, „wat heeft hij met haar te maken? Dat zou ik wel eens willen weten." — „Dat is zeer zonderling," sprak Pomuchelskopp.

Op den hof stond Hawermann met de dagloonersvrouw, en 't was duidelijk, dat hij haar ergens toe overreden wilde; zij verzette zich er tegen, doch eindelijk gaf zij toe en ging met hem naar het heerenhuis. Zij kwamen de deur en vervolgens de kamer in. „Mijnheer Von Rambow," zeide Hawermann, „de vrouw heeft mij zoo even bekend, dat zij haren man dezen nacht geholpen heeft om uit te breken." — „Ja, mijnheer," sprak de vrouw en beefde van 't hoofd tot de voeten, „ik heb het gedaan; ik deed er verkeerd aan, maar ik kon niet anders: hij wou zich anders van kant maken," en nu stroomden de tranen haar uit de oogen en zij hield haar boezelaar voor 't gezicht. „'t Is eene fraaie geschiedenis!" riep Axel op harden toon uit, hij, die toch anders zoo goedaardig was, „eene fraaie geschiedenis! Dit schijnt wel een geheel komplot te zijn!" Frans ging naar de vrouw toe, trok haar op een stoel, dat zij zou gaan zitten, en vroeg: „Vrouw Regel, heeft hij u dan niet bekend, waar hij het geld gelaten heeft?" — „Neen, jonge heer! hij heeft mij niets gezegd, en wat hij zei, waren leugens; dat weet ik; maar gestolen heeft hij 't niet." — „Hoe komt gij er toe," sprak Axel vrij onvriendelijk tot Hawermann, „die vrouw, zonder mijn bevel, te gaan verhooren?" Hawermann verbaasde zich over deze vraag, maar nog meer over den toon, waarop zij gedaan werd. „Ik meende," gaf hij eindelijk bedaard ten antwoord, „dat het goed zou wezen te vernemen, hoe en wanneer de gevangene uitgebroken is, om eene aanwijzing van

zijne tegenwoordige verblijfplaats te verkrijgen.” — „Of misschien ook om aanwijzingen te geven?” riep Axel, en keerde zich schielijk om, alsof hij iets gedaan had, dat hem duur te staan zou kunnen komen. Zóó erg, als hij 't met recht had mogen vreezen, werd de zaak trouwens niet; want Hawermann begreep niet, wat Axel bedoelde; hij hoorde alleen den barschen toon, maar dat was reeds genoeg om hem met den ernstigsten nadruk te doen zeggen: „Wat gij met uwe woorden zeggen wilt, weet ik niet; 't is mij ook onverschillig; maar den toon en de wijze, waarop gij gisterenavond en hedenmorgen tot mij gesproken hebt, verdraag ik van u niet langer. Gisteren zweeg ik uit eerbied voor de genadige vrouw; in het gezelschap van heden echter,” — daarbij zag hij Pomuchelskopp aan, — behoef ik zulke beleefdheden niet in acht te nemen,” en daarop ging hij de kamer uit; de dagloonersvrouw volgde hem, Axel wilde hem nagaan; Frans trad hem in den weg en zeide: „Wat wilt gij, Axel? Bedenk u toch! Gij hebt schuld, gij hebt den ouden man dieper gekrenkt, dan hij zelf nog vermoedt.”

„Dat was een sterk stuk,” zeide Pomuchelskopp, alsof hij met zich zelve sprak, „voor een inspektor was dat een heel sterk stuk;” maar hij moest maken, dat hij naar huis kwam, zeide hij, en riep uit het venster om zijn paard. Hij had het toch nu alles al heel mooi aan den gang gebracht. Het paard kwam, Axel geleidde zijnen buurman tot buiten de deur; Frans bleef in de kamer. „'t Is zeker een zeer goed man, mijnheer uw neef!” sprak Pomuchelskopp, „maar hij kent de wereld nog niet; hij weet nog niet, wat voor den heer past en wat voor den knecht.” Met die woorden reed hij weg.

Axel kwam de kamer weêr binnen en smeed de muts,

die hij ophad, in den hoek der canapé, terwijl hij uitriep: „Die vervloekte gauwdieven-historie! De duivel hale den geheelen winkel, zoo men zich op geen mensch meer verlaten kan!” — „Axel,” zeide Frans, vriendelijk naar hem toe gaande, „gij doet uwen lieden grievend onrecht aan; gij doet u zelven onrecht, broederlief, zoo gij, die zulk een welgeplaatst hart hebt, u zelven tot zulk een onbillijken haat opwindt.” — „Onbillijk? Wat? Mij zijn tweeduizend daalders ontstolen...” — „Zij zijn verloren gegaan, Axel, door de schuldige lichtzinnigheid eens daglooners.” — „Ach loop, verloren!” riep Axel en keerde zich van hem af, „komt ook gij met hetzelfde sprookje als mijnheer de inspektor!” — „Alle verstandige lieden zijn van dezelfde meening; de burgemeester zeide zelf...” — „Och, zwijg toch van dien ouden slaapkop! Ik had het verhoor maar eens moeten leiden, dan zou er wel wat anders voor den dag gekomen zijn; ja, als ik dezen morgen de vrouw maar 't eerst vóór mij gehad had, dan zou hare verklaring geheel anders klinken, maar zóó? Och, 't is immers louter afgesproken knoeierij!” — „Hoor eens, Axel, gij hebt straks reeds eenmaal eene zinspeling gemaakt,” riep Frans op strengen en bepaalden toon uit, „gelukkig werd ze niet begrepen; nu maakt gij ze ten tweeden male, en wat mij aangaat moet ik ze begrijpen.” — „Welnu, begrijp ze dan maar; zonder genoegzamen grond is zij niet gemaakt.” — „En zulk eene aantijging wilt gij voor uw geweten verantwoorden? Gij wilt in eene onbillijke opwelling van toorn met roekeloozen overmoed een vlek werpen op een zestigjarig eervol leven?” Dat trof Axel en bekoelde hem een weinig, en hij zeide, verdrietig, dat zijn kunstmatige woede niet langer steek wilde houden: „Ik heb niet gezegd, dat hij het gedaan had; ik heb slechts gezegd, hij zou 't kunnen gedaan hebben.” — „Die

verdenking," zeide Frans koel, „is evenzoo erg als de andere; voor u evenzoo erg als voor den ouden man. Kom toch tot u zelve, Axel!" zeide hij dringender en legde de hand op den schouder van zijn neef, „hoe lang is die oude man niet voor u w e n v a d e r e n voor u een getrouw, oprecht rentmeester geweest? V o o r mij," voegde hij er zachter in zich zelve bij, „was hij m e e r; voor mij was hij een vriend en leermeester."

Axel liep op en neder; hij gevoelde, dat hij ongelijk had, ten minste in dit oogenblik; maar om het vrijuit en openhartig te bekennen, dat hij van zijn eigen onverstand en onrecht een ander de schuld wilde geven, daartoe ontbrak het zijne ziel aan moed; begon met zich zelve te onderhandelen en greep het middel aan, dat de zwakken en onrechtvaardigen altijd aangrijpen: hij bracht den strijd over in het leger van zijn tegenpartij, nadat hij lang genoeg met zich zelve onderhandeld had. — De reine waarheid wordt nog, tot op den huidigen dag, ten allen tijde door iedere zwakke menschenziel voor dertig zilverlingen verraden.

„O! v o o r u," zeide hij; „voor u zal hij nog wel meer zijn." — „Hoe meent gij dat?" vroeg Frans, en keerde zich schielijk naar hem om. — „O!" zeide Axel, „niets bijzonders! Ik meen maar, dat gij hem binnenkort wel „Papa" zult noemen." Er lag laaghartigheid in deze woorden; de bedoeling lag er in, om den man te krenken, die de waarheid tegenover hem had staande gehouden; 't was de smet, die hem bij Pomuchelskopp was blijven aankleven. Een donkere bos verspreidde zich over het gelaat van Frans. Zijn meest verborgen, heiligste geheim was aan 't licht gebracht bij deze onaangename gelegenheid, op deze wijze aan het licht gebracht; de lage bedoeling bleek duidelijk. Het bloed schoot hem door de wan-

gen, en terwijl hij zich herstelde, sprak hij kortaf: „Dat behoort niet hier ter plaatse.” — „Waarom niet?” hernam Axel. „Dat verklaart ten minste de warmte waarmede gij uwen mijnheer Hawermann verdedigt.” — „Die man behoeft niet verdedigd te worden, zijn geheele leven verdedigt hem.” — „En zijne mooie dochter,” zeide Axel, en hij liep met groote stappen en in grooten triomf op en neder. In het gemoed van Frans kookte het, maar hij bedwong zich. „Kent gij haar?” vroeg hij bedaard. — „Ja — neen, dat wil zeggen, ik heb haar gezien; ik heb haar in de pastorie gezien, en zij is dikwijls hier bij mijne vrouw geweest, en deze zeker ook wel bij haar; ik ken haar slechts van aanzien; 't is een mooi meisje, een zeer mooi meisje, op mijne eer! Zij viel mij reeds, toen ze nog een kind was, bij de begrafenis mijns vaders in het oog.” — „En toen gij vernomen hebt, dat mij dat meisje dierbaar was, hebt gij toen niet getracht haar nader te leeren kennen?” — „Neen, Frans, neen! Waartoe? Ik wist immers toch, dat er van deze partij nimmer iets zou kunnen worden.” — „Dan hebt gij inderdaad meer geweten dan ik.” — „O! ik weet nog meer, ik weet, hoe men u aangehaald en gelokt heeft, en dat men nog altijd de bedoeling heeft, u bij gelegenheid in het net te vangen.” — „En door wien weet gij dan dit alles? Doch, wat behoef ik daar lang naar te vragen? Zulke snoode lastertaal kan in den geheelen omtrek slechts in één huis uitgebraakt worden. Maar, daar deze zaak nu toch eenmaal tusschen ons ter sprake gekomen is, zoo wil ik u thans openhartig bekennen, dat ik inderdaad voornemens ben met het meisje te trouwen, dat wil zeggen, indien zij mij niet afwijst.” — „Dat zal zij wel laten!” riep Axel, toornig door de kamer loopende. „En zulk eene dwaasheid wilt gij begaan? En zulk een belediging wilt gij mij aandoen?” —

„Axel, pas op uwe woorden!” riep Frans, bij wien de drift losbarstte. „Wat gaat u die zaak aan?” — „Wat? Mij, als den oudste van ons geslacht, zou het niet aangaan, wanneer een jonger lid door een ongepast huwelijk onzen naam onteert?” Nogmaals bedwong Frans zich en zeide: „Gij zijt zelf geheel uit genegenheid gehuwd, en hebt daarbij geen acht geslagen op bijkomende omstandigheden.” — „Dat is iets anders!” riep Axel zeer uit de hoogte, die nu meende in zijn recht te zijn. „Mijne vrouw staat met mij in geboorte gelijk; zij is de dochter van een oud geslacht; uwe liefste is de dochter van mijn inspektor, en uit genade en barmhartigheid in de pastorie aangenomen.” — „Schaam u,” riep Frans in hevige verontwaardiging uit, om van een onschuldig meisje zoo verachtelijk te spreken; aan het ongeluk, dat Hawermann overkomen is, heeft zij zoo min als haar vader schuld.” — „Dat is mij geheel onverschillig,” hernam Axel opstuivende, „ik wil nu eens en vooral de dochter mijns inspectors niet niet noemen: die deern zal geen voet over mijn drempel zetten.” Al het bloed, dat hem nog een oogenblik te voren door aangezicht en aderen gloeide, week nu bij Frans naar zijn hart terug; bleek stond hij voor zijn neef, en zeide met een stem, die van inwendige ontroering trilde: „Gij hebt het gezegd, en gij hebt daarmee een woord uitgesproken, dat ons van elkander scheidt. Louise zal uw drempel niet betreden, en ik ook niet.” Daarop ging hij weg; aan de deur ontmoette hij Frida, die den strijd in de kamer daarnaast gehoord had. „Frans, Frans, wat deert u?” — „Vaarwel, Frida,” zeide hij haastig en ging de deur uit, naar de inspectorswoning.

„Axel,” riep Frida, zich tot haren man wendende, „wat hebt gij gedaan? Wat hebt gij gedaan?” — „Ik heb een jongen mensch,” antwoordde Axel, en hij ging met groote

stappen in de kamer op en neder, alsof hij door eene schitterende daad eene verkeerde orde van het heelal hersteld had, „een jongen knaap, die zich aan een glad gezichtje wil verslingeren, het standpunt, waarop hij staat, duidelijk gemaakt.” — „En dat hebt gij gewaagd?” zeide Frida en viel doodsbleek op een stoel neder, en zag met hare groote, heldere oogen den triomftocht van haren man door de kamer aan. „Gij hebt het gewaagd uwen nietigen geboortetrots tusschen de reine gewaarwordingen van twee edele harten te dringen?” — „Frida,” zeide Axel, en hij wist zeer goed, dat hij onrecht gedaan had, eu zijn geweten deed hem bittere verwijtingen, maar hij kon het toch niet toestemmen, „ik geloof, dat ik mijn plicht gedaan heb.” En wanneer iemand wil, kan hij dit voor vast aannemen: de lieden, die van hun leven hun plicht niet doen, winden zich zelve het meeste op met dit woord.

„O!” riep Frida, opspringende, „gij hebt aan een oprecht, braaf hart eene doodelijke wonde toegebracht! Axel,” smeekte zij en legde hare beide gevouwen handen op zijn schouder: „Frans is in de inspektorswoning gegaan; ga hem na; maak weder goed, wat gij misdreven hebt; breng hem weder bij ons terug.” — „Ik zou hem nog wel in tegenwoordigheid van mijn inspektor vergiffenis moeten vragen? Neen, dat willen we dan toch liever niet doen! O, 't is voortreffelijk!” en hij wond zich weder met kunst tot ware woede op: „tweeduizend daalders worden me ontvreemd; mijn inspektor speelt den baas over mij; mijn heer neef staat zijn lieven schoonpapa bij, en nu voegt mijne eigene vrouw zich ook nog bij dat gezelschap!” Frida zag hem aan, liet hare handen los, wierp schielijk een shawl over de schouders en zeide: „Zoo gij niet wilt, dan wil ik.” Zij ging de deur uit en hoorde hem nog roepen: „Ja, ga maar, ga maar! Maar die oude knoeier moet het huis uit.”

Toen zij het plein overging, werd het rijtuig van Frans reeds ingespannen, en toen zij in de kamer van den inspektor kwam, had Hawermann juist tot den jongen heer gezegd: „Mijnheer Von Rambow, gij zult het vergeten. Gij hebt uw leven tot dusverre in onzen kleinen kring doorgebracht; wanneer gij op reis gaat, — wat ik zeer goed vind, — dan zult gij tot andere gedachten komen. Maar, lieve Frans,” zei de oude man, zoo recht vertrouwelijk, bij de herinnering aan vroegere tijden, „breng het hart van mijn kind niet in onrust.” — „Neen, Hawermann,” antwoordde Frans, juist toen de jonge vrouw de kamer binnenkwam. „Lieve hemel,” riep Hawermann, „ik heb buiten iets vergeten. Neem mij niet kwalijk, genadige vrouw!” En dit zeggende, ging hij uit de kamer.

„Altijd even beleefd, altijd even bescheiden!” zeide Frida. „Ja, dat is hij,” hernam Frans, en hij zag den ouden man na. Het rijtuig reed voor, maar 't moest nog lang wachten: die beiden hadden nog veel met elkander te spreken; en toen Frans eindelijk in den wagen stapte, waren de oogen der jonge vrouw rood geweend, en ook Frans onderdrukte een traan. „Groet den ouden braven man van mij,” zeide hij. „En groet ook Axel,” voegde hij er zachter bij, toen hij haar de hand drukte. Het rijtuig reed weg.

ZES EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Juffrouw Nuszler vat een idee op, en haar leuningstoel kraakt er van; maar Bräsig kiest hare partij, en zij moet uit dien hoofde met Rudolf naar Pumpelhagen. Wat de genadige vrouw Von Rambow en mijnheer Von Rambow van dit bezoek zeiden. — Gottlieb en Jong' Jochem reizen naar Pomuchelskopp en Jong' Jochem onderteekent. Christiaan, de koetsier, profeteert juist. — Lina omvat Gottlieb en meent, dat zij een kikvorsch in de armen houdt. — Jochems neus komt in de waterkunst, en Bräsig zweert, Pomuchelskopp zóó te zulllen trakteeren, als eens de kleine David den grooten Goliath.

Jong' Jochem zat in den hoek bij de kachel en rookte; Jong' Bauschan lag onder zijn stoel, maar met den kop zóó ver vooruit, dat hij Jong' Jochem kon aanzien. Jong' Jochem zag hem ook aan, maar zeide niets, en Bauschan zeide ook niets. 't Was recht stil en rustig in het Rexowsche huis op dien Decembervormiddag, en slechts één was er in de kamer; die kraakte en knorde onophoudelijk door: dat was de mandeleuningstoel van juffrouw Nuszler, waarop zij bij 't venster zat. Telkens, als zij een breisteek omsloeg, maakte de stoel er zijne aanmerking op, wat hem niet kwalijk te nemen was, want zij drukte hem geweldig, daar zij met den tijd dat geen geworden was, wat men eene corpulente vrouw noemt. Maar heden knorde de oude stoel toch nog erger dan anders, want juffrouw Nuszler had zich, met haar breiwerk in de handen, diep in gedachten, er in gedrukt, en hare gedachten werden steeds levendiger en drukten hare ziel en den stoel, en de oude stoel kraakte hoe langer hoe erger. „Ach God!” zeide zij en legde het breiwerk in haren schoot, „waarom moet het in de wereld zóó gaan, dat het ongeluk van den een het geluk van den ander kan

worden! Jochem, weet ge, waaraan ik zooveen gedacht heb?" — „Neen," zeide Jong' Jochem en keek Bauschan aan; Bauschan wist het ook niet. „Jochem," vroeg zij, „wat denkt gij er van, als Gottlieb om de predikantsplaats in Gurlitz aanvraag deed? Gottlieb is, bij den ouden domeneer vergeleken, maar een dwaallicht, 't is waar; maar één moet toch de plaats krijgen, en waarom zou hij dan niet even zoo goed zijn als ieder ander?" Jochem zeide niets. „Al was Pomuchelskopp ook tegen hem, onze lieden en de Warnitzers kiezen hem; 't zou dus maar op den heer uit Pumpelhagen aankomen. Wat zegt gij, Jochem?" — „Wel," zeide Jochem, „'t is al zóó, als het is," en daar de zaak hem toch ontzettend aandeed, sprak hij nog verder door en zeide: „Wat zal een mensch daaraan doen?" — „Och," sprak juffrouw Nuszler, „met u is geen praten. Ik wou, dat Bräsig maar hier was; die kon raad geven," en zij breide op staanden voet verder. „Nu," riep zij na een half uur uit, „als iemand van den duivel spreekt, dan vertoont zich zijn staart; daar komt Bräsig den hof oprijden. En wien heeft hij bij zich! Rudolf! nu denk eens, Rudolf! Hoe komt Rudolf vandaag hier? Jochem, doe mij nu toch maar 't genoegen, — de goede jongen schikt zich in alles zóó best, — stoot hem nu niet met je vele, oude redeneeringen voor het hoofd." Daarop liep zij de deur uit om hare gasten te ontvangen.

Maar zij had zich toch te lang met de voorrede opgehouden, want toen zij buiten kwam, lag Mina al in Rudolfs armen. „Heere bewaar ons!" riep juffrouw Nuszler, „Mina, zachtjesaan toch!" en zij geleidde Rudolf de kamer in. „Nu," zeide Jochem, „Bräsig, ga een beetje zitten! Rudolf, ga ook een beetje zitten!" Maar dat ging zoo gemakkelijk niet: Rudolf had met Mina en Lina te veel af te handelen, om

zulks zittende gedaan te krijgen; en in Bräsigs hoofd was 't, alsof er een uurwerk in zat; en hij rende door de kamer op en neêr, alsof zijn beenen den slinger van het bovengedeelte moesten vertoonen. „Jong' Jochem,” zeide hij, „wil ik je wat nieuws zeggen? Zij hebben hem niet gekregen.” — „Wien?” vroeg Jochem. — „Mijn hemel, Jochem,” zeide juffrouw Nuszler, „laat Bräsig dan toch uitvertellen. Ge valt altijd de menschen zoo — pardoes! — in de rede; laat ze toch uitspreken! Bräsig, wien hebben ze niet gekregen?” — „Regel,” antwoordde Bräsig, „ze zijn hem op 't spoor geweest, totdat het gebleken is, dat ze te laat kwamen, dewijl hij reeds voor acht dagen met een Zweedsch schip ontvlucht en de Oostzee ingegaan was.” — „Groote hemel,” riep juffrouw Nuszler, „wat moet mijn broeder Karel daar een verdriet van hebben!” — „Juffrouw Nuszler, daarin hebt gij gelijk; Karel is in 't geheel niet te herkennen, daar hij zich volkomen geïnsuleerd heeft en met bezwaarde gedachten omgaat. Die zaak grijpt hem vreeselijk aan, — niet om zijnentwil, — neen! alles uit liefde tot zijn jongen meester, want gij zult zien, dat die jonge man zich vroeger of later openlijk voor insolvent moet verklaren.” — „Dat zou Karels dood wezen!” riep juffrouw Nuszler uit. — „Wat helpt het alles?” sprak Bräsig. „De jonge edelman verruwen eert zich met opene oogen: hij begint nu met de hoogere paardenfokkerij. Want, zooals ik van den ouden Prebberow weet, heeft hij zich met Lichtwark geïnsinuweerd, en die heeft hem een volbloedhengst aangesmeerd, die, achter en voor, allerlei ongemak aan de beenen heeft; en dan heeft hij zich eene volbloedmerrie, die klinkt als eene klok, daarbij aangeschaft, en hij wil de oude, doove sukkel van Frits Triddelfitz ook nog koopen, om een volkomen paardenhospitaal in Mecklenburg op te richten. Den kleinen muil-

ezel krijgt hij toe, en daarover verheug ik mij; dat is nog de eenige verstandige persoon van 'tgeheele gezelschap." „Nu, laat hem dan maar begaan, Bräsig; hij moet weten, wat hij wil doen," zeide juffrouw Nuszler, maar Jochem en ik spraken straks van den jongen heer. Mina, ge kunt met Rudolf wel een beetje naar buiten gaan! En Lina, blijf een beetje bij hen!" Toen zij weg waren, zeide zij: „Bräsig, 't is vanwege de domeneersplaats in Gurlitz. Als Gottlieb die eens kon krijgen!" — „Juffrouw Nuszler," antwoordde Bräsig en hield zijne beide slingers stil en stond voor de vrouw des huizes, alsof de klok het heele uur geslagen had, „wat gij daar zegt, is een idee, en geen mensch op de geheele wereld is zoo fiks in staat, om een idee te vervaardigen, als vrouwlui. Van waar hebt gij dit idee? — „Geheel van mij zelve," zeide juffrouw Nuszler, „want Jochem stemt met mij tegenwoordig volstrekt niet overeen; hij heeft in zulke zaken altijd wat er tegen in te brengen." — „Jochem, zwijg dood stil!" zeide Bräsig tot hem. „Gij hebt ongelijk, want deze meening van je lieve vrouw mag van alle kanten bekeken worden. Voor Warnitz kan ik instaan; die beiden kiezen mijn domeneerskannedaat, al zouden de genadige graaf en de gravin ook op hun hoofd gaan staan; voor Rexow ben jij zelf, Jong' Jochem; Pomuchelskopp doet het niet, uit kwaadaardigheid al niet; maar dat kan ons niet schelen; 't komt op de Pumpelhagers aan. Maar wie zal nu hierover met den jongen edelman spreken? Hawermann? Die staat op dit oogenblik met hem geheel op het brouillerie-standpunt. Ik? Niets minder dan dat! Want hij heeft mij beleedigd. Jong' Jochem zelf? Ik vertrouw Jong' Jochem niet, hij geeft zich in den laatsten tijd te veel over aan de zucht tot redeneeren. Gottlieb? 't Is een goede vent, maar een schaapskop. Wie dan? Rudolf! 't Is een verduivelde wakkere bengel, zooals Hilgen-

dorff mij geschreven heeft. Rudolf moet er heen, en gij, juffrouw Nuszler, moet meê, vanwege de familiebetrekking, dat de jonge mensch zich daarover legumineeren kan." — „Groote goedheid!" riep juffrouw Nuszler, „zal ik naar den jongen heer gaan!" — „Neen," antwoordde Zacharias Bräsig, „gij gaat naar de jonge vrouw, en Rudolf naar den jongen heer. Waar is Rudolf? Rudolf moet dadelijk binnenkomen."

Rudolf was ook terstond bereid, dien gang voor zijn neef Gottlieb te doen; en men bepaalde, dat hij den volgenden dag met zijne tante naar Pumphelagen zou rijden.

Dat geschiedde dan ook; maar toen de deputatie voor het heerenhuis kwam aanrijden, was de heer Von Rambow niet te huis; hij was uitgereden; zij lieten zich alzoo bij de genadige vrouw aandienen, die hen ook zeer vriendelijk ontving.

„Genadige vrouw," zeide juffrouw Nuszler, en ging vertrouwelijk en zonder veel complimenten naar de jonge vrouw toe, „neem het mij niet kwalijk, als ik platduitsch tot u spreek; ik ken ook wel een beetje hoogduitsch, maar 't is er ook naar. Wij zijn nog uit den ouderwetschen tijd, en ik zeg altijd: een blank geschuurd tinnen bord bevalt mij veel beter, dan een zilveren schotel, die vuil is." Frida nam zelve de goede vrouw haren doek af, noodigde haar uit, om met haar op de canapé plaats te nemen, maakte eene vriendelijke beweging met de hand, om Rudolf een stoel aan te wijzen, en wilde zich met hare bezoekers nederzetten; toen werd zij echter door juffrouw Nuszler teruggehouden, die geheel vertrouwelijk tot haar zeide: „Zie, genadige vrouw, dat is een neef van mij, die nu mijn schoonzoon zal worden; 't is een zoon van den koopman Kurz in Rahnstadt, bij wien gij ook wel koopt." Rudolf boog nu, dat het een aard had, en de jonge vrouw maakte door haar ongedwon-

gen houding spoedig een einde aan deze voorstelling en kreeg ook, na nog eenige dienaressen, juffrouw Nuszler op de canapé. „Ja,” sprak die corpulente, goede vrouw, „hij heeft ook gestudeerd, maar daarin is hij niet ver gekomen; maar nu hij landbouwer geworden is, gedraagt hij zich uitmuntend, zooals Hilgendorff aan Bräsigg geschreven heeft.” Dat was nu alles wel zeer vereerend voor Rudolf, maar 't werd hem toch een weinig gegeneerd; en hij viel zijne tante in de rede: „Maar, lieve tante, gij zoudt immers niet van mij, gij zoudt van Gottlieb spreken. — „Ja, genadige vrouw, dat is de eigenlijke reden van mijne komst; ziet gij, ik heb er nog een, die ook mijn schoonzoon wil worden, ook een neef, den zoon van den rector Baldrian in Rahnstadt; die heeft behoorlijk uitgestudeerd en heeft ook alles gedaan wat daarbij behoort, en nu kan hij ook iederen dag domeneer worden. Nu is immers onze goede oude domeneer de eeuwigheid ingegaan. — och, genadige vrouw, wat was dat een kostelijk man! — en gij kunt het mij niet kwalijk nemen, dat ik den wensch voed, dat mijne Lina bij mij in de buurt blijft, en Gottlieb de domeneersplaats krijgt.” — „Neen, lieve juffrouw Nuszler,” zeide Frida, „dat neem ik u in 't geheel niet kwalijk, en als 't van mij afhing, zou uw aanstaande schoonzoon zeker van onzen kant de plaats verkrijgen: ik heb zooveel goeds van u en uwe dochters gehoord.” — „Hebt gij dat waarlijk?” vroeg juffrouw Nuszler, wier hart geheel openging. „Ja, 't zijn goede, lieve kinderen!” riep zij uit.

Op dit oogenblik werden er buiten voetstappen gehoord, en de heer Von Rambow, die zijn rijtoertje had afgelegd, kwam de kamer in. De jonge vrouw nam de voorstelling op zich, en Axel zag bij het noemen der namen bijzonder uit de hoogte op de gasten neêr. Rudolf liet zich echter daardoor niet overbluffen; maar hij ging dichter bij den heer Von Rambow staan en

vroeg: „Mijnheer Von Rambow, zou ik u wellicht een oogenblik alléén kunnen spreken?” Axel ging met hem in de naast gelegene kamer.

„Mijnheer Von Rambow,” zeide Rudolf, „er zijn in de laatstvoorgaande week twee duizend daalders in goudgeld, in louter Deensche dubbele Louis d’or, gelijk gij zelf gezegd hebt, van u weggeraakt; de daglooner is voortvluchtig, en het schijnt, dat men hem niet meer machtig worden kan, maar het geld is men op het spoor.” — „Wat?” riep Axel, „vanwaar weet gij dat?” — „Sedert gisterenmiddag weet ik, dat de rechter van instructie, de burgemeester in Rahnstadt, in dit geval eene zeer duidelijke aanwijzing ontvangen heeft. Ik stond bij mijn vader in den winkel; toen kwam er eene vrouw, eene weversvrouw, die met haren man een scheidingsproces voert, en een Deenschen dubbelen Louis d’or wilde wisselen. Ik ken die vrouw, zij is doodarm, en de burgemeester weet uit de verhandeling over de scheiding, dat zij niets, volstrekt niets bezit. Mijn vader en ik gaven dat voorval aan, en uit het verhoor van haar is het gebleken, dat zij behalve het bedoelde goudstuk, nog in het bezit van meer geld was, waarover zij geene verdere inlichting kon geven, en, — wat de hoofdzaak is, — het is uitgekomen, dat zij denzelfden morgen met den bode denzelfden weg gegaan is.” — „Hoe is het mogelijk!” riep Axel, „dan zou de kerel het toch niet zelf gestolen hebben!” — „Het schijnt,” antwoordde Rudolf, „dat het hem ontstolen is. Onze oude, bedachtzame burgemeester heeft de vrouw wegens andere kleine, door haar bekende diefstallen laten opsluiten, en mijn vader en mij iedere mededeeling over dit geval verboden; tegenover u echter heeft hij, hoorende, dat ik hier in den omtrek wezen moest, mij die uitdrukkelijk toegestaan. Gij zult zeker, heden nog, daaromtrent schriftelijk bericht beko-

men." — „Mijnheer Kurz," zeide Axel, „ik betuig u mijn hartelijken dank, dat gij opzettelijk herwaarts zijt gekomen, om mij dit mede te deelen," en hij gaf den jongen man de hand. Rudolf glimlachte een weinig en zeide eindelijk: „Zoo het dit alleen geweest was, zou ik ook wel alléén gekomen zijn; maar gij hebt mijne tante wel bemerkt, die heeft nog wat anders op het hart." — „Zoo ik ergens in vandiens kan zijn," sprak Axel beleefd. — „Nu, dan wil ik 't maar rechtuit zeggen; een neef van mij, een candidaatin de theologie, doet door tuschenkomst mijner tante aanzoek om de predikantsplaats te Gurlitz." — „Een neef? Ik dacht, dat gij zelf theoloog waart." — „Gewees, mijnheer Von Rambow, geweest!" riep Rudolf vrij uit de borst. „Ik geloof, dat ik niet hoog genoeg georganiseerd ben, zooals men dat heden ten dage noemt, en nu ben ik liever landman geworden; en ik kan u zeggen," hierbij zag hij den jongen heer recht vrij en vroolijk in de oogen, „ik ben sedert een zeer gelukkig mensch geworden." Het moet wel een door en door verzuurde kerel zijn, die zich door zulk een frisch, jeugdig leven niet voelt verwarmen; en Axel was in 't geheel genomen toch nog een schoone appel, wel hier en daar een weinigje aangestoken en aan de buitenzijde hier en daar ook een weinig bedorven, maar van binnen was hij nog zoo recht gezond; hij riep dus op hartelijken toon uit: „Daar hebt gij wèl aan gedaan, daar hebt gij wèl aan gedaan! Ik heb 't juist zoo gemaakt; het leven van een Mecklenburgschen landman is ook wel wat waard! Waar houdt gij u tegenwoordig op, mijnheer Kurz?" — „Bij den grootsten landman dezer eeuw, bij Hilgendorff op Klein-Tetzleben," hernam Rudolf lachende. — „Een voortreffelijk man!" riep Axel, „ook volbloed? — namelijk paarden!" En nu gingen zij samen dapper op dat volbloed-onderwerp los, en toen Rudolf eindelijk opstond

en den heer Von Rambow de hand tot afscheid bood, werd die recht vriendelijk gedrukt en de genadige heer zeide tot hem: „Uw neef kan op mij rekenen.”

En toen zij nu in de kamer bij de dames kwamen, stond juffrouw Nuszler op van de canapé en zeide tot Frida: „Hij zou zijn leven laten voor u en voor den genadigen heer,” en zij ging naar den heer Von Rambow en zeide: „Niet waar, gij doet het, mijnheer Von Rambow? Wat zou het voor mij niet gelukkig zijn, als ik mijne Lina zoo dicht bij mij in de buurt mocht houden!” Axel was anders volstrekt niet voor zulk eene vrije wijze van verkeer, en hij was — natuurlijk zonder eenige verstandige reden — volstrekt niet met de familie Nuszler ingenomen; maar de tijding, dat hij mogelijk zijne tweeduizend daalders terugkrijgen kon, het volbloed-gesprek met Rudolf en de waarlijk hartelijke, eenvoudige, vertrouwelijke wijze, waarop juffrouw Nuszler sprak, 't werkte alles mede: hij ging naar zijne vrouw toe en zeide: „Lieve Frida, wij hebben eenige kans, om onze tweeduizend daalders nog terug te bekomen.” -- „Dat geve de goede God!” zeide juffrouw Nuszler. „Rudolf, hebt gij met den genadigen heer gesproken?” — „Ja,” sprak Axel uit zich zelve. „De zaak is in orde; op mij kan hij zich verlaten, maar . . . ik wilde hem vooraf wel eens zien.” — „Dat is niet meer dan recht en billijk!” hernam juffrouw Nuszler. „Wie koopt de kat in den zak? En gij zult zien, als hij vóór u wil gaan staan en wil preeken, dan zult gij zien, dat hij 't kan, al heeft hij zijne zwakheden zooals andere menschen.”

En zoo vertrokken zij dan weder recht tevreden gestemd. „Zie zoo,” zeide Bräsig, „die zaak is goed aan den gang; nu komt het voor Gottlieb nog maar aan op de laatste executie bij Pomuchelskopp, en dan op het beroep! Maar het ijzer moet nu gesmeed worden, en daar hem bij

Zamel Pomuchelskopp geen mensch en geen engel helpen kan, moet hij er zelf maar op af, en dat wel spoedig." Die meening was verstandig, en Gottlieb ontving bericht en streng bevel, om in de eerstvolgende dagen naar Rexow over te komen en aldaar zijne instructiën te ontvangen.

Hij kwam, en toen Bräsig hem de zaak kort en bondig had uitgelegd, wilde hij den zwaren gang dan ook wagen. Christiaan, de koetsier, reed met het „phantoom” voor de deur; Lina haalde voetzak en mantel en shawl en moffelde haren aanstaande warmpjes in. „Dat 's goed,” zeide Bräsig, „balsem hem maar behoorlijk in, Lina, dat hij niet verkleumt, en dat de kat niet met zijne mooie stem om voor te zingen, wegloopt; 't is vandaag guur weêr.” Op ééns stond echter Jochem uit zijn kachelhoek op, werkelijk met een ruk, en zeide: „Mina, mijn mantel!” — „Nu, nu wordt het feest!” riep Bräsig. — „Jochem, wat scheelt je?” vroeg juffrouw Nuszler. — „Moeder,” zeide Jochem, „jij hebt met Rudolf gereden, ik rijd met Gottlieb; ik wil ook in de zaak het mijne doen,” en daarbij maakte hij zoo'n bepaalde beweging met het hoofd en keek hen allen zoo veelbeteekenend aan, dat Bräsig uitriep: „Wel Heere, bewaar me! Zóó iets is mij dan toch van mijn leven nog niet gepasseerd.” — „Och, Bräsig,” zeide juffrouw Nuszler, „zóó is hij in den laatsten tijd al meer geweest; maar laat hem nu maar begaan, praten helpt hier niet.” En Jochem reed mede. Maar Lina ging naar haar klein zolderkamertje en bad zoo vurig tot God voor Gottliebs zwaren gang, alsof hij werkelijk de laatste executie te gemoet was gegaan.

Jochem en Gottlieb reden over den verren weg altijd even stilzwijgend voort; geen van hen sprak een woord, want ieder had zijne eigene gedachten, en er werd dus in 't geheel niet gesproken; slechts Christiaan, de koet-

sier, zeide eens, zoo over zijn schouder heen: „Mijnheer, als iemand hier, op dit plekje, in den donker rijdt, en hij slaapt, dan kan hij hier gemakkelijk omvallen.” Zoo reden zij dan door, en kwamen 's middags te drie uren bij Pomuchelskopp aan.

Pomuchelskopp lag als een vleeschklomp op zijne canapé en wreef zijne oogen uit, want zijn lieve Gustaaf had hem in zijn middagslaapje gestoord, daar hij den sleutel voor den graanzolder kwam halen, want het was Zaterdag, en hij wilde laten nameten. „Gustaaf,” riep hij op gemelijken toon, „je blijft toch je leven lang zoo'n oude dreamer, je bent een rechte klaas! — schaapskop! Ik zal je op een paal zetten, dat alle menschen toch zien kunnen, wat je voor een schaapskop bent.” — „Ja, vader...” — „Och loop, vader. Hoe dikwijls heb ik je gezegd, om dat rammelen met de sleutels te laten, als je vader naar rust verlangt! — Maar wat komt daar voor een wagen den hof op?” — „Heere jeminé,” riep Gustaaf, „dat is zoo waar onze buurman Nuszler met nog een heer.” — „Lummel!” riep Pomuchelskopp, „hoe dikwijls heb ik je gezegd, dat je niet iedereen „buurman” moet noemen! Bij slot van rekening is dan de daglooner Brinkman mijn buurman ook nog, omdat hij naast mijn tuin woont; ik wil niet iedereen buurman wezen,” en daarop ging hij de deur uit, om te zien, wat er aan de hand was.

Jochem en Gottlieb waren ondertusschen uit het rijtuig geklommen, en Jochem ging naar hem toe, zeggende: „Goeden dag, buurman!” Pomuchelskopp maakte eene zeer voorname buiging, zoo mooi als hij het op den Landdag geleerd had, en verzocht hen, binnen te komen. 't Was alles stil in de kamer, als men het schuiven met de stoelen niet mederekent. Jochem meende, dat Gottlieb zou spreken; Gottlieb meende, dat Jochem zou spreken; en Pomuchelskopp dacht, dat hij niet

mocht spreken, om niets aan zijne achtbaarheid te kort te doen. Ten laatste begon Gottlieb toch aldus: „Mijnheer Pomuchelskopp, den goeden, braven predikant Behrens alhier, heeft God tot zich genomen, en hoewel het ook hard en als 't ware onchristelijk schijnt, dat ik zoo kort na zijn dood aanzoek doe om de nu vacant geworden predikantsplaats, zoo geloof ik toch niet, daardoor tegen het menschelijke gevoel in het algemeen, noch tegen de plichten eens waren christens in het bijzonder te zondigen, daar ik overtuigd ben, door dit aanzoek slechts den wensch mijner eigene ouders, gelijk ook dien mijner aanstaande schoonouders te vervullen.” Dat was mooi gesproken van Gottlieb, en hij had ook in alle opzichten gelijk; maar ook Pomuchelskopp had gelijk, dat hij er volstrekt niet op antwoordde en een weinigje uit de hoogte tot Gottlieb zeide, dat dit alles wel waar kon zijn, maar hij wenschte toch wel te weten, wien hij eigenlijk de eer had te zien. Jochem knipoogde Gottlieb toe, dat hij 't maar vrijpostig zou zeggen, en Gottlieb zeide dan nu ook, dat hij de zoon was van den rector Baldrian, en dat hij candidaat was. Jochem ging bij deze tijding gemakkelijk achterover in zijn stoel leunen, alsof nu de zaak in orde was, en hij in rust zijne pijp tabak kon rooken. Daar Muchel hem echter geene pijp had aangeboden, moest hij zich vergenoegen, om met zijn moudwerk eene vruchteloze rookbeweging te maken, evenals een Boheemsche karper, die naar lucht hijgt. „Mijnheer de candidaat,” zeide Pomuchelskopp, „er zijn in deze aangelegenheid reeds verscheidene personen van uwe soort bij mij geweest,” — dit loog hij, maar hij wist bij een beroep tot predikant ook geen betere taktiek te volgen, dan bij een hoop vette varkens, als er een slachter kwam, om ze van hem te koopen, — „maar,” liet hij er op volgen, „ik heb ze tot dusverre allen

laten loopen, daar de zaak bij mij op één punt aankomt." — „En dat is?’ vroeg Gottlieb, „mijne examens....” — „Dat is mij alles onverschillig,” hernam mijnheer de goederenbezitter, „ik bedoel den pastorie-akker. Wanneer gij u daartoe wilt verbinden, den akker aan mij te verpachten, — natuurlijk tegen eene goede, tegen eene zeer goede pacht, — dan krijgt gij mijne stem; anders niet.” — „Naar ik meen gehoord te hebben,” zeide Gottlieb, „is die akker aan den heer Von Rambow verpacht, en ik zou niet gaarne...” — „Daaromtrent kunt gij gerust wezen: de heer Von Rambow neemt den akker niet weder,” zeide Pomuchelskopp, en keek Gottlieb met zulk een gevoel van meerderheid in ’t gezicht, alsof hij zijn vet varken al tot den hoogsten prijs verkocht had. Jochem zeide niets, maar hij hield met zijn nagemaakt tabaksrooken op en zag zijnen candidaat-schoonzoon aan, alsof hij vragen wilde: „Wat zeg je nu, vriendje?” Gottlieb was door de zaak overvallen, want hij was in wereldlijke zaken al zeer onbedreven; nu had hij zich echter bedacht, en zijne oprechte, eerlijke natuur verzette zich er tegen, om door zulk een lagen handel in het geestelijke ambt te komen; hij zeide dus vrij en rondborstig: „Dat kan en zal ik u niet beloven; door zulke middelen verlang ik de predikantsbetrekking niet te verkrijgen. De zaak heeft immers ook nog tijd, totdat ik aangesteld ben.” „Zóó?” vroeg mijnheer de goederenbezitter en grijnsde Gottlieb en Jochem van ter zijde aan, „laat ik u dan mogen zeggen, mijnheer de candidaat, dat ik u te slim ben; en al reflecteert de heer Von Rambow ook niet op den akker, zoo zoudt gij hem toch aan mijnheer uw schoonvader kunnen verpachten. Niet waar? aan mijnheer uw schoonvader?”

Dat was nu immers eene allerentfaamste redeneering van Pomuchelskopp. Jochem, die al van ’s mor-

gens tot 's avonds te zwoegen had, zou zich dien last ook nog op den hals halen! Hij sprong dus in eens overeind en zeide: „Heer buurman, als iemand doet, wat hij doet, dan kan hij niet meer doen, dan hij doet, en wat zal ik daaraan doen? Als de Pumpelhager heer den akker niet hebben wil, ik begeer hem ook niet, ik heb toch genoeg te doen.” — „Mijnheer Nuszler,” vroeg Pomuchelskopp heel listig, „wilt gij mij dat op schrift geven, dat gij den akker niet wilt pachten?” — „Ja!” riep Jochem recht vrij uit de borst, en hij ging weër gemakkelijk in zijn stoel zitten leunen en rookte verder zonder te rooken. Pomuchelskopp ging in de kamer op en neder en rekende: de heer Von Rambow gaf de pacht op, Jochem wilde ze niet hebben; dat waren de eenigen, die, van buiten af, van den pastorieakker nut konden hebben; voor een eigen pachter was de akker te min, en hij als grondeigenaar behoefde dien ook niet te dulden; nu kwam 't er slechts op aan, of Gottlieb zelf ook verstand zou hebben om hem te bebouwen, en daaromtrent was Pomuchelskopp nu aan het taxeeren, terwijl hij op en neder liep en hem van ter zijde aanzag. — Nu heeft onze lieve Heer vele menschen geschapen, en elk mensch heeft zijn bijzonderen aanleg op zijn levensweg meêgekregen; en elk mensch heeft van de ééne soort van aanleg eene groote hoeveelheid gekregen, maar van de andere soort slechts kleine snippertjes; bij Gottlieb echter was zelfs geen snippertje van aanleg voor landbouwkunde te bespeuren. Bräsig had zich wel alle mogelijke moeite gegeven, om Gottlieb hierin wat terecht te helpen, maar vergeefs; wat niet in den mensch gelegd is, dat zoekt men er te vergeefs in te brengen. Gottlieb kon geen haver van gerst onderscheiden; hij wist niet, wat een os of een stier was, en toen hij eens op zekeren dag met zijne beenen in den koedrek geraakt was, en uitriep: „Foei, die stin-

kende paardenmest!" toen liet Bräsig hem met zijne bemorste laarzen loopen, ging in het priëel bij Jochem Nuszler zitten en zeide bij zich zelve: „Och! och! hoe moet zoo'n wurm nog door de wereld komen! Juist dit gebrek ontdekte Pomuchelskopp, die oude practicus, nu aan Gottlieb, en daarom beviel hij hem zeer. „Die zal van zijn leven zelf niet bouwen," zeide hij in zich zelve, „dat is mijn man! Maar vooral niets laten merken! — Mijnheer de candidaat," zeide hij overluid, „gij bevalt mij, gij zijt een verduiveld wakker man en ook een man van moraliteit; gij wilt in mijn eisch niet toestemmen, 't is goed! maar ik willig uw verzoek ook niet in. Indien echter de heer Nuszler eene schriftelijke tegenbelofte wil teekenen, dat hij den pastorieakker niet wil pachten, dan kunnen wij nog nader over de zaak spreken; want, zooals ik zeide, gij bevalt mij."

En zoo onderteekende Jong' Jochem dan, en de beide klazen reden het goed af, zeer tevreden met den afdrop. Zij hadden niets verkregen, volstrekt niets, behalve een vierde van een belofte van mijnheer den goederenbezitter, en daarvoor had Jochem zijn naam moeten teekenen; en nochtans waren zij zeer tevreden. Jochem verkeerde bepaald in de meening en is ook in dat geloof gestorven, dat hij door zijne onderteekening het beroep als predikant aan zijn schoonzoon bezorgd had.

Jochem en Gottlieb hadden nu nog wel lust, om eens in de pastorie aan te gaan, maar Christiaan de koetsier had veel daartegen in te brengen en zeide, dat het niet ging, daar het toch al stikdonker was; zoo zweefde dan het phantoom, in donkerheid en nevel, den landweg langs. Bij donkerheid en nevel en phantoom behoort nu nog de slaap, en wie dit „klaverblad van vieren" gevonden heeft, die heeft alle mogelijke kans op allerlei geluk. De slaap voegde er zich dan ook al spoedig bij; Jochem sliep al, toen zij Gurlitz uit waren, en als het

dag geweest was, zou iedereen aan de zweep hebben kunnen zien, dat Christiaan zachtjesaan ook begon; Gottlieb sliep juist niet, maar hij was eigenlijk met zijne gedachten nog verder weg dan de anderen, want hij droomde van zijne Lina en van zijne gemeente en van zijne proefpreek en zijne intreêpreek. En toen zij bij de plek kwamen, waar Christiaan de koetsier in 't heenrijden zijne verstandige opmerking had gemaakt en nu de voorwaarden van slapen en duisternis op die plek vervuld waren, en Gottlieb in zijn droom bij 't laatste stembriefje was aangekomen, dat voor hem de beslissing zou geven, begon het sakkermetsche phantoom te spoken: het voorste wiel stootte op eene steile, droge hoogte; het achterwiel, waar Gottlieb bij zat, viel in een diep gat — zóó! nu nog twee stappen verder en . . . paf! . . . daar lag de boel in de sloot. Zoo vlug als Jochem nu uit zijn wagen kwam, dat gaat alle beschrijving te boven; in een wijden boog schoot hij over Gottlieb henen, die onder kwam te liggen in de weeke modder; en Christiaan de koetsier, die oude getrouwe ziel, liet zijn meester ook in dezen moeielijken toestand niet in den steek: hij schoot ook hals over kop van zijne bank af en viel, zoo lang als hij was, naast zijn goeden heer!" „Prrr... O!... Mijnheer, blijf maar stil zóó liggen!" riep de goede, eerlijke kerel, „de paarden staan." — „Jou domkop!" riep Jochem uit. — „Goddank!" riep Christiaan en stond op; „mij scheelt niets. Maar Mijnheer, blijf toch doodstil zoo liggen; de paarden houd ik vast." — „Jou domkop!" riep Jochem en krabbelde overeind, terwijl Gottlieb al maar rondtastte en grabbelde, „hoe kan je ons hier omgooien?" — „Wel, dat is al, zooals het is," antwoordde Christiaan, die zich in zijn langdurigen dienstdienst de wijze van spreken van zijn meester had aangewend. „wat zal iemand op zoo'n weg in pikdonker daaraan doen?" Nu waren Jochems

woorden hem voor den mond weggenomen; hij wist alzoo ook niet recht meer, wat hij nog verder zou zeggen; daarom vroeg hij: „Gottlieb, zijn je kneukels nog heel?” „Ja oom!” antwoordde de candidaat, „en de uwe ook?” — „Ja,” zeide Jochem, op mijn neus na; die is, geloof ik, heelendal uit mijn gezicht weg.” De wagen was nu middelerwijl weder in de hoogte gebracht, en toen zij er weer in zaten, draaide Christiaan zich nog eens halverwege om en zeide: „Mijnheer, heb ik het vanmiddag niet voorspeld, dat dit de plek was?” — „Ezel!” riep Jochem en voelde naar zijn neus, „je hebt geslapen.” — „Geslapen, mijnheer, geslapen? In zoo'n stikdonker is dat geheel hetzelfde, of iemand slaapt of wakker is, maar ik heb 't wel vooruit gezegd. Ik ken den weg immers van buiten, en ik zeide 't immers dadelijk.” En als hij naderhand de geschiedenis aan de andere knechts vertelde, hield hij het steeds vol, dat hij 't vooruit gezegd had, maar dat mijnheer er toch niet naar had willen hooren, en hij stelde Jochem als een echten waaghals voor, die zijn leven roekeloos in gevaar bracht.

Zij kwamen te huis aan, en Gottlieb klom het eerst uit het rijtuig. Lina had al lang op heete kolen gezeten, en zij had in den duisteren avond naar elk geluid geluisterd, dat haar zekerheid kon brengen van geluk of ongeluk. Nu liet zich wat hooren, — dat zijn zij, — neen, 't was de wind maar in de populieren. — Maar nu! — ja, dat was een wagen, — en nu! — ja, wel was 't een wagen, hij kwam nader, hij reed vóór, — zij sprong op, zij liep naar de deur, zij moest echter eerst hare hand op het onrustig kloppende hart drukken: — ach, wat werd het geslingerd tusschen hoop en vrees! Bracht Gottlieb geluk of ongeluk meê in huis? Zij liep naar voren. „Blijf mij van 't lijf!” riep Gottlieb, maar te laat; Lina was, in weerwil dat zij de oudste was, nog zeer onbedachtzaam, zij

drukte Gottlieb aan haar warm hart; maar opeens werd zij zoo koud aan hare handen en armen en aan haar warmen boezem, of zij een grooten kikvorsch omhelsd had; zij liet hem los, uitroepende: „Mijn hemel, wat is je overkomen?” „Wij zijn omgevallen,” zeide Gottlieb, „wij zijn met Gods genadige hulp omgevallen; dat wil zeggen: het omvallen heeft Christiaan ons bezorgd, maar Gods genadige hulp heeft ons voor grooter onheil behoed.” — „Wat ziet ge er uit!” riep Bräsig, die met licht aankwam, juist toen Jochem de huiskamer binnenstapte. — „Ja, Bräsig,” sprak Jochem, „’t is al zóó, als het is: wij zijn omgevallen.” — „Ei kom, waar?” riep Bräsig, „hoe kan een verstandig mensch op uwe jaren, op zijn eigen weg, omvallen? Ge hebt geslapen, Jochem.” — „Mijn hemel!” riep juffrouw Nuszler, „Jochem, wat ziet ge er uit!” en zij draaide Jochem altijd in ’t rond, vóór het licht henen, alsof hij een stuk kalfsvleesch was, dat aan ’t spit gebraden werd, en dat zij mooi met room had bedropen. „Mijn hemel, Jochem, wat een neus!” — „En wat ziet de geestelijke heer er uit!” riep Bräsig en bekeek Gottlieb bij ’t licht, van achteren en van voren. „Neen,” riep hij en liet hem staan, „en zie Lina eens! Wel, Lina, gij zijt toch niet mee omgevallen? Juffrouw Nuszler, kijk eens, zij heeft waarlijk wel den halven weg van hier tot Gurlitz op hare kleeren.”

Lina werd donkerrood, en Mina was bezig om haar overal af te vegen, en datzelfde deed juffrouw Nuszler bij haar Jochem. „Mijn hemel, Jochem, kijk toch eens, die mooie, nieuwe mantel!” Jochem had zich dien, als bruidegom, voor meer dan twintig jaar aangeschaft. „Neen, dat gaat zóó niet; ge moet alles uittrekken, en morgen moet de heele historie in de beek afgespoeld worden.” Deze bepaling werd thans ook opgevolgd, en na eene korte poos zaten de beide reizigers met droge



„Wat ziet ge er uit!” riep Bräsig, die met licht aankwam, juist toen Jochem de huiskamer binnenstapte. — „Ja, Bräsig,” sprak Jochem, „t is al zóó, als het is: wij zijn omgevallen.” — „Ei kom, waar?” riep Bräsig, „hoe kan een verstandig mensch op uwe jaren, op zijn eigen weg, omvallen? Ge hebt geslapen, Jochem.”

Bladz. 236.

kleederen aan de tafel in de kamer. Maar nu kreeg juffrouw Nuszler haar Jochems neus eerst in het volle licht te zien. „Jochem,” riep zij, „wat ziet je neus er uit!” — „Ja, dat mag je wel zeggen,” antwoordde Jochem. „Jochem,” sprak Bräsig, „ik moest entfaam liegen, zoo ik in mijn leven wat bijzonder moois aan je neus had geregardeerd; maar wat hebt ge nu voor een neus in 't gezicht?” — „Groote goedheid!” riep de vrouw, „die neus wordt hoe langer hoe dikker! Wat is daaraan te doen?” — „Juffrouw Nuszler,” zeide Bräsig, „hij moet in de waterkunst.” — „Wat?” riep juffrouw Nuszler, „mijn Jochem zou eene waterkuur moeten doen, omdat hij zijn neus wat verstuikt heeft?” — „Versta mij wel,” was Bräsigs antwoord, „hij moet ook niet geheel en al, met armen en beenen, in de waterkunst, hij moet er maar met zijn neus in. Wij moeten er hem koude compressen op leggen. Of, Jochem, zou je ook een beetje uit den neus kunnen bloeden? Dat zou je zeer versoulageeren.” Dat kon Jochem nu niet, en zoo ging het er dus met koude compressen op los, en Jochem zat heel deftig en tevreden in zijn hoekje: met natte linnen lappen op den neus en met een pijp tabak er onder.

„Maar,” sprak Bräsig, „nu weet nog geene menschenziel, wat ge bij Zamel Pomuchelskopp uitgericht hebt.” — „Ja,” zei Lina, „Gottlieb, hoe is 't gegaan?” Gottlieb vertelde thans, hoe 't hun bij mijnheer den goederenbezitter gegaan was, en toen hij aan 't eind was, sprak Jochem: „Ja, 't is alles in orde, ik heb 't op schrift gegeven.” — „Jochem, wat heb je opschrift gegeven?” vroeg Bräsig knorrig. — „Met den pastorie-akker, dat ik hem niet pachten wil.” — „Dan hebt ge al iets heel doms op schrift gegeven. — O! die jezuïeter! Dien akker wil hij hebben. Nachtegaal, 'k hoor je zangen klinken, uit het beekje wil je drinken. Dat

is zijn voornaamste doel en verlangen! Maar — maar...” — hier sprong Bräsig op en ging met groote stappen in de kamer rond, — „ik zal je een spaak in 't wiel steken. Wacht op het einde, zegt het spreekwoord. Zamel Pomuchelskopp, wij zullen elkaâr nog nader spreken! Wat zegt de beroemde dichter van David en Goliath? naardien ik mij zelven als David beschouw en hem als Goliath. „Hij nam den slinger in de vuist en smeed hem naar den pocher, dat het klapte.” En hoe mooi zegt dezelfde beroemde dichter in zijne heerlijke slotwoorden: „Zoo gaat het met de snoevers te allen tijde, en als zij meenen te staan, dan zijn zij 't kwijt! En zoo zal 't je ook gaan, Zamel! En, juffrouw Nuszler, nu heb ik mij kwaad gemaakt, en ik kan vanavond niets eten, en wil dus „goeden nacht” zeggen, daar ik nog met allerlei gedachten bezig ben.” Hij nam zijn licht en ging; en na het avondeten gingen ze dan ook spoedig allen te bed; Lina lag nog langen tijd in zorgen en vrees, zonder slaap en luisterde naar den wind in de boomen en naar de schreden onder haar, die voortdurend dezelfde maat hielden, want daar was de kamer van oom Bräsig en — zooals hij zelf den anderen morgen zeide, — hij meditateerde dien nacht.

ZEVEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Eene vrouw verheugt zich, en drie menschen troosten zich tot den tijd, wanneer de herfstdraden komen. Naar eindjes lint en boezelaarsbanden kan niemand een huis bouwen. — Waarom zijn die lieden beschaafd, die een veulen kunnen opvoeden? — Frits Triddelfitz begint ook uitvindingen te doen, en hoe Hawermann hem daarvoor dankt. — Paddock's.

Het jaar 1845 was gekomen, en de wereld was op haren ouden gang verder gegaan en had zich gedraaid

dag en nacht, en lief en leed hadden met elkander afgewisseld, juist zóó, als 't altijd geweest was sedert den tijd, toen de Heer onze God dag en nacht had ingesteld en den mensch in den hof van het paradijs had geplaatst en hem weder daaruit had verdreven. Hoevele dagen en nachten, en hoeveel lief en leed! De dag beschijnt een ieder, en de nacht komt over een ieder, dáárin is geen onderscheid. Maar is 't met lief en leed evenzóó? Zijn die even rechtvaardig verdeeld? Mij dunkt, ja! Des Heeren hand strekt zich over iederen uit, en uit die hand valt geluk en ongeluk, hoop en vrees gelijkelijk over de aarde, en iedereen heeft er zijn deel van; maar de menschen brengen de zaak in de war: zij doen 't geluk in ongeluk verkeeren, en het geluk zien zij voor ongeluk aan; den troostbeker schuiven zij van zich af, als werd hun gal ingeschonken, en de vrees lachen zij weg.

De menschen, van wie ik in dit boek geschreven heb, waren ook niet beter, dan zij allen zijn; zij maakten 't juist, zooals al de overigen; maar twee zaken heeft de goede God ééns voor al als geluk en ongeluk in de wereld gezonden; uit het ééne laat zich geen gal zuigen, en het andere laat zich niet weglachen: dat is geboorte en graf, begin en einde. En, ook in mijne kleine wereld was begin en einde, geboorte en graf. In Pumpelhagen zat eene schoone, jonge vrouw en wiegde een klein kindje, een klein dochtertje, op haren schoot, en zij had de deur van haar hart wijd opengezet, dat de heilige dag van den goeden God er in zou kunnen schijnen. Zij kon niet anders. De schaduwen van den nacht, die rondom haar heentrokken, kon zij niet merken; zij moest zich verheugen! zij moest zich verheugen! — En vóór de pastorie te Gurlitz, daar lag het graf van den ouden dominé; en twee zwarte gedaanten gingen stil heen en kwamen stil

weder, en toen het voorjaar kwam, plantten zij er bloemen op, en toen de lindeboom vóór het huis zijn loof had, en de vlierboom bloeide, toen zaten zij te zamen op de bank en verwarmden elkander, zooals eertijds, toen de domineesvrouw de kleine Louise mede in haren omslagdoek had gehuld. Nu was 't echter omgekeerd; nu sloeg Louise haren doek om de kleine domineesvrouw. En zoo zaten deze twee menschen te zamen en zagen uit naar het kerkhof; en als Hawermann daarbij kwam, dan waren ze met hun drieën en stoorden er zich niet aan, dat het donker werd; maar zij schoven den troostbeker niet terug; en als zij van elkander gingen, had de avondster hen bestraald. De eerste hevige smart was van de pastorie geweken, maar hare sporen waren er nog te zien; schoone sporen, gelijk de doodsengel op menschelijke aangezichten drukt. Louise had hij, bij het afscheid, op het gladde voorhoofd gekust, en die kus bleef daarop liggen en scheen er onder door, als eene ernstige gedachte; de kleine, ronde domineesvrouw had hij, bij het afscheid, omvat, en had haar bijna al dat vlugge, eigenaardig levendige, dat zij vroeger gehad had, ontnomen en haar daarvoor het levendige aandenken aan haar dominé in de ziel gestort. Daarin alléén leefde zij nog, en alles moest zóó blijven, als 't in zijn tijd geweest was: in zijne studeerkamer stond de leuningstoel vóór de schrijftafel; de laatste preek, die hij gemaakt had, lag daarop en de pen er bij; en de bijbel uit zijne kinderjaren lag opengeslagen bij de vouw, die zij in zijn sterfuur daarin had gelegd. Elken morgen ging zij het eerst met haren stofdoek in de studeerkamer, en veegde het stof af en bracht het vertrek in orde en stond lang in gedachten en zag naar de deur, alsof hij moest binnenkomen in zijn chambercloak en haar een kus geven en zeggen: „Ik dank u,

lieve Regina." En 's middags dekte Louise voor drie, en de stoel van haren dominé stond op zijne plaats, en 't was haar dan, alsof hij tegenwoordig was en met haar sprak op zijne blijmoedige wijze, en wat de eerste droefheid haar van haar eigenaardig vlug wezen had overgelaten, dat kwam dan te voorschijn, want den troostbeker schoof zij niet terug. Maar, hoe lang kon dat nog duren? De opengevallen plaats moest weder vervuld worden, en dan moest zij het huis verlaten, ja, zij moest het dorp verlaten, zij moest van het graf scheiden; want een weduwenhuis was er niet, en Pomuchelskopp wilde er geen laten bouwen, want hij behoefde het immers niet te doen. Voor de laatste maal zag zij de vruchtboomen bloeien, die haar dominé geplant had; voor de laatste maal zat zij onder den bloeienden vlierboom, waaronder zij zoo gelukkig met hem had gezeten; voor de laatste maal kwam het voorjaar en wond zijn looverkrans om haar gelukkig dak; voor de laatste maal strooide de zomer zijn gulden zegen er over. „Louise, als in het najaar de herfstdraden komen, dan gaan wij heen,” zeide zij treurig, en het werd haar zoo angstig, alsof de smart van het sterven haar nogmaals zou overkomen.

Hawermann was haar trouwste vriend, en zij gaf zich geheel aan zijne beschikkingen over; wat hij deed, dat moest goed zijn. Hij bedacht en bedacht, maar hoe hij ook bleef bedenken, het scheiden kon hij haar niet besparen; maar hij wilde het haar lichter maken. Koopman Kurz had een ruim huis naast het zijne, met een tuin er achter; dat liet zich inrichten, dat liet zich zóó inrichten, als de pastorie was. En Louise moest heimelijk in de pastorie alles meten: hoe groot die kamer en hoe lang die muur was, en zij reed met haren vader naar Rahnstad; en de timmerman Schulz moest komen en zou een plan teekenen naar Louises opmeting,

maar hij wilde niet; „want” zeide hij, „dat zou ik niet kunnen doen; naar de berekening met eindjes lint en boezelaarsbanden zou ik geen plan kunnen teekenen, maar dat is ook niet noodig; plans teekenen is plans teekenen, ik ben niet vóór dat plans teekenen, ik heb mijn plans in mijn hoofd.” En Kurz zeide: als ’t anders gemaakt werd, zou ’t veel beter zijn; maar Hawermann bleef er bij, dat het zóó moest wezen; en als ’t niet zóó gemaakt kon worden, dan kwam er niets van de zaak; en de timmerman Schulz zeide: „Daar is ook geen gevaar bij, en als ’t nu eenmaal zoo ingericht moet worden, dan kom ik over en meet de verhoudingen zelf op.” Dat werd aangenomen, en de „timmeraar” Schulz, zooals hij zichzelf, als hij deftig wou spreken, noemde, kwam voor dag en dauw, terwijl de domineesvrouw nog sliep, om alles in het huis op te meten en cijferde daarbij veel met zich zelve: „Zeven, — zeven, — vijfentwintig, — vijfentwintig, — Kurz — Hawermann, — Kurz, — Hawermann, onverstandig, — onverstandig, — hier moet een getande draagbalk komen, — te groote spanning, — een ijzeren bout ingeschroefd, zoo, zoo, — alles is in orde, — zoo, nu voort! voort!” En daarop ging hij naar buiten, naar zijn luien, bruinen hit en reed zachtjes naar huis met het schoonste bouwplan in het hoofd dat een mensch ooit maken kan. Het bouwen begon nu en Hawermann, die alles ijverig nazag, was er over het geheel ook zeer tevreden mede; slechts met den getanden draagbalk kon hij zich niet vereenigen, maar hij schikte er zich in, toen hij bemerkte, dat de „timmeraar” Schulz zoodanig op een „getande” verzot was, en toen hij te weten kwam, dat zijn bouwmeester nog nimmer een gebouw tot stand had gebracht, waarin hij niet een „getanden draagbalk” geplaatst had. Kurz schikte er zich ook in, en zoo was dan de overgang uit de pastorie ten minste zoo gemakkelijk gemaakt, als ’t eenigszins doenlijk was.



.... de timmerman Schulz moest komen en zou een plan teekenen naar Louises opmeting, maar hij wilde niet; „want” zeide hij, „dat zou ik niet kunnen doen; naar de berekening met eindjes lint en boezelaarsbanden zou ik geen plan kunnen teekenen, maar dat is ook niet noodig; plans teekenen is plans teekenen, ik ben niet vóór dat plans teekenen, ik heb mijn plans in mijn hoofd.”

Bladz. 243—244.

In Pumpelhagen — gelijk ik reeds gezegd heb, — was groote blijdschap; de heldere oogen van Frida waren op haar dochtertje gericht, en over die heldere oogen had de natuur zulk een lichten, zachten sluier verspreid, als wilde zij daarmee toonen, dat naar het uitwendige voor de moeder de toekomst van dat kleine wezen verborgen moest blijven, maar dat zij naar 't inwendige zoo recht ongestoord met hare idealen werkzaam mocht zijn. En, wat anders volstrekt niet in haren aard lag, de eene gelukkige droom verdreef den anderen, en dan weder sloeg haar hart, vol van den heldersten zonneshijn, Axel te gemoet, wanneer zij hem met zalige verrukking het kindje toonde. Axels hart was ook vol blijdschap; hij kwam en kwam telkens weder, om naar de moeder en het kind te zien; maar bij hem ontbrak er toch iets aan: hij had naar een zoon verlangd, naar een stamhouder van zijn oud geslacht. — 't Is toch afschuwelijk in de wereld, dat zoo'n klein, onschuldig wicht van 't eerste oogenblik af, dat de dag het beschijnt, met de onbillijke wenschen en het vooroordeel van andere menschen te strijden en daaronder te lijden heeft. Zoo iemand dit aan Axel gezegd had, zou hij boos, zeer boos geworden zijn, want hij had zich werkelijk verheugd, in weerwil van deze kleine teleurstelling; hij had zich ook dadelijk nedergezet en de „verblijdende gebeurtenis” aan al zijne bekenden, zelfs aan paardenkennissen en aan Pomuchelskopp medegedeeld; slechts drie personen had hij opzettelijk vergeten: zijn neef Frans, „dien dommen jongen,” — de domineesvrouw in Gurlitz, „de koppelaarster,” — en juffrouw Nuszler, „dat onbeschaafde wijf.” En toen hij nu op het bed der kraamvrouw de brieven, door hem geschreven, had neêrgelegd, en zij zich verwonderde, dat deze drie personen daarbij vergeten waren, zeide hij koel, dat hij zich met zulke lieden niet afgaf; als zij het doen

wilde, moest zij het op hare eigene gelegenheid maar doen.

Dat deed zij dan ook; en na eenige dagen kwam Louise, om in naam der domineesvrouw te feliciteeren. Axel trad de kamer in, en toen hij de inspektorsdochter zag, zeide hij: „O, juffrouw Hawermann! Neem mij niet kwalijk,” en hij ging schielijk weêr weg. En weder na een paar dagen kwam juffrouw Nuszler met Christiaan en het „phantoom” het landgoed oprijden, en Axel ging het veld in, toen hij haar zag; en toen hij terugkwam en van Daniël hoorde, dat juffrouw Nuszler nog bij de genadige vrouw was, riep hij in drift uit: „Ik begrijp mijne vrouw niet, dat zij in den omgang met zulk soort genoeg kan vinden!” Het was nu heel kluchtig van hem, dat hij dit zei, want hij had nog vóór weinige weken in gezelschap van paardenfokkers zijn vriend, den heer Von Brulow op Brulowshof, voor een zeer beschaafd en kundig man verklaard; en toen een jong dokter, die daartoevallig bij tegenwoordig was, zich liet ontvallen, dat het met die beschaving en die kundigheden juist niet veel te beteekenen had, was Axel opgestaan en had op hoogen toon tot dien voorbarigen jongen man gezegd: wanneer iemand op het eene of andere gebied van wetenschap zulk een goed gevolg had, als de heer Von Brulow in de hoogere paardenteelt en voornamelijk in de behandeling van veulens, zoo moest zelfs de zwartste afgunst hem den naam van een beschaafd en kundig man laten behouden, al verstond hij ook anders volstrekt niets, want die zaak was toch van het grootste belang voor de wereld. En nu was in zijne oogen die goede juffrouw Nuszler onbeschaafd, die met welmeenende, verstandige raadgevingen zijne vrouw ter zijde stond, opdat zij daarnaar een teeder menschenleven zou verplegen en opvoeden, zijn eigen kindje. — Ook Pomuchelskopp was gekomen in den

blauwen staatsierok met de glimmende knopen, en in de koets met het wapen en de vier bruinen; en hij had zijne felicitatie uitgekraamd. Dat was wat anders, dat was toch eene deftige vertooning! En hij werd zeer vriendelijk door Axel ontvangen, en moest 's avonds blijven eten, en naderhand had Axel hem zijne volbloedmerriën met de veulens laten zien, en Pomuchelskopp had er zich zeer over verheugd, en had zijne hand heel vertrouwelijk op Axels arm gelegd, hem veelbe teekenend in de oogen gezien en gezegd: „'t Is alles heel mooi, mijnheer Von Rambow; het begin is zeer mooi, maar indien gij waarlijk iets degelijks in de volbloedfokkerij tot stand wilt brengen, dan moet gij paddocks aanleggen. Het jonge paard wil overeenkomstig met zijn natuur in de vrije lucht grootgebracht worden. Vrijheid, vrijheid, mijnheer Von Rambow! Dat is de eerste voorwaarde, zoo er in het geheel iets degelijks tot stand zal komen. En, ziet gij, gij hebt hier de schoonste gelegenheid: wanneer gij hier achter het park voor uwe vier volbloedmerriën vier paddocks laat afnemen, en laat tot tegen den berg op, den akker met gras- en klaverzaad bezaaien in plaats van met zomertarwe, — benedenwaarts loopt de beek en gij hebt het beste wed, — dan kan er wat van te recht komen. „Natuurlijk,” voegde hij er bij, daar Axel een weinig nadenkend geworden was, „uw inspektor zal er niet aan willen.” — „Mijn inspektor heeft niets te zeggen, wanneer ik iets beveel,” hernam Axel driftig. — „Dat weet ik,” stemde Pomuchelskopp hem toe, „hij heeft er ook volstrekt geen verstand van.” — „Maar de akker wordt mij te klein, als ik dezen hoek van den besten grond daarvan afneem,” zeide Axel. — „Ja,” sprak Pomuchelskopp, en haalde de schouders op, „gij moet toch eene verandering met de akkers maken, want bij dezen hebt gij immers tot dusverre den pastorieakker gerekend, en

die valt nu in ieder geval uit de pacht weg, en dan kan het op een weinig meer of minder niet aankomen." — „Dat is waar," antwoordde Axel op aarzelen den toon, want wat hij eenmaal, in nood zijnde, beloofd had, dat viel hem nu verdrietig te hooren, en het ontstemt een mensch altijd, als hij wat zal moeten missen, waarvan hij te voren voordeel en genoeg had. Maar Pomuchelskopp was zoo vriendelijk, zoo welmeenend en oprecht, hij gaf hem zooveel goeden raad, en — dit zeide hij zoo in 't voorbijgaan: wanneer het aan het beste mocht ontbreken, dan was hij altijd bij de hand — zoodat Axel hem bij zijn vertrek de hand drukte, en zich in gedachten in zijn kamer neêrzette, het gansche hoofd vol paddocks.

Hawermann ging het plein over; Axel maakte het venster open en riep hem. „Mijnheer Hawermann," zeide hij, toen de oude man bij het venster stond, „hoe ver zijt gij met het gerst zaaien achter het park?" — „Ik denk, dat wij overmorgen met dat vak klaar komen; morgen beginnen wij hierachter, bij de beek." — „Goed! er moet echter tot tegen den berg aan — het verdere zal ik u nog wijzen, — voedergras, havergras en witte klaver onder de gerst gezaaid worden. Zend morgen Triddelfitz naar Rahnstadt bij David, om daar de verschillende zaden te gaan halen." — „Maar, achter de gerst volgt immers geen weiland." — „Gij hoort toch, dat ik wil, dat dit stuk land voor weide bezaaid zal worden. Ik wil daar paddocks voor de moedermerriën laten inrichten." — „Paddocks? paddocks?" vroeg de oude man, alsof hij zulk een bedrijf toch van zijn gebiedier niet verwachtte. „Ja, paddocks," antwoordde Axel en wilde het venster sluiten. — „Mijnheer Von Rambow," zeide Hawermann, en hij legde zijn hand op de vensterbank, „dit is de beste grond, dien wij hebben; als gij daarvan atneemt, wordt de akker te klein. Juist

om die reden heeft de zalige heer Kamerraad toen den pastorieakker er nog bij gepacht." Hij zeide hetzelfde, dat Axel ook gezegd had; en de jonge heer wist zeer goed, dat de inspector gelijk had; maar 't is toch voor een heer en meester eene netelige zaak, om aan zijne onderhoorigen gelijk te moeten geven. „Ik pacht den pastorieakker niet weder," zeide de jonge heer. De handen van den ouden man zakten langs zijn lichaam neêr. „Den pastorieakker niet weder?" ... zeide hij. „Mijnheer, de akker heeft ons zooveel opgebracht... ik heb daarvan afzonderlijk boek gehouden..." — „'t Is mij alles hetzelfde; gij hoort, wat ik zeg: ik pacht hem niet weder." — „Mijnheer Von Rambow, dat is onmogelijk..." — „Gij hoort het toch! Ik pacht hem niet weder." — „Mijnheer, ik bid u, bedenk toch..." — „Och loop!" riep Axel en wierp het venster dicht. „'t Is een vervelende kerel," riep hij uit, „een oude doordrijver, die alles beter wil weten!" en hij wierp zich op zijn stoel en dacht aan de paddocks; maar de schoone voorstellingen, die hij er zich te voren van gemaakt had, wilden niet komen; hij moest eerst de gedachten weêr weggagen, dat hij weder ongelijk had gehad. En de oude man! Hoe bitter gekrenkt ging hij naar den zomerakker toe! Hoezeer streed zijne oude gehechtheid aan den zaligen Kamerraad en zijne dankbaarheid tegen den smaad, dien hij zoo dikwijls van den eenigen zoon van zijn vroegeren meester verduren moest! En wat hielp die strijd? Wat hielp hij hem? Welk voordeel had de jonge heer er van? Niets! Van stap tot stap kwam die man den afgrond nader, en zijn hand, die hem redden kon en 't ook zoo gaarne wilde, werd teruggestooten, en zijn hart, dat tot boven toe vol liefde en vriendelijkheid voor den jongen heer en zijn geheele huis was, werd beoordeeld, alsof 't lui en traag in de borst van een

ontrouwen dienstknecht klopte, die enkel aan zijn loon denkt. „Triddelfitz,” zeide hij, toen hij bij den akker, waar gezaaid werd, kwam, „dezen hoek hier langs de beek tot tegen den berg op, wil mijnheer met gras laten bezaaien; hij zal zelf wel buiten komen en zal het u nader aanwijzen; laat hier de gerst wat dunner zaaien.” — „Wat wil hij dan daarmede uitvoeren?” vroeg Frits. — „Dat zal hij u wel zeggen, als hij 't goedvindt. Daar komt hij uit den tuin, zeide de oude man, en hij ging zijn heer uit den weg.

„Triddelfitz,” zeide de heer Von Rambow, toen hij nader kwam, „dit stuk land, tot tegen den berg op, wordt met gras bezaaid; gij moet morgen het zaad bij David gaan halen; ik wil hier paddocks aanleggen. — „Fameus!” riep Frits, „ik heb er al dikwijls aan gedacht, of wij hier niet eens paddocks of zoo iets dergelijks zouden krijgen.” — „Ja, het is noodzakelijk.” — „Ja, wel is het noodzakelijk!” riep Frits in volle overtuiging uit. Want niemand behoeft te gelooven, dat hij een mooiprater was; hij meende het werkelijk zóó, als hij zeide, en indien hij geweten had, hoe groote uitgaven en hoeveel ellende deze paddocks met zich zouden brengen, dan had hij zeker niet zoo toegestemd; maar — zooals ik vroeger reeds gezegd heb, — in al dergelijke hansworstenstroken stemde hij met zijn heer van gansch harte overeen. „Hebt gij eene meetroede hier?” vroeg Axel. — „Eene meetroede? Neen,” antwoordde Frits, min of meer verachtelijk lachende, en daarbij toch zeer bescheiden en verlegen, „ik heb zelf voor mij een instrument om te meten, uitgevonden. Vergun mij, het u eens te laten zien,” en nu liep hij naar de naastbijzijnde greppel en haalde er een grooten hoepel uit, die met banden bestrikt was; in het midden van die banden stak hij zijn stok, evenals in de as van een rad en liet dat instrument omloopen. „De omvang van

den hoepel is juist eene roede," zeide hij, „en hier, deze hamer slaat altijd tegen de plank aan, als er eene roede omgeloopen is." „Wel, kijk eens aan!" riep Axel, bij wien de oude liefhebberij voor uitvinding levendig werd, „en hebt gij dat zoo geheel uit u zelve uitgevonden?" — „Geheel uit mij zelve," antwoordde Frits; hij had echter eerder kunnen zeggen, dat zijne luiheid het had uitgevonden, want met zijn lang lijf hield hij niet van bukken. — „Nu, meet dan dat stuk land eens voor mij op," zeide Axel, en hij ging naar huis, bij zich zelve zeggende, dat Triddelfitz toch een flinke werkmans en een heldere kop was, en dat men met hem beter voortkomen kon dan met Hawermann.

Na eenigen tijd kwam de oude inspektor weder bij Frits terug, zeer verdrietig gestemd. „Triddelfitz," riep hij, „wat moet dat beteekenen? Gij laat immers de gerst veel te dik zaaien." — „Heere, bewaar me!" zeide Frits, „ik heb de machine juist zoo gesteld, als gij 't bevolen hebt, ik heb het land zelf opgemeten." — „Dat is niet mogelijk!" riep Hawermann, „dan moesten mijne oogen mij bedriegen. Waar is de meetroede?" — „Eene meetroede heb ik niet," zeide Frits; „die heb ik ook niet noodig," voegde hij er op verwaanden toon bij: want de lofspraak van den genadigen heer was hem naar 't hoofd gestegen, — „ik meet alles met mijn instrument," en dit zeggende, wees hij op zijne uitvinding, die in alle onschuld voor zijne voeten lag. — „Wat?" riep Hawermann, „wat is dit?" — „Eene uitvinding van mij," gaf Frits ten antwoord, en hij zag er daarbij zoo trotsch uit, als had hij de eerste stoommachine opgericht. — „Ha, zóó ruim!" riep Hawermann; „neem nu dat lor eens en meet eens tien roeden hier langs." Frits nam nu zijn werktuig ter hand en liet het ding loopen, Hawermann ging er naast en telde. „Hoeveel hebt gij?" — „Tien roeden," zeide Frits. — „En ik heb er negen en

twee voet," zeide de oude man. — „Dat is niet mogelijk," hernam Frits, „dan hebt gij u verteld, mijn instrument gaat juist." — „Vijf schreden van mij is eene Mecklenburgsche roede," zeide de oude man driftig, „maar daar gij zoo dom zijt, bederft gij het geheele stuk gerst. Hoe kunt gij met zoo'n lor in de omgeploegde voren meten, al kan het op geheel vlakke landen misschien uitkomen! Maar die luiheid, die luiheid! Ga dadelijk heen en breng een behoorlijke meetroede hier!" en dit gezegd hebbende, haalde hij een mes uit zijn zak en sneed het werktuig van Frits in zeer kleine stukken, en ging daarop weder naar de machine en plaatste ze anders.

Frits stond daar en zag hem na, en keek dan weêr eens naar zijne uitvinding, die nu, kort en klein gesneden, om hem heen lag. 't Is werkelijk een hard geval voor een mensch, die eenmaal wat in de wereld wil beteekenen, wanneer hij met den eersten aanloop, dien hij neemt, er zoo ongelukkig afkomt. Hij had het nu zoo goed gemeend, — natuurlijk in de eerste plaats met zich zelve, maar dan toch ook met al zijne collega's, met al de jonge lieden in 't land van Mecklenburg, dat het ellendige bukken uit de mode kwam, en nu lag daar zijne zoo edele bedoeling versnipperd. „De meetroede moet ik halen," zeide hij, „daar helpt nu eenmaal niets aan, maar duizendmaal liever wil ik met den genadigen heer huishouden dan met den ouden Hawermann." En toen hij naar huis ging om de meetroede te halen overviel hem een gevoel van bitterheid tegen Hawermann, en hij vergat alles, wat hij hem eenmaal in een gelukkig uur beloofd had: — de mooiste kamer op zijn riddergoed, de beide koetspaarden en het rijpaard; — en toen hij een oogenblik met Marie Möllers gepraat had, die nu weder in zijn hart de oude plaats had ingenomen, en van haar had gehoord, dat Hawermann met den jongen heer bij

't venster hooge woorden gehad had, was hij tochal weêr in de hoofdzaak getroost en ging van haar weg, over den schouder een meetroede en in de hand een klein hompje worst, en hij zeide bij zich zelve: „Nee, 't gaat niet meer met den oude: hij wordt te oud; voor nieuwe ideeën heeft de man geen zin.”

ACHT EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Een oogst naar de nieuwe mode! Maar orde moet er zijn. Waarom Hawermann op stal gezet wordt, en hoe de daglooners zich nuttig moeten bezighouden. — De veldmaarschalk en zijn adjudant. — Wat Hawermann op den steenen muur behoefde te zitten, en wat Bräsig daarvan zeide. — Waarom de veldmaarschalk den adjudant achterna rende, en Bill over het schaaप्सshot sprong. — Als een getrouw hart van ons scheiden wil.

En zóó ging dan nu de zaaitijd voorbij, en de zomer kwam. De jonge vrouw zag men weinig, en den troost, dien de oude inspektor anders uit hare oogen had zien schitteren, dien hij van hare frissche lippen had gehoord, moest hij nu missen, want zij had wat lievers, wat belangrijkers te doen, al berustte ook de geheele belangrijkheid slechts op een bundel kindergoed; zij wist toch, hoe zwaar al de verwachtingen en wenschen wogen, die zij in haren arm wiegde, en om zich dien last lichter te maken, wierp zij het gevoel van plicht in de andere weegschaal. Ook Axel had, met zijn vaderschap, zoo'n duister, zwevend gevoel gekregen, dat het zijne ernstige verplichting was, voor de zijnen te zorgen: hij begon verbazend druk te werken; in plaats dat hij, gelijk tot nog toe, slechts in 't groot, als een soort van veldmaarschalk op zijne velden had gecom-

mandeerd, trad hij thans als een korporaal op, die zich met de geringste monteeringstukken van zijne manschappen wil inlaten; overal stak hij zijn neus in, zelfs in den teerbak.

Dat had hij nu ook best kunnen doen, en 't staat heel mooi, als een heer zich met alles bemoeit; maar het commandeeren had hij achterwege moeten laten, want daar wist hij niets van. Hij maakte op de onverstandigste wijze inbreuk op den gang van het werk, bracht de plannen van den ouden man in de war, en als hij dan alles geheel had verknoeid, dan ging hij naar huis en schold op den ouden inspektor: „Die oude man heeft toch volstrekt geene dispositie! Hij is mij waarlijk te oud geworden. Neen, 't gaat niet langer!” En Christiaan Zegel zeide tot Dirk Snezel: „Wel, wat moeten we nu eigenlijk doen? Mijnheer zegt het zóó en de entspekteur zegt het zóó.” — „Wel oude,” hernam Dirk; als mijnheer het zegt...” — „Ja, maar dat is toch mallepraat.” — „Dat hoeft jij toch niet te verantwoorden, en als hij 't zegt, dan helpt het toch niet.” Zoo kwam nu de oogsttijd aan, en de zegen der akkers moest onder dak gebracht worden; de rogge was gemaaid en stond sedert drie dagen in schooven. „Heer inspektor!” riep Axel Hawermann uit het veuster toe, en toen hij nader was gekomen, zeide hij: „Morgen willen wij de rogge laten binnenbrengen.” — „Mijnheer Von Rambow, het gaat niet, wij hebben gisteren en heden bedekte lucht gehad, het heeft niet gedroogd, en het graan is nog te versch, sommige halmen zijn nog groen.” — „Nu, 't zal toch wel gaan. En hoe wilt gij laten rijden?” — „Als er gereden moet worden, dan moeten wij hier dadelijk achter het dorp beginnen en wij moeten twee gangen rijden, met den eenen in de groote schuur, met den anderen in de gersteschuur. — „Achter het dorp te beginnen? Met twee gangen?

Waarom?" — „Hoe dichter bij het dorp wij beginnen, des te meer rijden wij in éénen dag binnen, en het weder ziet er bedenkelijk uit; en in twee gangen tot op twee dorschvloeren moeten wij rijden, anders staan de lieden elkander in den weg, en de wagens hinderen elkander." — „Hm!" hernam Axel, en hij maakte het venster dicht, „daarover wil ik mij nog eens bedenken." En hij bedacht zich en kwam tot het besluit, dat hij dezen oogst eens alléén met Frits Triddelfitz wilde bezorgen; Hawermann zou daar, er gebeurde wat er wilde, volstrekt niets mede te maken hebben, en om hem eens duidelijk te bewijzen, dat hij het vijfde rad aan den wagen was, zou er nu, juist van achteren af, van de akkers, en dan met éénen gang gereden worden. Wat één gang of twee gangen beteekende, was hem juist niet recht duidelijk, maar dat waren immers slechts bijzaken, en waarschijnlijk wel niets anders dan oude inspektorsgrillen, en daarmee wilde hij niets te doen hebben, daarvan wilde hij zich van lieverlede ontslaan.

Den volgenden morgen was hij klokke vijf al op de been en ging zeer vriendelijk naar den ouden man toe, die op het goed werkzaam was. „Mijn waarde heer Hawermann, ik heb alles rijpelijk overwogen, — gij moet het mij niet kwalijk nemen, ik heb besloten, dezen oogst met den jongen Triddelfitz geheel alleen zelf te bezorgen en de daartoe behoorende beschikkingen zelf te maken." De oude man stond voor hem, onthutst, verbaasd. Ten laatste drongen zich, zwaar benauwd, de woorden uit zijne borst: „En ik, mijnheer, moet hier slechts toezien, en de hulp van een dommen leerling stelt gij hooger dan de mijne?" En hij plaatste zijn stok voor zich uit en zag den jongen man met oogen aan, die zoo jeugdig uit het oude aangezicht schitterden, alsof al zijn doen en werken, gedurende zijn lang leven, daarin op

ééns in beweging kwam, en vrij uit de borst sprak hij: „Mijnheer, gij waart een kleine knaap, toen ik al mijne krachten aan uwen braven vader heb gewijd; hij heeft er mij voor bedankt, op zijn sterfbed heeft hij mij nog gedankt! — Maar gij? Gij hebt mij uwen ondank rijkelijk doen ondervinden, en nu wilt gij mij nog beschimpen?” En zoo ging hij heen, en Axel hem achterna: „Lieve mijnheer Hawermann, 't is immers zoo niet gemeend. Ik wilde zelf maar eens beproeven . . .” Maar, 't was wel zoo gemeend; hij wist zeer goed, dat het zoo gemeend was; hij wilde den ouden man niet meer in zijne zaken hebben; die zag hem te scherp op de handen en voor dien had hij zich gedurig te schamen.

De oude inspektor ging in zijne kamer; hij deed zijne secretaire open en ging er voor zitten, maar het duurde lang, eer hij denken of iets beginnen kon, en ondertusschen ging het nu op het voorplein: „Triddelfitz!” — „Mijnheer Von Rambow!” — „Waar wilt gij heen, Jochem?” — „Wel, ik weet het niet, mij heeft niemand wat gezegd.” — „Frits Pezel, waar wilt ge met de egge naar toe?” — „Ja, wat weet ik het, ik moet er immers meê in 't braakland eggen.” — „Botterik!” — dit was de stem van Frits, — „we willen immers de rogge inhalen.” — „Dat kan me ook niks schelen, als dat niet is, dan is dat niet, en hij smeed de ijzeren egge van den wagen, „wat de entspeker mij zegt, dat doe ik.” — „Flegel!” riep de jonge heer. — „Frits Flegel!” riep Triddelfitz hem achterna. — „Wat moet hij?” brulde eene stem uit de hooischuur. — „Waar zijn de oogstladders?” riep Frits Triddelfitz. — „Dáár, waar ze staan,” antwoordde de wagenmaker, „en niemand heeft mij wat gezegd.” — „Zeg eens, wat moeten we dan nu eigenlijk doen?” vroeg de daglooner Nezel. — „Ja, vader, dat weet de goede hemel!” sprak Pezel, „niemand heeft ons immers wat gezegd.” — „Flegel,”

riep Frits daartusschen, „wij willen de rogge laten binnenbrengen, de oogstwagens moeten gesmeerd worden.” — „Ga je gang maar,” riep Flegel uit de schuur hem toe, „de teerbak staat daar.” — „Mijnheer Von Rambow,” vroeg Frits, „waar is Hawermann? Zal ik den inspektor niet roepen?” — „Nee,” antwoordde Axel langzaam en keerde zich om, om heen te gaan. — „Wel,” sprak Frits, die nu een weinig angstig begon te worden, „van het binnenbrengen komt vanmorgen niets.” — „’t Is ook niet noodig, dan beginnen wij na den middag.” — „Wat beveelt gij dan, dat de daglooners doen zullen?” — „Ach hemel, de daglooners” zeide Axel in ’t heengaan, „altijd de daglooners! Die menschen kunnen zich, gedurende dien tijd, hier op het goed toch immers wel nuttig bezighouden. Hoor eens!” en hij keerde zich om, „zij kunnen de wagens helpen smeren.”

En ondertusschen zat de oude inspektor voor zijne secretaire en wilde wat schrijven: ’t was iets zwaars, dat hem tot in ’t binnenste zijner ziel aangreep; hij wilde zich losrukken van zijn gebieder; hij wilde de brug afbreken, die éénmaal tusschen den ouden Kamer-raad zaliger en hem, van hart tot hart, gelegd was; hij wilde zijne betrekking opzeggen. Hij hoorde — indien al niet alles, — de domme beschikkingen, die daar buiten gemaakt werden; hij sprong naar het venster, alsof hij een verstandig bevel wilde geven; neen! dat was voorbij, daarmede had hij niets meer te maken; hij frommelde den brief, waaraan hij begonnen was, in één en begon een anderen, maar ook die beviel hem niet; hij schoof zijn gereedschappen terug en sloot de secretaire dicht. Maar wat nu? Wat zou hij beginnen? Hij had niets te doen, hij was uitgespannen; hij wierp zich in den hoek der canapé en peinsde en peinsde.

Des namiddags was, met behulp van den ouden

wagenmaker en een paar oude, verstandige daglooners het wagentuig en het vak in de schuur zoo ver in orde, dat het binnenbrengen beginnen kon; en 't ging er dan ook op los. Axel zette zich te paard en commandeerde het geheel; Frits moest zich, naar de bepaling van mijnheer, ook te paard zetten; maar daar zijne oude, doove merrie kreupel was, moest hij op den ouden volbloedruin rijden, die wel eens op den loop ging; Frits zelf was een soort van adjudant. Nu kon 't een aanvang nemen. Zes span paarden waren voor zes oogstwagens gespannen en reden in ééne rij achter elkander het plein op, — orde is de hoofdzaak! — aan den éénen kant stonden de afstekers en de inleggers, aan de andere zijde de opladers en naharkers; op een gegeven teeken marcheerden de inleggers naar de schuur, en de veldarbeiders klommen op de wagens; Axel en Frits reden voorop; de oogstwagens volgden, en van mijn leven dagen is er op het Pumpelhager goed niet zulk eene orde geweest, als op dien schoonen namiddag; eu, orde moet er zijn! De oude wagenmaker Frits Flegel stond in de hooischuur en keek den stoet na. „Nu, hoe zal dat afloopen?” zeide hij en krabde zijn hoofd, zoo vreeselijk ongewoon kwam hem die orde voor. „Maar och, wat gaat het mij aan?” vroeg hij zich zelve, en hij ging aan zijn werk, „maar waar is toch onze oude entspekter?”

Doch die zat in zijne kamer en peinsde maar voort; de eerste drift was bij hem geweken, hij stond op en schreef nu een korten brief, om zijne betrekking op te zeggen tegen Kerstmis, en verlangde verlof om gedurende den oogsttijd van huis te gaan, daar hij intuschen onder de tegenwoordige omstandigheden hier overbodig was; daarop nam hij zijn hoed en stok en ging de kamer en het huis uit; hij kon 't binnen niet uithouden. Hij ging buiten op een steenen muur zitten

onder de schaduw van een vlierboom en keek den weg naar Warnitz langs, van waar de oogstwagens moesten terugkomen; zij kwamen echter niet; slechts Bräsig kwam van dien kant af. „Wel groote genade! Karel, wat voert ge dáár aan de grens voor wonderlijke dingen uit? Hoe kunt ge de rogge nu al laten binnenbrengen? Ze is immers nog grasgroen. En hoe kunt ge met zes wagens in één gang laten rijden? En waarom houden die volle wagens daar op den weg stil?” — „Bräsig, dat weet ik niet; daar moet ge mijnheer en Triddelfitz naar vragen.” — „Wat?” — „Bräsig, ik heb niets meer te zeggen.” — „Hoe? Waarom? Wat zegt ge daar?” riep Bräsig en hij trok zijne wenkbrauwen in de hoogte. „Ik heb niets meer te zeggen,” sprak de oude man stil in zich zelven; „ik ben op zij geschoven; ik word den jongen heer al te oud.” — „Karel,” hernam Bräsig en legde zijn ouden vriend de hand op den schouder, „wat scheelt je? Vertel mij toch alles!” En Hawermann vertelde hem, hoe het alles was toegegaan, en toen hij 't verteid had, keerde Bräsig zich om en keek zoo kwaadaardig in de schoone schepping rond en klemde zijne tanden zoo boos op elkaâr, alsof hij die gansche wereld er tusschen had en ze wilde stuk kraken, als een verdroogde hazelnoot, en riep met eene door woede half onderdrukte stem den Warnitzer weg op: „Jezuïeter! Entfaamte Jezuïeter!” Daarop keerde hij zich weder naar Hawermann toe en zeide: „Karel, ook in dezen Triddelfitz hebt ge een slang aan uw boezem gekoesterd!” — „Bräsig, wat kan die het helpen? Die moet doen wat hem bevolen wordt.” — „Daar komt hij aanjagen; en alle zes de oogstwagens er achter, wat het tuig maar houden kan, — in vollen draf. Dat wordt eene komedie, dat wordt eene landbouwkundige komedie! Pas op! Daar bij de oude brug gaan zij zeker 't onderste boven,” riep oom Bräsig en danste,

zonder de minste zorg voor zijne arme podagra-beenen, in 't rond, want — ik moet het maar bekennen, — zijne groote kwaadaardigheid maakte, dat hij zich in het ongeluk verheugde. „Daar hebben we de klucht!” riep hij op ééns met groot gejuich, want zooals hij 't voorzegd had, gebeurde het: toen de eerste volle wagen in een flinken draf bij de brug kwam, viel hij om. „Halt!” werd er van dáár geroepen. „Wat drommel, halt!” — „Houdt toch stil!” Frits zag om, ja, wat nu te doen? Hij wist ook volstrekt geen raad; tot zijn geluk echter zag hij Hawermann en Bräsig bij den steenen muur en galoppeerde daarheen. „Heer inspector...” „Mijnheer, gij hebt dat zoo mooi klaargemaakt, nu moet ge 't ook maar eten!” riep Bräsig. — „Mijn lieve inspektor, wat moeten wij beginnen? De wagen ligt dwars over de brug, en de andere kunnen er niet voorbij.” — „Rijd spoedig...” — „Karel, gij moet uw mond houden, gij zijt afgezet, gij hebt niets te zeggen,” viel Bräsig hem in de rede. — „Rijd spoedig...” zeide Hawermann. — „Nee, laat het maar; de knechten zijn verstandiger geweest dan gij, zij ruimen de schooven reeds uit den weg.” — „Heer inspektor,” zeide Frits op benauwden toon, „'t is mijne schuld niet; mijnheer Von Rambow heeft alles zoo bevolen; de wagens moeten alle in ééne rij achter elkan- der rijden en de knechten met het volle voer draven.” — „Draaf dan maar, totdat u de tong uit de keel hangt!” riep Bräsig. — „En hij zit te paard, en wacht op de hoogte, en overziet en kommandeert het geheel.” — „Hij heeft zeker in de ééne hand een sperfectief en in de andere een commando-staf, zooals de oude Blücher op de markt in Rostock?” zeide Bräsig opschamperen toon. — „Rijd op het plein,” zei Hawermann tot Frits, „en zorg er voor, dat de eerste afgeladen wagen weder naar buiten rijdt.” — „Dat mag ik niet!” antwoordde

Frits: „Mijnheer heeft uitdrukkelijk bevolen, dat de wagens weder in ééne rij zullen wegrijden; hij wil orde in de zaak hebben, zegt hij.” — „Zeg gij hem dan, dat de prachtigste ezel, dien ik van mijn leven gezien heb...” — „Bräsig, pas op uwe woorden!” riep Hawermann hem haastig toe — „was — was — uw kleine muilezel, mijnheer Triddelfitz!” Zoo besloot oom Bräsig met groote tegenwoordigheid van geest.

Frits reed den hof op. „Karel,” sprak Bräsig, „wij zouden ook wel naar binnen kunnen gaan, en die kostelijke orde uit uw venster regardeeren.” — „Ja, het is alles hetzelfde,” zeide Hawermann met een diepen zucht, „hier of dáár.” Zij gingen; de wagens reden het goed op; de eerste op den dorschvloer, de andere bleven in eene rij er achter staan. De afstekers scholden; zij moesten zich halfdood zwoegen; de daglooners scholden over de natte rogge, en vroegen, wie die van den winter dorschen zou; de knechts lachten en voerden allerlei gekheid uit, uit verveling, en Frits reed met een ontzaglijk gerust geweten over den hofrond, want hij deed zijn plicht en volgde de bevelen van zijn heer op. Toen alles afgeladen was, plaatste hij zich weder aan het hoofd van de ledige wagens, en de stoet reed weg. De afstekers en inruimers trokken zachtjes de deur der schuur toe, en gingen liggen en sliepen een poosje; zij hadden er immers nu den tijd voor. „Een zeer mooie, bedaarde oogst, Karel!” zeide Bräsig. „Op het geheele goed is 't, alsof er de dood rondloopt, en daarbij verroert zich geen blad van de boomen. 't Is heel plezierig voor mij, want zóó heb ik er nog nooit een beleefd.” — „Voor mij is 't niet plezierig,” antwoordde Hawermann, „ik zie het ongeluk komen. Nog een stuk of drie zulke dwaasheden, en het ontzag is weg bij de lieden; zoodra 'die zien, dat iemand wat ordonneert, waarvan hij geen verstand heeft, dan doen

ze wat ze willen. Verblinde jonge man! En bovenal die arme, arme, jonge vrouw!" — „Daar komt uwe genadige vrouw juist het huis uit, en het kindermeisje volgt met den wagen, waarin de kleine ligt! Maar Karel, kom eens gauw aan 't venster! Wat is dat?" En 't was waarlijk de moeite waard om aan 't venster te komen, want dwars over het stille plein joeg Frits Triddelfitz, al wat hij hollen kon, op den ouden volbloedbruin, Bill, en een voet of tien achter hem draafde Axel en schreeuwde: „Triddelfitz!" — „Dadelijk!" riep Frits, doch hij vloog het andere hek uit, en Axel er achter heen. „Wat duivel is dit?" vroeg Bräsig, en nauwelijks had hij tijd zich te verwonderen, of Frits en Bill en Axel kwamen het hek bij 't water weêr in, en weêr dwars over het plein. „Triddelfitz!" — „Dadelijk!" — „Mijnheer, zijt gij bezeten?" riep Bräsig, toen Frits voorbij 't inspektorschuis vloog; maar Frits gaf geen antwoord; hij zat heel krom op Bill en glimlachte te midden van al zijn angst en pijn, en wilde de genadige vrouw groeten; maar hij stiet slechts zijne muts af en de jonge vrouw riep angstig: „Axel! Axel! Wat is dit?" Doch zij kreeg ook geen antwoord, want Axel had het ook heel druk. En op eens nam Bill de steenen deur van 't schaapsschot weg, en Frits schoot, hals over kop, voorover in een hoop erwtenstroo, en Axel pareerde zijn paard en riep weder: „Triddelfitz!" — „Dadelijk, mijnheer Von Rambow!" riep Frits van tusschen het stroo uit. — „Welke duivel rijdt u?" riep Axel. — „Hij heeft mij niet gereden," zeide Frits en stond gelukkig al weêr overeind, „ik heb hem gereden; ik geloof, dat Bill met mij op hol is gegaan." — „Dat is hij ook wel degelijk!" zeide Christiaan Dezel, die uit den paardenstal kwam aanloopen. „Ziet gij, genadige heer, Bill is bij mijnheer den Graaf altijd op Stievelsjees bereden, en als hij dan zijn nukken zoo krijgt,

dan rent hij zoo lang, totdat hij zoo'n soort van heg of schutting beet krijgt, daar hij overheen springen wil, en als hij dan dat beet heeft, en hij is uitgeraasd, dan staat hij als een lam. Kijk! daar staat hij." — „Axel," zei de jonge vrouw, naar hem toekomende, „wat beduidt dit toch?" — „Niets, kindlief! ik had den leerling een bevel gegeven en toen hij weggereden was, viel mij iets beters in: ik wilde mijn bevel herroepen, volgde hem, zijn paard ging met hem op hol, en ik reed hem achterna." — „God zij dank," zeide zij, „dat het zóó afgeloopen is. Maar wilt gij niet binnenkomen, om wat te gebruiken?" „Ja," antwoordde hij, „ik heb mij heden wat vermoeid. Triddelfitz, het blijft alles in de gewone orde." — „Tot uwe bevelen!" zeide Frits, en Axel ging met zijne vrouw in huis.

„Axel," vroeg zij, toen zij aan 'het avondeten zaten, „wat beteekent dat? Bij ons te huis kwam er in den oogst altijd slechts één wagen te gelijk op den hof, en hier komen er altijd zes te gelijker tijd." — „Lieve Frida, ik ken deze oude methode ook zeer goed; maar daarbij zijn verwarringen onvermijdelijk; wij laten, om meer orde te houden, alle wagens in eene rij achter elkander rijden." — „En heeft Hawermann dat zoo geordonneerd?" — „Hawermann? Neen, die heeft daarmede niets te maken; ik gevoelde behoefte, om mij eindelijk eens van de bepalingen van mijn inspektor te ontslaan, en ik heb hem medegedeeld, dat ik dezen keer den oogst zonder zijne hulp zou bezorgen." — „Axel, wat hebt gij gedaan! Dat kan die man immers niet dulden." — „Dat moet hij toch! Hij moet er zich aan gewennen, dat ik de heer op het goed ben." — „Hij heeft u altijd als zoodanig erkend. Lieve Axel, dat zal voor ons eene bron van bitter leed worden," en in ernstige gedachten verdiept, leunde zij achterover in haren stoel en zag voor zich. Axel was niet

recht opgeruimd. Daar ging de deur open, en Daniël Sadenwater bracht een brief: Van mijnheer den inspektor." — „Daar is het al!" zeide Frida. Axel las den brief. „Mijnheer de inspektor zegt zijne betrekking op tegen Kerstmis. Hij kan dadelijk vertrekken. 'k Heb geen inspektor noodig. Honderd voor één kan 'k er krijgen. Maar dat hij mij die opzegging toezendt, dat ik hem niet voorgekomen ben, daar heb ik spijt van," en dit zeggende, sprong hij op en liep op en neêr door de kamer. Frida zat stil zonder een woord te spreken. Dat beschouwde Axel als een verwijt jegens hem, want hij wist zeer goed, dat hij weder op een heel verkeerden weg was; maar hij durfde het niet laten blijken, hij moest zijne schuld weder op andere schouders leggen en zoo zeide hij in zijne onrechtvaardigheid: „Maar dat komt er van, dat komt van uwe ingenomenheid met dien ouden huichelaar!" Frida sprak geen woord, zij stond stil op en ging de kamer uit.

Dien avond zat zij bij de wieg van haar dochttertje en wiegde haar in slaap. Ach, wie toch zoo zijne gedachten in slaap wiegen konde! — Maar zulk een kindje stamt van onzen goeden God af, en 't heeft nog een deel van den eeuwigen vrede des hemels in zich: dat heeft het van daarboven medegebracht; de gedachten der menschen stammen van de aarde af; en aan hun wankelenden, oververmoeiden tred hangen de zorgen en kwalen, en een oververmoeid mensch kan niet inslapen. Ja, Axel had gelijk: hij zou wel weder een inspektor krijgen, honderd voor één. Maar Frida had ook gelijk: een trouw hart wilde van haar scheiden.



Dien avond zat zij bij de wieg van haar dochtertje en wiegde haar in slaap. Ach, wie toch zoo zijne gedachten in slaap wiegen konde! — Maar zulk een kindje stamt van onzen goeden God af, en 't heeft nog een deel van den eeuwigen vrede des hemels in zich.

Bladz. 266.

NEGEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Waarom Gottlieb eigenlijk gekozen wordt en Jong' Jochem een garenwinder voorstelt. Dat men de Pïetisten volstrekt niet vertrouwen kan. Waarom de domineesvrouw niet naar de bruiloft ging en er toch heenging. Hoe licht iemand zich in al zijne verwachtingen kan teleurgesteld zien en een pastorieakker verliezen. Waarom Pomuchelskopp in grooten ernst aan den goeden God vroeg, of er nog gerechtigheid in de wereld was, en waarom hij Axel een weinig sarde. Bräsig geeft den jongenheer Von Rambow een goeden raad, en die stoot hem, uit dankbaarheid, voor de borst.

In het huis van Jochem Nuszler was alles vreugde en vroolijkheid: Gottlieb was verkozen, was tot een werkelijken dominé verkozen. En aan wien had hij zulks voornamelijk te danken? Aan wien anders dan aan onzen ouden, braven, eenvoudigen Pomuchelskopp; die gaf er de beslissing aan. „Kippetje,” zeide onze oude, goede vriend in de kerk en berekende, terwijl de drie jeugdige candidaten tot den heiligen dienst op den preëkstoeel in angst en vrees ten strijde togen en, ieder op zijne wijze, met Gods woord om de predikantsplaats kampten, — „kippetje,” zeide hij, toen Gottlieb ten laatste eindigde en zich het zweet van zijn bleek gelaat afwischte, „wij verkiezen dezen: dit is de domste.” — „Als 't maar zeker is,” zeide zijne lieve gade, „hoe wil de ééne schaapskop den anderen taxeeren?” — „Kippetje,” sprak Pomuchelskopp en deed, alsof hij de hatefulijke zinspeling zijner lieve vrouw in 't geheel niet hoorde, misschien, omdat hij 't zóó gewoon was, misschien ook, omdat Gottliebs preek hem had getroffen, -- want Gottlieb had over den tekst gepreekt: „Vergeeft uwen vijanden,” - - „kippetje, die eerste met dat roode gezicht, dat is een zoon van den ouden pachter Hamann, en de appel valt niet ver van den stam; ge zult zien, die

bouwt zelf; en de tweede, zie, dat is een gauwdief; Gustaaf heeft hem gezien, toen hij eens heimelijk bezig was, den akker te bekijken, en aan den koetsier van den dominé heeft hij gevraagd, wie de schuur bij de pastorie moest onderhouden, want dat ding viel bijna in. Met die beiden geeft het niets; de rectorzoon, dat is onze man." — „Wie slecht rekent, moet tweemaal rekenen," zei 't kippetje. — „Ik verreken mij niet," antwoordde Pomuchelskopp, „mijnheer Von Rambow en Nuszler hebben schriftelijk afstand van de zaak gedaan; zelf kan die jonge man den akker niet bebouwen, daar is hij te dom toe, en een' onderpachter behoef ik niet te dulden; hij moet mij den akker verpachten, en ik heb het in mijne hand, ik kan hem zeggen: Dáárvoor, en geen schelling meer!" — En zoo werd dan nu Gottlieb verkozen, want hij kreeg bijna alle stemmen; slechts een paar oude daglooners uit Rexow kozen hunnen heer, Jochem Nuszler. 't Was echter maar eene vergissing, daar zij meenden, dat het hetzelfde was: 't bleef immers toch in de familie.

En in 't huis van Jochem Nuszler was louter vreugde en lust, en de beide kleine, roode appeltjes dreven, in helderen zonneshijn, eene klare beek af, die tot aan den oever toe vol hoop en vooruitzichten was, en zij liefkoosden elkander, en Mina dreef altijd vroolijk mede met hare zuster, ofschoon het haar zelve nog niet betrof. Maar zij had voor hare eigene persoon toch een weinigje reden, om vroolijk mede te drijven: haar vader, Jong' Jochem, was op zekeren dag van het veld teruggekomen en had gezegd: dat eeuwige nazien en besturen greep hem toch al te erg aan; hij wenschte, dat Rudolf al zoo ver was. Moederlief had daarop wel geantwoord, of hij zich niet schaamde: hij was toch zelf nog een jonge kerel, en toen had vader dan ook gezegd: nu, dan wilde hij weêr aan 't werk gaan.

Maar 't was toch al het begin van een gezegend einde, en de zaak had toch al een haakje, waaraan de hoop vastgeknoopt kon worden. Voor Lina was nu alles in orde en in volle drukte; de uitzet werd gereed gemaakt, en in de woonkamer van juffrouw Nuszler zag het er uit als in eenespinnerijen eene katoenfabriek: hier werd gesponnen en dáár werd gebreid; hier werd genaaid en dáár werd geborduurd en koord gedraaid en gehaspeld. er werden kluwens opgewonden en weer afgewonden. en ieder kreeg zijn deel, ook Jong' Jochem en Jong' Bauschan. Jong' Jochem werd als garenwinder gebruikt en zat daar, met de pijp in den mond, stijf en stil, en hield de armen omhoog met eene streng garen, en zijne vrouw stond vóór hem, om die streng te winden; en als hij meende, dat hij eene kleine ontspanning kreeg, dan kwam Lina en dan weêr Mina; hij was een beklagenswaardig man; maar ook Jong' Bauschan kreeg zijn deel: hij werd altijd op zijn teenen getrapt, en niemand heeft deze bruiloft meer verwenscht dan Jong' Bauschan, totdat hij zich ten laatste geheel en al van de zaak terugtrok en zelfs den mesthoop nog voor een behaaglijker plek estimeerde dan eene kamer, waar een uitzet in orde gebracht wordt.

„Zoo,” zeide juffrouw Nuszler op zekeren avond en legde de handen in haren schoot, „Bräsig, wat mij betreft, kon de bruiloft morgen al gehouden worden, ik ben met alles klaar.” — „Wel,” antwoordde Bräsig, „dan zou 'k u raden om alles daarop in te richten, want de petist en Lina zullen ook wel zoo ver klaar zijn.” — „Och Bräsig, wat is dat voor praten! De hoofdzak ontbreekt immers nog: de regeering heeft immers tot het beroep hare toestemming nog niet gegeven. Hoe heet dat ding ook weêr?” — „Ha, ja! ik weet het al. Gij meent de V o k a a t s j o o n, zooals ze 't meestal noemen.” Op dit oogenblik kwam Christiaan, de koet-

sier, de deur in, zeggende: „Goeden avond, Juffrouw, en hier zijn ook de couranten.” — „Waren er geen brieven op de post?” vroeg juffrouw Nuszler. — „Ja,” hernam Christiaan, „een brief was er ook.” — „Waarom hebt ge dien dan niet meêgebracht?” — „Neen,” zeide Christiaan op een toon, als wierp hij de gedachte ver weg, dat hij zich aan zulk eene dwaasheid zou schuldig maken, „dat was zonde en schande, zooveel geld, als ze daarvoor vroegen, en 'k had ook zooveel niet bij mij.” — „Nu, wat moet hij dan kosten?” — „Ei, denk eens even, acht daalders! En zij zeiden, daar lag een postvoorschot of voorschop of zoo wat op, en aan den jongen heer, die onze bruigom is, was hij!” — „Mijn hemel, Christiaan, zoo'n dure brief! Van wien kon die toch zijn?” — „Weten doe ik 't,” sprak Christiaan, „maar zeggen doe ik 't niet,” en daarbij keek hij Bräsig aan. — „Voor den heer entspekter kunt ge alles zeggen,” zeide juffrouw Nuszler. — „Nu dan, als 't wezen moet,” zeide Christiaan, „hij was van een vrouwspersoon, maar haar naam ben ik vergeten.” — „Wat?” riep juffrouw Nuszler uit, „van een vrouwspersoon! Aan mijn schoonzoon! En dan acht daalders!” — „'t Komt alles voor!” sprak Bräsig, „'t komt ook bij de petisten voor!” — „Ja, 't komt alles voor,” zeide Christiaan, en hij wilde de kamer uitgaan. — „Christiaan,” zeide juffrouw Nuszler, opspringende, „ge moet morgen immers weêr naar Rahnstadt met rogge; vraag dan nog eens heel nauwkeurig naar den naam, en acht daalders wil ik je geven, dien brief moet ik hebben.” — „Goed, juffrouw,” antwoordde Christiaan en ging de kamer uit, „dat zullen we wel klaar krijgen.” — „Bräsig,” riep juffrouw Nuszler en drukte zich zoo diep in haren mandeleuningstoel, dat die oude stumperd letterlijk begon te steunen, „wat heeft mijn schoonzoon met een vrouwspersoon te doen?” — 'k

Weet het niet!" sprak Bräsig, "t is mij geheel onbekend, daar ik mij nooit met heimelijkheden bemoei. Maar heb geduld, morgen zullen we 't vernemen." — „Neen!" riep juffrouw Nuszler, „die Gottlieb, zoo'n stil mensch!" — „De petisten kan men volstrekt niet vertrouwen," zeide Bräsig, „vertrouw nooit een Jezufeter!" — „Bräsig!" riep juffrouw Nuszler, en haar oude stoel scheen luidkeels te schreeuwen, toen zij opsprong, „als hier wat achter steekt, dan neem ik mijn kind weër terug. Had Rudolf het gedaan, dan kon ik het hem vergeven, want hij is een vroolijke klant en maakt er ook geen geheim van; maar Gottlieb! Neen, van mijn leven niet! Wie zich zoo heilig kan voordoen en zoo veinzen kan en dan zulke stukken uitvoert... die kan mij van het lijf blijven, en uit mijn huis blijven. Met zoo'n mensch heb ik niets te maken!"

En toen Gottlieb 's avonds aan tafel kwam, zag zijne aanstaande schoonmoeder hem van alle kanten aan, alsof zij een winkel dochter was, en iemand haar een valsch stuk geld in de hand wilde moffelen. En toen Gottlieb na het eten aan Lina verzocht hem een glas frisch water boven op zijne kamer te brengen, zeide juffrouw Nuszler, dat Lina wat anders te doen had, en toen Gottlieb zich nu tot Marieken, het werkmeisje, wendde, zeide zij, dat hij zelf maar naar de pomp moest gaan; de weg daarheen was immers voor hem niet verder dan voor Marieken. En zoo trok zij in allerijl eene soort van tooverkring om hem henen, waarover geen vrouwspersoon tot hem komen kon.

Den anderen middag, toen zij allen aan tafel zaten, kwam Christiaan, de koetsier, de deur weder in en wenkte juffrouw Nuszler. „Och juffrouw! een enkel woord." En juffrouw Nuszler wenkte Bräsig, en de beide oude gelieven gingen met Christiaan naar buiten op de deel. „Wel?" vroeg juffrouw Nuszler. „Hier is

hij," zeide Christiaan en haalde een grooten brief uit zijn vestzak, „en den naam van 't vrouwspersoon weet ik ook." — „Nu?" vroeg juffrouw Nuszler verder. „Wel," fluisterde Christiaan haar heimelijk in 't oor, „Mine heet ze van haar voornaam, en Sterium zal zeker haar van wezen" — „Wat? — Mine — Sterium — heet ze?" riep juffrouw Nuszler uit, — „Hoho!" riep Bräsig en trok juffrouw Nuszler den brief uit de hand, „dat komt van die onbeschaafdheid met buitenlandsche namen, dat is immers de Vokaatsjoon van 't Ministerium," en hij trok de kamerdeur open en brulde de kamer in: „Hoera! Gij, oude petist, hoera! Hier is 't, en de toekomstige week is de bruiloft!" En juffrouw Nuszler viel den goeden Gottlieb om den hals en kuste hem en riep: „Gottlieb, mijn lieve Gottlieb, ik heb je een groot onrecht gedaan; wees maar stil, Gottlieb; Lina mag je alle avonden water boven brengen; en als ge wilt, zal de bruiloft ook gehouden worden." — „Mijn hemel," riep Gottlieb, „wat is er dan...?" — „Neen, Gottlieb, zeggen kan ik het je nog niet, daar schaam ik me voor; maar als ge drie jaar getrouwd zijt, dan wil ik het u alles vertellen."

En de bruiloft werd gehouden, en daarvan liet zich veel verhalen: hoe Mina met hare zuster Lina, na de inzegening, bitter geschreid hebben; hoe knap Gottlieb er inderdaad uitzag, toen Lina hem van achter de platte spijkers uit den nek had weggeknipt; hoe juffrouw Nuszler aan ieder, die haar in den weg kwam, verzeerde, dat zij hare beenen niet meer voelde, waarmede zij verder niets zeggen wilde, dan dat zij ze maar al te veel voelde. Ik vertel van deze bruiloft echter volstrekt niets, dan wat ik zelf gezien heb, en dat is, dat 's morgens tegen halfvier de beide oude vrienden, Jong' Jochem en Jong' Bauschan, arm in arm op de canapé lagen te slapen.

Hawermann was op de bruiloft, maar hij was stil; zijne Louise was er ook; haar hart was vol liefde voor hare lieve Lina, maar stil was zij ook, stil gelukkig. De domineesvrouw had voor de uitnoodiging bedankt, maar toen de gasten reeds op welzijn van bruid en bruidegom dronken, en Jochem ook gereed stond om een woord te spreken, werd de deur geopend, en de domineesvrouw kwam in haar zwart weduwenkleed, midden in de volle vreugde van de bruiloft, binnen; zij viel Lina om den hals en zeide: „Ik gun het u, ik gun het u van harte en moogt gij zóó gelukkig dáár zijn, als ik het geweest ben. Gij zijt er nu de naaste toe!” En zij kuste haar en streelde haar en keerde zich toen plotseling om en ging zonder groeten tot aan de deur; daar riep zij: „Hawermann!” Zij had het niet behoeven te doen, hij stond reeds bij haar, en toen zij in den wagen was geklommen, zat hij reeds bij haar; en zij reden naar Gurlitz.

In Gurlitz gingen zij den wagen uit. Joris, de koetsier van den dominé, moest wachten. Zij gingen op het kerkhof en hadden elkander de hand gegeven en zagen op een groen graf, waarop bonte, liefelijke bloemen bloeiden, en toen zij weggingen, zei de domineesvrouw met een diepen zucht, gelijk iemand, die een beker tot op den bodem toe heeft uitgedronken: „Hawermann, ik ben gereed,” en zij klom in den wagen, en Hawermann reed met haar naar Rahnstadt. „Louise weet, hoe het alles wezen moet,” zeide zij; „zij bezorgt mij morgen mijne zaken naar hier.” En zij gingen te zamen het nieuwe huis door, en de goede domineesvrouw bedankte hem en kuste hem voor zijne vriendschap, dat hij het alles zóó had laten inrichten, als 't in Gurlitz geweest was, en zij zag uit het venster en zeide: „Ja alles, — — alles, maar geen graf!” En zij tuurden langen tijd te zamen uit het venster, en toen

drukte Hawermann haar de hand en zeide: „Lieve juffrouw, ik heb een verzoek aan u op het hart; ik heb mijne betrekking bij den heer Von Rambow opgezegd en ga met Kerstmis dáár weg; kunt gij mij boven het zolderkamertje afstaan, en wilt gij mij bij u aan tafel nemen?” Ach, zij zou wel veel gevraagd en veel gesproken hebben, wanneer het oogenblik niet zoo aandoenlijk was geweest; zij zeide thans niets meer dan: „Waar Louise en ik wonen, daar zijt gij altijd de naaste er toe.”

Ja, zóó is 't nu eenmaal in de wereld; wat voor den éénen vreugde is, is voor den anderen bittere smart; bruiloft en graf liggen dicht bij elkander, en toch is de afstand er tusschen scherper en dieper dan die van zomerhitte en winterkoude; maar er bestaat eene voortreffelijke soort van menschen in de wereld, zoek ze maar; te vinden zijn ze; die soort welft wonderbare, ten hemel stijgende bruggen van 't ééne hart tot het andere over de afgronden, die de wereld gemaakt heeft, en zulk eene brug bouwden de beide kleine, ronde domineesvrouwen, Lina van Rexow en de domineesvrouw in Rahnstadt; en toen zij den sluitsteen vlak boven de pastorie in Gurlitz gezet hadden, toen sloten zij elkander in de armen en hielden zich zoo vast omstrengeld, dat zij tot aan haar levenseinde niet meer los te maken waren.

Nu, en nu onze goede Gottlieb! — Hij deed ook zijn best, hij bracht tot die brug vlijtig leem en kalk aan; hij was ook nog slechts een eerstbeginnende in den geestelijken stand; maar dat moet ik zeggen: toen hij zijne intreëpreek hield, dacht hij daarbij minder aan zich zelve dan aan zijn trouwen voorganger, den ouden dominé Behrens. „Hij heeft het knap gedaan,” zeide Bräsig, toen hij uit de kerk kwam, en streek Lina over de wangen en gaf Mina een kus. „De petisten wor-



„Oom Bräsig, kom toch even binnen!" En hij kwam en ging vrijpostig in zijn linnen kiel voor den mooien blauwen rok staan en vroeg: „Hoe zóó?" En Lina ging naar hem toe, zeggende: „Oom Bräsig, de akker mag immers niet verpacht worden. Dat wordt mijn grootste genoegen." — „Dat zal hij ook niet, mijn lief domineesvrouwkje Lina," — en hij bukte zich en gaf haar een kus, — „ik, voor mijn persoon, wil hem zelf bebouwen." Bladz. 279.

den somwijlen nog verstandige lieden, maar zij houden zich nog te veel met den duivel op."

En zoo had Gottlieb dan met zijne Lina de pastorie metterwoon betrokken, en Mina was natuurlijk meêgedribbeld, en 't gebeurde menigmaal, dat de oude goede Gottlieb in de schemering Mina omarmde en haar, in plaats van Lina, een kus gaf; maar 't bleef in de familie, en 't had ook verder geene kwade bedoeling. Maar niet zonder eenige bedoeling was het, dat Pomuchelskopp met zijne lieve vrouw en Maaltje en Saaltje bij den jongen dominé, na diens bezoek, een contra-visite maakte. En dit doel was de pastorieakker, en de blauwe rok met de blinkende knopen zeide tot den zwarten rok, dat hij den akker nemen wilde, en hij bood hem ongeveer half zooveel, als de heer Von Rambow gegeven had; en ons lief, braaf kippetje stond op en zeide: dat was zeer aannemelijk, en 't zou ook niet anders gaan, want Jochem Nuszler had er zich reeds toe verbonden en 't op schrift gegeven; en de goede Gottlieb stond daar nu en boog voor den blauwen rok, en wilde al „ja!" zeggen, toen Lina uit den hoek der canapé overeind sprong en zeide: „Wacht eens! In de zaak heb ik toch ook een beetje meê te praten. Daarbij willen we toch eerst eens om raad vragen." En zij riep buiten de kamerdeur: „Oom Bräsig, kom toch even binnen!" En hij kwam en ging vrijpostig in zijn linnen kiel voor den mooien blauwen rok staan en vroeg: „Hoe zóó?" En Lina ging naar hem toe, zeggende: „Oom Bräsig, de akker mag immers niet verpacht worden. Dat wordt mijn grootste genoegen." — „Dat zal hij ook niet, mijn lief domineesvrouwtje Lina," — en hij bukte zich en gaf haar een kus, — „ik, voor mijn persoon, wil hem zelf bebouwen." — „Ik behoef hier geen onderpachter te dulden," riep Pomuchelskopp. — „Dat zal je ook niet, —

dat zult UEd. ook niet, mijn heer Zamel! Ik zal mij hier slechts bij den domeneer als inspektor behabilliteeren." — „Mijn heer Nuszler heeft mij op schrift gegeven...." — „Dat ge een domoor zijt," sprak 't kippetje, en trok haren echtvriend de deur uit.

„Mijn lieve domeneer," sprak oom Bräsig en ging met Gottlieb in den tuin, „deze arrangeering hebt gij mij niet te danken, maar alleen uwe lieve vrouw, uwe Lina. Het is inderdaad eene merkwaardigheid, dat zulke kleine onschuldige wezens, dadelijk na de bruiloft, positiever worden. Nu, men moet ze maar laten begaan, zij weet het misschien het beste. Maar gij met uw christelijk standpunt, gij zult mij zeker den haat uit het hoofd willen praten, maar een haat moet er zijn; waar geen haat is, is ook geene liefde. Ik haat nu eenmaal, ik haat Zamel Pomuchelskopp! Waarom? Hoe? Wat? Hij zegt tot mij „U," en ik zou geen haat mogen hebben?" „Mijn waarde inspektor, dit goddelooze beginsel..." en Gottlieb had nu wel haast, in zijne nieuwe betrekking als predikant, voor den ouden man een nog scherper sermoen gehouden dan voorheen bij het visschen, toen tot groot geluk Lina aankwam en den ouden inspektor flinkweg om den hals viel, zeggende: „Oom Bräsig, oom Bräsig, hoe zullen wij u dat vergelden, dat gij ten gevalle van ons de rust, die gij nu geniet, wilt opgeven?" — „Verinkommodeer je daarover maar niet, Lina; waar een haat is, is ook eene liefde; maar heb je wel gemerkt, dat ik hem maar zoo kortaf mijn heer Zamel noemde, ofschoon hij veel voornameer „Zamwel" gedoopt is?" — „Gij meent zeker Samuel," viel Gottlieb hierop in. — „Nee, domeneer, Samuel is een jodennaam, en hoewel hij een werkelijke jood is, zoo is hij toch met den christelijken naam Zamwel gedoopt, en zijne vrouw met den naam Karnalje." — „Oom Bräsig," riep Lina luidkeels lachende, „wat has-

pelt ge alles door elkander; haar voornaam is Cornelia." — „'t Is mogelijk, Lina, dat zij zich tegenwoordig zoo laat noemen, van wegens de schaamachtigheid, maar ik heb het met deze mijne oogen gelezen. Toen die oude domeneer te Bobzin gestorven was en de koster de kerkeboeken moest houden, stond daarin: de heer Zamwel Pomuchelskopp met mejuffrouw Karnalje Klaterpot; want ze heet van zich zelve Klaterpot, en een kanalje is ze ook. Maar Lina, laat ze maar begaan; dat soort zal onze koffer niet kruien en wij met ons drieën willen samen in een vergenoegd huwelijk leven; geef mij 't kleine hoekkamertje; dan kan ik den hof overzien en de drommel zou er meê moeten spelen, als de jonge domeneer na jaar en dag niet in staat was zijn akker zelf te bebouwen. Maar nu adjuus! Ik weet een paar stevige melkkoeien; die koop ik voorloopig voor ons en dan de beide schimmels van den ouden Prebberow, en wij zullen den ouden Joris van den domeneer bij ons houden, want hij is een waar Provester bij paard en bij koe. En nu adjuus!" en daar ging hij henen, de oude onchristen, die den haat niet verbannen kon uit zijn gemoed.

Maar, wie haten wil, moet het zich ook getroosten, dat hij weder gehaat wordt, en geen mensch is ooit zóó gehaat geworden als op dien dag oom Bräsig.

Toen de familie Pomuchelskopp t'huis gekomen was, streek en wreef het kippetje den stillen, eenvoudigen familiévader en Mecklenburgschen wetgever altijd tegen den draad en prikte zijn eerlijk, ridderlijk vleesch met doornen en brandnetels, en het bestendige, telkens wederkeerende slotwoord van hare aantrekkelijke redeneeringen was: „Ja, Kopp, jij bent wijs, jij bent famielje van Salomo's kat." Ten laatste kon onze oude vriend het niet langer uithouden, hij sprong op uit zijn hoekje van de canapé en riep: „Maaltje, ik vraag het u, heb

ik niet altijd voor ulieden gezorgd als een vader?" Maar Maaltje was zoo verdiept in de Rostocker Courant, alsof hare eigene verloving er in gestaan had. „Saaltje! kan ik het helpen, dat de wereld zoo slecht is?" Maar Saaltje borduurde en prikte maar ijverig in 't vleesch van een kleinen Amor rond en zuchtte, alsof het haar leed deed dat haar lief vadertje de kleine Amor niet was; en ten overvloede kwam nu Gustaaf nog binnen en rammelde met de sleutels tegen 't beslot, alsof hij geroepen was, om dit lieve familietooneel op muziek te brengen.

Maar wat te erg is, is te erg. Wat over den kerfstok gaat, houdt de menschelijke natuur slecht uit: onze oude vriend moest zijne obstinate familie toch laten zien, dat hij heer in huis was; hij liep alzoo de deur uit en liet hen allen radeloos alleen; hij liep den tuin in, tot aan den zonnewijzer, maar, wat hielp hem dat? Hij had nu wel zijn rechtmatig gezag laten gelden, maar hij zelf was daardoor niet gelukkiger geworden, want voor zijne oogen lag de pastorieakker, die mooie pastorieakker! En daarachter lag Pumpelhagen, dat mooie, mooie Pumpelhagen, en beide kwamen hem rechtmatig toe, want hij had voor den pastorieakker tweeduizend daalders in voorschot gegeven, en hoeveel niet aan Slusuhr, aan David en aan dien aanzienlijken bedelaar, dien kalen mijnheer Von Rambow! Hij kon den aanblik niet verdragen; hij keerde zich om en zag naar gene zijde, naar den helderen, blauwen herfsthemel op, en vroeg zich af, of er nog rechtvaardigheid in de wereld was. Toen kwam Flipje, trok aan zijn mooien blauwen rok, — want uit wrevel tegen zijn kippetje had hij dien, tegen de gewone orde in, aangehouden — en zeide, dat de heer Von Rambow er was en hem verlangde te spreken.

De heer Von Rambow? Wacht eens! Nu had hij er

toch één, dien hij weër sarren kon, die voor al de plagerijen, hem door zijn lieve familie aangedaan, moest boeten. Hij wilde reeds naar binnen gaan, maar daar kwam hij immers zelf al bij hem: „Goeden morgen, waarde buurman! Hoe gaat het? Ik wilde toch eens komen hooren, hoe 't met den pastorieakker afge-loopen is.” — „Zoo?” dacht Pomuchelskopp, „pastorieakker? Wacht eens! Vooral niets laten merken!” en hij keek langs het kleine stukje neus, dat hem de natuur gegeven had en sprak geen woord. — „Nu, hoe is 't dan gegaan?” vroeg Axel. Maar Pomuchel zeide geen b o e of b a, en keek langs het kleine stukje neus, als 't bij mijlen berekend kon worden. „Waarde buurman, wat scheelt u? Het is toch alles in orde, hoop ik?” — „Dat hoop ik ook,” antwoordde Muchel, en hij keerde zich om en trok een onkruidstengel uit de aardappelen, „ten minste de wissel over de tweeduizend daalders op u, is in orde.” — „Wat?” vroeg Axel onthutst, „wat heeft dat hier mede te maken?” — Wacht maar, Axel! dat komt alles te recht, houd u maar stil! Hij zal u nu een klein beetje knijpen. Wat zijn moet, moet zijn. — „Gij, mijnheer Von Rambow,” sprak Muchel, en keerde zich met een bloedrood aangezicht naar den jongen heer toe, „gij hebt de tweeduizend daalders en ik den pastorieakker, dat wil zeggen: ik heb hem niet.” — „Mijn hemel, waarde buurman, gij waart er toch zoo zeker van”.... — „Lang zoo zeker niet als gij. Gij hebt de tweeduizend daalders, niet waar? Gij hebt ze immers gekregen? En ik, ik heb er een langen neus bij gehaald!” — „Maar....” — „Och, scheid er toch uit met al die „maren,” ik heb van morgen al zoo dik-wijls „maar” gehoord: de zaak betreft hier de wissels,” en hij grabbelde in zijne zakken rond, „ja zoo! ik heb een anderen rok aan; ik heb mijn brieventasch niet bij mij, waar gij in staat. Voor drie weken was

er reeds een vervallen.” — „Maar, waarde buurman, — laat mij u mogen vragen — hoe komt gij juist heden daarop? Ik heb er toch geene schuld aan, dat gij den akker niet in pacht hebt gekregen.” Pomuchelskopp had nu reeds te veel van den sakkermetschen akker gehoord, dan dat hij zich daarmee nog langer wilde afgeven; hij hoorde dus niet naar Axels redeneeringen en kneep verder: „Ik ben een godsdienstig man, ik ben een vriendschappelijk man; de menschen zeggen ook, dat ik een rijk man ben; maar, zóó rijk ben ik niet, dat ik mijn geld op de straat zou willen smijten; daarvoor is 't altijd nog tijds genoeg. Maar, mijnheer Von Rambow, ik moet wat zien, zien moet ik wat. Ik moet zien, dat iemand zijn verstand bewaart, en wanneer iemand een wissel onderteekend heeft, dan...” — „Beste buurman,” viel Axel hem in grooten angst in de rede, „ik heb het geheel en al vergeten. Ik verzeker u... ik heb er volstrekt niet aan gedacht.” — „Zoo?” vroeg Muchel, „niet daaraan gedacht? Maar een mensch moet daaraan denken, en...” — nu wilde hij doortasten, maar zijn oog viel op Pumpelhagen, — neen! toch niets laten blijken! Waarom zou hij den boom schudden, de pruimen waren immers nog niet rijp. „En,” ging hij voort, „dat alles heb ik te danken aan mijne goedgunstigheid jegens dien erbarmelijken kerel, dien Bräsig. Zóó heeft hij mij de weldaden vergolden, die ik hem in onze jonge jaren heb bewezen. Ik heb hem geld geleend, toen hij zich een horloge wilde aanschaffen; eene broek heeft hij van mij gedragen, toen 'de zijne stuk was, en nu? O! Maar ik weet wel, hoe dat samenhangt: daar steekt die oude onderkruiper, die Hawermann, achter.”

Geef den duivel een vinger, hij neemt dadelijk de geheele hand, en dan leidt hij u, waarheen hij wil, en als 't in zijn kraan te pas komt, duwt hij u naar

beneden vóór zich, dat gij hem moet aanbidden in angst en smarten, in nood en pijn. Zóó ging het Axel: hij moest immers den heer goederenbezitter weder in eene vriendelijke stemming brengen; hij moest immers met hetzelfde bijltje hakken als hij; hij moest immers, tegen eerlijkheid en geweten aan, op Bräsig en Hawermann schelden. Waarom? Omdat de duivel hem, met den wissel in de hand, op de knieën had neêrgedrukt. En hij deed het ook; de flinke, zorgelooze kurassiersluitenant van voorheen lag voor den duivel op de knieën en praatte hem naar den mond, met allerlei laaghartigheden ten aanzien van Bräsig en Hawermann te vertellen, opdat hij den ouden Moloch met den blauwen staatsierok bedaren mocht. — Zoo verried hij zijne beste vrienden, en — God. Maar toen hij zich zoo diep had verlaagd en nu een blik op zijne eigene daden wierp, toen walgde hij er van op eene ontzettende wijze, en hij reed weg van het huis, waar hij een groot gedeelte zijner eer had gelaten. Hij reed naar huis, en toen hij aan de grens van zijne velden kwam, zag hij Hawermann, die in de brandende zomerhitte achter de zaaimachine liep en alles voor den zaaitijd in orde hield, en voor wien? Voor hem zelven moest hij zeggen, en vurige kolen brandden hem op het hoofd. En toen hij een eind verder gereden was, zag hij iemand met een linnen kiel voor zich uitgaan: oom Bräsig liep langs den weg, in het zweet zijns aangezichts, en riep over het zaailand henen: „Goeden dag, Karel, ik ben op 't rechte à propos, dat wil zeggen, op een voorloopigen koeienhandel, en alles is in orde; wij bouwen zelf, en Zamel Pomuchelskopp kan zich eens een akker laten uittekenen.” Hij hoorde nu het paard van Axel en keerde zich om, en de worm, die in Axels hart knaagde, maakte dezen vriendelijker jegens den ouden man; hij zeide tot hem: „Goeden dag, heer inspektor! Nu altijd nog zóó

vlug ter been?" — „Waarom niet, heer luitenant? Mijn beenen houden 't nog uit, in weêrwil van 't podagra, en naardien ik op mij genomen heb, om voor de jonge lui in de pastorie een inventarius aan te schaffen, bevind ik mij hier op den landweg naar Gustrow; daar is de boer Pagels, die heeft een paar melkkoeien; die wilde ik voor den domeneer ackeriren." — „Gij weet hier zeker overal en in alle zaken te recht te komen, heer inspektor," vroeg Axel om vriendelijk te zijn. — „Ja, God dank," antwoordde Bräsig, „alle omstandigheden zijn mij hier zoo bekend, dat ik ze niet behoef te leeren kennen. Iemand, zooals ik, behoeft slechts één oog ergens in te slaan, dan weet hij, waar hij aan toe is. Ziet gij, daar ben ik gisteren," — en hij wees naar Axels paddocks, — „daar ben ik gisteren voorbij uwe podexen gekomen, en toen heb ik dan gezien, dat ginds in de laatste, de merrie en het veulen geheel vervallen; waarom dan? Zij stelen u daar de haver uit de kribbe, en als daar wat van te recht zal komen, dan moet gij er een slot op laten maken." Axel zag hem aan. Was dat niet enkel laaghartigheid van den oude? Natuurlijk! Hij gaf zijn paard de sporen en riep: „Adieu!" Bräsig zag hem na: „wil de schaapskop 't niet doen, dan moet hij 't laten! Ik heb het goed genoeg gemeend; in 't geheel komt het mij zoo voor, alsof de man zijn belang niet wil verstaan.... nu, geef acht! gij zult nog eenmaal op handen en voeten krui-
pen om te leeren wat noodig is. „Karel," riep hij over het veld, „hij heeft mij weder voor de borst gestooten!" En hij ging verder op den koeienhandel uit.

DEERTIGSTE HOOFDSTUK.

Van eene slede en van gebakte kool met worst, van gedichten en ronde kluwens en elpenbeenen kneukels en tweeden Kerstdag. Waarom in Pumpelhagen op den tweeden Kerstdag ieder voor zich alléén zat. Wat Muchel voor schoons op het tapijt bracht, en wat Frans in den brief schreef. Welk een verstandigen inval Frits Triddelfitz had, en wat Marie Möllers in den mantelzak pakte. — Het zaad, door Muchel uitgestrooid, komt op, en het schot gaat af. — De liefde verliest het, de haat overwint.

Zoo was dan nu de winter gekomen, en de wereld moest er mede tevreden zijn, dat de oude, ruwe gast haar kwam bezoeken. „Wel, als hij behoorlijk komt, dan mag hij ook binnentrekken; maar als hij tegen Kerstmis met eén natten, ruigen jas aan de deur komt en ons de kamer vol slijk maakt en naar vetlederen haarzen riekt, dan kan hij, wat mij betreft, ook wegblijven. — Ditmaal kwam hij echter anders: hij kwam, zooals hij dikwijls voor mijne deur gekomen is; hij kwam met schelgeklank en zweepgeknal en twee schimmels voor de slede, waarvan de damp afvloog, en hij sprong van de slede in de gedaante van Wilhelm van Siden-Bollentin, en wreef zich de door de koude blauw geworden wangen, en sloeg de armen om het lijf — eenmaal — tweemaal — driemaal: — „Goedenmorgen, mijnheer Reuter, ik ben nu hier en moet u afhalen. En 't compliment van mijnheer en van mevrouw, en gij behoeft maar in de sleë te gaan zitten, want voetzakken en mantels liggen er in op een heelen hoop, en morgen is 't heilige avond, en de kleine Hans zeide tot mij, dat ik duchtig moest doorjagen.” — Ja, als hij zóó komt, dan zingen wij beiden, mijne vrouw en ik: „Kom binnen, kom binnen, geliefde gast! en wij ontdooien den ouden knaap met een glas wijn

en gaan in de slede zitten, en dan gaat het er op los, — twee mijlen in een uur; en als de oude winter ons dan voor de deur te Bollentin heeft afgeleverd, dan zegt Frits Peters: „Wel drommel, wat zijt gij lang onderweg gebleven!” en mevrouw liefkoost eerst mijne vrouw eens en neemt haar de reiskap af en zegt tot mij: „Oom Reuter, ik heb voor u gehakte kool met worst opstaan,” en de beide goede, lieve meisjes, Lize en Anna, die ik zoo dikwijls op den arm heb gedragen, toen zij nog klein, nog zoo heel klein waren, komen, en zij geven hun ouden oom een kus en hangen zich dan aan mijne lieve vrouw, en Frits en Max, die nu al groote gymnasiasten zijn, komen en begroeten ons met een krachtigen handslag, en Hans ligt intusschen op de loer, of hij ook bij mij komen kan, en hij klautert en krabbelt om mij heen en pakt mijn linkerbeen beet, en daaraan moet ik hem nu dien avond rondsleepen. En dan wordt de kleine Ernst, het Benjaminnetje, gepresenteerd, en wij staan om dat kleine wonderkind henen, en slaan de handen in elkander, zooals dat kind in wijsheid en verstand is vooruitgegaan, en dan komt grootmoeder. En dan begint de winterlust en de Kerstmisvreugde, en de boom brandt, en de juulklap klapt, en dan komt er een juulklap van mijne lieve vrouw met een gedicht; dat is het eenige, wat ze van al haar leven dagen gemaakt heeft; het begint: „Hier zit ik en zweet ik, en breng niets voor den dag...” en verder gaat de melodie niet; maar er is ook genoeg van dat soort. — En dan komt de eerste Kerstdag, en dan is het alles zoo plechtig stil, en onze goede God strooit de zachte sneeuwvlokken als dons over de aarde uit, opdat er toch geen geraas zou gehoord worden.

En de tweede Kerstdag komt, en dan komt dominé Pieper met zijne vrouw, en de heer Super-intendent

komt met zijne vrouw, en dan komt Anna, die mijne lieveling is, en dan komt de vrouw van dokter Adam en de vrouw van den burgemeester Schönermark, en Lucie Dolle; die zit op de linker knie van mevrouw Adam en op de rechter van mevrouw Schönermark, natuurlijk scheef, en dan — ja, dan komt er een rond kluwen aanrijden, en dokter Dallij zit bij dit kluwen en rolt het de slede uit en geeft het over aan twee dienstmeisjes; die staan al gereed — want zij weten, wat er aan de hand is — en wikkelen dat kluwen los uit pels en mantel, uit overjas en voetzak, totdat mijnheer de raadsheer Schröder voor den dag komt. Maar klaar is hij nog lang niet; hij moet eerst op een stoel gaan zitten, en dan komt Fiek aan 't ééne been, en Marieken aan 't andere, en dan trekken we hem de pelslaarzen uit, want ik moet hem van boven vasthouden, dat ze hem van onderen het lijf niet uit elkaâr halen. — En weder eene slede, en daaruit springt Rudolf Kurz. Wat? Hij springt nog wel over de zweep van den koetsier heen? En achter hem komt Hilgendorff. Kent gij Hilgendorff, den patroon van onzen Rudolf? Niet? 't Is ook niet noodig. Om kort te gaan: Hilgendorff is een natuurwonder, hij heeft elpenbeenen kneukels, — „zuiver elpenbeen!” — en is door de natuur zoo krachtig gebouwd, dat iedereen, die hem op den schouder of op de knie slaat, blauwe plekken in de hand krijgt.

En dan wordt er koffie gedronken, en de raadsheer vertelt geschiedenissen, verwonderlijk mooie geschiedenissen, en hij vertelt ze met vuur, dat wil zeggen, hij steekt gedurig weêr een nieuwe fidibus aan, omdat hij zijne pijp altijd laat uitgaan, en hij maakt zoo zachtjes aan den geheelen fidibusbeker ledig, en Max wordt opzettelijk bij hem geplaatst om hem altijd weêr aan vuur te helpen. En dan wordt er whist gespeeld, en dan wordt het avondeten gebruikt, en de raadsheer

maakt bij den gebraden kalkoen en de gebraden gans de mooiste gedichten met de meest gewaagde rijmen, die er zijn of in 't geheel niet zijn; en bij ieder mooi gedicht wordt er geklonken, en als wij dan opstaan, drukken wij elkander de handen, en gaan in vrede en blijdschap van elkander en ieders gezicht zegt: „Nu, toekomende jaar weder zóó!”

Doch zóó werd in Pumpelhagen dit jaar de tweede Kerstdag niet gevierd; de winter was daar wel gekomen; maar dat, wat hem schoon en aangenaam maakt, de innige overeenstemming van het ééne hart met het andere, was buiten voor de deur blijven staan; die was niet binnengekomen en had de vreugde bij den zoom van haar kleed gevat en haar teruggehouden. Iedereen had hier zijne eigene gedachten voor zich zelven; niemand sprak tot een ander over zijne liefde, met uitzondering van Frits Triddelfitz en Marie Möllers; die zaten ten minste op den tweeden Kerstdag 's middags bij elkander en aten pepernoten, totdat Frits zeide: „Nee, 't gaat niet meer, Marieken: Morgen moet ik op reis, ik moet drie last rogge in D e m m i n afleveren; en als ik nog meer pepernoten eet, zou mij dat kwaad kunnen doen, en dit wilde ik toch niet gaarne; en dan moet ik straks onze boeken voor de leesbibliotheek nog inpakken, dat ik die in D e m m i n kan verwisselen, en wij 's avonds wat te lezen hebben.” Dit zeggende stond hij op en zag naar zijn paard, en Marie Möllers had een gevoel, dat zijn hart haar niet geheel toebehoorde, maar tusschen de vos-merrie en haar verdeeld was.

In eene andere kamer zat Hawermann alleen met zijne gedachten, en die waren ernstig genoeg, wanneer hij bedacht, dat zijn werken en zwoegen op deze aarde nu ten einde was, en dat hij van nu af aan zijne handen maar in den schoot moest leggen; en zij waren treurig genoeg, als hij bedacht, welk een einde zijn wer-

ken en zwoegen hier zou nemen, en dat, hetgeen hij tot een zegen gezaaid had, tot onheil zou uitloopen.

En weder in eene andere kamer zaten Axel en Frida, — wel bij elkander, maar toch weder ieder voor zich alléén; want ieder had zijne gedachten en aarzelde, ze den ander toe te vertrouwen. Zij zaten daar zonder te spreken; Frida stil en nadenkend, Axel verdrietig; toen lieten zich sledeschellen op het plein hooren en Pomuchelskopp hield voor de deur op. Frida nam haar werk en ging de kamer uit; Axel moest den lieven buurman alleen ontvangen.

Weldra was dan ook tusschen de beide heeren een deftig landhuishoudkundig gesprek over paardenfokkerij en graanprijzen in vollen gang en de namiddag van den feestdag zou ditmaal onschuldig en in vrede zijn doorgebracht, wanneer Daniël Sadenwater den brievenzak niet gebracht had. Axel opende dien en vond er een brief aan Hawermann in; hij wilde hem reeds aan Daniël geven om te bezorgen, toen hij zijn eigen wapen op den brief zag, en nauwkeuriger toeziende, het handschrift van zijn neef herkende, „speelt die vervloekte geschiedenis dan nog altijd achter mijn rug voort?” riep hij uit, en hij smet Daniël den brief bijna in 't aangezicht. „Aan den inspektor!” Daniël ging verschrikt heen, en Pomuchelskopp vroeg zoo recht deelnemend, wat den jongen heer toch zoo verdrietig gemaakt had. „Zou men zich dan niet driftig maken, als zoo'n domkop van een neef die verwenschte geschiedenis met den ouden huichelaar en zijne dochter hardnekkig voortzet?” — „Zoo?” antwoordde Pomuchel, „ik dacht, dat die zaak lang afgedaan was. Men heeft mij verteld, dat mijnheer uw neef, toen hem het gerucht ter ooren gekomen is, waarvan nu immers alle menschen praten, de zaak plotseling had afgebroken en er niets meer van weten wilde.” — „Welk gerucht?” vroeg

Axel. — „Wel, dat van uwen inspektor en den daglooner, Kegel heet hij immers, en de tweeduizend daalders.” — „Vertel mij toch, wat zeggen dan de menschen?” — „Och, dat weet gij toch wel. Ik meen, dat gij om die reden den ouden den dienst hebt opgezegd.” — „Ik weet er niets van, vertel mij 't toch!” — „Nu, het is toch algemeen bekend. De menschen zeggen, dat Hawermann en de daglooner het samen ééns zijn geweest; zij zeggen, dat hij daarom den daglooner heeft laten loopen, en dat hij de helft of nog meer van het gestolen geld gekregen heeft, waarop hij in Wismer als matroos is aangenomen.” — Axel liep in de kamer rond: „'t Is niet mogelijk! Zóó schandelijk zou ik bedrogen zijn!” — „Och, de menschen zeggen zelfs, dat die twee het reeds vooraf met elkander hadden afgesproken; maar dat geloof ik niet.” — „En waarom niet? Welke geheimen had die oude zondaar achter mijn rug te behandelen? Die kerel, die anders altijd nuchter was, moest juist dien eenen keer bezopen zijn!” — „Ja, maar dat wil de burgemeester in Rahnstadt zelf gemerkt hebben.” — „Och, de burgemeester! Wat doe ik met zulk een rechter van instructie! Nu moet eene arme weversvrouw het gedaan hebben, die zou op den landweg den daglooner het geld hebben afgenomen; en waarom? omdat zij een Deenschen dubbelen Louis d'or heeft willen wisselen, dien zij gevonden heeft, want daarbij is zij gebleven, en die wijze mijnheer de burgemeester heeft haar daarop moeten vrijlaten.” — „Ja, en die den Louis d'or wil gezien hebben, de koopman Kurz, is familie van Hawermann.” — „O!” riep Axel, „ik zou nog duizend daalders willen geven, zoo ik achter deze schelmerijen komen kon.” — „Dat zal moeilijk gaan;” zeide Pomuchelskopp, „maar in de eerste plaats zou ik — — — wanneer gaat hij weg?” — „Hawermann? — Morgen.” —

„Nu, dan zou ik zeer gestreng zijne boeken nazien; men kan niet weten, of die goed in orde zijn. Zie vooral de rekening goed na; men vindt menigmaal zoo iets. Hij moet over het algemeen in goeden doen zijn; hij wil ook in Rahnstadt van zijne renten gaan leven. Nu, hij is zeker jaren lang in eene goede betrekking geweest; maar ik weet ook bepaald, dat hij oude schulden heeft moeten afdoen, die niet onbelangrijk waren. Naderhand heeft hij, zooals ik eens toevallig van den notaris Slus- uhr gehoord heb, allerlei kleine geldzaken tegen woerkerrenten met het weinigje, dat hij bezat, — misschien ook met het geld van het landgoed, gedaan.” — „O!” riep Axel, „en toen ik hem in dien tijd verzocht,” — hier hield hij op, om niets te verraden, maar een gloeiende haat bezielde hem, als hij er aan dacht, dat Hawermann hem toenmaals had kunnen helpen, en 't niet gedaan had, zeker omdat hij hem geen hoogen interest had geboden.

Na dit liefelijke gesprek wilde geen ander, dat iets beteekende, meer vloten, want ieder van de beide personen was nu genoeg in zijn eigen gedachten verdiept; en toen Pomuchel, recht voldaan over 't geen hij had uitgestrooid, naar huis reed, liet hij den jongen heer Von Rambow in zulk eene boosaardige, verbitterde stemming achter, dat hij alle menschen en zich zelve te veel was en den geheelen nacht door zijne booze gedachten niet slapen kon. — In eene derde kamer op het Pumpelhager goed was 't ook stil en eenzaam; Hawermann zat daarin voor zijne secretaire, had zijn boek over het bestuur van het goed vóór zich liggen en rekende de laatste maanden nog eens na, of alles goed met zijne kas uitkwam. Zoolang als hij bij den jongen heer werkzaam geweest was, had hij hem elk vierendeeljaars zijn boek gebracht en rekening willen afleggen; maar de jonge heer had nu

eens geen tijd, dan eens zeide hij: „Ja, 't is alles in orde,” en hij had toch geen pennestreek nagezien, en dan weder zeide hij, dat het volstrekt niet noodig was, hem iets vóór te leggen. Hiervan had Hawermann echter geen verkeerd gebruik gemaakt, hij had integendeel met nauwkeurigheid boekgehouden, gelijk hij zulks van zijne jeugd af gewoon was geweest; hij had ook Triddelfitz daartoe aangespoord, dat hij de graanrekening alle week behoorlijk moest inleveren en was op dit punt, wanneer het niet juist in alle deelen goed uitkwam, jegens Frits veel strenger dan in andere zaken.

Toen de oude man nu bij zijn werk zat, kwam Frits binnen, en vroeg naar het een en ander, wat met zijn gaan naar Demmin in verband stond, en toen Hawermann hem terecht geholpen had, en hij de deur uit wilde gaan, riep de oude man hem na: „Triddelfitz, gij hebt toch uwe graanrekening in orde?” — „Ja,” zei Frits, „ten minste, ik ben er al aan begonnen.” — „Nu, ik verzoek u, dat zij van avond ingeleverd wordt en dat zij beter uitkomt dan de vorige.” — „Ja wel,” antwoordde Frits en ging de kamer uit.

Daniël Sadenwater kwam binnen en bracht den inspektör een brief; de oude man stond op en ging bij 't venster zitten, en toen hij de hand van Frans herkende, klopte zijn hart onrustiger; en toen hij las en herlas, toen schitterden zijne oogen heel helder; zijn hart werd vervuld met eene groote blijdschap, waardoor de ijskorst, die er zich in den laatsten tijd had over gelegd, geheel ontdooide, juist terwijl buiten de zon de sneeuw van de daken deed smelten, zoodat zij in zachte druppelen op de aarde viel. Hij las en herlas, en ook zijne oogen werden vochtig, en in zachte druppelen vielen zijne tranen op het papier.

Frans schreef hem, gehoord te hebben, dat hij van Pospelhagen zou weggaan; dat hij dus nu geheel vrij

was, en dat alle bedenkingen, die hij tot dusverre gehad had, nu moesten wegvallen voor zijn eigen oprechten wensch, die hem geene rust liet, en hem drong om, tegen Hawermanns verzoek, aan Louise zelve te schrijven; den bijgevoegden brief mocht hij toch aan zijne dochter overhandigen, dan hoopte hij, dat drie menschen eenmaal recht gelukkig zouden worden.

De handen van den ouden man beefden, toen hij den brief aan zijn kind in zijn brievenstasch legde; zijne knieën knikten, toen hij op en neer wilde gaan; zóó overmeesterde hem de gedachte, dat hij met den stap, dien hij thans doen zou, over de gelukkige of ongelukkige toekomst van zijn kind zou beslissen. Hij ging in den hoek van de canapé zitten, en het duurde lang, eer hij kalm genoeg was, om de zaak met bedaardheid te overdenken. Zóó bruist de zee des morgens in woeste golven, en des middags zijn zij stiller geworden; doch het water ziet er nog onstuimig en bedenkelijk uit, maar des avonds spiegelt zich de blauwe hemel in de gladde opervlakkte af; lichte zomerwolkjes trekken er overheen, en de avondzon omvat het beeld als in een gulden rand.

Zoo ging het Hawermann ook: toen de onstuimige golven in zijne ziel bedaard waren, kwamen de bedenkingen. Met ernst en bezorgdheid vroeg hij zich zelven af, of hij recht handelde, wanneer hij zijne toestemming gaf; of hij zijn plicht niet te kort zou doen, indien hij, tegen den wil van zijn jeugdigen gebieders, zijn „ja!” uitsprak. Maar, was hij dan dien man eenige verantwoordelijkheid schuldig, die hem met ondank had behandeld; die hem bijna met beschimping en smaad had verdreven? Volstrekt niet! En in hem verhief zich de trots, die zoo dikwerf in eene afhankelijke betrekking moet zwijgen, en dien de man kent, die daarin zijn

geweten rein heeft bewaard; hij wilde niet langer zijn heiligst, innerlijk gevoel voor den ondank van een onverstandigen knaap, en hij kon niet het geluk van zijn kind voor onbillijke, adellijke nukken opofferen. En toen hij deze bedenking had overwonnen, toen blonk hem uit de kalme zee het beeld van een schoonen avondhemel tegen, en lang zat hij daar en zag de toekomst van zijne beide kinderen als lichte zomerwolken voorbijtrekken, en de avondzon scheen buiten over de witte sneeuw en schitterde binnen, op zijne witte haren.

Terwijl hij nog zoo in zoete gedachten verdiept zat, werd de deur opengerukt en Christiaan Degel stooft binnen en riep: „Heer entspekter, gij moet komen; de Rubens-merrie heeft een vreeselijk koliek, en wij weten niet wat wij daaraan doen moeten.” De oude man sprong overeind en ging haastig naar den stal.

Nauwelijks was hij weg, of Frits Triddelfitz kwam binnen met een mantelzak en boeken uit de leesbibliotheek, met overhemden en den geheelen goederenbezitters-opschik; hij legde het op den stoel voor 't venster neder en wilde het inpakken om daarmee in Demmin den heer te spelen. Toen viel hem het boek van Hawermann in 't oog, want de goede man had, in zijne aandoening, vergeten, zijne secretaire te sluiten. „Dat kan mij te pas komen,” zeide Frits, nam het boek en schreef er de graanrekening uit af, maar hij moest dicht bij 't venster gaan zitten want het begon reeds zeer donker te worden. Hij was er nog niet geheel mede gereed, toen kwam Christiaan Degel weder binnenstuiven en zeide: „Mijnheer Triddelfitz, gij moest dadelijk — maar vlug! — een koolzaadlaken van den korenzolder halen, wij willen de merrie in natte lakens wikkelen.” Toen Frits iemand hoorde aankomen, had hij Hawermanns boek

achter zich op den stoel verstopt, en toen nu Christiaan hem tot spoed aandreef, en hem den sleutel van den korenzolder in de hand gaf, liet hij het boek voor 't geen het was en liep met hem de deur uit. Bij den zolder gekomen, ontmoette hij Marie Möllers, die uit den stal kwam van 't melken.

„Marieken,” riep hij, „doe mij het genoeg, mijne zaken in mijn mantelzak te pakken; zij liggen op den stoel vóór 't venster, maar vergeet toch de boeken niet!” En Marieken deed het en pakte, half in 't donker en geheel in liefdesgedachten, het notitie-boek van Hawermann en de boeken voor de leesbibliotheek in den mantelzak.

Toen Hawermann uit den paardenstal terugkwam, sloot hij zijne secretaire toe, zonder iets kwaads te vermoeden, en den anderen morgen met het kriecken van den dag, reisde Frits Triddelfitz naar Demmin, ook zonder iets kwaads te vermoeden.

Nadat de oude inspektor voor de laatste maal aan de daglooners hun werk had aangewezen, dacht hij ook aan zijne eigene zaken en begon het een en ander in te pakken, om dien namiddag te kunnen vertrekken. Hij kwam daarmee echter niet geheel klaar, daar Daniël Sadenwater binnenkwam en hem zeide, dat de heer Von Rambow hem verlangde te spreken.

Axel had een zeer onrustigen nacht doorgebracht; zijne beste volbloedmerrie, waarvan hij zoo groote verwachtingen had, was ziek geworden; de booze vermoedens, die Pomuchelskopp in hem opgewekt had, pijnigden hem; de ongewone toestand, dat hij van nu af aan zelf het bestuur over zijn goed zou hebben, maakte hem knorrig, en nu moest hij Hawermann zijn salaris geven, en daarenboven nog menig voorschot, dat de oude man bij het afrekenen van het werkloon der lieden had uitgegeven, en hij wist volstrekt niet, hoeveel

dat wel bedroeg, en of zijne kas toereikend was. Tegenover den inspektor, die hem zijnen dienst had opgezegd, kon hij zich toch niet vernederen; hij moest dus een voorwendsel trachten te vinden en eene reden bedenken, waarom hij hem het geld niet dadelijk behoefde te betalen. Een werkelijke grond tot zulk eene handelwijze is op stel en sprong moeilijk te vinden, maar een twistpunt kan men altijd vinden, en dat moet dan als grond gelden. Een jammerlijk middel, maar een zeer gewoon middel! En dat Axel daartoe verviel, bewijst, dat zijn trots als man en als edelman al zeer aan 't zinken was; niets echter doet een zwak mensch, ook zedelijk, sneller achteruit gaan dan geldnood, vooral als de schijn moet bewaard blijven, en „kaal en brutaal” is een waar spreekwoord.

Toen Hawermann bij hem binnenkwam, keerde hij zich naar het venster en zag door de ruiten: „Is de merrie weêr gezond?” vroeg hij. — „Neen,” zeide Hawermann, „ze is nog ziek; 't zou wel het beste zijn, dat wij den veearts lieten halen.” — „Dat zal ik bepalen. Maar,” voegde hij er bij en keek nog altijd stijf uit het venster, „dat komt er van, als er geen opzicht in den stal is, en als het bedorven, duffe hooi tot voêr wordt gegeven.” — „Mijnheer Von Rambow, gij weet zelf, dat het hooi dezen zomer door den regen geleden heeft, maar duf is het niet. En het opzicht over de volbloedpaarden hebt gij zelf op u genomen, want nog voor weinige weken, toen ik eene kleine verandering in den stal wilde brengen, hebt gij dat met harde woorden afgekeurd en de volbloedpaarden onder uw eigen toezicht genomen.” — „'t Is goed! 't is goed!” riep Axel; hij ging van 't venster weg en liep in de kamer op en neder; „dat weten we al; 't is de oude historie.” Op ééns bleef hij voor Hawermann staan en zag hem aan, maar min of meer twijfelend: „Gij wilt heden ver-

trekken?" — „Ja," antwoordde Hawermann, „volgens onze laatste afspraak..." — Ik ben eigenlijk volstrekt niet verplicht," viel de jonge heer hem in de rede, „u vóór Paschen te laten vertrekken; tot den dag na nieuwjaar moet gij tenminste hier blijven." — „Dat is waar, maar..." „Och, het is immers toch hetzelfde," riep Axel daartegen in, „doch onze rekening moeten wij eerst nog opmaken. Ga heen en haal uwe boeken." Hawermann ging.

Axel had er zich reeds op voorbereid, dat hij met zijn geld niet in verlegenheid kwam; wanneer Hawermann hem zijn boek bracht, kon hij zeggen, dat hij nu geen tijd had, het door te zien, en als Hawermann er op aandrang, dan kon hij een hooger toon aanslaan en zeggen, dat het op den dag na nieuwjaar eerst de tijd daartoe was. Maar hij zou 't gemakkelijker hebben: Hawermann kwam niet weder. Hij wachtte en wachtte; Hawermann kwam niet; ten laatste zond hij er Daniël henen, en met dien te gelijk kwam dan ook de oude man, maar in groote ontroering, doodsbleek, en hij riep uit, toen hij aan de deur kwam: „Mijn God, wat is mij overkomen! Hoe is dat mogelijk! Hoe kan dat gebeuren!" — „Wat is er dan aan de hand?" vroeg Axel. — „Mijnheer Von Rambow!" riep Hawermann, „Ik heb gisterenmiddag nog de graanrekening en de geldrekening afgesloten; ik heb mijn boek in mijne secretaire geborgen, en nu is het weg." — „O! dat is voortreffelijk!" riep Axel op schamperen toon uit, en het kostbare zaad, dat Pomuchelskopp gisteren in zijn gemoed had uitgestrooid, begon te ontkiemen en te groeien en te bloeien; „wel, dat is voortreffelijk! Toen men het boek niet noodig had, was het altijd te krijgen, en nu men het noodig heeft, is het weg! — „Ik bid u," riep Hawermann in doodelijken angst, „oordeel niet zoo schielijk, het zal gevonden worden, het moet gevon-

den worden", en daarop liep hij de kamer weder uit.

Na eene poos kwam hij terug. „Het is er niet," zeide hij op doffen toon, „'t is mij ontstolen. — „O! dat is grappig!" riep Axel uit en bracht zich, met op en neêr te loopen, in eene kunstmatige woede; „nu eens wordt er hier volstrekt niet gestolen, — weet gij wel, bij mijne tweeduizend daalders? — en dan eens moet er hier gestolen zijn; juist, zooals 't in uw kraam te pas komt." — „Mijn God! Mijn God!" riep de oude man, laat mij tijd, mijnheer!" En hij sloeg zijne handen inéén: „Heer mijn God! mijn boek is weg." — „Ja," sprak Axel, „en de daglooner Regel is ook weg, en de menschen weten, hoe hij weggekomen is, en mijne tweeduizend daalders zijn ook weg, en de menschen weten waar ze gebleven zijn. Hebt gij die ook geboekt?" vroeg hij en ging naar Hawermann toe en zag hem scherp in 't aangezicht. De oude man zag hem aan; hij keek rond, waar hij was; zijne gevouwen handen ontsloten zich; door zijne leden liep eene vreeselijke rilling, als wanneer een reusachtige stroom de ijsschotsen breekt; en het bloed schoot hem door de leden in 't aangezicht. „Schurk!" riep hij en sprong op Axel toe, die achteruit gegaan was, toen hij de ontzettende werking van den toorn bij hem zag. „Schurk!" riep hij, — „mijn eerlijken naam!..." Axel greep in den hoek, daar stond een geweer. „Schurk!" riep de grijsaard, „uw geweer en mijn eerlijken naam!" en er ontstond nu een wringen en worstelen om het geweer, de oude man had het van boven bij den loop gevat en wilde het hem ontwringen. Paf! daar ging het schot af!.... „Heere Jezus!" riep Axel en viel achterover tegen de canapé aan; de grijsaard stond vóór hem en had het geweer nog in de hand. Daar werd de deur opengerukt, en de jonge vrouw sprong midden door den kruitdamp op Axel toe, roepende: „God in den hemel! Wat is hier



„Schurk!“ riep hij en sprong op Axel toe, die achteruit gegaan was, toen hij de ontzettende werking van den toorn bij hem zag. „Schurk!“ riep hij, — „mijn eerlijken naam!...“ Axel greep in den hoek, daar stond een geweer. „Schurk!“ riep de grijsaard, „uw geweer en mijn eerlijken naam!“

Bladz. 300.

gebeurd?" en al de liefde, die te voren haar hart voor hem had doen kloppen, brak nu als een heldere zonnestraal door de wolken heen, waarmede zij bedekt was geweest; zij wierp zich naast hem neder, zij rukte zijne kleederen open. „Mijn God! mijn God! — Bloed!" — „Laat dat," zeide Axel en beproefde zich op te richten, „Laat dat! Het is mijn arm!" De oude man stond daar zonder zich te bewegen, met het geweer in de hand; de storm was teruggetreden, maar hij had veel geluk vernietigd, en over de weiden en velden van een vruchtbaar land lag nu slijk en slibzand, en 't was, alsof dáár nooit meer iets zou groeien. — Daniël kwam binnen loopen, en met hem een dienstmeisje, en met hunne hulp werd Axel op de canapé gelegd en zijn jas hem uitgetrokken; de arm was door het hagelschot vreeselijk gewond, en het bloed liep tappelings op den grond. „Naar den dokter!" riep de jonge vrouw; en zij trachtte het bloed met doeken te stuiten, maar, wat er bij de hand was, was niet voldoende; zij sprong op om meer te halen, zij moest Hawermann voorbij, die nog altijd sprakeloos daar stond en strak en bleek zijn heer aanzag. „Moordenaar!" riep zij hem toe, toen zij de kamer uitging; „moordenaar!" riep zij nogmaals, toen zij weder binnenkwam; de grijsaard zeide niets, maar Axel richtte zich een weinig overeind en zeide: „Nee, Frida, nee! Daar is hij onschuldig aan," — want ook een onoprecht mensch geeft zijnen God de eer, wanneer hij Diens hand dicht aan zijn leven gevoeld heeft, „maar," liet hij er op volgen, want de oude verontschuldiging en beschuldiging kon hij niet missen, „een bedrieger, een dief is hij. — Maak, dat gij uit mijne oogen komt!" Het bloed vloog den ouden man weder naar het hoofd; hij wilde wat zeggen, maar toen zag hij, dat de jonge vrouw zich van hem afwendde, en hij waggelde de deur uit. Hij ging naar zijne kamer; „een bedrieger,

een dief is hij," dat gonsde voort door zijn hoofd; hij ging aan 't venster staan en zag naar het plein uit; hij zag alles, wat er voorviel, maar alles was, alsof 't in een droom was; „een bedrieger, een dief is hij!" dat alléén verstond hij, dat alléén was werkelijkheid Christiaan Degel reed van het goed weg: hij wist heel goed, dat die den dokter moest halen; hij rukte het venster open, hij wilde hem toeroepen, dat hij zou jagen, zoo hard hij kon; maar, „een bedrieger, een dief is hij!" zoo klonk het, tegen zijn wil, in zijn binnenste; hij deed het venster dicht. Maar het boek! Het boek moest gevonden worden, — het boek! Hij rukte kisten en koffers weêr open, die hij gepakt had; hij wierp zijne geringe bezittingen door de kamer rond; hij viel op zijne oude knieën, — niet om te bidden, want „een bedrieger, een dief is hij!" zoo klonk het nog steeds; hij grabbelde met zijn zijn stok onder zijn secretaire rond, onder zijne latafel, onder zijn bed: het boek moet gevonden worden, het boek! Maar niets! „Een bedrieger, een dief is hij!" — Hij stond weder aan het venster, hij zag weder naar buiten; maar hij had immers zijn stok in de hand, wat wilde hij met zijn stok doen? Wilde hij uitgaan? Ja, hij wilde uitgaan, hij wilde weg, weg van hier, weg! Hij zette zijn hoed op, hij ging de deur uit en het hek uit. Waarheen? 't Was immers hetzelfde! 't Was alles hetzelfde! Maar de oude gewoonte dreef hem den weg naar Gurlitz op. Met den ouden weg kwamen de oude gedachten bij hem op. „Mijn kind! mijn kind!" riep hij, „mijn eerlijke naam." Hij voelde naar zijn borstzak. — Ja, hij had er zijne brieven tasch in gestoken, hij had het geluk zijner dochter bij zich. Maar wat zal die brief? Hij had nu immers zijn kind tot schande gemaakt; het was met zijnen eerlijken naam en het rampzalige schot voor altijd tot schande gemaakt! En de eerste bittere tranen barstten



Hij ging door Gurlitz, hij zag noch rechts, noch links; alles wat hem hier eenmaal lief geworden was, was voor hem verdwenen; hij had slechts met zijn haat te doen, en die dreef hem voort. Bladz. 308.

los van zijn bezwaard gemoed, en met hen kwam het goed geweten hem te hulp, welks zachte hand de benauwde ziel bemoedigde, dat zij weder vrij kon ademen; — maar zijn eerlijke naam en het geluk van zijn eenig kind waren voor altijd verloren. O! hoe gelukkig had hij gisteren in zijne kamer gezeten met den brief in de hand, dien Frans aan zijne dochter geschreven had; welk eene zaligheid zou die brief haar brengen, welk een zegen zou daaruit ontspruiten, wat had hij zich de toekomst bekoorlijk voorgesteld, en nu was dat alles verzonken en verloren, en het brandmerk, dat hem was ingedrukt, brandde in het hart van zijn eenig kind en moest daarin verder invreten en het verteren. Maar, wat had zijn dochter daarmee te maken? Wat kon haar geluk in den weg staan? Neen! neen! de vloek en het brandmerk, die op den vader rusten, erven over op de kinderen tot in het vierde geslacht, en dezelfde doornenheg, waardoor hij van nu af aan van alle eerlijke lieden gescheiden was, plaatste zich ook vóór het geluk van zijn kind. — Maar hij was onschuldig. Wie stoorde zich daaraan, of hij dat zeide? Hij, van wien de wereld eenmaal het reine kleed der onschuld met slijk heeft geworpen, moet daarmee de wereld doorgaan. Niemand wascht het rein, al zou ook de Heer onze God uit den hemel nederdalen, en teekenen en wonderen doen, opdat de onschuld aan den dag mocht komen, — de wereld gelooft er niet aan. „O!” riep hij uit, „ik ken de wereld!” — Toen viel zijn oog op Gurlitz, op 't heerenhuis van Pomuchelskopp; en uit een hoek zijns harten, dien hij voor altijd dicht gesloten waande, steeg een sombere gedaante op en breidde hare zwarte wieken over hem uit, zoodat de heldere winterzon hem niet meer bescheen; dat was de haat, die in hem opwelde. De traan van medelij-

den, die hij om zijn kind had geschreid, verdroogde in zijn oogen, en de stem, die, tegen zijnen wil, uit hem had gesproken, riep wederom: „Een bedrieger, een dief is hij!” en de zwarte gedaante bewoog hare wieken en verwekte gedachten in hem, die in fellen gloed uit hem losbraken: „Die heeft er schuld aan, maar eenmaal zullen wij nog afrekenen!”

Hij ging door Gurlitz, hij zag noch rechts, noch links; alles wat hem hier eenmaal lief geworden was, was voor hem verdwenen; hij had slechts met zijn haat te doen, en die dreef hem voort. Bräsig stond aan den weg bij de pastorieschuur, hij ging zijn vriend te gemoet, zeggende: „Goeden morgen, Karel. Wel, hoe gaat het? — Maar wat is je overkomen?” — „Niets, Bräsig. Maar laat mij, laat mij alleen! Kom morgen naar Rahnstadt, kom morgen!” Daarmede liep hij hem voorbij. Toen hij aan gene zijde van Gurlitz op de hoogte kwam, van waar Axel aan zijne jonge vrouw zijne schoone bezitting Pumpelhagen voor de eerste maal had gewezen, en waar de reine blijdschap uit haar hart zich geopenbaard had, stond hij stil; 't was de laatste plek, van waar hij het oord kon zien, waar hij zulke gelukkige tijden had doorleefd, maar waar hij ook zoo grievend gekweld was, waar zijne eer en zijn geluk te schande waren geworden. Toen bruiste en kookte en stormde het in zijne ziel en hij riep uit: „Ellendeling! uw ongeluk zal over u komen! Ik had het kunnen afwenden, en ik wilde het afwenden; met de trouw van een hond heb ik over u gewaakt, en gij hebt mij als een hond van u weggeschopt, maar....” en hij ging naar Rahnstadt en de haat breidde zijne sombere wieken uit.

EINDE VAN HET TWEDE DEEL.

de in
hem
dief
eken
loed
naar

och
vas,
zijn
ond
end
noe
ts,
en
om
de
uw
ste
aar
de
hij
hij
ijn
en
it:
ad
net
en
.."
ne

